T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BOŞNAKÇA VE TÜRKÇEDEKİ AD DURUMLARI: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

TANER ŞEN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. AHMET GÜNŞEN

EDİRNE 2017

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

BALKAN ÇALIŞMALARI .....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yaner Nen ..... tarafından hazırlanan

Boşnakça ve Türkçedeki Ad Durumları: Karşılaştırmalı Bir İnceleme .....

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 9.-10. maddeleri uyarınca 19.06.2017 Pazartesi günü saat ..14:00..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *KABUL EDİLMESİNE ..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Ahmet Güneş (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Doç. Dr. Bülent Bayram	Kabul Edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir Atıcı	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10152537
Yazar Adı / Soyadı	TANER ŞEN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 11993625736
Telefon	5425835139
E-Posta	taner_shen@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	BOŞNAKÇA VE TÜRKÇEDEKİ AD DURUMLARI: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME
Tezin Tercümesi	CASES OF NOUNS IN BOSNIAN LANGUAGE AND TURKISH LANGUAGE: A COMPARATIVE ANALYSIS
Konu	Dilbilim = Linguistics ; Batı Dilleri ve Edebiyatı = Western Linguistics and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İnterdisipliner Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2017
Sayfa	328
Tez Danışmanları	PROF. DR. AHMET GÜNŞEN 32281415938 YRD. DOÇ. DR. REFIK SADIKOVIĆ 99967215176
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 22.06.2020 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

22.06.2017

İmza:.....

ÖZET

Tezin Adı: BOŞNAKÇA VE TÜRKÇEDEKİ AD DURUMLARI: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Hazırlayan: Taner ŞEN

Bir Slav dili olarak Boşnakça, Slav dillerinin üç kolundan biri olan Güney Slav dilleri kolu altında yer alır. Boşnakçanın kökeni, diğer Slav dilleri için de ana dil konumunda olan Eski Slavcaya dayanır. Boşnakçanın ad durumlarını konu edinen çalışmamız, bu dildeki ad durumu çekim sistemi ile Türkçedeki çekim sitemini karşılaştırarak tanımlamayı amaçlamaktadır. Tezimizin *Giriş* bölümünde çalışmamızın konusu, sınırları ve yöntemi ortaya konmuştur. Bu bölümün ardından *Boşnakçanın Tarihsel Gelişimi* hakkında bilgi verilmiştir. Bir diğer bölümde *Boşnakçadaki Adların Özellikleri* anlatılmıştır. Bu bölümü takiben, çalışmamızın ana kısmını oluşturan *Boşnakçadaki Ad Durumları* incelenmiştir. Son olarak değerlendirmelerimizi içeren *Sonuç* bölümü ve çalışmamızda yararlandığımız kaynakların yer aldığı *Kaynakça* ve *Ekler* bölümü bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Boşnakça, Türkçe, Ad Durumları, Çekim, Adlar

ABSTRACT

Name of Thesis: **CASES OF NOUNS IN BOSNIAN LANGUAGE AND TURKISH LANGUAGE: A COMPARATIVE ANALYSIS**

Prepared by: **Taner ŞEN**

Bosnian as a Slavic language ranks in the South Slavic languages which are one of three branches of the Slavic Languages Group. The origins of Bosnian language depend on Old (Church) Slavic language which was a primitive language of all current Slavic languages. The aim of this dissertation is to make descriptive comparison of the declension system in Bosnian language and Turkish language. In the introduction part of the dissertation, the subject, limitations and method of the study have been presented. The first chapter deals with historical development of Bosnian language. In the second chapter, features of nouns in Bosnian language have been mentioned. The following chapter analyses the cases of nouns in Bosnian language. Finally, the dissertation includes summary, bibliography and appendix sections.

Key words: Bosnian language, Turkish language, cases of nouns, declension, nouns

ÖN SÖZ

Boşnakça (Boş. *Bosanski jezik*, İng. *Bosnian language*), Hint-Avrupa dil ailesindeki Slav dilleri grubunun üç kolundan biri olan Güney Slav dillerinin, doğu ve batı olarak ikiye ayrılmasıyla ortaya çıkan Güneybatı Slav dilleri arasında yer alan bir Slav dilidir.

Diğer Slav dilleri gibi Boşnakçanın kökeni de Eski Slavcaya dayanmaktadır. Bosna-Hersek coğrafyasında Boşnakça Orta Çağdan bu yana çeşitli metinlerde kullanılmıştır ve adı anılmıştır. Ancak çeşitli sebeplerden dolayı uluslararası tanınırlıktan yoksun olan Boşnakça, 1998 yılında toplanan sempozyumda dil kodu almasıyla uluslararası statü kazanmıştır.

Gerek bölgenin olumsuz koşullarından gerekse Sırpça ve Hırvatça ile olan benzerliğinden dolayı Boşnakça ayrı bir dil olarak incelenememiş ve bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar yetersiz kalmıştır.

Bu sebeple, Slav dilleri arasında özel bir yere sahip olan Boşnakça üzerine çalışmaya karar verdik. Türkiye'de de akademik olarak Boşnakça öğretilmeye başlanmasından dolayı, Boşnakça öğreniminde sorun teşkil eden ad durumu yapısını Türkçenin ad durumlarıyla karşılaştırmalı olarak ele almanın faydalı olacağına karar verdik.

Çalışmamız esnasında Trakya Üniversitesinde yabancı öğretim üyesi statüsü ile çalışmakta olan Yrd. Doç. Dr. Refik SADIKOVIĆ'i çalışmamıza ikinci danışman olarak dâhil ettik. Ayrıca Boşnak Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında görev yapmakta olan yabancı öğretim üye ve elemanları ile her zaman çalışma konumuzla ilgi fikir alışverişinde bulunduk. Bu sebeple her birine teşekkürü borç bilirim. Ayrıca daha önceki dönemlerde Trakya Üniversitesinde çalışmış ve Boşnakça üzerine edindiğim bilginin mimarları olan Prof. Dr. Dževad JAHIĆ, Öğr. Gör. Mustafa TANDİR ve Jahja FERHATOVIĆ'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmaya birçok kişi bilgi ve fikirlerini paylaşarak katkıda bulunmuşlardır. Çalışmanın hazırlanmasında karşılaştığım zorlukları aşmamda yol

göstericiliği ile bana ışık tutan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN'e; bilgi, birikim ve desteğiyle her zaman yanımda olan değerli hocam Doç. Dr. Oğuzhan DURMUŞ'a şükran borçluyum.

Son olarak, manevi destekleri ile her zaman yanımda olan aileme şükranlarımı sunuyorum.

Taner ŞEN

Edirne, 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

KISALTMALAR ..... **x**

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ ..... **xi**

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLARI ..... **xii**

GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM: BOŞNAKÇANIN TARİHİ GELİŞİMİNE GENEL BİR BAKIŞ **12**

1.1. SLAV DİLLERİ 12

1.2. ESKİ SLAVCA 15

1.3. BOSNA'DA YAZI DİLİNİN GELİŞİMİ 17

1.3.1. Orta Çağ Dönemi (XI - XV. Yüzyıllar Arasında) 17

1.3.2. Osmanlı Dönemi (XV - XIX. Yüzyıllar Arasında) 19

1.3.3. Avusturya-Macaristan Dönemi (XIX - XX. Yüzyıllar Arasında) 23

1.3.4. Yugoslavya Dönemi (XX. Yüzyılda) 24

1.3.5. Bosna-Hersek Dönemi (XX. Yüzyılın Son On Yılından Günümüze) 25

II. BÖLÜM: BOŞNAKÇADAKİ ADLAR VE ÖZELLİKLERİ **27**

2.1. ADLARIN DİLBİLGİSEL KATEGORİLERİ 27

2.1.1. Adlarda Cins/Cinsiyet 27

2.1.1.1. Eril Cins 32

2.1.1.1.1. Yalın Durum Teklikte +Ø Eki Alan Eril Adlar 32

2.1.1.1.2. Yalın Durum Teklikte /a/ Sesi ile Biten Eril Adlar 33

2.1.1.1.3. Yalın Durum Teklikte /o/ veya /e/ Sesi ile Biten Eril Adlar 33

2.1.1.2. Dişi Cins 34
2.1.1.2.1. Yalın Durum Teklikte +A Eki Alan Dişi Adlar 35
2.1.1.2.2. Yalın Durum Teklikte +Ø Eki Alan Dişi Adlar 35
2.1.1.3. Yansız Cins 36
2.1.1.3.1. Yalın Durum Teklikte +O Eki Alan Yansız Adlar 38
2.1.1.3.2. Yalın Durum Teklikte +E Eki Alan Yansız Adlar 39
2.1.1.3.3. Yalın Durum Teklikte +Ø Eki Alan Yansız Adlar 39
2.1.2. Adlarda Anlam ve Cins İlişkisi 39
2.1.3. Adlarda Sayı 42
2.1.3.1. Sayı Adı ve Ad Durumu Çekim Ekleri ile Çokluk Yapma 43
2.1.3.2. Çokluk Eki ile Çokluk Yapma 48
2.1.3.2.1. Eril Adlarda Teklik ve Çokluk 48
2.1.3.2.2. Dişi Adlarda Teklik ve Çokluk 52
2.1.3.2.3. Yansız Adlarda Teklik ve Çokluk 53
2.1.3.3. Kural Dışı Teklik ve Çokluk 54
2.1.3.4. Topluluk Adları 54

III. BÖLÜM: BOŞNAKÇANIN AD DURUMLARI 56

3.1. BAĞIMSIZ AD DURUMLARI 60
3.1.1. YALIN DURUM 60
3.1.1.1. Yalın Durumun İşlevi 61
3.1.1.2. Yalın Durumda Ad Çekimleri 64
3.1.1.2.1. Yalın Durumda [a] Türü Ad Çekimi 65
3.1.1.2.2. Yalın Durumda [e] Türü Ad Çekimi 70
3.1.1.2.3. Yalın Durumda [i] Türü Ad Çekimi 71
3.1.1.3. Yalın Durumda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri 72
3.1.1.3.1. Yalın Durumda Sıfatların Çekimleri 72
3.1.1.3.2. Yalın Durumda Zamirlerin Çekimleri 81
3.1.1.3.3. Yalın Durumda Sayıların Çekimi 94

3.1.2. SESLENME DURUMU 102
3.1.2.1. Seslenme Durumunun İşlevi 102
3.1.2.2. Seslenme Durumunda Ad Çekimileri 104
3.1.2.2.1. Seslenme Durumunda [a] Türü Ad Çekimi 105
3.1.2.2.2. Seslenme Durumunda [e] Türü Ad Çekimi 108
3.1.2.2.3. Seslenme Durumunda [i] Türü Ad Çekimi 110
3.1.2.3. Yalın Durumda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri 111
3.2. BAĞIMLI AD DURUMLARI 113
3.2.1. İLGİ DURUMU 113
3.2.1.1. İlgi Durumunun İşlevi 114
3.2.1.1.1. İlgi Durumunda Edat Olmadan Kurulan Yapılar 115
3.2.1.1.2. İlgi Durumunda Edatlarla Kurulan Yapılar 122
3.2.1.2. İlgi Durumunda Ad Çekimleri 136
3.2.1.2.1. İlgi Durumunda [a] Türü Ad Çekimi 136
3.2.1.2.2. İlgi Durumunda [e] Türü Ad Çekimi 140
3.2.1.2.3. İlgi Durumunda [i] Türü Ad Çekimi 144
3.2.1.3. İlgi Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri 146
3.2.1.3.1. İlgi Durumunda Sıfatların Çekimleri 146
3.2.1.3.2. İlgi Durumunda Zamirlerin Çekimleri 152
3.2.1.3.3. İlgi Durumunda Sayıların Çekimleri 164
3.2.2. YÖNELME DURUMU 169
3.2.2.1. Yönelme Durumunun İşlevi 169
3.2.2.2. Yönelme Durumunda Ad Çekimleri 174
3.2.2.2.1. Yönelme Durumunda [a] Türü Ad Çekimi 175
3.2.2.2.2. Yönelme Durumunda [e] Türü Ad Çekimi 178
3.2.2.2.3. Yönelme Durumunda [i] Türü Ad Çekimi 180
3.2.2.3. Yönelme Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri 181
3.2.2.3.1. Yönelme Durumunda Sıfatların Çekimleri 181
3.2.2.3.2. Yönelme Durumunda Zamirlerin Çekimleri 184

3.2.2.3.3. Yönelme Durumunda Sayıların Çekimleri 197
3.2.3. BELİRTME DURUMU 201
3.2.3.1. Belirtme Durumunun İşlevi 201
3.2.3.1.1. Belirtme Durumunda Edat Olmadan Kurulan Yapılar 202
3.2.3.1.2. Belirtme Durumunda Edatlarla Kurulan Yapılar 203
3.2.3.2. Belirtme Durumunda Ad Çekimleri 209
3.2.3.2.1. Belirtme Durumunda [a] Türü Ad Çekimi 210
3.2.3.2.2. Belirtme Durumunda [e] Türü Ad Çekimi 216
3.2.3.2.3. Belirtme Durumunda [i] Türü Ad Çekimi 218
3.2.3.3. Belirtme Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri 220
3.2.3.3.1. Belirtme Durumunda Sıfatların Çekimleri 220
3.2.3.3.2. Belirtme Durumunda Zamirlerin Çekimleri 225
3.2.3.3.3. Yönelme Durumunda Sayıların Çekimleri 244
3.2.4. BULUNMA DURUMU 247
3.2.4.1. Bulunma Durumunun İşlevi 248
3.2.4.2. Bulunma Durumunda Ad Çekimleri 251
3.2.4.2.1. Bulunma Durumunda [a] Türü Ad Çekimi 252
3.2.4.2.2. Bulunma Durumunda [e] Türü Ad Çekimi 256
3.2.4.2.3. Bulunma Durumunda [i] Türü Ad Çekimi 258
3.2.4.3. Bulunma Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri 259
3.2.4.3.1. Bulunma Durumunda Sıfatların Çekimleri 259
3.2.4.3.2. Bulunma Durumunda Zamirlerin Çekimleri 263
3.2.4.3.3. Bulunma Durumunda Sayıların Çekimleri 276
3.2.5. ARAÇ DURUMU 280
3.2.5.1. Araç Durumunun İşlevi 281
3.2.5.2. Araç Durumunda Ad Çekimleri 286
3.2.5.2.1. Araç Durumunda [a] Türü Ad Çekimi 287
3.2.5.2.2. Araç Durumunda [e] Türü Ad Çekimi 291
3.2.5.2.3. Araç Durumunda [i] Türü Ad Çekimi 293

3.2.5.3. Araç Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri 295
3.2.5.3.1. Araç Durumunda Sıfatların Çekimleri 295
3.2.5.3.2. Araç Durumunda Zamirlerin Çekimleri 298
3.2.5.3.3. Araç Durumunda Sayıların Çekimleri 311

IV. SONUÇ 314

KAYNAKÇA 319

EKLER 324

KISALTMALAR

Boş.	Boşnakça, Bosna Dili
Hrv.	Hırvatça
İng.	İngilizce
Lat.	Latince
Leh.	Lehçe
Rus.	Rusça
Srp.	Sırpça
TT	Türkiye Türkçesi

Araç D.	Araç Durumu
Bel. D.	Belirtme Durumu
Bul. D.	Bulunma Durumu
Çok.	Çokluk
İl. D.	İlgi Durumu
kk.	Kelimesi kelimesine
Ses. D.	Seslenme Durumu
Tek.	Teklik
Yal. D.	Yalın Durum
Yön. D.	Yönelme Durumu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
bk.	Bakınız

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu tez, modern Boşnakçada çekim eki bulunan ad durumlarında ada ve ad soylu sözcüklere gelen ekleri ortaya koymayı ve bu ad durumlarında sözcüklerin yüklendikleri görevleri tanımlamayı, Boşnakça ve Türkiye Türkçesinde bu bağlamda ortaya çıkan farklılıkları ve benzerlikleri analiz ederek iki dil arasında yapılacak olan çalışmalara fayda sağlamayı, farklılar neticesinde ortaya çıkacak sorunların çözümüne yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Çalışmamız Boşnakçadaki ad durumu yapısını, Türkiye Türkçesindeki ad durumu yapısıyla karşılaştırarak inceleme metotlarına göre kurgulanmıştır. Boşnakçanın ve Türkiye Türkçesinin ad durumları arasında biçimsel ve anlamsal düzeyde tam, kısmi ve sıfır eşdeğerlilikler incelenmektedir.

Boşnakçada da sözcükler, çekim eki bulunan ad durumlarının ekleriyle şekillenerek, ad durumlarının anlamsal gerekliliklerini karşılarlar. Bu değişimler sonucunda ortaya çıkan yapılar, Boşnakçanın yapısı ve işleyişi hakkında önemli verileri ortaya koymaktadır. Elde edilen bu veriler ile Türkiye Türkçesindeki benzer yapıların karşılaştırılması sonucu, bu iki dilin arasındaki biçimsel benzerlikler veya farklılıklar ortaya çıkartılabilir. Bu benzerlikler ve farklılıklar Boşnakçanın Türkiye'de yabancı dil olarak öğretiminde, Boşnakça üzerine yapılan bilimsel çalışmalarda yahut Boşnakçadan Türkçeye veya Türkçeden Boşnakçaya yapılacak aktarımlarda yol gösterici nitelikte olabilir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLARI

Çalışmamızda, Boşnakçadaki biçim birimi bulunan ad durumlarının Boşnakça ve Türkçenin yanı sıra İngilizce oluşturulmuş bazı eserlerde geçen tanımlarına yer verilerek, ad durumunun dildeki karşılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca yine Boşnakçada biçim birimi bulunan ad durumlarının işlevleri ile hem adların ad durumlarında aldıkları çekim eklerine hem de ad soylu sözcüklerin ad durumlarında aldıkları eklere yer verilmiştir. Ayrıca adların özelliklerinin ad durumlarında sözcüğün biçimlenmesine olan etkisinden dolayı, adların özellikleri de çalışmamızda yer almıştır. Bu bağlamda çalışmamız Boşnakçada adların cins, sayı gibi özellikleri ile birlikte, biçim birimi bulunan ad durumlarının işlevi, adlara ve ad soylu sözcüklere getirilen çekim ekleriyle sınırlandırılmıştır.

Çalışmamızda sıkça tablolara yer verilmiştir. Bu tablolarda Boşnakça örnek sözcükler italik olarak, Türkiye Türkçesine aktarımları ise tırnak içinde (“”) verilmiştir. Ayrıca morfolojik unsuru belirginleştirmek üzere ilgili kısımlar koyu olarak gösterilmiştir. Tablolarda ad durumlarının eril, dişi ve yansız biçimleri ayrı sütunlarda verilerek aradaki ayrımın anlaşılması amaçlanmıştır. Ad durumlarının teklik ve çokluk biçimleri tablolarda gösterilmiş, gerekli görülen durumlarda belirli/belirsiz ve canlı/cansız satırları eklenmiştir. Boşnakçada sözcüklerin sözlükte yalın durumda yer almalarından dolayı, yalın durum temel ad durumu olarak ele alınmış ve diğer ad durumlarındaki değişimleri göstermek amacıyla ilgili ad durumu ile birlikte verilmiştir.

Çalışmada standart Boşnakçanın yazılı dil verileri kullanılmıştır. Örnek cümleler için Mehmed Meša SELIMOVIĆ, Alija NAMETAK, Enver ČOLAKOVIĆ, Ahmet M. RAHMANOVIĆ, Zilhad KLJUČANIN gibi önde gelen Boşnak yazarların eserleri incelenmiş ve bu eserlerin on (10) tanesinde karar kılınmıştır. Bunun yanı sıra eserlerde açıklayıcı örneklerin bulunmaması yahut yetersiz olması durumunda bazı ders kitaplarında ve gramer kitaplarında verilen örneklerden de faydalanılmıştır. Eserlerden alınan örnek cümleler, her konu başlığı altında yenilenen cümle numarası (i., ii., iii. iv vb.) ile verilerek italik olarak gösterilmiş ve sonrasında parantez içerisinde alındığı eserdeki adresi verilmiştir. Daha sonra tırnak işareti (“”) ile Türkiye

Türkçesine aktarımı gösterilmiş, aktarımda konu ile doğrudan alakalı unsurlar koyu biçimde verilmiştir. Bazı yapıların Türkiye Türkçesinde farklı ifade edilmesi sebebiyle kelimesi kelimesine (kk.) aktarım yapılmıştır.

Boşnakça, Bosna-Hersek'in resmi dilidir. Bu veri ışığında Boşnakçanın sadece Bosna-Hersek topraklarında konuşulan bir dil olduğu yargısı çıkartılabilir. Ancak Bosna-Hersek dışında kalan birçok bölgede de dil kullanıcılarını bulmak mümkündür. Bunun yanı sıra, özellikle dilbilgisi bağlamında, Boşnakçanın Sırpça ve Hırvatça ile olan benzerliği dilin kullanım coğrafyasını da genişletmektedir. Ayrıca bu benzerlikten dolayı tezimizde Boşnakça ile ilgili kaynakların yanı sıra Sırpça ve Hırvatça kaynaklara da yer verilmiştir. Zira Boşnakça üzerine yazılan eserler hem ülkemizde hem de yurt dışında yeterli değildir. Çalışmamızda Boşnakçadaki dilbilgisi yapıları için temel kaynak olarak, Dževad JAHIĆ, Senahid HALILOVIĆ ve Ismail PALIĆ tarafından yazılan *Gramatika bosanskog jezika*, "Bosna Dilinin yahut Boşnakçanın Grameri" adlı eser, Ronella ALEXANDER tarafından kaleme alınan *Bosnian-Croatian-Serbian; A Grammar With Sociolinguistic Commentary* "Boşnakça-Hırvatça-Sırpça: Toplumsal Dilbilim Anlatımlı Gramer" adlı eser, Eugenija BARIĆ vd. tarafından yazılan *Hrvatska Gramatika* "Hırvatçanın Grameri", Stjepko TEŽAK ve Stjepan BABIĆ'in birlikte kaleme aldıkları *Gramatika hrvatskog jezika; Priručnik za osnovno jezično obrazovanje* "Hırvatçanın Grameri: Temel Dil Eğitimi İçin Kılavuz" ve Ivan KLAJN tarafından yazılan *Gramatika srpskog jezika* "Sırpçanın Grameri" adlı eserler kullanılmıştır. Boşnakça sözcüklerin Türkçeye aktarımı için ise, Şakir BAYHAN'ın yazmış olduğu ve Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan *Boşnakça-Türkçe Sözlük*, P. SKOK'un kaleme aldığı *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* "Hırvat-Sırp Dilinin Etimolojik Sözlüğü", Jure ŠONJE'nin *Rječnik hrvatskoga jezika* "Hırvatçanın Sözlüğü" kullanılmıştır.

Türkiye Türkçesinin dilbilgisel yapıları için Doğan AKSAN'ın *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Muharrem ERGİN'in *Türk Dil Bilgisi*, Zeynep KORKMAZ'ın *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi* eserleri kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinin terminolojisi için, Zeynep KORKMAZ'ın *Gramer Terimleri Sözlüğü* ve Günay KARAAĞAÇ'ın *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü* temel alınmıştır.

Çalışmamızın temelini oluşturan bu eserlerin yanı sıra Türkçe ve Boşnakça dışında başka dillerde yazılmış daha birçok eser kullanılmıştır.

GİRİŞ

Bir dildeki sözcükler tek başlarına kullanıldıklarında yahut diğer sözcüklerle kurdukları ilişkiler neticesinde farklı işlevler üstlenebilir, yüklendikleri görevin gereksinimleri doğrultusunda bazen eklerle bazen de ek almadan farklı anlamları karşılayabilirler.

Çalışmamızın birinci bölümünde, diğer Slav dillerine olduğu gibi Boşnakçaya da kaynaklık eden Eski Slavcaya yer verilmiştir. Eski Slavcanın geçirdiği değişimlere değinilerek günümüzde Boşnakça olarak adlandırdığımız Slav dilinin ortaya çıkışı ve gelişimi incelenerek, Bosna nehri etrafındaki insan topluluklarının konuştukları dilden günümüzde Bosna-Hersek ve civarında halen konuşulmakta olan Boşnakçanın dil tarihine değinilmiştir. Böylece Boşnakçanın diğer dillerle olan münasebeti hakkında bilgi sahibi olmanın yanı sıra biçimsel olarak uğradığı etkileri incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Orta Çağda Bosna Hum bölgesinde oluşturulan ilk yazılı belgelerlerin Boşnakçanın temellerini oluşturan buluntular olduğu söylenebilir. Bu buluntular ışığında Eski Slavcadan ayrılmaya başlayan erken dönem Boşnakçası hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Bu döneme ait dikkat çeken sorulardan biri Boşnakçanın Eski Slavcadan ayrılırken ortaya çıkan değişimlerin neler olduğudur. Öncelikle kullanılan yazı biçimleri farklılaşmanın özünü işaret eder. Glagol alfabesinin köşeli, yuvarlak biçimleri dışında Bosna Hum bölgesindeki kalıntılarda görülen yarı yuvarlak biçimi erken Bosna yazı dilinin farklı yapısını gösteren bir ögedir. Bunun yanı sıra daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan Bosna Kiril alfabesi de biçim bakımından Kiril alfabesinden ayrılmaktadır.

Osmanlı Devletinin Bosna topraklarına gelişi ile bölge halkı farklı kültürel ögelerle tanışmıştır. İnanış, yaşam tarzı, sanat, mimari vb. birçok ögenin yanı sıra Arapça ve Farsçanın etkisiyle gelişen Osmanlı Türkçesiyle münasebetleri başlamıştır. Bu dönemde Boşnakça yazı tarzı olarak Arap harflerini tanımış ve Boşnakçayı Arap harfleri ile yazma çabaları gün yüzüne çıkmıştır. Ancak Arap harflerinin, Boşnakçanın sahip olduğu tüm sesleri karşılamamasından ötürü "Arabica" adında bir alfabe geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra Osmanlılar ile taşınan doğunun edebi türlerinde de Boşnakça eserler oluşturulmuştur. Ayrıca yine bu dönemde karşılıklı dil etkileşimi

neticesinde Boşnakçaya çok sayıda Türkçeden sözcük geçmiştir. Boşnakçada bunlara *Turcizmi* "Türkçe öğeler" diyoruz. Bunun dışında *Muhammed Hevaî Üsküfi*'nin "Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbul-i Arif" adlı eserinin dönemin en dikkat çeken yapıtı olduğu söylenebilir. Zira bu sözlük 1631 yılında kaleme alınmıştır ve Boşnakça ile Türkçe arasında oluşturulmuş ilk sözlüktür. Bölgede Osmanlı döneminde gelişen Alhamiyado edebiyat akımı ise, eski yoğunluktan uzak olsa da günümüzde bazı bölgelerde hala varlığını sürdürmektedir.

Osmanlının bölgeden çekilmesinin ardında boşaltılan topraklara yerleşen Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun izlerine Boşnakçanın gelişiminin üçüncü evresinde rastlanmaktadır. Daha öncesinde Osmanlının taşıdığı doğu kültür ögeleri gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile birlikte bölgeye bu kez batı kültür ögeleri taşınmıştır. Bu dönemde bölgeye Latin harfleri ile Boşnakça yazma gibi yenilikler getirilmiştir. Ayrıca Batının edebi türleri Bosna bölgesinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra Boşnakçanın öğretimine yahut bölge halkına başka dillerin öğretilmesine yönelik eserler oluşturulmaya başlanmıştır.

Yugoslavya döneminde ise Boşnakça göz ardı edilmiş ve gelişimine ara vermiştir. Hem krallık Yugoslavya'sında hem de sosyalist Yugoslavya döneminde ülkenin dili Sırp-Hırvat yahut Hırvat-Sırp dili olarak kabul edilmiş ve Boşnakçadan söz edilmemiştir. Bosna-Hersek'in 1992 yılında sosyalist Yugoslavya'dan ayrılmasına kadar Boşnakça etkinlik gösterememiştir. Ancak yine de sayıları fazla olmasa da Boşnakça üzerine yapılan çalışmalar bulunmaktadır.

Boşnakçanın gelişimin son dönemi olan Bosna-Hersek döneminde ise Boşnakça resmi bir dil olarak incelenmeye başlamıştır.

Görüleceği üzere Boşnakça, tarihin çeşitli dönemlerinde bölge halkının etkileşime geçtiği toplumlarla ve bu toplumların kültürel ögeleriyle şekillenmiştir. Boşnakça yazım, Orta Çağda *Glagol* ve *Kiril* alfabeleri ile başlayıp Osmanlı döneminde *Arabica* ile farklı bir yöne dönmüştür. Daha sonrasında Batı medeniyeti ile etkileşime geçerek *Latin* harflerini kullanmaya başlamıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Boşnakçanın tarihsel gelişiminde etkili olan dış unsurlar incelenerek, bu unsurların Boşnakçaya yaptıkları etkiler incelenmiştir. Bu etkileşimlerden çağdaş Boşnakçanın ne düzeyde etkilendiği sorusuna yanıt aranmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Boşnakçadaki adlarının yapısı ve bu adların özellikleri incelenmiştir. Özellikle Türkiye Türkçesi ile yapılacak olan kıyaslamada Boşnakçanın sahip olduğu ve Türkiye Türkçesinde biçim olarak mevcut olamayan "cins/cinsiyet" ve "çekim ekleri ile çokluk" gibi yapılar Boşnakça ve Türkiye Türkçesi arasında farklı biçimlenmeye temel oluşturan konulardandır. Bu farklı yapıların Boşnakçanın Türkiye'de yabancı dil olarak öğretiminde yahut Boşnakça üzerine yapılacak çalışmalarda nasıl sorunlar ortaya çıkaracağına yönelik incelemeler yapılmış, bunların çözümlerine yönelik öneriler getirilmiştir.

Boşnakçada adlar eril, dişil ve yansız olmak üzere üç farklı dilbilgisel cins kategorisi altında toplanmaktadır. Cinsler ad durumu çekimlerinde sözcüğün biçimine etki ederler. Adlar aynı ad durumunda çekilseler dahi ait oldukları cinse göre farklı ekler alırlar. Örneğin yalın durum teklik biçimi *šešir* "şapka" olan eril ad, çokluk çekiminde +İ yalın durum çokluk eki alarak *šeširi* "şapkalar" biçimine dönüşürken, yalın durum teklik biçimi *kuća* "ev" olan dişi ad, yalın durum çoklukta *kuće* "evler" şeklinde değişmektedir. Ayrıca yalın durum teklikte *selo* "köy" yansız adı, yalın durum çoklukta *sela* "köyler" biçiminde çekilmektedir. Görüleceği üzere yalın durum teklik ve çokluk biçimlerinde adlar ait oldukları dilbilgisel cinslerden dolayı farklı biçimlenmektedir. Cins kavramı, sadece ad durumlarında adları etkileyen bir konu olmayıp, ad soylu sözcüklerle oluşturulan öbeklerde de etkili olan bir dil bilgisi konusudur. Peki, Boşnakçada adlar hangi özelliklerinden dolayı eril, dişi veya yansız cins kategorisi altında kümelenirler? Çalışmamızın ikinci bölümünde bu soruya açıklık getirmek amaçlanmıştır. Bu soruya yanıt bulmak için dilbilgisel cinsler ile adların ifade ettikleri varlıkların doğal cinsiyetleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Ayrıca yine ikinci bölümde adların cinslerden başka özellikleri de incelenmiştir. Adların cinsleri dışında sayıları da durum çekimlerinde etkili olan özelliklerindendir. Boşnakçada eril, dişi ve yansız dilbilgisel cins kategorilerindeki adlar tek bir biçimde çokluk yapılmazken, her cinsin çokluk ekleri her çekim eki olan

ad durumunda farklılaşmaktadır. Teklik ve çokluk biçimleriyle ilgili olarak özellikle eril tek heceli bazı adların aldıkları +OV, +EV gibi genişleme ekleriyle biçimlenip daha sonra çokluk eki aldıkları, ayrıca bu genişlemenin diğer çekim eki bulunan ad durumlarının çokluk biçimlerinde de devam ettiği ile ilgili incelemeler yapılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak hangi adların +EV, hangilerinin +OV genişleme eki ile biçimleneceğine yönelik ortaya çıkan soruya yine ikinci bölümde cevap aranmıştır.

Boşnakçadaki çokluk eki ile oluşturulan çokluk biçiminden başka sayı adı ve ad durumu çekim ekleri ile oluşturulan sayısı belli çokluk konusu Türkiye Türkçesi ile karşılaştırıldığında dikkat çeken farklı bir yapıdır. Zira Türkiye Türkçesinde sayı adından sonra getirilen ad herhangi bir ek almazken, Boşnakçada ada çekim eki getirilir ve bu adın cinsine ve sayısına göre getirilen ek değişmektedir. Örneğin *"iki kitap"* ile *"iki şapka"* öbekleri, sayı adının farklı cinsleri ve farklı ad çekim ekleriyle şekillenmesi neticesinde birbirinden farklı biçimlenir. *"iki kitap"* öbeğinde *"kitap"* adı Boşnakçada *"knjiga"* adı ile karşılanır. Bu ad, dişi dilbilgisel cins kategorisi altında yer almaktadır. Bu sebeple addan önce gelen *"iki"* sayısı Boşnakçada *"dva"* yerine *"dvije"* sayı adı ile karşılanır. Zira *"dva"* sayı adı eril ve yansız adlardan önce kullanılır. *"dvije"* adı ise dişi cins adları niteler. Sonuç olarak *"iki kitap"* öbeği Boşnakça *"dvije knjige"* olarak şekillenecektir. *İki şapka* öbeği ise Boşnakçada *"dva šešira"* olarak biçimlenir. *"šešir"* adı eril bir addır ve sayı adı ile oluşturulan çokluklarda *"šešira"* biçiminde dönüşür. Bu biçimdeki değişimlere tezin ikinci bölümünde değinilmiş ve adlardaki bu değişimler sebepleriyle incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Boşnakçada çekim eki bulunan ad durumlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda Boşnakçada ad durumlarının bağımsız ve bağımlı olarak ikiye ayrılmasına dikkat edilerek incelemeler bu esasa göre yapılmıştır.

Öncelikle Boşnakçada *nominativ* olarak adlandırılan "yalın durum" incelenmiştir. Yalın durumunun, Boşnakçada ve Türkiye Türkçesinde yer alan tanımlarının yanı sıra evrensel olarak nasıl tanımlandığına da değinilmiştir. Bu tanımlamanın ardından yalın durumun işlevi ile ilgili incelemeler yapılmıştır. Yalın durumun işlevi konusunda Türkiye Türkçesi ile benzerlikler bulunmaktadır. Ancak ad çekimine değindiğimiz bölümde adlara ve ad soylu sözcüklere eklenen ekler

bağlamında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Eril adlar yalın durum teklikte genel biçim olarak +Ø eki alırken bazı durumlarda +E ve +O ekleriyle de biçimlenebilirler. Ayrıca yalın durumda +A eki ile biçimlenen eril adlar da mevcuttur. Yalın durum çoklukta eril adların sonuna +İ çokluk eki getirilirken, teklikte sonuna +A alan eril adların çokluk biçimleri +A ekinin +E ekine dönüşmesiyle gerçekleşir. Yalın durum teklikte dişi adlar ise genel biçim olarak +A eki ile biçimlenir. Ancak +Ø eki alan dişi adlar da mevcuttur. Teklikte +A eki alan dişi adlar yalın durum çoklukta +E eki alırlar. Teklikte +Ø eki alan dişi adlar ise +İ eki ile çokluk yapılır. Son olarak yansız adlar yalın durum teklikte +E veya +O eklerinden birini alırlar. Çoklukta ise her iki ek +A ekine dönüşür.

Yukarıdaki anlatımda görüleceği üzeri ilk ad durumu olan yalın durumda dahi birçok ekten söz edilmektedir. Boşnakçanın biçim bilgisinde bu ek kalabalığından dolayı bir sınıflamaya gidilmiştir. Boşnakçada adların ad durumu çekim ekleri *a türü*, *e türü* ve *i türü* olmak üzere üç grup altında incelenir. Bunlarda *a türü* grubu ekleri, yalın durumda +Ø, +E ve +O eklerinden birini alan eril adlara ve +O, +E eklerini alan yansız adlara getirilir. Bunun dışında yalın durum teklikte +A eki alan eril adlara ve yine +A eki alan dişi adlara ise *e türü* çekim grubunun ekleri getirilir. Son olarak yalın durum teklikte +Ø alan dişi adlara ise *i türü* çekim ekleri getirilir. Bu bilgiler ışığında, Boşnakçanın yalın durumunun ad durumu çekim ekleriyle Türkiye Türkçesinin yalın durumdaki ad durumu çekim ekleri arasında büyük oranda farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

Adlardan başka ad soylu sözcüklerin yalın durum çekimlerinde de farklılaşmalar mevcuttur. Öncelikle Boşnakçada Türkiye Türkçesinden farklı olarak sıfat, zamir ve sayı gibi ad soylu sözcüklerin de ad durumu çekim ekleriyle çekildiğini belirtmemiz gerekmektedir. Türkiye Türkçesinde "büyük evde" öbeği bulunma durumunda yer almaktadır. Ad +DE eki ile biçimlenmiş ancak sıfat herhangi bir değişime uğramadan yalın durumdaki biçimi korumuştur. Zira öbeğin yalın durumdaki biçimi "büyük ev" şeklindedir. Bu örneğin Boşnakçadaki karşılığı ise *velika kuća* "büyük ev" olarak oluşturulur. Yalın durumda oluşturulmuş bu öbek bulunma durumunda ise *u velikoj kući* "büyük evde" biçiminde oluşturulur. Görüleceği üzere Boşnakçada oluşturulan öbekte *velik(a)* sıfatı +OJ Boşnakça bulunma durumu dişi

sıfat çekim eki ile *velikoj* olarak çekilmiştir. Örnek üzerinde de görüldüğü gibi adlar ve ad soylu sözcükler Boşnakçada farklı eklerle çekilirler. Bu farklı biçimlenme, anadili Türkiye Türkçesi olan kişiler tarafından Boşnakça öğrenimini zorlaştıran unsurlardan biridir. Zira sadece adların değil ad soylu sözcüklerin de biçim birimi bulunan ad durumu çekimlerinde farklı çekim ekleri mevcuttur. Bunun yanı sıra, ad soylu sözcüklerin çekimi konusunda başka bir soru ortaya çıkmaktadır. Sıfatların, zamirlerin ve sayıların ad durumlarındaki biçimlerini belirleyen dil ögesi nedir? Burada ad soylu sözcüğün ilişki içerisinde bulunduğu adın özellikleri ön plana çıkmaktadır. Adın cinsi, sayısı, hangi ad durumunda bulunduğu gibi özellikleri onu niteleyen sıfat, zamir ve sayı gibi ad soylu sözcüklerin biçimlerini de belirler.

Boşnakçada sıfatlar işlev bakımından Türkiye Türkçesi ile paralellik gösterse dahi biçim bakımından farklıdır. Boşnakçanın dil bilgisinde yer alan cins kategorisi, sıfatların biçimlenmesinde de etkilidir. Boşnakçada sıfatlar, "eşitlik derecesi" (Boş. *pozitiv*, İng. *positive*), "kıyaslama derecesi" (Boş. *komparativ*, İng. *comparative*) ve "en üstünlük derecesi" (Boş. *superlativ*, İng. *superlative*) olarak sınıflandırılır. Bunun haricinde belirli olma durumunda bulunan adları niteleyen eşitlik derecesindeki sıfatlar, "belirli" (Boş. *određeni,* İng. *definite*) ve "belirsiz" (Boş. *neodređeni,* İng. *indefinite*) olarak ikiye ayrılır. Belirli ve belirsiz sıfatlar çekim eki bulunan ad durumlarında farklı eklerle çekilirler. Ayrıca belirli ve belirsiz olma durumu *a türü* çekim grubu ile çekilen adları niteleyen sıfatlarda ortaya çıkmaktadır. Yalın durum teklikte belirli eril adı niteleyen sıfat +İ eki alırken belirsiz bir adı niteleyen sıfat ise +Ø eki almaktadır.

Eril adları niteleyen eşitlik derecesindeki sıfatlar belirli ve belirsiz görünüşleri ile farklılaşırken, yalın durum teklikte dişi adları niteleyen sıfatlar, adın belirli veya belirsiz olmasına bakılmaksızın +A ekini alırlar. Yansız adları niteleyen eşitlik derecesindeki sıfatlar ise büyük oranda +O ekini alırken bazı durumlarda +E ekini de alabilirler.

"Boşnakçada sıfatların kıyaslama biçimlerini oluşturmak için +Šİ/ŠA/ŠE, +Jİ/JA/JE, +İJİ/İJA/İJE ekleri kullanılır."[1] Bu ekler eşitlik derecesindeki sıfatlara

[1] Senahid Halilović vd., *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica 2000, s. 240

eklenerek sıfatlar kıyaslama derecesine dönüştürülür. Bunun dışında bazı düzensiz sıfatlarda bulunmaktadır.

Boşnakçada en üstünlük derecesi bildiren sıfatları ise, kıyaslama derecesindeki sıfatların başına NAJ+ önekinin getirilmesiyle oluşturulur.

Zamirler Boşnakçada sadece adların yerine kullanılmazlar. Bazı zamirler sıfat görevinde kullanılır ve adları nitelerler. Bu işlev farklılığı neticesinde bazı zamirler niteledikleri adın sayısı ve cinsine göre değişiriler. Çalışmamızda zamirleri, kişi zamirleri (Boş. *lične zamjenice,* İng. *personal promouns*), iyelik zamirleri (Boş. *prisvojne zamjenice,* İng. *possessive pronouns*), işaret zamirleri (Boş. *pokazne zamjenice,* İng. *demonstrative pronouns*), *soru zamiri* (Boş. *upitne zamjenice,* İng. *interrogative pronoun), ilgi zamirleri* (Boş. *odnosne zamjenice,* İng. *relative pronouns*) ve *opisne zamjenice* "kk. betimleyici zamirler", *količinske* "kk. nicelik, miktar bildiren" olarak sınıflandırarak ad durumlarındaki değişimlerini inceledik. Bunun yanı sıra ad niteliğinde ve sıfat niteliğinde olan soru, ilgi, belirsiz, olumsuz ve genel zamirlerin değişimlerini de inceleyerek, Türkiye Türkçesi ile ortaya çıkan eşdeğer olma yahut olmama durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ad soylu sözcüklerden olan sayıların da Boşnakçanın biçim birimi bulunan ad durumlarında farklı biçimleri mevcuttur. Bu bağlamda yine Türkiye Türkçesi ile farklılaşma söz konusudur. Boşnakçada sayılar, asıl sayılar (Boş. *glavni brojevi,* İng. *cardinal numbers*), sıra sayılar (Boş. *redni brojevi,* İng. *ordinal numbers*) , topluluk sayıları (Boş. *zbirni brojevi*, İng. *collective numbers*), sayı bildiren adlar (Boş. *brojne imenice,* İng. *numerical nouns*), sayı bildiren sıfatlar (Boş. *brojni pridjevi*, İng. *numeral adjective*) olarak ayrılırlar. Bu sınıflandırmalar dikkate alınarak sayıların adlarla kurduğu ilişkiler ve ad durumlarındaki biçimleri incelenmiştir.

Yalın durumun ardından çekim eki bulunan bir başka bağımsız ad durumu olan seslenme durumunun (Boş. *vokativ*, İng. *vocative case*) işlevi ve adlara etkileri işlenmiştir. İşlev bağlamında Türkiye Türkçesi ile benzerlikler söz konusudur. Ancak biçim olarak adlar seslenme durumunda cinslerine göre değişmektedir. Seslenme durumunda bazı farklılıkların da bulunmasıyla birlikte genel olarak eril adlar +U ve +E ekleri ile biçimlenmektedir. Yalın durum teklikte +A eki alan dişi adlar, seslenme

durumu teklikte +O eki alırken, +İCA eki ile biten bazı adların sonundaki /a/ sesi /e/ sesine dönüşür. Yalın durum teklikte +Ø eki alan dişi adlar ise seslenme durumunda +İ eki alırlar. Yansız adlar seslenme durumunda herhangi bir değişime uğramadan yalın durumdaki biçimlerini korurlar. Ayrıca seslenme durumunda tüm cinslerin çoklukları yalın durum çokluktaki biçimlerini korurlar.

Seslenme durumunda ad soylu sözcükler yalın durumdaki biçimlerini korurlar.

Boşnakçada biçim birimi bulunan ad durumlarından olan ilgi durumu (Boş. *genitiv*, İng. *genitive case*) bağımlı ad durumlarındandır. İlgi durumun diğer ad durumlarından ayıran en dikkat çekici özelliği çok fazla dilsel görevi yüklenmesidir. Boşnakçada çekim eki bulunan ad durumlarının sayısı yedidir. Bu ad durumlarından olmayan çıkma durumu (Boş. *ablativ,* İng. *ablative case*), yakınlık durumu (Boş. *adesiv,* İng. *adessive case*), altına hareket durumu (Boş. *subesiv,* İng. *subessive*), üstüne hareket durumu (Boş. *superesiv,* İng. *superessive*), iniş durumu (Boş. *delativ,* İng. *delative)*, çıkış durumu (Boş. *elativ,* İng. *elative*), sınırlama durumu (Boş. *terminativ,* İng. *terminative*), iyelik durumu (Boş. *posesiv,* İng. *possessive*), yokluk durumu (Boş. *abesive,* İng. *abessive*) gibi Boşnakçada biçim birimi bulunmayan ad durumlarının anlamsal gereklilikleri, biçim birimi bulunan ad durumları ile karşılanır. Peki, bu anlamsal gerekliliklerin karşılanması için biçim birimi bulunan ad durumlarında nasıl değişimler gerçekleşmektedir?

İlgi durumu genel görünüş olarak hem edat olmadan hem de edat ile birlikte kullanılabilir. Edat tümleçlerinde, edatın sahip olduğu anlam öbeğe geçer. Ardından gelen ad ilgi durumu ekleriyle çekilmiş olsa dahi edatın anlamından dolayı farklı bir ad durumunun anlamına işaret eder. Örneğin *od, iz* "-den/dan" gibi edatlarının ardından gelen öbek ilgi durumu ekleri ile çekilir. Bu öbekte ilgi durumunun esas anlam karşılığına bakılmaksızın edatların bildirdiği "çıkma" anlamından dolayı çıkma durumunun anlamsal gerekliliği karşılanmış olur.

İlgi durumunda çok sayıda edat bulunmaktadır. Bunların bazıları yalnızca ilgi durumunda kullanılırken, bazıları biçim birimi bulunan diğer ad durumlarında da

kullanılabilir. Bu edatların yardımıyla biçim birimi bulunmayan ad durumlarının anlamsal gereklilikleri karşılanır.

Eril ve yansız adlar, *a türü* çekim grubu ekleriyle çekilerek ilgi durumu teklikte +A eki alırlar. Çoklukta ise +Ā eki alırlar. *E türü* çekim grubunun ekleriyle çekilen dişi adlar ilgi durumu teklikte +E eki alırken, çoklukta +Ā ekini alırlar. *İ türü* çekim grubu ile çekilen dişi adlar ilgi durumu teklikte ve çoklukta +İ ekini alırlar. Çekim grupları, ilgi durumu teklikte aldıkları +A, +E ve +İ eklerinden dolayı bu şekilde adlandırılmışlardır.

İlgi durumunda ad soylu sözcüklerin çekimleri ile adların çekimleri arasındaki faklı yapılar incelenip Türkiye Türkçesindeki eşdeğer olma yahut olmama durumları çalışmamızın bu bölümünde incelenmektedir. Ayrıca bu farklılaşmanın yalnızca biçimsel olarak mı yoksa yem biçimsel hem de anlamsal olarak mı ortaya çıktığına dair incelemeler yapılmaktadır. Ad soylu sözcüklerden olan sayıların ilgi durumu ile biçimlenmeleri yahut sayısı belli çokluk oluştururken, kurulan öbeklere ilgi durumunun etkisi incelenip, bu yapının Türkiye Türkçesindeki karşılıkları araştırılmaktadır.

Bir başka biçim birimi bulunan ad durumlarından olan yönelme durumunun (Boş. *dativ*, İng. *dative case*) işlevleri ve Türkiye Türkçesinin yönelme durumunun işlevleriyle karşılaştırılarak, benzerliklerin yahut farklılıkların bulunup bulunmadığı incelenmektedir. Adlara yönelme durumunda getirilen eklerin, adların özelliklerinden olan cins ve sayı ile olan bağlantıları araştırılıp, ortaya çıkan değişimler verilmeye çalışılacaktır. Ayrıca ad soylu sözcüklerin adlar gibi yönelme durumunda çekime uğrayıp uğramadığı, uğruyorsa bu değişimlerin nasıl gerçekleştiğine dair incelemeler yapılmaktadır. Biçim birimi bulunmayan ad durumlarının yönelme durumu ekleri ve edatlarıyla, ilgi durumunda olduğu gibi, karşılanıp karşılanmadığına yönelik incelemeler, yönelme durumu konu başlığı altında incelenmektedir.

Türkiye Türkçesinde belirtme durumu (Boş. *akuzativ*, İng. *accusative case*) olarak adlandırılan ad durumu, Boşnakçada bağımlı ad durumlarındandır. Belirtme durumunda adlara ve ad soylu sözcüklere getirilen ekler ortaya koyularak, bu eklerin

adların yahut ad soylu sözcüklerin hangi özelliklerinden dolayı farklılaştığına yönelik incelemeler yapılmaktadır. Ayrıca diğer biçim birimi bulunan diğer ad durumlarında da olduğu gibi belirtme durumunda biçim birimi bulunmayan ad durumlarının anlamsal gerekliliklerine yönelik yapıların bulunup bulunmadığı sorusuna yanıt aranacaktır. Ayrıca belirtme durumda kullanılan edatların öbeklere nasıl anlamlar kazandırdığı, bu edatların sadece belirtme durumunda mı yoksa başka ad durumlarında da kullanılıp kullanılmadığı soruları irdelenecektir. Ayrıca Türkiye Türkçesindeki belirtme durumu ile Boşnakçadaki belirtme durumunun eşdeğer olan ve olmayan yanlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Bulunma durumu (Boş. *lokativ*, İng. *locative case*) Boşnakçada biçim birimi bulunan ad durumlarındandır. Boşnakçadaki bulunma durumunun işlevleri ile Türkiye Türkçesindeki bulunma durumun işlevleri karşılaştırılarak eşdeğer veya eşdeğer olmayan ifadeler incelenecektir. Bu bağlamda iki dilin kullanımında ortaya çıkacak, bulunma durumu ile ilgili kullanım sorunlarının giderilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bulunma durumunda Boşnakçadaki adların ve ad soylu sözcüklerin biçimleri incelenerek, adların veya ad soylu sözcüklerin özelliklerinin biçimlenmeye olan etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bunun yanı sıra diğer biçim birimi bulunan ad durumlarında da inceleneceği gibi bulunma durumunda Boşnakçadaki biçim birimi bulunmayan ad durumların anlamsal gerekliliklerinin karşılanmasının düzeyleri irdelenecektir. Diğer ad durumları ile olası biçim benzerliklerinin ortaya çıkaracağı anlama güçlüklerinin giderilmesine yönelik incelemeler yapılacaktır. Bulunma durumunda edat kullanımının ad durumuna etkisi ve bu edatların ad durumun esas görevi ile ne ölçüde uyuştuğu incelenecektir.

Boşnakçada biçim birimi bulunan ad durumlarından olan araç durumunun (Boş. *instrumental,* İng. *instrumental case*) işlevlerinin Türkiye Türkçesinde nasıl karşılandığına yönelik çalışmalar yapılacak ve anlamsal eşdeğerliliğin derecesi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca araç durumunda ad ve ad soylu sözcüklerin biçimsel değişimleri ortaya konulmaya çalışılıp, Türkiye Türkçesindeki yapılarla karşılaştırılacaktır. Diğer biçim birimi bulunan ad durumlarında da olduğu gibi biçim birimi bulunmayan ad durumlarının araç durumu çekim ekleri ve edat birlikteliği ile

karşılanıp karşılanmadığı incelenecektir. Ayrıca edatların anlamlarının araç durumunda çekilen öbeklere etkileri irdelenecektir.

I. BÖLÜM: BOŞNAKÇANIN TARİHİ GELİŞİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. SLAV DİLLERİ

Diller, bir iletişim aracı olarak ortaya çıkışlarından itibaren gelişme süreçlerinin hemen hemen her evresinde farklı etkilere maruz kalarak değişmiş ve gelişmişlerdir. Aynı zamanda bu değişimler dilin karakterini oluşturan ögelerin tarihini oluşturmaktadır. Diller insanların birbirleri ile olan iletişimlerini sağlamak amacıyla kullanılan bir araç ise, bu aracın zaman içerisinde yenilenmesi yahut o günün şartlarına cevap verebilecek nitelikte değişmesi olağan bir durumdur. Bu bağlamda diğer tüm dil ailelerinde olduğu gibi Hint-Avrupa Dil Ailesi içerisinde de birçok değişiklik meydana gelmiş, diller kimi zaman ortak paydalarının etrafında toplanmaya kimi zaman da farklılıklarından dolayı ayrışmaya maruz kalmışlardır. Hint-Avrupa Dil Ailesi içerisinde yer alan Slav Dilleri de bu birleşimler yahut ayrışmalarla şekillenmiştir.

Tablo 1: Modern Slav Dil Ailesi ve Alt Katmanları[2]

	Ulusal Diller	Alt-Ulusal Diller	Ölü Diller
Güney Slav	Slovence, Hırvatça, Boşnakça, Sırpça, Karadağ dili, Bulgarca, Makedonca		Eski Kilise Slavcası
Doğu Slav	Rusça, Beyaz Rusça, Ukraynaca	Rusince, Rutence	
Batı Slav	Lehçe, Çekçe, Slovakça, Aşağı ve Yukarı Sorbça	Kaşubça yahut Kaşubyan dili	Polabça, Silezyaca

"Yaklaşık olarak M.Ö. 2000 yılında Balto-Slav Dil Birliği oluşurken, içerisinde Hint-İran, Roman, Cermen, Baltık, Slav dillerinin yanı sıra Arnavut, Yunan ve Kelt Dil Gruplarını da kapsayan Hint-Avrupa Dil Ailesi çözülme sürecindedir. Bu birliğin şekillenmesi esnasında Baltık ve Slavların atalarının dilleri, onları diğer Hint-

[2] Roland SUSSEX, Paul CUBBERLEY, *The Slavic Languages*, Cambridge University Press, 2006, s.2

Avrupa halklarından daha doğrusu onların dillerinden ayıran çok sayıda ortak öz yapı edinmişlerdir. Eski Slav Dil Birliğinin düzenli bir yapıya gelmesiyle yaklaşık olarak M.Ö. 1500-1300 yıllarında Baltık-Slav Dil Birliği de ortadan kalkmıştır."[3] Eski Slav Dil Birliğinin düzenli bir yapıya kavuşmasından, Slav göçlerinin başlamasına kadar geçen süre içerisinde, Slav ana dilinin geçirdiği değişimlerle ilgi bilimsel verilere ulaşmak oldukça zordur. Zira Slavların göç yoluyla Balkanlara inmesi ve Hristiyanlıkla tanışmasına değin bir yazı diline sahip olduklarını gösteren herhangi güçlü bir veri mevcut değildir. Slav göçleri esnasında yaşadıkları değişimleri konu alan bilgilere ise komşu insan topluluklarının kayıtlarından ulaşmak mümkün olabilir.

Slav ana dilinin içinden çıkarak gelişen Slav dilleri, III - VII. yüzyıllar arasında vuku bulan Slav göçleri neticesinde üç kola ayrılmıştır. Bunlardan ilki batıya göç eden Slavların dillerinin içinde yer aldığı kol olan "Batı Slav dilleri" koludur. Bu kolun altında Çekçe, Slovakça, Lehçe, Koşubca, Silezce, Sorbça gibi diller yer alırken, diğerlerine nazaran doğuda kalan Slavların konuştuğu dillerin yer aldığı "Doğu Slav dilleri" kolu altında ise Rusça, Beyaz Rusça, Ukraynaca, Rutence ve Rusince yer almaktadır. Bunun yanı sıra, Slavların bir kısmı bugün "Balkanlar" olarak adlandırdığımız bölgeye inmişlerdir. Diğer Slavlardan farklı olarak güneye hareket eden bu Slav kavimlerinin konuştukları diller ise "Güney Slav dilleri" kolunun altında yer almaktadır. Güney Slav dilleri kolu kendi içinde "Batı" ve "Doğu" olmak üzere ikiye ayrılır. Boşnakça, Hırvatça, Karadağ dili, Slovence ve Sırpça Güney Slav dillerinin "Batı" kolunda yer alırken, Bulgarca, Makedonca ve Kilise Slavcası yahut Eski Slavca "Doğu" kolu altında yer alır.

Slavlar göç ettikleri bölgelere beraberlerinde Slav ana dilinin mirasını da taşımışlardır. Ana dil (Boş. *prajezik,* İng. *primitive language*), *"bugün ses, biçim ve anlam bakımından birbirinden az çok farklılaşmış bulunan dillerin ortak atası kabul edilen dile"* [4] denilmektedir. Günümüzde birçok dil, eski ana dillerinin dil konuşucularının ihtiyaçlarına cevap vermek için lehçelere ayrılmasıyla ve başka diller olarak dallanmasıyla oluşmuştur. Ortaya çıkan bu yeni diller ayrışmadan uzun süreler

[3] Dževad Jahić vd., *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica 2000, s.21
[4] Günay Karaağaç, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, TDK, Ankara 2013, s.108

geçmesine rağmen ana dillerinin etkilerini taşıyabilirler. Bu bağlamda Boşnakçayla birlikte günümüzde varlığını devam ettiren diğer Slav dillerinin kaynağı konumunda olan Slav ana dilinin etkisi bugünkü Slav dilleri üzerinde hissedilmektedir. Slavların Slav ana dilinden Eski Slavca yahut yine aynı dönemlerdeki Kilise Slavcası olarak adlandırılan dile kadar olan dönemde sözlü bir dil kullandıkları kabul görmektedir. Eski Slav dili tüm Slavlar dilleri için bir mihenk taşıdır. Zira "*Eski Slavca tüm Slavların ilk 'yazılı' dilidir."*[5]

[5] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s.21

1.2. ESKİ SLAVCA

"Eski Slavca IX. yüzyılda ortaya çıkmış olan, Slavların edebi diline verilen addır."[6] Eski Slavca IX. yüzyılda ortaya çıkmış olmasına rağmen elimize ulaşan metinler X - XI. yüzyıllar arasındaki dönemlere ait olup, genellikle dönemin Yunancasından çevrilmiş dini metinleri içermektedir. İlk Eski Slavca metinlerin çevrilmiş dini metinlerden oluşması olağan dışı bir durum değildir. Zira göçler neticesinde günümüzde Balkanlar olarak adlandırdığımız bölgeye yerleşen Slavlara Hristiyanlığı öğretmek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda dönemin Bizans İmparatoru *III. Michael,* tecrübeli bir diplomat ve filozof olan Selanikli *Konstantinos*'u Slavlara Hristiyanlığı Slavların kendi dillerinde öğretmesi için görevlendirir.

Bu konuyu *Ayşe Pamir Dietrich*, "862 yıllarında Moravya (bugün Çek Cumhuriyeti'nde bir bölge) prensi *Rostilav*, Bavyara feodalizminin ezici politikasının getireceği zararları önceden görüp İstanbul'a, Bizans İmparatoru *III. Michael*'e giderek halkına Hristiyanlığı Slavcadan öğretebilecek birisini göndermesini ister" olarak ortaya koymuştur. Bu talebin üzerine Bizans İmparatorunun Selanikli *Konstantinos*'u görevlendirmesi ise, keşişin hem deneyimli bir diplomat ve dilbilimci oluşundan hem de Selanikli olmasından kaynaklanmaktadır. Zira o dönemde Selanik'te halk Orta Çağ Yunancasının yanı sıra konuşma dili olarak Slavca da konuşmaktadır. Selanikli *"Konstantinos (Kiril), Makedonya'da Slavca konuşulan bir eyalette vali olarak görev yapmış olan, daha sonra da keşiş olan kardeşi Metodios'u da yanına alarak Moravya'ya gider. İki kardeş en önemli kilise kitaplarını, İncil'i Slavcaya çevirmiş ve Moravyalılara dini eğitim vermişlerdir. Çevirilerde Slavca sesleri iyice verebilmek için 'Glagolitik' adını verdikleri bir alfabe geliştirdiler."*[7] Hristiyanlığı öğretmeye yönelik bu girişimler ve *Glagol*[8] alfabesinin oluşturulması Slavların o güne değin sahip oldukları sözlü dilin yazıya geçişine zemin hazırlamıştır.

---

[6] Ayşe Pamir Dietrich, *Eski Slavca Dilbilgisi*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2002, s.11
[7] Ayşe P. Dietrich, *a.g.e.,* s.12
[8] "Glagol alfabesi" için *bk.* EK-1

Slavlarla ilgili birçok konuda olduğu gibi "alfabe" konusunda da çeşitli tartışmalar mevcuttur. Bir görüşlere göre *Glagol* alfabesi *Kiril* alfabesinden yaklaşık otuz yıl önce *Konstantinos* ve *Metodios* tarafından oluşturulmuştur. *Kiril* alfabesi ise Konstantinos'un öğrencileri *Kliment Ohridskiy* ya da *Konstantinos Bolgarskiy*'e aittir. Bir görüş Kiril alfabesinin Orta Çağ Yunancasından alındığını, Glagol alfabesinin ise Konstantinos'un icadı olduğu yönündedir. Bazı teoriler de Kiril alfabesinin en eski Slav alfabesi olduğu yönündedir. Glagol alfabesi ise Slavcayı Katolik etkilerden korumak için oluşturulmuştur. Son teori ise Slavların Konstantinos ve Metodios'tan önce yazıya sahip oldukları yönündedir.[9]

Glagol adı Eski Slavca bir fiil olan *glagoljati* "konuşmak, yazmak" sözcüğünden oluşturulmuştur. *"Üç tip Glagol alfabesi[10] bulunmaktadır. Bunlardan ilki Eski Slavcanın ilk yurdu olan doğuda, Yunan-Bizans bölgesinde ortaya çıkan ve kullanılan eski tip Glagol alfabesidir. Bu tip Glagol alfabesi harflerin yuvarlak biçiminden dolayı obla[11] 'yuvarlak' olarak adlandırılır. Batıda (Roma-Katolik bölgesi kapsamında) Güney Slavlarının batıda kalan topluluklarında uglasta glagolica[12] 'köşeli Glagol alfabesi' adında yeni bir tip Glagol alfabesi gelişmiştir. Harflerin keskin 'köşeli' biçimlerle şekillendiği bu alfabe Hrvatska glagolica 'Hırvat Glagol alfabesi' olarak adlandırılır. Orta Çağ'da Bosna'da ise yuvarlak ve köşeli Glagol alfabesi arasında bir geçiş formu olan ve poluobla glagolica 'yarı yuvarlak yahut yarı dairesel Glagol alfabesi' daha doğrusu bosanska glagolica 'Bosna Glagol alfabesi' kullanılmıştır."[13]* Ayrıca Kiril alfabesinin de Bosna ve Hum bölgesinde yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Özellikle X. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar kullanımda kalan *bosančica* "Bosna Kiril alfabesi"[14], Kiril alfabesinin Bosna'ya özgü bir biçimidir. Bu biçim Bosna bölgesinden başka Dalmaçya ve Dubrobnik gibi bölgelerde de yaygın şekilde kullanılmıştır.

---

[9] Ayşe P. Dietrich, *a.g.e.,* s.13-14
[10] Yuvarlak ve köşeli Glagol alfabesi için *bk.* EK-2
[11] *Obla; obal* "yuvarlak, oval, yumurtamsı, toparlak" sıfatının dişi çekimidir.
[12] Sıfat öbeğinde *glagolica* "Glagol alfabesi" dişi bir addır. Önünde kullanılacak sıfat bu nedenle dişi olacaktır. Sözlükte *uglast* yahut *uglat* olarak sıfatın eril biçimine yer verilir.
[13] Dževad Jahić vd., *a.g.e.,* s.22
[14] Bosna Kiril alfabesi için *bk.* EK-3

1.3. BOSNA'DA YAZI DİLİNİN GELİŞİMİ

1.3.1. Orta Çağ Dönemi (XI – XV. Yüzyıllar Arası)

Bosna topraklarında yazı dilini incelediğimizde beş farklı tarihi döneme ayrıldığını göreceğiz. İlki yazının Slavcaya girdiği dönem olan "Bosna'da yazının Orta Çağ" dönemidir. *"Bosna ve Hum bölgesinde yazı diline örnek teşkil eden ilk örnekler X. yüzyılın sonlarında ve XI. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir."*[15] Bu bölgedeki Orta Çağ yazıtlarında Yunan ve Latin harflerinin yanı sıra Slavların ana dillerindeki sesleri karşılamak amacıyla oluşturulmuş olan Glagol ve Kiril alfabelerindeki harfleri içeren yazılar da bulunmaktadır. Bosna ve Hum bölgesinde *"ilk Slav yazısı muhtemelen Glagol alfabesidir."*[16]

Bu dönem X. yüzyılın sonu, XI. yüzyılın ilk dönemlerine tarihlenen, bazı Glagol harfleri ile birlikte Boşnak Kiril alfabesi ile yazılan, Boşnakçanın en eski yazıtı olan *humačka ploča*[17] "Hum ya da Humac tableti" ile başlamaktadır. Bunun yanı sıra "*Glagol alfabesi ile oluşturulan Bosna yazarlığının en eski korunmuş izlerini taşıyan Prijador yakınlarında Kijevac adlı kasabanın kilisesindeki XI. yüzyıldan kalma kitabe"*[18] de bu dönemdeki Bosna'da yazıya ışık tutan yazıtlardandır. Bu bahsi geçen yazılar daha çok kilise ve Hristiyanlık ile ilgilidir. Ancak dönem incelendiğinde günümüze kadar korunmuş belgeler sadece dini içerikli olmayıp gerek devlet yönetimi ve askeri gerekse ticari ilişkiler bağlamında da metinlerin varlığı görülecektir. Dini yazıların dışında *"dünyevi karakterin halk dilindeki en eski yazılı örneği olan, Bosna Kiril alfabesi ile yazılan, 1189 yılına tarihlenen ve günümüze değin korunmuş Kulin Ban'ın buyruğu"*[19] da Orta Çağ döneminde Bosna'da yazının gelişim sürecine ışık tutan kalıntılardan birisidir.

---

[15] Dževad Jahić vd., *a.g.e.,* s.43
[16] Jagoda Jurić-Kappel, "Književni jezik u srednjovjekovnoj Bosni", *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Derleyen: Svein Mønnesland, Institut za jezik u Sarajevu, Institut za istočnoevropske i orijentalne studije, Oslo, Sarajevo, 2005, s. 84
[17] Humačka ploča "Hum ya da Humac Tableti" için *bk.* EK-5
[18] Dževad Jahić vd., *a.g.e.,* s.44
[19] Gös. yer.; Kulin Ban'ın buyruğu için *bk.* EK-6

Bosnalı *Ban*[20] *Kulin*, Bosna ve Bosnalılar için önemli bir tarihi kişiliktir. Zira komşuları ile ticari ilişkilere önem veren Ban, Dubrovnik halkının kendi topraklarında özgür bir şekilde ticari faaliyetlerde bulunabileceğine yönelik iznini içeren bir buyruk yazdırmıştır. *"Resmi olarak, günümüzde Dubrovnik olarak bilinen Ragusa bağımsız devletini incelemek üzere oluşturulan Rus şurası, günümüzde Kulin Ban'ın buyruğu olarak bilinen, 1189 yılında oluşturulmuş bir beyannameyi gün yüzüne çıkarttı. Dubrovnik prensi Krvaš'a hitaben, diplomatik ve ticari ilişkileri kapsayacak şekilde hazırlanan sözleşme, Güney Slav Dilleri içinde kendi türünün en eski örneğidir."*[21] Günümüze değin elde edilen buluntular ışığında, Kulin Ban'ın buyruğu güneydeki Slavların ana dillerinde yazdıkları ilk diplomatik ve ticari belge olduğu söylenebilir. Ayrıca buyruk Bosnalılar ve Boşnaklar için faklı açılardan da önem taşımaktadır. *"Bosna'nın devlet olma durumunu gösteren doğum belgesi olarak sıklıkla mitleştirilmiş belge, günümüzde St. Petersburg Müzesinde bulunmaktadır."* [22]

Ayrıca buyruk *ja, ban bosanski Kulin…*[23] "Ben Bosnalı Ban yahut Bosna'nın Banı Kulin…" ifadesi *Bosna* adından türetilen *bosanski* "Bosna veya Bosnalılarla ilgili olan, Bosna'ya Bosnalılara özgü olan" sıfatını içermektedir. Günümüzde "Boşnakçanın yahut Bosna dilinin" özgün dilde adlandırılmasında bu sıfat ile oluşturulan öbek kullanılmaktadır. Boşnakçada *bosanski jezik* olarak adlandırılan Boşnakça, *bosanski* "Bosna ve Bosnalılarla ilgili olan" sıfatı ile *jezik* "dil" adının birleşimi ile oluşturulmuştur. Bu biçimi ile bir ırka değil bir bölgeye olan aidiyeti gösterir. Türkiye Türkçesinde "Boşnakça" olarak yerleşmiş olan dilin özgün dildeki adının harfi harfine Türkiye Türkçesine çevirisi "Bosna dili, Bosna'nın yahut Bosnalıların dili" şeklindedir.

"Boşnakçanın erken dönem yazılı eserleri arasında en büyük öneme sahip olan Hum Tableti ve Kulin Ban'ın buyruğudur. Zira bu iki yazıt sadece Boşnakça

[20] Ban sözcüğünün kökenine dair birkaç farklı görüş olmakla birlikte eski Yugoslavya coğrafyasında küçük devlet idarecilerine verilen bir unvan olduğu konusunda yaygın bir fikir birliği bulunmaktadır. "*Ban*; (Slav dillerinden veya Farsçadan Türkçeye geçtiği ileri sürülen kelimenin Türkçe olabileceği de belirtilmektedir.) Macaristan, Romanya, Yugoslavya ve civarlarındaki yerlerde küçük prenslere verilen ad." İlhan Ayverdi, *Misali Bütük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı, İstanbul, 2010, s.111

[21] Peter H. Liotta, *Dismembering the State: The Death of Yugoslavia and Why It Matters*, Lexington Books, 2001, s.27

[22] Gös. yer.

[23] Mak Dizdar, *Stari Bosanski Tekstovi*, Svjetlost, Saraybosna 1969, s.45

açısından değil Orta-Güney Slav dizge değişkenleri (Boş. dijasistem, İng.diasystem) için de önemlidir. Bunların ikisi tüm Güney Slav bölgelerindeki en eski yazılı kalıtılardır."[24]

Boşnakçanın Orta Çağda gelişiminde kilise yazıları, idari mektup ve anlaşmaların yanı sıra dikkat çeken bir diğer yazı türleri de *stećak* "mezar taşı, anıt eser" denilen taşların üzerine işlenmiş yazılardır. XIII. yüzyılda başlayıp XVI. yüzyıla kadar devam eden bu tarz yazılar diğer Güney Slavlarında görülen bir gelenek değildir. Boşnakların Bogomil inancına sahip olmalarından dolayı bu yazı tarzı daha çok Bosna-Hersek'te yoğun olarak görülmektedir. Bugün bu dönemden kalma birçok mezar taşı Saraybosna'da Ulusal Müzede sergilenmektedir.

1.3.2. Osmanlı Dönemi (XV - XIX. Yüzyıllar Arası)

Osmanlının XV. yüzyılda bölgeye yerleşmesi ile Bosna ve Hum bölgesinde yaşayan topluluklar yeni kültürel ögelerle tanışmaya başladılar. Doğudan gelen bu yeni topluluk beraberinde bölgeye yeni inanış biçimleri, kültürel ögeler ve yazı unsurları da getirmiştir.

Boşnakların yazılı edebiyat ve dil geleneğinde Osmanlı idaresi altında geçen dört yüzyıllık dönemde dikkate değer üç akım vardır. Bunlardan ilki ulusal dilde ve Bosna Kiril alfabesi ile gerçekleştirilen yazılı faaliyet; diğeri Türkçe, Arapça ve Pers dilinde eser oluşturma; üçüncüsü ise, Alhamiyado edebiyatı olarak adlandırdığımız, ulusal dilde Arap alfabesi ile edebi eser üreticiliğidir.[25]

Bosnalılar Osmanlıların gelişi ile Türkçe, Arapça ve Farsça gibi dillerle tanışırken bu dillerin yazı sistemini oluşturan Arap alfabesini de tanıdılar. Bosna bölgesinde Türkçe, Arapça ve Farsçanın yayılmasında etkili olan askeri, dini, idari, kültürel, ekonomik birçok sebep olsa da bunlardan en önde gelenleri Bosnalıların Müslümanlığı kabul etmeleri, Osmanlının devşirme sistemi ile Bosnalıların İstanbul'a

[24] Dževad Jahić vd., *a.g.e.,* s.46
[25] Dževad Jahić, *Bošnjački narod i njegov jezik*, Dom štampe, Zenica 2000, s.19

gelip eğitim görmeleri ve Bosna'da açılan eğitim kurumlarında Türkçe ve Arapça eğitim verilmesidir.

Yeniçeri ordusunun bünyesine asker sağlamak için kullandığı en etkin yollardan biri devşirme sistemidir. Bu yolla XV. ve XVI. yüzyıllarda Hristiyan köylerden genç erkekler toplanarak İstanbul'a götürülmüş, burada Müslüman gelenekleri ve eğitim sistemi ile yetiştirilen gençler yeniçeri askeri, Sultan'ın özel hizmetkârları yahut devletin çeşitli kademelerinde çalışan görevliler olarak istihdam edilmiştir. Bu devşirmelerin en çok bilinenlerinden biri *Sokullu Mehmed Paşa*'dır. *"Tümüyle ele alınacak olursa XVI. ve XVII. yüzyıllarda, Bosna kökenli dokuz sadrazam görev aldı; 1488 gibi erken bir tarihten itibaren de Bosna'yı yönetmek üzere Bosnalılar bu topraklara geri gönderilmeye başlandı."* [26] Bu devşirme sistemi sayesinde gerek Yeniçeri Ocağı'nda gerekse devlet kademelerinde birçok Slav menşeili devlet adamı yetiştirilmişti. Ayrıca bu kişiler çocukluktan itibaren gerek aldıkları derslerle gerekse gündelik hayatta kullandıkları dillerle Bosna topraklarına döndüklerinde Türkçe, Arapça ve Farsça gibi dillerin yayılmasına katkı sağlamışlardır. *"Sistemin uygulandığı iki yüzyıl boyunca Balkanlardan toplanan en az 200.000 çocuk bu sisteme dâhil olmuştu. Bu çocukların büyük bir bölümünün Slav olması nedeniyle de Sırp-Hırvat dili (neredeyse her iki taraf için de anlaşılabilir olan komşu dil Bulgarca ile birlikte), Osmanlı devletinin temeline işlemiş oldu."*[27] Bosna ve Hum bölgesinden devşirme sistemi ile gelen çocuklar İstanbul'da aldıkları eğitim ile kendi öz dillerini harmanlamaya başlamışlardı.

Devşirme sisteminden başka doğu kültürünün Bosna topraklarına nüfus etmesinde etkili olan bir diğer öge Müslümanlığın Bosnalılar tarafından kabul edilmesidir. Osmanlının Bosna ve Hum topraklarına geldiği dönemlerde, bölgenin halkı Katolik, Ortodoks ve *Bogomil* mezheplerinden birine bağlı olup, dünyevi hayatlarını da bu mezheplerin öğretilerine göre şekillendirmekteydiler. Yaygın inanca göre; *Bogomil* mezhebine bağlı olan ve bu sebepten dolayı Katolik ve Ortodoks mezheplerinin baskılarına maruz kalan Boşnaklar, Müslümanlığı kitleler halinde kabul

[26] Noel Malcom, *Bosna'nın Kısa Tarihi*, Çeviren: Aşkım Karadağlı, Om Yayınevi, 1999, s.93
[27] Noel Malcom, *a.g.e.*,s. 95

etmiştir. Ancak bu yargının tam olarak doğru olmadığına, Müslümanlığa geçişin belirli bir süreç içerisinde olduğuna dair veriler de mevcuttur. Saraybosna'nın 1463 yılında fethinin gerçekleştiği düşünüldüğünde bu dönemden sonra ortaya çıkan kayıtlar Boşnakların Müslümanlığı kabulüne ışık tutar nitelikte olacaktır. 1485 yılına ait kayıtlar incelendiğinde Bosna'da *"30.552 Hristiyan hanesi ile 2491 bekar ve dul bireye karşılık, 4134 Müslüman hanesi ile 1064 bekar Müslüman birey bulunmaktaydı. Hane başına beş kişi olduğunu varsayarsak, sonuç toplam 155.251 Hristiyan ve 21.734 Müslüman olmaktadır."*[28] Müslümanlaşma kentlerde taşraya göre daha hızlı gerçekleşmekteydi. Zira kentlerden uzakta bulunan taşralarda kapalı toplumlar bulunmaktaydı. Buralarda değişimler uzun zamanlar alabiliyordu. Bosna'nın kentlerinde Müslümanlaşma olağan hızıyla devam ederken *"kuzeydoğu Bosna'nın tümü, 1533 yılına gelindiğinde kabaca üçte bir oranında, 1548 yılına gelindiğinde ise yüzde kırk oranında Müslümanlaşmıştı."* [29] Bu bilgiden başka XVI. yüzyıldaki Bosna'daki Müslüman sayılarını gösteren başka kayıtlara ulaşılamamaktadır. Ancak XVII. yüzyılda Papalık tarafından görevlendirilen rahip *Peter Masarechi*'nin 1624 yılında bir rapor hazırlamıştır.*"Masarechi'nin raporunda belirtmiş olduğu asıl rakamlara göre ülkede 150.000 Katolik, kabaca 75.000 Doğu Ortodoks ve 450.000 Müslüman mevcuttu."*[30]

Yukarıda belirtilen bilgiler ışığında Bosna topraklarında Müslümanlığın yayılıp diğer inançların önüne geçmesinin en az 150-200 yıl sürdüğü anlaşılmaktadır.

Bosna'da yazının gelişim sürecine etkileri olan bir başka gelişme ise açılan eğitim ve öğretim kurumlarıdır. *"Avusturya-Macaristan'a katıldığı tarihte, Bosna-Hersek'te 434 ilkokul, 43 medrese ve birçok lise, askeri idadi, öğretmen okulu ve 12 sanat okulu ile birlikte Vilayet Yüksekokulu bulunmakta ve bu okullarda eğitim dili Türkçe ve Arapça idi."*[31] Bu bağlamda Bosnalılar hem Arapça ve Türkçe gibi dilleri

[28] Noel Malcom, *a.g.e.*,s. 103
[29] Noel Malcom, *a.g.e.*, s. 104
[30] Noel Malcom, *a.g.e.*, s. 105
[31] Sait Okumuş, "Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif (Potur Şâhidî)", *Turkish Studies (Klasik Türk Edebiyatı-Sözlüklerimiz)*, Sayı: 4/4, Yaz, 2009, s. 824.

öğrendiler hem de Doğu edebiyatını, Doğunun kültürünü ve inançlarını anlamaya başladılar.

Bosna-Hersek topraklarında Boşnakça, edebiyat ile paralel bir gelişim süreci geçirmiştir. Bu dönemde edebiyat iki farklı dalda gelişim göstermektedir. Bunlardan ilki İstanbul'a gelerek eğitim alanların ve Bosna'da açılan eğitim kurumlarında eğitim görenlerin Türkçe, Arapça ve Farsçayı öğrenmeleri ile birlikte bu dillerde eserler vermeye başlamalarıdır. Bir diğeri gelişme ise Arap harfleri ile Boşnakça eserlerin verilmesidir. *"Bosna'da XVII. yüzyılın ortalarından XIX. yüzyılın sonlarına kadar Bosna dilinde Arap harfleri ile Alhamijado-literatura 'Alhamiyado edebiyatı' denilen özel bir edebiyat türünün ortaya çıktığı görülmektedir."*[32] Bu dönemde Bosnalılar kendi dillerini Arap alfabesi ile yazarak eserler vermişlerdir. *"Aljamiado veya Alhamiyado isimlendirmesinin, yabancı veya Arapça olmayan anlamındaki el-'Acemiyye sözcüğünün yanlış kullanımından geldiği düşünülmektedir. Bosna topraklarında yapılan bu isimlendirmenin, İspanyolcayı Arap harfleri ile yazan İspanyollardan alındığı kabul edilmektedir."*[33] Sözlükte ise *"alhamijado, aljamiado, Arapça olmayan bir metnin Arap yazısıyla yazılmış olması."* [34] olarak tanımlanmaktadır. Özgün dilde Boşnakçanın Arap alfabesi ile yazılmasına *Arebica*[35] "Arap alfabesi", bu alfabe ile oluşturulan metinleri kapsayan edebiyat türüne de *Alhamijado književnost* "Alhamiyado edebiyatı" diyoruz. Alhamiyado edebiyatı türünde metin oluşturma sürecinde bir takım güçlükler ortaya çıkmıştı. Zira /c/, /č/, /đ/, /lj/ ve /nj/ gibi bazı sesler Arapça, Türkçe ve Farsçada bulunmamaktaydı. Bundan dolayı Slavlara özgü bazı sesleri karşılayacak işaretler Arap alfabesi içerisinde üretildi. Benzer şekilde Orta Çağda dönemin Yunancasının bazı Slav seslerini karşılamamasından dolayı Kiril ve Glagol alfabeleri oluşturulmuştur.

Alhamiyado edebiyatında bilinen ilk tam metin, *Erdelli Mehmed*'in XVI. yüzyılda yazdığı altı dörtlükten oluşan *Hirvat Türkisi* adında bir aşk şiiridir[36] Bunun dışında da birçok eser verilmiştir. Ancak içlerinde en önemlisinin *Muhammed Hevaî*

[32] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*,s.53
[33] Sait Okumuş, *a.g.m.*, s.824
[34] Şakir Bayhan, *Boşnakça-Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara, 2015, s.25
[35] Arebica için *bk.* EK-4
[36] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s.53

Üsküfi'nin *Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbul-i Arif* adlı eseri olduğu söylenebilir. *"1631 yılından kalma en mühim sözlük olan Potur Şahidi (Makbul-i Arif), bilinen ilk Türkçe-Boşnakça sözlük olmasının yanı sıra Güney Slav bölgesinde de en eski sözlüklerden biridir."*[37]

1.3.3. Avusturya-Macaristan Dönemi (XIX -XX. Yüzyıllar Arası)

Osmanlının Balkanlardan çekilmesiyle oluşan boşluğu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu doldurmaya başladı. 1878 yılındaki Berlin Antlaşması'yla, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na Bosna-Hersek'i geçici olarak işgal etme ve yönetme hakkı verilmiş olmasına karşın, vilayetler resmen Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmıştı. Ancak Avusturya-Macaristan yönetimi sistemli bir şekilde Osmanlı döneminden kalma izler silme çabası içerisindeydi.

Bu dönemde Osmanlı döneminde de kullanılmaya devam eden *Bosančica* yavaş yavaş kullanımdan kalkarken *Arebica* ise mevcudiyetini korumaktaydı. Bu dönemde *Arebica* gazete ve dergilerde, Müslüman okullarının okul kitaplarında kullanılmaktaydı.

Ayrıca bu dönemde *"ilk iki dilli Türkçe-Boşnakça ve Boşnakça-Türkçe dil bilgisi kitabı İbrahim Edhem Berbić tarafından hazırlanıp 1893 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır."* [38] Ancak Osmanlı döneminden sonra Bosna'nın yüzünü batıya dönmesi gerektiğini ve bu sebeple dilde de reformlar yapılması gerektiğini düşünen kişiler de mevcuttu. Bu bağlamda *Mehmet Bey Kapetanović Ljubušak* dilde reform çalışmalarına başlamıştır. Bu doğrultuda XIX. yüzyılın son dönemlerinde Latin harfleriyle ana dilde ilk nesil Boşnak yazıtları hazırlanmıştır. 1883 yılında *Risale-i ahlak* adında yazarlığını *Ljubušak'ın* üstlendiği kitap Latin alfabesiyle Boşnakça basıldı.[39]

---

[37] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s.52-53
[38] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s.57
[39] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s.58

XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında Latin harfleri ile Boşnakça yazan Boşnak yazarların sayısı ciddi bir şekilde arttı. Bunlar *Safvet Bey Bašagić, Edhem Mulabdić, Osman Nuri Hadžić, Osman Đikić, Rizah Kapetanović, Musa Ćazim Čatić, Šemsudin Sarajlić, Hamid Šahinović Ekrem, Abdurezak Hifzi Bjelavac, Fadil Kurtagić, Hamdija Mulić, Avdo Karabegović Hasanabegov, Fehim Spaho* gibi Boşnak yazarlardır[40]. Ayrıca 1891 yılında ilk defa *Bošnjak* adında bir dergi Latin harfleri ile basılmıştır. Bunun dışında 1900 yılında Boşnak edebiyatına yönelik ilk dergi olan *Behar* yine Latin alfabesiyle Boşnakça basılmıştır.

Avusturya-Macaristan döneminde dil ile ilgili düzenlemelerden birisi de *bosanski jezik* "Bosna dili" adlandırılması üzerinedir. Bu adlandırma Bosna-Hersek'te yaşayan tüm halkın konuştuğu dili kapsarken, çeşitli siyasi tartışmalar neticesinde bu adlandırma yerini 4 Ekim 1907 yılında *Sırp-Hırvat* diline bırakmıştır. 29 Kasım 1907 yılında yapılan bir düzenleme ile *Bosanski jezik* "Bosna dili" Bosna-Hersek'in tüm unsurlarının resmi dili olmasına yönelik olan karar kaldırılmış ve böylece dil, "Boşnakların kendi aralarında konuştuğu dil" olarak kabul görmüştür.

1.3.4. Yugoslavya Dönemi (XX. Yüzyıl)

Yugoslavya döneminde Boşnakça yahut Bosna dili adeta dondurulmuştur. Boşnakça, Sırp-Hırvat dili altında yer alan, Boşnaklar arasında konuşulan bir ağız olarak belirtilmekteydi. Bu dönemde Boşnakça açısından en önemli gelişmeler *Meša Selimović* ve *Mak Dizdar* gibi Boşnak yazarlar tarafından verilen eserlerdir.

Ayrıca 1973 yılında daha çok Bosna-Hersek bölgesinde kullanılan, Türkçeden geçen kelimelerin yer aldığı *Turcizmi u srpskohrvatskom/hrvatskosrpskom jeziku* "Sırp-Hırvat/Hırvat-Sırp dilinde Türkçe kelimeler" adlı bir sözlük yayımlanmıştır. *Abdulah Škaljić* tarafından hazırlanan sözlükte Osmanlı döneminde ödünçleme yoluyla dile girmiş Türkçe kelimeler incelenmiştir.

[40] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s. 59

1.3.5. Bosna-Hersek Dönemi (XX. Yüzyılın Son On Yılından Günümüze)

XX. yüzyılın son çeyreğinde Boşnakça ile ilgili çalışmalar artmıştır. Bu alanda *Dževad Jahić, Senahid Halilović* gibi Boşnakça üzerine çalışan dilbilimciler çeşitli eserler vermiştir. Bu bağlamda Senahid Halilović'in *Bosanski jezik* "Bosna dili" ve *Dževad Jahić*'in *Jezik bosanskih Muslimana* "Bosnalı Müslümanların dili" adlı eserleri Boşnakçanın Yugoslavya döneminde girdiği derin uykudan uyanmasına öncülük eden eserlerdir.

1998 yılının Ekim ayında Bihać'ta *Simpozij o bosanskom jeziku* "Bosna Dili Üzerine Sempozyum" yahut "Bosna Dili Sempozyumu" düzenlendi. Tarihte ilk defa gerçekleştirilen bu toplantıya önde gelen Boşnak ve Bosna-Hersekli dilbilimciler katıldı. Bu toplantıda, Saraybosna'daki Dil Enstitüsünün yapısının güçlendirilmesi, görevlerinin yeniden tanımlanması ve adının Bosna Dili Enstitüsü olarak tekrardan düzenlenmesi, Saraybosna Üniversitesinde Güney Slav Dilleri Bölümünün adının Bosna-Hırvat-Sırp Dili Bölümü olarak tekrardan adlandırılması, Bosna diline dil kodu yoluyla uluslararası statü kazandırılması gibi bazı konular görüşüldü.[41]

Günümüzde birçok dilbilimci Bosna dilinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. *"XX. yüzyılda Bosna dili sadece Boşnak dilbilimciler tarafından değil Sırp, Hırvat ve Karadağlı dilbilimciler tarafından da bilimsel araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Dünya çapındaki Slavist Prof. Dr. Asim PECO Bosna-Hersek dil geleneğinin ve aynı zamanda Bosna dilinin de en önemli araştırmacısıdır. Bosna dili üzerine çalışmalarını yürüten diğer önemli bilim insanları ve filologlar ise şu şekildedir: Toma Maretić, Aleksandar Belić, Mihajlo Stevanović, Živojin Stanojčić Mustafa Ajanović, Ismet Smajlović, Jovan Vuković, Herta Kuna, Dževad Jahić, Miloš Okuka, Hanka Glibanović-Vajzović, Mevlida Karadža-Garić, Milan Šipka, Ahmet Kasumović, Senahid Halilović, Hasnija Muratagić-Tuna gibi Slavistlerin yanı sıra Arabist olan Srđan Janković ve Romanist olan Muhamed Nezirović gibi filologlar, şair ve filolog Mak Dizdar, edebiyat tarihçisi olan Muhsin Rizvić ve Alija Isaković, yazar olarak da Muhamed Hadžijahić ve Kasim Suljević"*[42] Boşnakça eserler vererek ve

[41] "Bosna Dili Sempozyumu" ile alınan kararlar için *bk.* EK-7
[42] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s.64

araştırmalar yaparak Boşnakçanın gelecekte, geçmişte olduğundan daha güçlü olması için emek vermektedir.

Boşnakça, bugün Bosna-Hersek, Sancak, Kosova'nın Gora bölgesinde, kısmen Makedonya'da ve bu bölgelerden Türkiye'ye ve dünyanın çeşitli yerlerine göç eden Boşnakların konuşup kullandığı bir dildir. İlk Boşnak devletin ortaya çıktığı X. yüzyıldan itibaren bağımsız bir dil olarak gelişmeye başlayan Boşnakça, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girdikten sonra yasaklanmış, Sırpça-Hırvatça adı altında anılmaya başlamıştır. 1992 yılından bu yana ise tekrar Boşnak dili adı altında bağımsız bir dil olarak varlığını ve gelişimini sürdürmektedir.

Boşnakçanın beş lehçesi olup bunların dördü Bosna-Hersek'te biri ise Sancak bölgesinde konuşulmaktadır. Bugün kullanılan standart Boşnak dilinin oluşturulmasında, Doğu Bosna ve Hersek lehçeleri esas alınmıştır. Standart Boşnak dili bütün Boşnakların dili olup kendisine ait dil bilgisi, yazım kuralları ve sözlükleri bulunmaktadır.

Son olarak Türkiye'de Boşnakça öğretimine değinmek gerekir. Bosna dili yahut Türkiye Türkçesinde kalıplaşmış biçimiyle Boşnakça, 2007 akademik yılından bu yana Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü bünyesinde yer alan Boşnak Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında akademik anlamda yabancı dil olarak öğretilmektedir.

II. BÖLÜM: BOŞNAKÇADA ADLAR VE ÖZELLİKLERİ

Adlar, insan zihninde var edilen soyut kavramların, canlı veya cansız somut varlıkların dilde temsil edilmesini sağlayan sözlerdir. *"Ad terimi, doğadaki canlı ve cansız varlıkları, düşünce, duygu, olay ve durumları belirlemeye yarayan, bunları adlandıran öğeler için kullanılır."*[43] Adlar dildeki diğer adlarla ya da ad soylu sözcüklerle çeşitli ilişkilerde bulunabilirler. Bu ilişkiler esnasında da farklı özellikleri ortaya çıkar. Bu özellikler; canlı veya cansız oluşu, cinsi, sayısı, ad durumları ve aitlik olarak sıralanabilir. Bu özellikler sayesinde adın ait olduğu kategori belirlenir. Bu kümelemenin en büyük getirisi hiç kuşkusuz ortak paydaları bulunan sözlerin hepsi için tek bir formül kullanabilme kolaylığıdır.

2.1. ADLARIN DİLBİLGİSEL KATEGORİLERİ

2.1.1. **Adlarda Cins/Cinsiyet** (Boş. *rod*, İng. *gender*)

Doğadaki canlı varlıklar cinsiyetlerine göre farklı kategorilere ayrılırlar. İnsanların ve hayvanların eril ve dişi cinsiyetleri mevcuttur. Cinsiyetleri bulunmayan eşyalar ve cansız varlıklar ise eşeysizdir. Dolayısıyla cinsiyetle olan ilişkileri yansızdır. Bu doğal farklılıklar kendilerine özgü şekilleriyle dilde de temsil edilir.[44] Buna dilbilgisel cinsiyet kategorisi diyoruz.

Dildeki cinsiyet kavramı Slav Dillerinin en belirgin özelliklerinden biridir. Boşnakça, Sırpça, Hırvatça, Bulgarca ve Makedonca gibi Güney Slav Dillerinde olduğu gibi Rusça ve Belarusça gibi Doğu Slav Dillerinde de erillik, dişilik ve yansızlık dilbilgisel cinsiyet kategorisinin ana başlıklarını oluşturur. Ayrıca Çekçe ve

[43] Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, C. II, TDK, Ankara 2009, s. 85
[44] Stjepko Težak - Stjepan Babić, *Gramatika hrvatskog jezika; Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, XVI. Baskı, Školska knjiga, Zagreb 2007, s. 91.

Slovakça gibi Batı Slav Dillerinde eril cins kendi içinde canlı eril ve cansız eril olmak üzere ikiye ayrılır. Lehçede ise; canlı ve cansız eril cins ek olarak eril şahıs eklenmiştir.

Adların durum, sayı gibi özelliklerinin yanında canlı yahut cansız bir varlığı ifade etmeleri, bazı dillerde dilbilgisel cins kategorilerine yerleştirilmelerinde ayırt edici özelliklerin başında gelirler. Boşnakçada sözler erillik, dişilik ve yansızlık özelliği taşımaktadır. Boşnakçada ilgili terim *rod* sözü ile karşılanır. *Rod* sözünün tanımı ise şöyledir: "*Cins, doğal cinsiyetlere göre oluşturulmasının yanı sıra doğal cinsiyeti bulunmayan sözcükleri de kapsayacak şekilde genişletilen, sözcüklerin dilbilgisel kategorisidir."*[45] Ayrıca *rod* sözü *"dil bilgisinde cinsiyet (İng. gender), botanik ve zoolojide tür, cins, familya (İng. genus)"*[46] söylemi ile "cins" ve *"cinsiyet"* sözleri arasındaki fark ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye Türkçesinde*"Bazı dillerde sözcüklerin 'erillik', 'dişilik' veya 'yansızlık' özelliği taşıması, o dilin cinsiyet bildiren bir dil olduğunu gösterir"*[47] ifadesiyle yapılan tanım yeteri kadar açıklayıcı değildir ve bu kategori için ayrı bir sözcük türetilmemiştir. Zira *"Türkçede gramatikal bir cinslik yoktur."*[48] Oysa Boşnakçada cinslik dilbilgisel bir kategoridir. Adlar ve ad soylu sözlerle alakalı olan bu dilbilgisel kategori, gerek sayı gerekse ad durumları yapılarında farklı dilbilgisel biçimlerin oluşmasında önemli görevler üstlenmiştir. Boşnakçada adların cinslere göre sınıflandırılmasında iki farklı ölçüt dikkat çekmektedir.

İlk olarak canlı varlıkları ifade eden adların doğal cinsiyetlerine göre yapılan sınıflandırmadır. *"Doğal cinsiyeti eril ve dişi olan varlıkları ifade eden adların (eril veya dişi olmak üzere) doğal cinsleri mevcuttur. Bu belirli cinsler doğal cins olarak adlandırılır. Diğer tüm adların ise dilbilgisel cinsleri mevcuttur."*[49] "Emir", "Ahmet", "baba", "oğul", "kral", "horoz", "boğa" vb. adlar eril cins kategorisi altında yer alırlar. Zira sözcüklerin ifade ettiği varlıkların doğal cinsiyetleri erillik bildirir. Aynı şekilde

[45] *Rječnik hrvatskoga jezika*, Derleyen: Jure Šonje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i školska knjiga, Zagreb 2000, s. 1083
[46] Željko Bujas, *Veliki hrvatsko-engleski rječnik*, Nakladni zavod Globus, 1999, s.1311
[47] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 219
[48] Oğuzhan Durmuş, *Çuvaşçanın Şekil Bilgisi*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi) Edirne 2009, s. 47
[49] Senahid Halilović vd., *Gramatika bosanskog jezika,* Dom štampe, Zenica 2000, s. 189

"Esma", "Fatma", "anne", "kız", "tavuk", "inek" vb. gibi dişilik ifade eden adlar ise dişi cins kategorisi altında girerler.

İkinci olarak ise cansız varlıkları, soyut ve somut ögeleri ifade eden adlar da dilbilgisel cins kategorilerine sahiptir. Yukarıda bildirilen erillik ve dişiliğin yanı sıra bir üçüncü tür olan yansızlık dilbilgisel cins kategorisi altında farklı bir grubu oluşturur. *"Yansızlık grubu altında yer alan adlar; nesneleri, olguları, eylemleri ve nitelikleri ifade eder."*[50] Bu açıklamanın yanı sıra yansız cins ile nitelenen bazı adların canlı olmalarına rağmen bu grup altında yer aldığı bilinmelidir. Örneğin, Boşnakça *dijete* "çocuk", *mače* "yavru kedi", *pače* "yavru ördek", *jagnje* "kuzu" gibi adlara doğal cinsiyet yüklenmemiştir. *Dijete* adı sözlükte " *doğumdan ergenliğe kadar erkek veya dişi*"[51] tanımı ile verilmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, bu sözcük eril veya dişi cinsiyet ile nitelendirilmemiştir. Türkiye Türkçesinde "çocuk" sözcüğü semantik olarak aynı tanıma denk gelir. Ancak "erkek çocuk" veya "kız çocuk" olarak oluşturulan öbeklerle adlara cinsiyet yüklenir. Boşnakçada da ise, *dijete* adı cinsiyet farklılığı dikkate alınmadan "çocuk" anlamında iken *dječak* "*çocukluk çağından gençliğe kadar olan zaman diliminde erkek*"[52] tanımı ile sözlükte verilip, eril cins kategorisi altında yer almaktadır.

Canlı ve cansız varlıklar her ne kadar doğal ve dilbilgisel cinsiyet olarak farklı kategoriler altında yer alsalar da kendi aralarında dilbilgisel biçim olarak aynıdır. Doğal cinsiyeti eril olan ve zihinde eril bir varlığın imgesini gösteren bir ad ile cansız bir varlığı ifade eden ve dilbilgisel eril cins kategorisi altında yer alan bir ad dilbilgisel biçim olarak aynıdır. Örneğin; *brat* "erkek kardeş" adı eril bir varlığın imgesini zihinde uyandırır. Biçim olarak +Ø[53] eki alır. Aynı şekilde *most* "köprü*"* sözcüğü cansız bir varlığı ifade eder. Doğal cinsiyeti olmamasına rağmen dilbilgisel eril cins kategorisi altında yer alır. Bu sözcükte bir önceki örnekte olduğu gibi +Ø eki alır. Öyleyse, doğal cinsiyetin ada yüklediği erillik ile dilbilgisel cinsiyetin cansız varlığa

[50] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 189
[51] Jure Šonje, *a.g.e.,* s. 179
[52] Jure Šonje, *a.g.e.*, s. 188
[53] *"Modern biçimbilim eksizlik görünümleri için sıfır biçimcik (zero morph) terimini önerir. Ses bilgisel içeriği olmayan bu biçimcik (Ø) seklinde gösterilir."* Uğur Kalkan, *Türkiye Türkçesinde Hal (Durum) Kavramı ve Hal (Durum) Eklerinin İşlevi*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2006, s.31

yüklediği erillik dilbilgisel biçim olarak aynıdır. Aynı durum dişi cins içinde geçerlidir. Boşnakçada adların yalın durum teklikte aldıkları ekler genellikle cins ayrımına dair ipuçlarını verir.

Tablo 2: **Doğal Cinsiyet ve Dilbilgisel Cins**

Eril		**Dişi**	
Doğal cinsiyet (canlı)	**Dilbilgisel cins (cansız)**	**Doğal cinsiyet (canlı)**	**Dilbilgisel cins (cansız)**
brat "erkek kardeş"	*most* "köprü"	*majk**a*** "anne"	*knjig**a*** "kitap"

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere doğal cinsiyeti dişi olan ve yalın durumda +A dişi yapma eki alan canlı bir varlık ile doğal cinsiyeti olmaksızın dilbilgisel cins kategorisinde dişi adların arasında yer alan cansız varlığın da yalın durum teklikte +A eki ile çekildiği görülmektedir.

Günümüzde Boşnakçada geçerli olan bu benzerlik yakın zamanda kazanılan bir olgu olmayıp, Boşnakça gibi birçok Slav diline kaynaklık eden Eski Slavcaya dayanmaktadır. Eski Slavca, günümüzdeki Slav dillerinin çıkış noktası olarak kabul edilir. Bu dillerdeki birçok dilbilgisel ögeyi ve dilbilgisel kategoriyi belirleyen bir kaynak durumundadır. Dilbilgisel cins kategorisinde de Eski Slavcadaki kuralların günümüz Slav dillerinde de korunduğu görülmektedir. Eski Slavcada adlar üç farklı cins altında incelenmektedir. Bunlar *"eril, dişi ve orta"* [54] cinslerdir.

Ad soylu sözcükler, cinsiyet ifadelerinin temeline ve çekim türlerine göre üç gruba ayrılır. Bunlar; varlık belirten adlar, sıfatlar ve zamirlerdir. Sadece varlık belirten adlar, özünden gelen değişmeyen eril, dişil ve yansız biçimlere sahiptir.[55] Adların Eski Slavcada dilbilgisel cins kategorisinde eril, dişi ve yansız olarak sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Ancak doğal cinsiyete gönderme yapılmamıştır. Yukarıda ortaya koyduğumuz doğal ve dilbilgisel cinsiyetin dilbilgisel biçim olarak aynı görüntüye sahip olmaları Eski Slavcada için de geçerli bir olgudur.

[54] Ayşe Pamir Dietrich, *a.g.e., s.* 35
[55] Horace G. Lunt, *Old Church Slavonic Grammar; Seventh Revised Edition*, Mouton De Gruyter, Berlin-New York 2001, s. 52

Aşağıdaki tabloda Boşnakçada karşımıza çıkan doğal-dilbilgisel eril ve dişi cinslerin, Eski Slavcada da dilbilgisel biçim olarak aynı olduklarını görmekteyiz.

Tablo 3: **Eski Slavcada ve Boşnakçada Doğal Cinsiyet ve Dilbilgisel Cins**

	Eril		**Dişi**	
	Doğal (canlı)	**Dilbilgisel (cansız)**	**Doğal (canlı)**	**Dilbilgisel (cansız)**
Eski Slavca	*сънъ (sin)* “oğul”	*домъ (dom)* “yurt, ev”	*жена (žena)* “kadın”	*котва (kotva)* “gemi demiri, çıpa”
Boşnakça	*sin* “oğul”	*dom* “yurt, ev”	*žena* “kadın”	*kotva* “gemi demiri”

Adların dilbilgisel cins kategorileri altında kümeleşmelerinde ifade ettikleri varlıkların veya öğelerin çağrıştırdığı erillik, dişilik yahut yansızlık gibi durumlarla bir ayrıma gidildiği ya da doğal cinsiyetten etkilendikleri söylenebilir mi? Adların ard alanında temsil ettikleri bazı anlamlardan dolayı cinsiyet grupları altında sıralandıkları düşünülebilir. Örneğin; *ruža* “gül” adı zihinde narin, kırılgan ve kadınsı bir imge uyandırdığı için Boşnakçada dişi dilbilgisel cins kategorisi altında yer aldığı akla gelebilir. Ancak bir başka sözcük olan *puška* “silah” zihinde herhangi bir kadınsı imge uyandırmamasına rağmen dişi dilbilgisel cins kategorisi altında yer almaktadır. Doğal cinsiyet kategorisinde canlı varlıkları ifade eden adların sahip oldukları cinsiyetlere göre kümeleştiklerini biliyoruz. Peki dilbilgisel cins kategorisinde bu kümeleşmenin sınırlarını çizen yahut adın hangi küme altında yer alacağı bilgisini bize veren nedir? Bu sorunun yanıtı adın biçimiyle, aldığı ek, bittiği ünlü veya ünsüz ses ile alakalıdır. Yalın durum teklikte +Ø eki alan eril adlar olduğu gibi +Ø eki alan dişi adlar da bulunmaktadır. Aynı şekilde dişi adlar +A dişi eki ile oluşturulurken sonses olarak /a/ ile biten eril adlar da bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde adların cinslerini belirlemeye yardımcı olacak verilere yer verilecektir.

2.1.1.1. **Eril Cins** (Boş. *muški rod,* İng. *masculine gender*)

Bu kategori öncelikle doğal cinsiyeti eril olan adları bünyesinde toplar. Bunlar; *brat* "erkek kardeş", *otac* "baba", *djed* "dede" gibi doğal cinsiyeti eril olan insanları ifade edebileceği gibi, *mačak* "erkek kedi", *patak* "erkek ördek", *ovan* "koç" gibi eril doğal cinsiyete sahip hayvanları da ifade edebilir. Bunun yanında özel adlar, cansız varlıklar ve soyut öğeler de eril cins kategorisi altında yer alabilir. Dilbilgisel cinsiyet kategorisinde, eril cinsiyete mensup adları belirlemek için adların biçimine göre Boşnakçada yalın durumda söz sonunda yer alan ses ve sesler uyarınca bir ayrıma gidilmiştir.[56] Bunlar ünlü sesler olabileceği gibi ünsüz seslerde olabilir. Boşnakçanın dilbilgisel cins kategorisi altında yer alan eril cinse ait adlar genellikle ünsüz seslerle biter.

2.1.1.1.1. Yalın Durum Teklikte +Ø Eki Alan Eril Adlar

*Ahme**d**, Baki**r**, radni**k*** "işçi", *prijate**lj*** "arkadaş", *slika**r*** "ressam", *gra**d*** "şehir", *uspje**h*** "başarı", *zako**n*** "yasa", *kompjute**r*** "bilgisayar" vb. adlar görüldüğü gibi konsonantlarla "ünsüzlerle" sonlanır ve +Ø eki alırlar. Bu yapı bize Boşnakçadaki eril adların genel görüntüsünü vermektedir.[57] Bunların içerisinde eril özel adlar, insanı ifade eden eril unvanlar, varlıklar ve soyut öğeler bulunabilir. Eril adların büyük çoğunluğu yalın durum teklikte sonlarına herhangi bir ünlü almaksızın yer alırlar. Ancak yine de birkaç farklı durum da bulunmaktadır. Bu farklı durumlar, genellikle sonlarına /a/, /o/ ve /e/ seslerinden biri alan eril adların oluşturduğu durumlardır. Bunların görünüşleri daha çok dişi ve yansız adlara benzer. Ancak ifade ettikleri varlığın doğal cinsiyette erillik bildirmesinden dolayı, dilbilgisel cinsiyet kategorisinde de eril adların arasında yer alırlar.

---

[56] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 190

[57] Boşnakçada eril adların genel görüntüsü her ne kadar ünsüz seslerle bitmesi olsa da, bu görünüş bazı dişi adlar içinde geçerlidir. Bu dişi adlar */b/, /č/, /c/, /d/, /đ/, /l/, /lj/, /n/, /p/, /r/, /s/, /š/, /t/, /v/* ve */z/* gibi sonseslerle bitebilir. *Bk.* 2.1.1.2.2. Durum Teklikte Sonuna +Ø Eki Alan Dişi Adlar. Ancak ad durumu çekimlerinde biçimsel benzerlikten dolayı eril adlar gibi değişime uğramazlar. Sayılarının çokluğundan dolayı bu dişi adlar için farklı bir ad çekim türü oluşturulmuştur. Bu ad çekim türüne *i çekim* türü yahut *üçüncü çekim* türü diyoruz.

Sonuna +Ø eki alan bazı eril adlar tek heceli olabilirler. Bu adların ad durumu çekimlerinde farklı durumlar ortaya çıkar. Bu fark adların sonseslerinin *palatal* ya da *nepčani* "damaklsıl" ile *alveo-palatal* "dişyuvasıl-damaksıl" ve *nepalatal* ya da *nenepčani* "damaksıl olmayan" ünsüzlerden oluşmasından kaynaklanır.[58]

2.1.1.1.2. Yalın Durum Teklikte /a/ Sesi İle Biten Eril Adlar

İlk kural dışı kullanım /a/ sesi ile biten adların oluşturduğu gruptur. Bunlar, *Alija* "Ali", *Mustafa*, *Hamdija* "Hamdi", *Jahja* "Yahya", *amidža* "amca", *daidža* "dayı", *sudija* "yargıç", *kadija* "kadı", *aga* "ağa", *hadžija* "hacı", *vođa* "önder", *tata* "baba", *glavonja* "baş, başkan" gibi adlardır. Bunlar */a/* sesi ile sonlanmalarına rağmen eril adlardır. Oysaki /a/ sesi biçim olarak dişi adları çağrıştırır. Ancak yüklendikleri anlam ve ifade ettikleri varlık erildir. Yine de ad durumu çekimlerine uğradıklarında /a/ sesinin etkinliğinden dolayı dişi adlarda olduğu gibi değişime uğrarlar.

2.1.1.1.3. Yalın Durum Teklikte /o/ Veya /e/ Sesi İle Biten Eril Adlar

Bir diğer kural dışı kullanımı ise /o/ ve /e/ sesleri ile biten eril adlar oluşturur. Bunlar; *Meho, Nurko*, *Marko*, *Džeko*, *Hrvoje, Pavle*, *Đorđe* gibi özel isimler veya *adžo* "yaşlı dede, hacı", *dedo* "dede" gibi insanları ifade eden adlar olabilir. Bu adlar görünüm olarak yansız adlara benzemelerine rağmen ifade ettikleri anlamlar sebebiyle eril adlar grubunda yer alırlar. Ayrıca *auto* "otomobil", *radio* "radyo", *metro* gibi bazı cansız adlar sonuna /o/ sesi almalarına rağmen eril adlardır. Bunlar genellikle başka dillerden Boşnakçaya ödünçleme yoluyla geçen adlardır.

Eril adlardaki özel durumlardan bahsetmişken *sto* "masa" sözünü de açıklamak gerekir. Bu sözcük /o/ sesi ile bittiği için şekil olarak yansız görünse de aslında erildir. Ancak istisna bir sözcük değildir. Kökeni Eski Slavcaya dayanır. Eski

[58] *Bk.* 2.1.3.1.1 Eril Adlarda Teklik ve Çokluk

Slavca *столъ* /stolъ/ sözü "taht"[59] anlamında kullanılmıştır. Günümüzde birçok Slav dilinde "masa" anlamında kullanılmaktadır: Rus. *стол* /stol/, Leh. *stół* /stuv/, Srp. *ve* Boş. *cmo* /sto/, Hrv. *stol*.[60] Birçok Slav dilinde yalın durum teklikte sondaki /l/ sesi korunmuş olup Sırpça ve Boşnakçada bu ses düşmüştür. Ancak Sırpça ve Boşnakçada da ad çekimlerinde geri gelmektedir.

2.1.1.2. **Dişi Cins** (Boş. *ženski rod,* İng. *feminine gender*)

Bu kategori altında yer alan adlar canlı ve dişi bir varlığı ifade edebilir. Bunlar *majka* "anne", *sestra* "kız kardeş", *studentica* "kız öğrenci", *kraljica* "kraliçe" gibi zihinde dişi cinsiyete mensup bir insanı veya *mačka* "dişi kedi", *patka* "dişi ördek", *ovca* "koyun", *kokoš* "tavuk" gibi dişi hayvanları ifade eden adlar olabilir. Bunun yanında dilbilgisel cins olarak cansız varlıkları ve nesneleri ifade eden *knjiga* "kitap", *stolica* "sandalye", *soba* "oda", *škola* "okul", *bolnica* "hastane", *kuća* "ev", *krv* "kan" gibi adlar da dişi cins adlardandır. Aynı şekilde *ljubav* "sevgi", *radost* "mutluluk" gibi soyut öğeler de dişi adların arasında yer alırlar. Dişi adlar, yalın durum teklikte genellikle sonlarına +A dişi yapma ekini alırlarken bu eki almadan ünsüzlerle biten dişi adlar da mevcuttur. Bunların sayıları oldukça fazladır. Bu sebeple istisna olarak adlandırılmazlar. Yalın durum teklikte +Ø bu dişi adlar için i türü çekim grubu oluşturulmuştur. Bununla ilgili ayrıntılı bilgiler ad durumları işlenirken verilecektir.

Bu grupların dışında dişi adlar arasında yer alan ancak farklı biçimlere sahip adlar da mevcuttur. Bunlar; *mati* "anne" ve *kći* "kız çocuk" gibi yalın durumda /i/ sesi ile biterler.[61] Sayıları fazla olmayan bu adlar istisna olarak adlandırılabilir.

---

[59] E. Blagova vd., *Staroslavjanskij slovar (po rukopisjam X-IX vekov)*, Russkij Jezik, Moskova 1994, s. 625

[60] Rick Derksen, *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*, Brill: Leiden-Boston, 2008, s. 468

[61] Senahid Halilović vd.,*a.g.e.*, s. 191

2.1.1.2.1. Yalın Durum Teklikte +A Eki Alan Dişi Adlar

Çoğunlukla dişi adlar dilbilgisel biçim olarak yalın durum teklikte +A ekini alırlar. *Fatima, Emina, Azra, Sanja, Elma, Ivana, Zehra* gibi özel isimlerin yanında *učiteljica* "kadın öğretmen", *djevojka* "kız", *majka* "anne", *kraljica* "kraliçe" gibi dişilik belirten adlar ve *mačka* "dişi kedi", *ovca* "koyun", *krava* "inek" gibi dişi hayvanları ifade eden adlar da hem doğal cinsiyet olarak dişi varlıkları ifade eder hem de dilbilgisel cins kategorisi altında yer alarak, yalın durum teklikte sonuna +A eki alırlar. Ayrıca *Bosna, Turska* "Türkiye", *Njemačka* "Almanya", *Rusija* "Rusya", *Srbija* "Sırbistan", *Hrvatska* "Hırvatistan" gibi ülke adları da sonuna +A eki alan dişi adlardır. Cansız varlıkları ifade eden *šuma* "orman", *knjiga* "kitap", *olovka* "kalem" gibi adlarda dişi adların arasındadır. Bu adlar *e türü* çekim grubunun ekleriyle çekilir.

2.1.1.2.2. Yalın Durum Teklikte Sonuna +Ø Eki Alan Dişi Adlar

Dişi adların bir bölümü yalın durum teklikte +Ø eki alırlar. Bu adların büyük çoğunluğunu sonu /st/ sesleri ile biten adlar oluşturur. Bunlar; *bolest* "hastalık", *vijest* "haber", *mladost* "gençlik", *radost* "sevinç, mutluluk", *budućnost* "gelecek" gibi dişi adlardır ve sayısı oldukça fazladır. Ayrıca *riječ* "sözcük", *kokoš* "tavuk", *večer* "akşam", *noć* "gece" gibi farklı seslerle biten adlar da mevcuttur.

Bu adlar biçim olarak eril adlara benzerler ve bunların eril adlardfan ayırt edilebilmesi oldukça zordur. Zira *grad* "şehir" sözü görünüm itibariyle ünsüz bir ses olan /d/ ile biter ve eril adların altında yer alır. *Glad* "açlık" sözü ise dişi adların arasında yer alır ve /d/ sonsesi ile sonlanır. Biçim olarak bir birine benzeyen bu sözlerin her ikisin de doğal cinsiyeti bulunmamaktadır. Bu adlar, ad soylu sözcükler ile bir öbek oluşturduklarında cinsleri ile ilgili yargıya varılabilir.

Yalın durum teklikte +Ø eki alan dişi adlar ad drumlarında *i türü* çekim grubu ekleriyle çekilirler.

Tablo 4: Yalın Durum Teklikte +Ø Eki Alan Dişi Adlar

Sonu /b/ ile bitenler	*dob* "çağ", *kob* "kader", *zob* "yulaf"
Sonu /č/ ile bitenler	*divljač* "av eti", *riječ* "sözcük"
Sonu /ć/ ile bitenler	*peć* "fırın", *moć* "güç", *noć* "gece"
Sonu /d/ ile bitenler	*glad* "açlık", *zapovijed* "emir", *hrid* "kayalık"
Sonu /đ/ ile bitenler	*čađ* "is"
Sonu /l/ ile bitenler	*so* "tuz"[62], *bol* "acı"
Sonu /lj/ ile bitenler	*pogibelj* "tehlike", *obitelj* "aile"[63]
Sonu /n/ ile bitenler	*pogan* "pislik", *jesen* "sonbahar", *plijesan* "küf"
Sonu /p/ ile bitenler	*kap* "damla"
Sonu /r/ ile bitenler	*stvar* "eşya", *zvijer* "canavar", *večer* "akşam"
Sonu /s/ ile bitenler	*vlas* "saç teli", *os* "aks"
Sonu /š/ ile bitenler	*kokoš* "tavuk", *raskoš* "lüks", *pustoš* "çöl, boş arazi"
Sonu /t/ ile bitenler	*vrlet* "uçurum", *pamet* "akıl", *smrt* "ölüm"
Sonu /v/ ile bitenler	*ljubav* "aşk", *krv* "kan", *narav* "mizaç, doğa"
Sonu /z/ ile bitenler	*sluz* "sümük"

2.1.1.3. **Yansız Cins** (Boş. *srednji rod*, İng. *neuter gender*)

Yansız adların en belirgin özellikleri yalın durum teklikte sonların +O, +E ve +Ø eklerinden birini almalarıdır. Benzer şekilde /o/ ve /e/ sesleri ile biten az sayıda eril ad olsa da bu yapı yansız adların genel özelliğidir. Bu bağlamda +O veya +E ekleri yansız adlar için biçimsel bir kural olurken, eril adlarda bu yapı istisnai bir duruma dönüşür.

[62] Bu sözcük /o/ sesi ile bittiği için şekil olarak yansız gibi görünse de aslında dişidir. Ancak istisna bir sözcük değildir. Kökeni Eski Slavcaya dayanır. Eski Slavcada *соль* /solь/ olarak yer alır. Günümüzde birçok Slav dilinde "tuz" anlamında kullanılmaktadır: Rus. *соль* /sol′/, Bul. *сол* /sol/, Leh. *sól*, Çek. *sůl*, Hrv. *sol*, Rick Derksen, *a.g.e.*, *s.* 461; Ancak Boşnakça ve Sırpça XIV. yüzyılda bazı sözcüklerin sonundaki yarı ünlü /l/ sesinin Yal. D. tekilde kullanımdan kalkması ile bu ses düşmüştür. Bu görünüş sadece Yal. D. tekil için geçerli olup diğer durumlara ad çekimlerinde ses geri gelmekte ve ardından ad çekim eki eklenmektedir.

[63] *obitelj* "aile" daha çok Hırvatçada kullanılır. Boşnakça ve Sırpçada ise *porodica* "aile" sözcüğü tercih edilir.

Yansız dilbilgisel cinsiyet kategorisi altında yer alan adlar doğal cinsiyetlerden bağımsızdır. Ancak, diğer dilbilgisel cins kategorilerinde olduğu gibi adlar yansız cinste de canlı ve cansız varlıkları ifade edebilirler. Bilindiği üzere cansız varlıkların doğal cinsiyetleri yoktur. Ancak canlı varlıkları ifade eden adların dişi yahut eril doğal cinsiyetten birine ait olmaları beklenir. Bu durumda yansız kategori altında yer alan canlı varlıkları ifade eden adların dişi veya eril dilbilgisel cins altında yer almak yerine yansız kategori altında bulunmalarının sebebi nedir? Bu sorunun cevabı canlı varlığı ifade eden yansız adların sahip olduğu anlamda gizlidir. Bazı yansız adlar canlı varlıkların yavrularını ifade eder. Bunlar, *dijete* "çocuk", *mače* "yavru kedi", *jagnje* "kuzu", *pile* "civciv" gibi adlardır. Bu gibi yansız adlar her iki doğal cinsiyeti de kapsar. Öyle ki, ifade edilen varlık eril olabileceği gibi dişi de olabilir. Bu adlar ifade ettikleri varlıkların cinsiyetleri hakkında bilgi vermezler.

(i) *Jedno* ***dijete*** *je govorilo o svome strahu, davno.* (Selimović, 1973:10)

"Uzun zaman önce bir çocuk korkusundan bahsetmişti."

Yukarıdaki cümlede eylemi gerçekleştiren *dijete* "çocuk" yansızdır. Eylemi gerçekleştirenin doğal cinsiyetinin eril veya dişi olduğu bilgisi verilmemektedir.

Yansız adlardan oluşan cins kategorisinde dikkat çeken farklı yapılardan biri de "genişletilmiş köke" sahip adlardır. Bu adlarda biçimsel farklılaşmayı meydana getiren çekim ekinden önce köke eklenen +EN, +ES, +ET veya +EV ekleridir. Bu yapıyı açıklamak için *drvo* "ağaç" örneğini inceleyelim. Bu sözcük Boşnakçada iki farklı varlığı ifade eder. İlki bir yapı malzemesi olarak ağaçtan üretilen kereste vb. ürünleri ifade etmek için kullanılan ağaç, diğeri ise canlı bir varlık, bitki türü olan "ağacı" ifade eder. Bu anlam farklılığına paralel olarak hal çekimleri sürecinde sözcüğün biçimlerinde de değişimler meydana gelir. Materyal olarak ifade edilen "ağaç" sözcüğü, yalın durum tekilde *drvo* olarak, yalın durum çoğulda ise *drva* olarak şekillenir. Bu biçim ile standart bir yansız ad görünümüne sahiptir. Ayrıca dikkat edileceği gibi tekil ve çoğul durumda hece sayıları denktir. Biz bu adlara Boşnakçada

jednakosložne imenice[64] "kk. denk heceli adlar" diyoruz. Ancak bunun aksi durumu da mümkündür. Bir sözcük hal çekimleri esnasında yalın durum teklikte sahip olduğu hece sayısını koruyamayıp, genişlemeye uğrayabilir. Bu durumdaki adlara da Boşnakçada *nejednakosložne imenice*[65] "kk. denk heceli olmayan adlar" diyoruz. Bu yapıyı örnekleme için de, ikinci anlamı ile *drvo* sözcüğünü kullanabiliriz. Zira canlı bir ağaç anlamındaki *drvo* sözcüğü yalın durum teklikte *drvo* biçiminde yer alırken, birinci anlamında kullanılan sözcükten farklı olarak yalın durum çoğulda +ET genişleme eki ile *drveta*[66] şeklinde biçimlenir.

Yansız cins adlar ad durumu çekimlerinde genellikle eril cins ile paralellik gösterir. Zira her iki cinse mensup adlar *a türü* çekim grubu ekleriyle çekilirler. Bunun yanı sıra eril adlarda genellikle tek heceli adlara eklenen +OV ve +EV genişlme ekleri ve +İ çoğul ekinin yansız cins adlar için kullanımının olmadığını da söylemeliyiz. Ayrıca yansız durumda fiilden yapılan adlar (*pitati* "sormak" > *pita**nje*** "soru" gibi) büyük yer tutar. Yalın durumda yansız cins altında yer alan *doba* "çağ, devir" adı /a/ sonsesi ile biten yegâne yansız addır.[67]

2.1.1.3.1. Yalın Durum Teklikte +O Eki Alan Yansız Adlar

Yansız adların büyük bir bölümü sonuna +O eki alır. Bu adlar genellikle (/šl/ ve /c/ hariç) ön damaksıl olmayan seslerden sonra kullanılır. Bunlar *nebo* "gökyüzü", *jelo* "yemek", *pero* "tüy", *pismo* "mektup", *meso* "et" gibi adlardır. Ayrıca başka dilden geçmiş bazı adlar da bu grup altında yer alabilir. Bunlar *kino* "sinema", *čelo* "müzik aleti: çello" gibi adlardır.

---

[64] *Jednakosložna imenica* terimi Türkiye Türkçesinde "denk heceli ad" olarak karşılanabilir. Yalın durumda adın sahip olduğu hece sayısının diğer ad çekimlerinde de (yönelme, bulunma ve araç durumu çokluklar hariç, zira onların çekim ekleri iki ünlüden oluşmaktadır) aynıdır.

[65] *Nejednakosložna imenica* terimi Türkiye Türkçesinde "denk heceli olmayan ad" olarak karşılanabilir. Bu biçimdeki adlar +ET, +EN, +ES, +EV genişleme ekleriyle genişler ve yalın durum teklikteki adın hece sayısıyla denk olma durumu değişir.

[66] Eugenija Barić vd., *Hrvatska Gramatika,* Školska Knjiga, Zagreb, 1997, s. 141

[67] Senahid Halilović vd.,*a.g.e.,* s. 191

Bu adlar denk heceli adlar olabileceği gibi denk heceli olmayan adlar da olabilirler.

2.1.1.3.2. Yalın Durum Teklikte +E Eki Alan Yansız Adlar

Yansız adların eklerinden olan +E genellikle damaksıl ünlülerden olan /j/, /lj/, /nj/, /ć/, /đ/ seslerinden, *lice* "yüz" adında olduğu gibi /c/ sesinden, /št/, /šć/ veya /žđ/ ses gruplarından ve son olarak da *more* "deniz" örneğinde olduğu gibi /r/ sesinden sonra getirilir.[68]

2.1.1.3.3. Durum Teklikte +Ø Eki Alan Yansız Adlar

Bu adlar biçim olarak sonuna +E alan yansız adlara benzerler. Bu yansız adlar +ET, +EN, +ES, +EV genişleme ekleriyle genişlemeye uğrar. Bunlar *ime* "isim", *rame* "omuz", *vrijeme* "zaman", *podne* "öğle", dijete "çocuk" gibi adlardır ve genişleyerek +E ekini almadan önce *djet**et**-, im**en**-, podn**ev**-* olarak genişlerler.[69]

2.1.2. Adlarda Anlam ve Cins İlişkisi

Adlar, ifade ettikleri anlamlar gereğince diğer adlar ile bir araya gelip bazı gruplar oluşturur. Bu adlar diğer adlarla anlamsal yakınlığın dışında biçimsel olarak da benzerlik gösterebilir. Bunlar ülke adları, milliyet gösteren ifadeler, meslekler unvanlar gibi ad gruplarıdır.

Boşnakçada ülke adları büyük ölçüde /a/ sonsesi ile biterler. Bunlar *Bosna i Hercegovina* "Bosna Hersek", *Turska* "Türkiye", *Amerika* "Amerika", *Srbija* "Sırbistan", *Hrvatska* "Hırvatistan", *Rusija* "Rusya", *Bugarska* "Bulgaristan", *Njemačka* "Almanya", *Makedonja* "Makedonya", *Grčka* "Yunanistan" gibi /a/ sonsesi

[68] Eugenija Barić vd., *a.g.e.*, s. 142
[69] Senahid Halilović vd.,*a.g.e.*, s. 191

ile biten ülke adlarıdır. Bu adlar dişi adlar arasında yer alırlar. Bunun yanı sıra *Alžir* "Cezayir", *Brazil* "Brazilya", *Japan* "Japonya", *Iran* gibi ünsüz sonses alan ülke adları erildir.

Ülke adlarından başka milliyet bildiren adlarda da cins kullanımı önem arz eder. Türkiye Türkçesinde Türk, Boşnak, Alman, Yunan gibi adlarla dile aktardığımız bu sözler bahsi geçen kişinin hangi cinsiyete mensup olduğu bilgisini vermez. Bahsi geçen göstergenin cinsiyetine vurgu yapılması gereken bir durum varsa, "Yunan erkek" veya "Yunan kadın" gibi öbeklerle ifadeyi belirgin hale getiririz. Oysa Boşnakçada öbeğe gerek kalmadan sonses veya ek ile bu ayrım belirli hale getirilir. Bu ayrımı göstermek için birkaç farklı biçim mevcuttur.

Bunlardan ilki +AC ve +KA ekleri ile milliyet göstermedir. Daha çok ülke Adlarından yola çıkarak, milliyet kavramını ülke topraklarında yaşayan insanlar olarak sınırlayan yaklaşımdır. Bu Türkiye Türkçesinde ülke adına eklenen +LI/Lİ/LU/LÜ eki ile yaptığımız adlara benzemektedir. Örneğin; "Amerikalı" adı ile ifade edilmek istenen Amerika Birleşik Devletleri'nin vatandaşıdır. Öyleyse kişi Amerika Birleşik Devleti'nin vatandaşı olmasından dolayı bu adı edinir. Aynı şekilde "Bosnalı" adı, Bosna-Hersek vatandaşı anlamına gelmektedir. Irk olarak bahsi geçen bu şahıs Sırp, Hırvat ve Boşnak ırklarından birine mensup olabilir. Zira Bosna-Hersek'te Boşnakların yanı sıra ciddi sayılarda Hırvat ve Sırp da yaşamaktadır. Bu anlamda +AC eki ile sözü geçen ülke vatandaşı olan erkek, +KA ekleri ile de aynı ülkenin vatandaşı olan kadın ifade edilmektedir. Bunlar *Bosan**ac*** "Bosnalı erkek", *Bosan**ka*** "Bosnalı kadın", *Amerikan**ac*** "Amerikalı erkek", *Amerikan**ka*** "Amerikalı kadın", *Crnogor**ac*** "Karadağlı erkek", *Crnogor**ka*** "Karadağlı kadın" gibi adlardır.

Bunun dışında bir başka yapı da +IN ve +KINJA ekleri ile milliyet göstermedir. Bu ekler ile oluşturulan adlandırmada ırk ön plana çıkarılır. Ayrıca bu ekler ait olunan ırk kavramının dışında kullanıldıklarında daha çok bir aidiyet anlamını taşırlar. Ulus adı olarak bu adlar, *Turčin* "Türk erkek", *Turkinja* "Türk kadın", *Srbin* "Sırp erkek", *Srpkinja* "Sırp kadın", *Arapin* "Arap erkek", *Arapkinja* "Arap kadın" gibi adlardır ve görüldüğü üzere +IN eki eril, +KINJA ise dişi varlıklar için kullanılmaktır. Ayrıca milliyet adları ile ilgili olarak şu husus üzerinde durmak gerekir.

Turčin adı anlam olarak "Türk" anlamı taşır. Bu anlam ile hem erkek hem de kadınları kapsar. Ancak şekil olarak erildir. Bununla beraber kadınlar ve erkeler için ayrı sözcükler türemiştir. Bu türeme sadece milliyet gösteren adlarla ilgi bir durum olmayıp meslek belirten adlarda da kullanılmaktadır. Öyleyse *Turčin* adı "Türk" veya "Türk erkek" olarak kullanılabilir. Diğer milliyet gösteren adlarda da aynı durum söz konusudur.

Diğer milliyet adları ise; *Englez* "İngiliz erkek", *Engleskinja* "İngiliz kadın", *Kinez* "Çinli erkek", *Kinezkinja* "Çinli kadın", *Francuz* "Fransız Erkek", *Francuskinja* "Fransız kadın", *Hrvat* "Hırvat erkek", *Hrvatica* "Hırvat kadın", *Nijemac* "Alman erkek", *Njemica* "Alman kadın", *Rus* "Rus erkek", *Ruskinja* "Rus kadın" olarak sıralanabilir.

Görüldüğü üzere milliyet ifade eden adlarda belirgin bir şekilde cinsiyete gönderme yapılmış, herhangi bir öbeğe gerek kalmaksızın bahsi geçen şahsın mensubu olduğu milliyet ve cinsiyet hakkında bilgi adın sonuna gelen eklerle verilmiştir.

Cinsiyetlerle bu ölçüde ilişkili olan bir diğer grup ise mesleklerin yer aldığı ad grubudur. Türkiye Türkçesinde "öğretmen" adı herhangi bir cinsiyeti göstermez. Eğer sözcüğün ifade ettiği varlığın cinsiyetine vurgu yapma gereği duyulursa "erkek öğretmen" gibi sıfat öbeği yardımıyla bu gerçekleştirilir. Boşnakçada ise ad, sıfat öbeğine gerek kalmadan sözcük ifade ettiği varlığın cinsiyeti hakkında bilgi verir. Bunlar *advokat* "erkek avukat", *advokatica* "kadın avukat", *arhitekt* "erkek mimar", *arhitektica* "kadın mimar", *ministar* "erkek bakan", *ministrica* "kadın bakan", *profesor* "erkek profesör", *profesorica* "kadın profesör", *radnik* "erkek işçi", *radnica* "kadın işçi", *rektor* "erkek rektör", *rektorica* "kadın rektör", *učitelj* "erkek öğretmen", *učiteljica* "kadın öğretmen" gibi adlar mesleklerdeki eril ve dişiliği ifade eden adlardır. Fark edilebileceği gibi eril meslek adlarının sonses olarak ünsüz ile sonlanırken, dişi adların ise +ICA, +KA, +KINJA gibi ekleri alırlar. Bu ayrıntı meslek adlarında da cinsiyet kavramının etkinliğini işaret etmektedir.

Aile bireylerini gösteren adlar ve unvanlarda da cinsiyet ile ilgili ipuçları yakalamak mümkündür. *Gospodin* "beyefendi", *gospođa* "hanımefendi", *gospođica*

“evlenmemiş genç kız”, *kralj* “kral”, *kraljica* “kraliçe”, *princ* “prens”, *princeza* “prenses”, *sin* “oğul”, *kćerka* “kız evlat”, *otac* “baba”, *majka* “anne”, *brat* “erkek kardeş”, *sestra* “kız kardeş” gibi adlarda eril ve dişi cinsiyetlerin ayrımı sonseslerde görülmektedir. Diğer adlarda yapılan eril adların ünsüz seslerle, dişi adların /a/ sesi ile bitmesi bu adların da dilbilgisel cinslerini belirlememizi sağlar.

Son olarak hayvanların cinsiyetlerinde eril, dişi ve yansız kullanımını inceleyim. Eril ve dişi hayvanların doğal cinsiyetleri dilbilgisel cinsiyet kategorisine de taşınır. Buna ek olarak küçülmeyle oluşturulan dişi veya erkek hayvanlarının yavrularını ifade eden adlar ise yansızdır. Bunlar *patak* “erkek ördek”, *patka* “dişi ördek”, *pače* “yavru ördek”; *mačak* “erkek kedi”, *mačka* “dişi kedi”, *mače* “yavru kedi”; *pijetao* “horoz”, *kokoš* veya *kokoška* “tavuk”, *pile* “civciv”; *ovan* “koç”, *ovca* “koyun”, *jagnje* “kuzu”; *bik* “boğa”, *krava* “inek”, *tele* “buzağı”; *konj* “erkek at”, *kobila* “dişi at, kısrak”, *ždrijebe* “tay” gibi adlardır.

Sonuç olarak cinsiyet kavramı dilde özellikle adların sınıflandırılmasında önemli görevler üstlenir. Adların, canlı ve cansız varlıkları dilde temsil eden sözler olduğunu söylemiştik. Dilbilgisel cinsler, adların dilde varlıkları temsil etme görevleri sırasında, ifade ettikleri varlığın cinsiyetinden dolayı ortaya çıkan ayırt etme güçlüklerinin aşılmasına hizmet eden kategorilerdir.

2.1.3. **Adlarda Sayı** (Boş. *broj*, İng. *number*)

Sayı, adlarla ve eylemlerle alakalı olan dilbilgisel türlerden biridir. Adın ifade ettiği varlığın *“tek bir varlık mı yoksa birden çok varlık mı olduğu çeşitli dillerde farklı yollardan dile getirilir.”*[70] Türkiye Türkçesinde olduğu gibi sayı Boşnakçada da bir dilbilgisel kategoridir.[71] Ancak teklik ve çokluk biçimlerinde dillerin kendilerine özgü özelliklerden dolayı bir takım farklar ortaya çıkmaktadır.

[70] Doğan Aksan, *a.g.e.*, C.II, s. 94.
[71] Senahid Halilović vd.,*a.g.e.*, s. 191

Boşnakçadaki dilbilgisel cinsler adların yahut ad soylu sözcüklerin çokluk biçimlerinin oluşturulmasında doğrudan etkilidir. Zira adlara eklenen çokluk ekleri adın cinsine göre farklılaşır. Türkiye Türkçesinde ise bu farklılaşma "küçük ünlü uyumu" kuralı gereğince yapılmaktadır.

Bir başka farklı yapı ise Boşnakçada sayısı belli olan çoklukların oluşturulmasında ortaya çıkmaktadır. Sayı adları ile oluşturulan öbeklerde ad çekim eki bulunan ad durumlarından olan ilgi durumu ekleri ile şekillenir. Türkiye Türkçesinde ise sayı adları ile yapılan çokluklarda sayının nitelediği ada herhangi bir çekim eki eklenmez.

2.1.3.1. Sayı Adı ve Ad Durumu Çekim Ekleri ile Çokluk Yapma

Türkiye Türkçesinde sayısı belli çokluk, sayı adları ve ardından gelen bir adın +LAR/LER çokluk eki almamış yalın biçimi ile oluşturulurken, Boşnakçada sayısı belli çokluklar biçim-sözdizimsel (İng. *morphosyntactic*) etkiye maruz kalırlar. Bu etki sebebiyle sayı adından sonra gelen ad, durum ekleri alarak değişime uğrar. Bunun yanı sıra Boşnakçanın cins konusu da sayısı belli çokluk oluşturmada etkin rol üstlenir.

Sayısı belli çokluk kavramındaki değişimlere değinmeden önce ikili çokluk, ikil (Boş. *dvojina,* İng. *dual*) konusuna değinmek gerekir. *"Bazı dillerde adların, zamirlerin teklik-çokluk açısından iki varlığı iki nesneyi belirtmesi veya çekimli eylemlerde iki kişiyi göstermesi ikili çokluktur."*[72]

İkili çokluk Boşnakçada eski dönemlerde yer alan bir konu olup günümüzde yalın durumda, belirtme durumunda ve seslenme durumundaki biçimleriyle *dva/dvije* "iki", *oba/obje* "her iki", *tri* "üç" ve *četiri* "dört" sayıları ile ilgili olarak halen korunmaktadır: *Dva brata* "iki kardeş", *tri sela* "üç köy", *četiri sestre* "dört kız kardeş".[73] Bu bağlamda sayısı belli çokluk yapımında ikili çokluk sayıları olan

[72] Günay Karaaağaç, *a.g.e,* s. 487
[73] Senahid Halilović vd., *a.g.e*. s. 192

dva/dvije “iki”, *oba/obje* “her iki”, *tri* “üç” ve *četiri* “dört” sayıları kendilerine özgü bir küme oluşturur.

Teklik bildiren *jedan/jedna/jedno* “bir” sayı adı, ardından gelen adın cinsine göre farklılaşmaktadır. Bu sayı adı teklik bildirdiği için ardından gelen ad herhangi bir çekime uğramayıp yalın durum teklikteki biçimini korur. Ayrıca *jedan/jedna/jedno* “bir” sayı adı Boşnakçada “tanımlık” olarak da kullanılır.

Tablo 5: *Jedan/jedna/jedno* “Bir” Sayı Adı

Eril	**Dişi**	**Yansız**
jedan šešir “bir şapka”	*jedna kuća* “bir ev”	*jedno selo* “bir köy”

İkili çokluk sayıları ile yapılan öbeklerde *“sayıların ardından eril yahut yansız adlar geldiğinde bu adlar ilgi durumu teklik eki alırken, dişi bir ad geldiğinde yalın durum çokluk biçiminde çekilirler.”*[74] Bu bağlamda *dva šešira* “iki şapka” ve *dvije kuće* “iki ev” öbeklerinde yer alan adlar cinslerinden dolayı farklı eklerle çekilmişlerdir. Ayrıca *dva/dvije* “iki” ve *oba/obje* “her iki” sayı adları cinslere göre de değişir. Eril ve yansız adlar için *dva* “iki” ve *oba* “her iki” sayı adları kullanılırken dişi adlar için *dvije* “iki” ve *obje* “her iki” sayı adları kullanılır. İkili çokluk sayılarından *tri* “üç” ve *četiri* “dört” sayı adları ardından gelen adın cinsine göre değişmez.

Tablo 6: *Tri* “Üç” ve *Četiri* “Dört” Sayı Adları

Eril	**Dişi**	**Yansız**
*dva šešir**a*** “iki şapka”	*dvije kuć**e*** “iki ev”	*dva sel**a*** “iki köy”
*oba šešir**a*** “her iki şapka”	*obje kuć**e*** “her iki ev”	*oba sel**a*** “her iki köy”
*tri šešir**a*** “üç şapka”	*tri kuć**e*** “üç ev”	*tri sel**a*** “üç köy”
*četiri šešir**a*** “dört şapka”	*četiri kuć**e*** “dört ev”	*četiri sel**a*** “dört köy”

[74] Ivan Klajn, *Gramatika srpskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 2005, s. 49

Boşnakçada ikili çokluk dışında kalan *pet* "beş", *šest* "altı", *sedam* "yedi", *osam* "sekiz", *devet* "dokuz", *deset* "on" gibi sayı adları ile oluşturulan sayısı belirli çokluk bildiren öbeklerde ise ada ilgi durumu çokluk eki eklenir. Ayrıca bu adlar ardından gelen adın cinsine göre farklılaşmamaktadır. On sayısının katları olan *dvadeset* "yirmi", *trideset* "otuz", *sto* "yüz" sayı adları da aynı kural çerçevesinde değişime uğrar.

Tablo 7: *Pet* "Beş" ve Üzeri Sayı Adları

Eril	**Dişi**	**Yansız**
*pet šešir**a*** "beş şapka"	*pet kuć**a*** "beş ev"	*pet sel**a*** "beş köy"
*šest šešir**a*** "altı şapka"	*šest kuć**a*** "altı ev"	*šest sel**a*** "altı köy"
*deset šešir**a*** "on şapka"	*deset kuć**a*** "on ev"	*deset sel**a*** "on köy"
*dvadeset šešir**a*** "yirmi ev"	*dvadeset kuć**a*** "yirmi ev"	*dvadeset sel**a*** "yirmi ev"
*sto šešir**a*** "yüz şapka"	*sto kuć**a*** "yüz ev"	*sto sel**a*** "yüz köy"

"Türkçede tam sayılar, tek sözle veya sıfat tamlamasıyla ifade edilirken, ara sayıların adlandırılmaları sayı öbekleriyle yapılır."[75] Türkiye Türkçesinde tam sayılar ve ara sayılar olarak yapılan gruplandırma, Boşnakçada *"tek sözle"* oluşturulan sayılar ve *"çok sözle"* oluşturulan sayılar olarak ayrılır. Zira bazı ara sayılar (*jedanaest* "on bir", *dvanaest* "on iki", … *devetnaest* "on dokuz") tek sözle oluşturulur. Bu sayılar ikili çokluk grubunda yer almadıkları için beş, altı vb. tam sayılar gibi ilgi durumu çokluk eki alarak sayısı belli çokluk biçimine dönüşürler.

[75] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 644

Tablo 8: *Jedanaest* "On Bir" ile *Devetnaest* "On Dokuz" Arasındaki Sayı Adları

Eril	**Dişi**	**Yansız**
jedanaest šeširа "on bir şapka"	*jedanaest kućа* "on bir ev"	*jedanaest selа* "on bir köy"
dvanaest šeširа "on iki şapka"	*dvanaest kućа* "on iki ev"	*dvanaest selа* "on iki köy"
devetnaest šeširа "on dokuz şapka"	*devetnaest kućа* "on dokuz ev"	*devetnaest selа* "on dokuz köy"

Asıl sayılardan *dva/dvije* "iki", *tri* "üç", *četiri* "dört", *pet* "beş", *šest* "altı", *sedam* "yedi", *osam* "sekiz" ve *devet* "dokuz" sayı adları ile *deset* "on" ve *sto* "yüz" sayı adları birleşerek *dvadeset* "yirmi", *dvijesto* "iki yüz" gibi birleşik sayıları oluştururlar. Bu sırada sayı adları birleşik yazılır.[76] Diğer sayılar ise ara sayılardır ve ayrı yazılır: *dvadeset jedan* "yirmi bir", *dvijesto jedan* "iki yüz bir" gibi.

Boşnakçada ara sayılardan olan *dvadeset jedan* "yirmi bir", *sto i jedan* "yüz bir" gibi çok sözle oluşan sayı adları anlam olarak çokluk ifade etmelerine rağmen birleşik sayıların ayrı ayrı değerlendirilmesinden ötürü, öbeğin sonundaki *jedan* "bir" sayısının çekim kuralına göre biçimlenir. Ayrıca *i* "ve" bağlacı sayı adlarını birbirine bağlar. Bağlacın kullanılmaması da olasıdır. Öyleyse *dvadeset jedan* "yirmi bir" ve *dvadeset i jedan* "yirmi (ve) bir" öbekleri arasında anlamsal bir farklılık bulunmamakladır. Bu sayı adları ile oluşturulan öbeklerde ad, *jedan/jedna/jedno* "bir" sayı adındaki gibi, yalın durum teklikteki biçimi ile oluşturulur.

Tablo 9: *Dvadeset jedan* "Yirmi Bir" Gibi Sayı Adları

Eril	**Dişi**	**Yansız**
dvadeset jedan šešir "yirmi bir şapka"	*dvadeset jedna kućа* "yirmi bir ev"	*dvadeset jedno selo* "yirmi bir köy"
sto i jedan šešir "yüz bir şapka"	*sto i jedna kućа* "yüz bir ev"	*dvadeset jedno selo* "yüz bir köy"

[76] Vladimir Anić ve Josip Silić, *Pravopis hrvatskoga jezika*, Novi liber - Školska knjiga, Zagreb 2001, s. 105

İkili çokluk sayıları ile oluşturulan çok sözlü ara sayılarda (yirmi iki, yirmi üç, yirmi dört, otuz iki, otuz üç, otuz dört gibi) öbekler ikili çokluk kuralı ile düzenlenir. Sayı adlarından sonra gelen eril yahut yansız ada ilgi durumu teklik çekim eki eklenirken, dişi adlara yalın durum çokluk eki eklenir.

Tablo 10: İkili Çokluk Sayıları İle Oluşturulan Çok Sözlü Ara Sayı Adları

Eril	**Dişi**	**Yansız**
*dvadeset dva šešir**a*** "yirmi iki şapka"	*dvadeset dvije kuć**e*** "yirmi iki ev"	*dvadeset dva sel**a*** "yirmi iki köy"
*dvadeset tri šešir**a*** "yirmi üç şapka"	*dvadeset tri kuć**e*** "yirmi üç ev"	*dvadeset tri sel**a*** "yirmi üç köy"
*dvadeset četiri šešir**a*** "yirmi dört şapka"	*dvadeset četiri kuć**e*** "yirmi dört ev"	*dvadeset četiri sel**a*** "yirmi dört köy"

İki çokluk dışında kalan sayılar ile oluşturulan çok sözlü ara sayıların ardından (yirmi beş, yirmi altı, yirmi yedi, …, otuz beş, otuz altı, otuz yedi … gibi) ada ilgi durumu çokluk eki getirilir.

Tablo 11: İki Çokluk Dışında Kalan Sayılar İle Oluşturulan Çok Sözlü Ara Sayı Adları

Eril	**Dişi**	**Yansız**
*dvadeset pet šešir**a*** "yirmi beş şapka"	*dvadeset pet kuć**a*** "yirmi beş ev"	*dvadeset pet sel**a*** "yirmi beş köy"
*dvadeset šest šešir**a*** "yirmi altı şapka"	*dvadeset šest kuć**a*** "yirmi altı ev"	*dvadeset šest sel**a*** "yirmi altı köy"
*dvadeset sedam šešir**a*** "yirmi yedi şapka"	*dvadeset sedam kuć**a*** "yirmi yedi ev"	*dvadeset sedam sel**a*** "yirmi yedi köy"

2.1.3.2. Çokluk Eki İle Çokluk Yapma

"Bir ad hiçbir ek almadan normal şekliyle tek bir nesneyi karşılar. Adın tek bir nesneyi karşılayan bu asıl ve normal şekline teklik şekli"[77] denir. Teklik dilbilgisel bir kategoridir. Tek bir varlığı veya kişiyi işaret ediyor olma durumudur.[78] Türkiye Türkçesinde tek bir varlığı ifade eden adlara ünlü uyumu kuralı gereğince +LAR veya +LER eklerinden biri eklenerek çokluk biçimi oluşturulur. Bunlar sayısı belli olmayan çoklukları gösterir. Boşnakçada adın teklik şeklinden çokluk şekline geçiş biraz daha teferruatlıdır. Öncelikle adların sahip oldukları cinsler teklik ve çokluk şekillerinde adların biçimlenmesinde önemli rol oynar. Ayrıca cins kategorilerinde istisna olan adların da teklikten çokluğa geçişte farklılaştıkları görülür. Boşnakçada teklik *jednina* veya *singular* olarak adlandırılır. Gösterilen varlığın birden fazla olma durumu ise Boşnakçada *množina* veya *plural* olarak verilir. Adın çokluk biçiminin oluşturulması, adın cümlede hangi ad durumunda yer aldığı ve hangi dilbilgisel cins kategorisine mensup olduğu ile doğrudan alakalıdır. Bu sebepten dolayı cinsiyetlere göre adların teklik ve çokluk şekillerini incelemek faydalı olacaktır.

2.1.3.2.1. Eril Adlarda Teklik ve Çokluk

Adların cinsiyetlerini incelerken gösterdiğimiz örnekler aynı zamanda adların tekil şekillerine de örnek niteliğindedir. Boşnakçada eril adların genellikle ünsüz sonseslerle bittiğini bunun dışında sayıları fazla olmasa da /a/, /o/ ve /e/ sonsesleri ile biten eril adların bulunduğundan bahsetmiştik. Bu farklı durumların yanı sıra eril adlarda, adın tek heceden oluşmasından dolayı çokluk şekillerinin de değişime uğradığı durumlar mevcuttur.

Öncelikle çok sayıda eril adın yer aldığı +Ø eki ile oluşturulan eril adların çokluk şeklinin oluşturmasına değinelim. Bu kategorideki adların çokluk şekilleri, teklik şeklindeki adın sonuna +İ eki eklenmesiyle yapılır. Bunlar *prozor* "pencere", *prozori* "pencereler"; *kompjuter* "bilgisayar", *kompjuteri* "bilgisayarlar"; *ormar*

[77] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basın Yayım Tanıtım, İstanbul 2013, s. 220
[78] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 796

"dolap", *ormari* "dolaplar" gibi adlardır. Bunun yanı sıra *nepostojano /a/* "kk. sabit olmayan /a/" kuralı sebebiyle değişen eril çokluk biçimleri de mevcuttur. Bunlar *lovac* "avcı", *lovci* "avcılar"; *lonac* "çanak", *lonci* "çanaklar"; *hropac* "çıngırak", *hropci* "çıngıraklar" gibi adlardır. Bu kural gereği kapalı heceye sahip sözün son hecesindeki /a/ sesi düşer. Ancak bunun sebebi tam olarak nedir? Bu yapıyı bir örnek ile açıklamak gerekir. *Lovac* sözcüğü Eski Slavca *ловьць*[79] (*ловьсь*) "avcı" sözünden gelmektedir. Görüldüğü üzere Eski Slavcada sözcük /a/ sesi yerine */ь/* yarım sesi ile oluşturulmuştur. Yarım ses kullanımının terk edilmeye başlandığı dönemde (XI. yüzyılda) ilk önce açık hecedeki yani sözcük sonundaki bu yarım ses düşmeye başlamıştır (*ловьсь* > *ловьс*).[80] Ancak kapalı hecelerde ortaya çıkan ifade güçlükleri sebebiyle yarım ses /a/ sesi ile karşılanarak sözcük *lovac* biçimini almıştır. Çoğulunda ve ad durumlarında sözcük sonuna eklenen eklerden dolayı bu değişim sadece yalın durum tekliği kapsar niteliktedir. Bu yüzden gerçekte /a/ sesi düşmüş değil tekil yalın durumda eklenmiştir. Çokluk biçimi *lovci* sözü ise yarım ses kullanımının terk edilmesinden etkilenerek Eski Slavcada bulunduğu gibi *ловьци* (*ловьси*) olarak kalmıştır.

Bir başka farklılaşma ise Boşnakçada *sibilarizacija* adı verilen ses değişim kuralı gereğince ortaya çıkar. Bu kural /k/, /g/ ve /h/ seslerinin +İ çokluk ekinden yahut bazı ad çekim eklerinden önce /c/, /z/ ve /s/[81] seslerine yumuşamasını içeren ses değişiminden kaynaklanır. Bu değişimde /k/ sesi /c/ sesine, /g/ sesi /z/ sesine, /h/ sesi ise /s/ sesine dönüşür. Bunlar *junak* "kahraman", *junaci* "kahramanlar"; *bubreg* "böbreg", *bubrezi* "böbrekler"; *orah* "ceviz", *orasi* "cevizler" gibi adlardır.

Bir diğer değişim ise genellikle tek heceli ve bazı iki heceli eril adlarda ortaya çıkar. Bu adları son seslerine göre ikiye ayırmamız gerekir. Zira bir kısmı +OV genişleme ekinden sonra +İ çokluk ekini alırken, bir kısmı +EV genişleme ekinden sonra +İ çokluk ekini alır. Bu aradaki fark adların sonseslerinin *palatal* ya da *nepčani*

---

[79] E. Blagova vd., *a.g.e.*, s. 310
[80] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s. 138
[81] *Sibilarizacija*, sözcük sonunda yer alan /k/, /g/, /h/ gibi son seslerin ardından ad çekim ekleri yahut çoğul +I ekinin gelmesinden önce /k/ sesinin /c/ sesine, /g/ sesinin /z/ sesine ve /h/ sesinin /s/ sesine dönüşmesini içeren ses değişim kuralıdır. Bu kural "ikinci ön damaksıllaşma" olarak da adlandırılabilir. *Bk.* Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s. 148

"damaklsıl" ile *alveo-palatal* "dişyuvasıl-damaksıl" ve *nepalatal* ya da *nenepčani* "damaksıl olmayan" ünsüzlerden oluşmasıdır. Sonu /ć/, /č/, /đ/, /dž/, /lj/, /nj/, /j/, /š/, /ž/[82] gibi damaksıl ve dişyuvasıl-damaksıl sonsesler ve nadiren de /c/ ve /r/ gibi seslerle biten adlar +EV genişleme eki ardından +İ çokluk eki alırken, damaksıl olmayan sonses ile biten eril adlar +OV genişleme eki ardından +İ çokluk eki alırlar.

Tablo 12: Tek Heceli Eril Adlara Getirilen +OV ve +EV Genişleme Ekleri

+OV Genişleme Eki Alanlar	**+EV Genişleme Eki Alanlar**
most "köprü", *mostovi* "köprüler"	*miš* "fare", *mišev*i "fareler"
slon "fil", *slonovi* "filler"	*ključ* "anahtar", *ključevi* "anahtarlar"
sin "oğul", *sinovi* "oğullar"	*broj* "sayı", *brojevi* "sayılar"
grad "şehir", *gradovi* "şehirler"	*kralj* "kral", *kraljevi* "krallar"
duh "ruh", *duhovi* "ruhlar"	*muž* "koca", *muževi* "kocalar"
bik "boğa", *bikovi* "boğalar"	*car* "çar", *carevi* "çarlar"
golub "güvercin", *golubovi* "güvercinler"	*slučaj* "durum", *slučajevi* "durumlar"

Bunun yanı sıra *stric* "amca", *stričevi* "amcalar", *zec* "tavşan", *zečevi* "tavşanlar" [83] gibi adlarda sözcük sonundaki /c/ sesi /č/ sesine dönüşür. Bu arada o*tac* adına dikkat ettiğimizde daha önce söz ettiğimiz *nepostojano /a/* "kk. sabit olmayan /a/" kuralının kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bazı tek heceli adların çoğulları sonuna yalnız +İ çokluk eki eklenerek yapılır. Bunlar *konj* "at", *konji* "atlar"; *prst* "parmak", *prsti* "parmaklar", *gost* "misafir", *gosti* "misafirler"[84] gibi adlardır.

Bazı eril adlar /in/ ses grubuyla sonlanır. Daha önce *Turčin* "Türk", *Srbin* "Sırp" gibi değindiğimiz adların dışında birçok ad bu şekilde sonlanır. Bu adlar daha çok bir dine ya da bir etnik gruba aidiyeti gösterir. Bunun yanında çoğul biçimleri de farklılaşır. "Türk" adı Türkiye Türkçesinden Güney Slav dillerine geçerken öncelikle bu dillerde /ü/ sesinin olmayışından dolayı bu sesin yerine /u/ sesi kullanımıyla *Turk* adına dönüşmüş ve ardından /in/ eklenmiştir. Bu sırada eklenen /in/ seslerinin ilk

[82] Ronella Alexander, *Bosnian-Croatian-Serbian; A Grammar With Sociolinguistic Commentary*, The University of Wisconsin Press, California 2006, s. 39
[83] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 199
[84] Gös. yer.

sesinin /i/ olmasından ve /n/ sonsesi ile bittiğinden dolayı kapalı bir hece oluşturmasından dolayı *Turk* adının sonundaki /k/ sesi ön damaksıllaşma (Boş. *palatalizacija*[85], İng. *palatalisation*) sebebiyle /č/ sesine dönüşmüştür. Neticede ad *Turčin* "Türk" olarak oluşturulmuştur. *Turk* adı çoğul yapılırken /k/ sonsesi *sibilarizacija* sebebiyle /c/ sesine dönüşmüştür. Zira hemen ardından çokluk yapmak için sadece +İ çokluk eki gelmekte ve açık bir hece oluşturmaktadır. Neticede ad *Turci* "Türkler" olarak çokluk yapılmıştır. Bu sözcük "Türkler" veya "Türk erkek ve kadınlar" anlamında hem eril çokluk hem de karma bir çokluğu ifade eder. Sadece kadınların oluşturduğu grup ise *Turkinja* "Türk kadın", *Turkinje* "Türk kadınlar" olarak şekillenir ve bu dişi adların çokluk yapım kuralı gereğince değişime uğrar. Benzer şekilde *Srbin* "Sırp", *Srbi* "Sırplar"; *Bugarin* "Bulgar", *Bugari* "Bulgarlar"; *Arapin* "Arap", *Arapi* "Araplar" adları da bu şekilde biçimlenmişlerdir. Ayrıca *Jevrejin* "Yahudi", *Jevreji* "Yahudiler"; *Kršćanin* "Hristiyan", *Kršćani* "Hristiyanlar" gibi dine aidiyet gösteren adlarla, *Beograđanin* "Belgradlı", *Beograđani* "Belgradlılar", *Zagrepčanin* "Zagrebli", *Zagrepčani* "Zagrebliler" gibi şehirlere aidiyet gösteren adlar da bu şekilde çoğul yapılır.

Bazı eril adların çoğulları *değişik biçimlenme*[86] (Boş. *supletivizam, İng. suppletion*) sebebiyle farklı çokluk şekillerine sahiptir. Örneğin *čovjek* "insan" "adının çokluk biçimi *ljudi* "insanlar" olarak oluşturulur.

Son olarak sonses olarak /a/ ve /o/ ile biten eril adların çoğullarına değinelim. Sonu /o/ sesi ile biten eril adlar görünüş olarak yansız adlara benzemektedir. Bu sözcüklerin çoğulu /o/ sonsesinin düşüp +İ çokluk ekinin eklenmesi ile yapılır. *Auto* "otomobil", *auti* "otomobiller"[87] adı buna örnek gösterilebilir. Ayrıca *metro* gibi bazı adlarda sözcük sonundaki /o/ sesi düşmeksizin +İ çokluk eki eklenir. *Metro* "metro, *metroi* "metrolar"[88] olarak çokluk yapılır. Bunun yanında, sonu /a/ ile biten eril adların

[85] *Palatalizacija* yani Türkçesiyle ön damaksıllaşma, dilin sesi ön damağa çarptırmasıyla elde edilen Boşnakçanın ünsüzleri olan /k/, /g/ ve /h/ seslerinden hemen sonra ağız boşluğunun ön bölümünde oluşan /i/ ve /e/ ünlülerinden (Bunlar Boşnakça için geçerli olan ünlülerdir. Zira Türkçede bunlara /ö/ ve /ü/ sesleri de eklenir.) birinin gelmesi neticesinde /k/ sesi /č/ sesine, /g/ sesi /ž/ sesine /h/ sesi de /š/ sesine dönüşür. Boşnakçadaki ön damaksıllaşma ile ilgili *bk.* Dževad Jahić vd., *a.g.e.,* s. 147; Türkçedeki ön damaksıllaşma için *bk.* Günay Karaağaç, *a.g.e.,* s. 618

[86] Günay Karaağaç, *a.g.e.,* s. 265

[87] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s.204

[88] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s.219

görünüm olarak dişi adlara benzediğinden bahsetmiştik. Bu adlar eril olmalarına rağmen dişi adlar gibi çoğul yapılır. Yani *tata* "baba" adı çoklukta *tate* "babalar" olarak çokluk yapılır.

Son olarak *brat* "erkek kardeş" adının çokluk biçimi yoktur. Bunun yerine topluluk adlarından olan *braća* "erkek kardeşler" bu görevi üstlenir.[89]

2.1.3.2.2. Dişi Adlarda Teklik ve Çokluk

Dişi adların Boşnakçada en belirgin özelliklerinden birisi yalın durum teklikte +A eki ile oluşturulmalarıdır. Dişi adların teklikleri çokluğa dönüşürken sondaki eki oluşturan /a/ sesi /e/ sesine dönüşür. Örneğin *majka* "anne", *majke* "anneler"; *kuća* "ev", *kuće* "evler", *šuma* "orman", *šume* "ormanlar" gibi birçok dişi ad bu şekilde çokluk yapılır. Ayrıca bir millete aidiyet gösteren millet adları ve mesleklerde kadınları ifade eden adlar da bu şekilde çokluk yapılır. Bunlar *Turkinja* "Türk kadın", *Turkinje* "Türk kadınlar", *Bosanka* "Bosnalı kadın", *Bosanke* "Bosnalı kadınlar", *Hrvatica* "Hırvat kadın", *Hrvatice* "Hırvat kadınlar" ve *profesorica* "kadın profesör", *profesorice* "kadın profesörler", *novinarka* "kadın gazeteci", *novinarke* "kadın gazeteciler" gibi adlardır.

Yalın durumu teklikte sonuna +*Ø* alan adların çokluk biçimi ise diğer dişi adlardan farklı yapılır. Bu adlar eril adlarda olduğu gibi sonuna +İ çokluk eki alarak yapılır. Bunlar *peć* "fırın", *pećі* "fırınlar"; *zob* "yulaf", *zobi* "yulaflar"; *noć* "gece", *noći* "geceler"; *kap* "damla", *kapi* "damlalar"; *stvar* "eşya", *stvari* "eşyalar" gibi adlardır.

Son olarak bazı dişi adlar faklı çokluk biçimlerine sahiptir. Bunlar *mati* "anne", *kći* "kız evlat" gibi adlardır. *Mati* "anne" adı yalın durum çoklukta *matere*[90]

[89] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s.201
[90] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s.212

"anneler", *kći* "kız evlat" adı ise yalın durum çoklukta *kćeri*[91] "kız evlatlar" olarak şekillenir. Her iki ad çokluk eklerini almadan önce +ER genişleme ekini alırlar.

2.1.3.2.3. Yansız Adlarda Teklik ve Çokluk

Yansız adların en belirgin özelliklerinden biri yalın durum teklikte +O veya +E yansız cins eklerinden birini almalarıdır. Yansız teklik adların çoğul yapılmasında ise izlenen yol ekleri oluşturan /o/ veya /e/ seslerinin /a/ sesine dönüşmesidir. Bu şekilde çoğul yapılan yansız adlardan bazıları; *pismo* "mektup", *pisma* "mektuplar"; *selo* "köy", *sela* "köyler"; *jezero* "göl", *jezera* "göller"; *more* "deniz", *mora* "denizler"; *polje* "ova", *polja* "ovalar" ; pitanje "soru", pitanja "sorular" vb. yansız adlardır.

Bunun dışında bazı yansız adlar denk heceli bazıları denk heceli değildir. Hatta bazı adlar anlam farklılığına uğrayarak hem denk heceli hem de denk heceli olmayacak şekilde çekilebilirler. Örneğin *drvo* "ağaç" adı bir yapı malzemesi anlamını belirtirken yalın durum çoklukta *drva* "ağaçlar" olarak çokluk yapılırken, canlı bir varlık, bitki anlamını ifade ederken +ET genişleme eki ile genişletilerek *drveta* "ağaçlar" olarak çokluk yapılır. +ET genişleme ekinden başka +EN, +ES ve +EV ekleriyle de yansız adlar genişlemeye maruz kalabilir. Bu eklerle genişleyen *ime* "isim" ve *vrijeme* "zaman" gibi farklı şekilde çoğul yapılan adlarda mevcuttur. Bunlar *ime* "isim", *imena* "isimler"; *vrijeme* "zaman", *vremena* "zamanlar" şeklinde çoğul yapılırlar.

Bazı yansız adların çoklukları farklı biçimlenme sebebiyle farklılaşır. Bunlar *uho* "kulak" ve *oko* "göz" gibi adlardır. *Uho* "kulak" adının çokluk biçimi *uši* "kulaklar" ve *oko* "göz" adının çokluk biçimi *oči* "gözler" biçimindedir. Ayrıca bu adların çoklukları dişi cinstir.

[91] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s.213

2.1.3.3. Kural Dışı Teklik ve Çokluk

Öncelikle özel adların sadece teklik biçimleri mevcuttur. Bunlar *Turska* "Türkiye", *Sarajevo* "Saraybosna", *Alija* "Ali", *Emina* "Emine" gibi özel isimlerdir.

Genellikle iki parçadan oluşan nesnelerin ve varlıkların sadece çokluk şekilleri mevcuttur. Bunlar *makaze* "makas", *gaće* "don", *novine* "gazete" gibi dişi çokluk biçimindeki adlarla, *leđa* "sırt", *usta* "ağız", vrata "kapı" gibi yansız çokluk biçimindeki adlardır. Bunların dışında sadece çoğulları bulunan *anali* "tarihi olaylar, vakayiname, kronik" gibi eril adlarda bulunmaktadır. Ancak bunların sayıları fazla değildir.

2.1.3.4. **Topluluk Adları** (Boş. *zbirne imenice*, İng. *collective nouns*)

"Şekil bakımından tekil olmasına karşın anlamca topluluk kavramı taşıyan adlara" [92] topluluk adı denir. Boşnakçada topluluk adları üç farklı durumda incelenebilir.

Bunlardan ilki, çokluk şekilleri bulunmayan bazı eril ve yansız adların çokluk biçimlerini karşılayan topluluk adlarıdır. Bunlar *brat* "erkek kardeş" adının çokluk biçimini karşılayan *braća* "erkek kardeşler"; *gospodin* "beyefendi", *gospoda* "beyefendiler"; *dijete* "çocuk", *djeca* "çocuklar" gibi adlardır. *Braća*, *gospoda* ve *djeca* adları anlam olarak her ne kadar topluluk anlamı ifade etseler de dilbilgisel biçim olarak tekildir. Ayrıca tekil biçimlerinde eril ve yansız olan bu adlar topluluk anlamlarında dişi kategori altına geçmişlerdir. Ad durumu çekimlerinde de dişi tekil olarak değişime uğrarlar.

Bir başka yapı ise, ad durumlarında +ET eki ile genişlemeye uğrayarak düzenli çokluk biçimleri oluşturulan bazı yansız adları kapsar. Bu adlar sıklıkla topluluk adı olarak da kullanılır. Ancak bu durumda genişleme eki almazlar. Sondaki yansız cins eki düşer ve +AD ekini alarak[93] topluluk adına dönüşürler. Bu adların

[92] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 801
[93] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 193

kurallı çokluk biçimleri de mevcuttur. Bunlar *dugme* "düğme", dugmeta "düğmeler (düzenli çokluk), *dugmad* "düğmeler (topluluk adı)" gibi olan adlardır. Ayrıca tek başına hayatta kalma yetisi kazanıncaya değin yavru hayvanlara verilen adlarda da bu yapı kullanılır. Bunlar *pile* "civciv", *pilad* "civcivler"; *tele* "buzağı", *telad* "buzağılar", *jagnje* "kuzu", *jagnjad* "kuzular"; *mače* "yavru kedi", *mačad* "yavru kediler", *ždrijebe* "tay", *ždrjebad* "taylar" gibi topluluk adlarıdır. Ayrıca bu sözcüklerin farklı çoğul biçimleri mevcuttur. *Pilići* "civciv", *telići* "buzağılar", *mačići* "yavru kediler" gibi adların teklik biçimleri yoktur.[94]

Bazı adlar topluluk ifade ederler. Bunlar *trnje* "dikenlik", *granje* "dallık", *kamenje* "kayalık", *cvijeće* "çiçeklik", *lišće* "yapraklık" gibi adlardır. Bu adlardan bazılarının kurallı teklik ve çoklukları mevcuttur. Bunlar; *trn* "diken", *trnovi* "dikenler"; *kamen* "kaya", *kameni /kamenovi* "kayalar"; *cvijet* "çiçek", *cvjetovi* "çiçekler"; *list* "yaprak", *listovi* "yapraklar" gibi adlardır.

Eski Slavca adlarda sayı teklik, çokluk ve ikili çokluk[95] olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Teklik şeklinde adlar tek bir varlık ifade etmek için kullanılırken *"çoğul üç ya da daha fazla addan oluşmaktadır. İkil ise çift olan nesneler ve insanlar için kullanılmaktadır. Örneğin: ѓоукд (ruka) 'el, kol', нога (noga) 'ayak, bacak', оухо (uho) 'kulak', око (oko) 'göz', родителя (roditelja) 'anne-baba, aile'."* [96] Günümüzde Slovence ve Sorb dili dışında kalan Slav dillerinde ikili çokluk kullanımdan kalkmış olsa da etkileri devam etmektedir. Çokluk biçimi ikili çokluğu da kapsar duruma gelmiştir.

Adların dilbilgisel cinsleri ve sayıları, ad durumlarında adların uğradığı değişimleri belirleyen en önemli dilbilgisel kategorilerdir. Zira ad durumlarında adlara eklenen durum ekleri adın cinsine ve sayısına göre farklılık gösterir.

---

[94] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 194

[95] İkili çokluk (Boş. *dvojina*, İng. *dual*) bazı dilbilimciler tarafından ikil olarak ta nitelendirilir. "Kimi dillerde tekil ve çoğul dışında, iki sayı gösteren dilbilgisel sayıdır." Kamile İmer vd., *Dilbilim Sözlüğü 2. Baskı*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2013, s. 156.; "Bazı dillerde adların, zamirlerin teklik-çokluk açısından iki varlığı, iki nesneyi belirtmesi veya çekimli eylemlerde iki kişiyi göstermesi ikili çokluktur." Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 487

[96] Ayşe Pamir Dietrich, *a.g.e.*, s. 36

III. BÖLÜM: BOŞNAKÇANIN AD DURUMLARI

Dil aracılığıyla kurulmaya çalışılan iletişim, dildeki sözlerin birbirleriyle ilişkiye geçmeleriyle gerçekleşir. Ancak sözü geçen bu iletişimde bir takım kurallar söz konusudur. Sözlerin etkileşimleriyle oluşan ve alıcıya ulaştırılmak istenen mesajın eksiksiz ve düzgün bir şekilde iletilmesini, dilde anlamsal ve biçimsel olarak bir karışıklıktan kaçınılmasını sağlayan bu kurallardır.

Adların sayıları, türleri ve cinsleri kadar bulundukları durumlar da adın dildeki görevlerini yerine getirmesi açısından önemli bir konudur. Öyleyse ad durumları (Boş. *padeži*, İng. *cases of nouns*) nedir?

Zeynep Korkmaz, ismin cümle içinde bulunduğu dil bilgisi şekli; yalın veya eklerle genişletilmiş olarak aldığı geçici durum[97] şeklinde durumu tanımlamaktadır. Gerek cümledeki özne-nesne sorgulaması esnasında gerekse yapılan tamlamalarda adın aldığı ekler yahut maruz kaldığı değişimler ad durumlarının standartlaşmış dilbilgisel özellikleri ile alakalıdır. Bu bağlamda durum çekimi yahut ad çekimi, "*dil kullanımında, varlık ile varlık (söz öbeği) veya varlık ile eylem (cümle) yapılarındaki ilişkilerin adlarına ad çekimi veya durum çekimi denir. Ad çekimlerinde kullanılan ekleşmiş veya ekleşmemiş bütün çekimlik bağlı birimler, varlığın nitelediği yapılar olan söz öbekleri ile eylemin nitelediği yapılar olan cümlelerde yer alan öğelerin birbirleriyle ilişkilerinin adlarıdır."*[98]

Durum kavramı sözlerin bir biri ile olan münasebetlerini belirleme açısından dil ile alakalı çalışmalarda geniş ölçüde yer almaktadır. Bu kavram en az iki oluşumu işaret eder. Bunlardan ilki yapısal durum dediğimiz "İng. *structural case*" (kurallı "İng. *canonical*" ya da sözdizimlik "İng. *syntactic*" olarak da bilinir), diğeri ise sözsel durum "İng. *lexical case*" (kurallı olmayan "İng. *non-canonical*" ya da alışılmışın dışında "İng. *quirky*" olarak da bilinir) olarak ifade edilir. Bunun yanı sıra asıl durum

[97] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1992, s. 77
[98] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 340

"İng. *inherent case*", anlamsal durum "İng. *semantic case*", yoksama "İng. *default case*" olarak adlandırdığımız türler de mevcuttur.[99] Bu bilgiler ışığında durum kavramı beş başlık altında incelenebilir. Bunlar yapısal durum, sözsel durum, asıl durum, anlamsal durum, yoksama durumu gibi türlerdir.

Sözler arasındaki ad-ad, ad-eylem ilişkisinde sözleri bir araya getirmek için ad durumlarının kullanıldığı bilgisini verdikten sonra Boşnakçada da adların benzer ilişkilerde bulunduğunu ortaya koymak gerekir. Bunun yanı sıra Boşnakçada ad, ad çekimlerinin ekleriyle, edatlarla veya hem ek hem edatlarla durumun gerektirdiği biçimde değişime uğrar.

a) Eklerle:

čovjek "adam" (Yal D. Teklik) > *čovjek**u*** "adama" (Yön. D. Teklik)

b) Edatlarla:

fakultet "fakülte" (Yal. D. Teklik) > ***na*** *fakultet* "fakülteye" (Bel. D. Teklik)

c) Hem ek hem de edatlarla:

univerzitet "üniversite" (Yal. D. Teklik) > **na** univerzitet**u** "üniversitede" (Bul. D. Teklik)

Boşnakçada ad çekimlerinde adlar, zamirler, sıfatlar ve sayılar ad durumlarına göre bazı değişimlere uğrarlar. Onların bu değişimlerine *deklinacija* "çekim" diyoruz.[100]

Boşnakça ve diğer Slav dillerinde olduğu gibi ad durumları sadece ad ile ilgili olmayıp sıfat, zamir ve sayı gibi ad soylu sözcüklerle de ilgilidir. Zira ad çekimleri esnasında Türkiye Türkçesinde yalnız ad unsuru çekim eki alıp değişime uğrarken Boşnakçada sözü geçen ad soylu sözcükler de değişime uğrar. Türkiye Türkçesinde

[99] Kylie R. Richardson, *Case and Aspect in Slavic*, Oxford Press, New York 2007, s. 1
[100] Nermina Talović vd., *Gramatika bosanskoga jezika*, Nastavni Listovi u Pripremnoj Nastavi na Bosanskom Jeziku, Novi Pazar 2013, s. 3

yalın durumdaki "büyük ev" öbeği ile bu öbeğin bulunma durumundaki biçimi olan "büyük evde" öbeğini incelediğimizde, bulunma durumunda *büyük* sıfatı değişimden etkilenmemiş ve yalın durumda kalmıştır. Ancak nitelediği ad bulunma durumuna göre sonuna +DE ekini alıp değişime uğramış ve "evde" biçimine dönüşmüştür. Aynı örneğin Boşnakçadaki karşılığına baktığımızda "u velikoj kući" gibi bir öbek ortaya çıkmaktadır. Boşnakça *velik* "büyük" sıfatı, *kuća* "ev" adını nitelemektedir. *Kuća* dişi bir ad olduğundan dolayı yalın durumda *velik* sıfatı *velika* biçimine dönüşmüştür. Yalın durumda bu öbek *"velika kuća"* olarak biçimlenmektedir. Bulunma durumunda ise *kuća* adı *kući* "evde" biçimine dönüşür. Türkiye Türkçesinden farklı olarak *velika* sıfatı yalın durumda olduğu gibi kalmayıp bulunma durumu dişi tekil sıfat hal eki olan +OJ ile değişime uğrar. Sonuç olarak *u* "-de/da" edatının eklenmesiyle *u velikoj kući* "büyük evde" öbeği oluşur. Benzer şekilde değişimler zamir ve sayılar için de geçerlidir.

Boşnakçada ad durumları *padež*[101] veya çokluk biçimi *padeži* terimiyle karşılanır. Bu yapı birçok Slav dilinin karakteristik özelliklerindendir. *Padež* sözcüğü; "*cümledeki diğer sözcüklerle ilişki kuran isimler, sıfatlar, zamirler ve sayılar gibi ad ve ad soylu sözcüklerin çekim biçimi*"[102] olarak tanımlanır.

"Bağımsız, öncül ve sözlüksel dil birimi özelliği gösteren adlar, dilde tek başına kullanıma çıkma hakkına sahiptir. Ancak adların sistemde sürekli tek basına hareket etmeleri söz konusu değildir. Dil örgüsünü oluşturmak gerekmektedir. Bu nedenle daha geniş kavramları ifade etmek için diğer dil birimleriyle ilişki kurma zorunluluğu ortaya çıkar."[103] Boşnakçada adlar tek başlarına, diğer dil birimleriyle

[101] *Padež* sözcüğü, Türkiye Türkçesinde ad durumları yahut ismin halleri olarak bildiğimiz dilbilgisel yapının boşnakçadaki karşılığı olan bir dilbilgisel terimdir. Terim olarak "durum, hal" anlamına gelir. Etimolojik olarak ise; Eski Slavca *pasti* (düşmek; bitmiş görünüm) ve *padati* (düşmek; bitmemiş görünüm) fiillerinin kökü olan *pad* (isim anlamı ile; düşüş) sözcüğünden türemiştir. "Eski Slavcadan kod kopyalama yoluyla geçen ve sonuna *–ež* soneki eklenen, dilbilgisel bir terim olan Latince *casus* sözcüğünün yerine kullanılır." P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1971, s. 722.; *Padež*; Eski Slavcadan gelir ve gramer terimi olarak Latince casus sözcüğü gibidir. Bu yapı Yunanca *πίπτω* /pipto/ (düşüyorum; 1. Tekil şahıs şimdiki zaman) fiil çekiminden gelen *πτῶσις /ptôsis/* (düşme, düşüş) adında olduğu gibi Eski Slavcada da *padnem* (düşüyorum; 1. Tekil şahıs şimdiki zaman) fiil çekiminden gelir." Von Max Vasmer, *Etimologičeskij slovar ruskoga jezika; Tom III (miza – sjat)*, Protress, Moskva 1987, s. 183

[102] Jure Šonje, *a.g.e*, s. 795

[103] Kerime Üstünova, "Yalın Durum Karmaşası", *Turkish Studies / Türkoloji Arastırmaları*, Sayı: 2/2, Bahar 2007, s. 737

herhangi bir ilişki içinde bulunmadıklarında bağımsız, diğer dil birimleriyle ilişki içinde olduklarında bağımlı ad durumlarında yer alırlar. Boşnakçada çekim eki alan ad durumları *zavisni* "bağımlı" ve *nezavisni* "bağımsız" olmak üzere iki gruba ayrılan toplam yedi durumdan oluşmaktadır. Bağımlı durumlar; *genitiv* "ilgi durumu", *dativ* "yönelme durumu", *akuzativ* "belirtme durumu", *lokativ* "bulunma durumu" ve *instrumental* "araç durumu" olarak beş ad durumundan oluşur. Bağımsız ad durumları ise *nominativ* "yalın durum" ve *vokativ* "seslenme durumu" olmak üzere iki durumdan meydana gelir.

3.1. BAĞIMSIZ AD DURUMLARI

Boşnakçada *nominativ* "yalın durum" ve *vokativ* "seslenme durumu" bağımsız ad durumlarındandır. Bu durumlarda ad veya ad soylu sözcükler tek başlarına kullanılabilirler.

(i.) **Konj** trči brzo. (Yal. D.)
"At hızlı koşuyor."

(ii.) **Konju**, trči brzo! (Ses. D.)
"At, hızlı koş!"

3.1.1. YALIN DURUM (Boş. *nominativ*, İng. *nominative case*)

Adın cümle içinde üstlendiği görev ve diğer sözcüklerle kurduğu ilişki adın cümle içinde hangi durumda bulunduğu bilgisiyle ayırt edilir. Yalın durum, *"adın hiçbir varlık veya özellik ile ilişkilendirilmediği bir durumdur."* [104] Bu ilişkilendirilmeme özelliğinden dolayı bağımsız ad durumları arasında yer alır.

Yalın durum, Boşnakçada *nominativ* olarak adlandırılır. Bu Latince bir sözcük olan *nominativus* sözcüğünden daha doğrusu *casus nominativus* (İng. *the nominative case*)[105] öbeğinden Hint-Avrupa Dil Ailesi altında yer alan birçok dile geçmiştir. İngilizcede hem sıfat (Latincede olduğu gibi) hem de ad olarak kullanılmasının yanında Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça gibi Güney Slav dillerinin Batı kolunda yer alan dillerde; "*Latinceden gelen, cümlede özneyi yahut ad cümlesi yüklemini gösteren ad ve ad soylu sözcüklerin ilk ad durumu*[106] olarak tanımlanır.

Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça gibi Güney Slav dillerine *nominativ* olarak geçen bu sözcük bir başka Slav dili olan Rusçaya geçerken daha çok anlamı ön planda tutulmuş ve Latince *nominativus* sıfatı Rusçada karşılığı olan *Именительный*

[104] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 850
[105] E. A. Andrews, *A New Latin Dictionary*, Oxford: At The Clarendon Press, New York 1891, s. 1214
[106] Jure Šonje, *a.g.e.*, s. 703

(imenitelniy) “adlandırma, öznel, yalın” olarak çevrilmiştir. Slav dillerinde yer alan ve ad durumu manasını taşıyan *padež* /pă:deʒ/ sözcüğü ile bir öbek oluşturarak *Именительный падеж* (imenitelniy padej) “adlandırma ile ilgili durum, öznel veya yalın durum” olarak yer almıştır.

Antik Yunanca ve Latincede adların diğerlerinden ayrılması için veya adların özne görevini ifade etmesine yönelik[107] kullanılan yalın durum, Türkiye Türkçesinde *“adın hiçbir çekim eki almamış ve nesne görevi yüklenmemiş olan durumu”*[108] olarak tanımlanmıştır. Boşnakçada yalın durum, çoğunlukla eylemleri gerçekleştirenin “Kim?” ya da bir durum ve özelliğin yüklendiği şeyin “Ne?” olduğunu ifade eden ad soylu sözcüklerin biçimi[109] olarak tanımlanır.

3.1.1.1. Yalın Durumun İşlevi

Boşnakçada da yükleme yöneltilen *Ko?* “Kim?”, *Šta?* “Ne?” soruları ile cümlede var oluşu, yapma ve olmayı gerçekleştiren özneyi ortaya çıkartır. *Ko?* “Kim?” sorusu canlı varlıkları ifade ederken *Šta?* “Ne?” sorusu cansız varlıklarla ilişkilidir.[110] İşlevlerine göre özne durağan, etken, edilgen ve bilinmez özne olarak gruplara ayrılır. Durağan özne, Boşnakçada şimdiki zamanda *biti* “olmak” fiili ile yapılan yardımcı fiilin, fiil zamanı ile öznenin ifade ettiği kişi zamirine göre değişmesi ve ardından cümleye başka bir ad veya ad soylu sözcüğün eklenmesiyle oluşan durum cümlesinin öznesidir. Meydana gelen bu cümle bir hareket değil bir durumu bildirir.

(i.) *Ti si najstariji*. (Nametak, 1992:33)

“Sen en yaşlısın.”

Yukarıdaki cümle bir durum cümlesidir. Bunu *ti* (2. teklik kişi zamiri “sen”) öznesi, *si* (2. teklik kişi zamiri ve geniş-şimdiki zamana göre *biti* “olmak” fiilinden

[107] B.J. Blake, *Case, 2. Baskı,* Cambridge University Press, 2004, s. 202
[108] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, TDK, 4. Baskı, Ankara 2014, s. 112
[109] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 194
[110] Vesna Krajišnik, *Naučimo padeže; priručnik za srpski jezik kao strani*, Foto futura, Beograd 1998, s.5

türetilen) yardımcı fiili ve *najstariji* (*star* "yaşlı" eşitlik derecesindeki sıfatın *superlativ* "en üst derecesi") sıfatı ile oluşturulan "özne + yardımcı fiil + sıfat" diziliminden anlıyoruz. Bu durum cümlesinin öznesi olan *ti* "sen" kişi zamiri durağan bir özne olarak yalın durumda yer almaktadır.

Yalın durumun Boşnakçada özne ve yüklem adlarını ifade ederken kullanılmasının yanı sıra adın başka bir ad ile eşdeğerlik gösterdiği durumlarda *kao* "gibi, olarak" ya da *nego* "karşılaştırmalı cümleler kurulmasında; -de/da, -den/dan, daha, -e kıyasla, -e göre, nazaran" bağlaçlarından sonra gelen adlarla da kullanılır.

(ii.) Te dvije riječi su bile velike kao planina. (Rahmanović, 1992:91)

"Bu iki sözcük dağ gibi büyüktü."

Yukarıdaki *(ii.)* cümlesinde *kao* bağlacından sonra gelen *planina* "dağ" sözü yalın durum teklik biçimindedir.

(iii.) Uvijek je lakše biti lovljeni nego lovac, (Rahmanović, 1992:30)

"Avlanan (av) olmak avcı olmaktan her zaman daha kolaydır."

Yukarıdaki *(iii.)* cümlesinde *nego* bağlacından sonra gelen *lovac* "avcı" adı yalın durum teklik biçimindedir.

Boşnakçada ad cümlesi ana yardımcı eylem ile yapılır. Şimdiki ve geniş zamanda ana yardımcı eylem *biti* "olmak" fiili kişi zamirlerine göre değişir.

Tablo 13: Şimdiki ve Geniş Zaman Yardımcı Fiili (Teklik)

	Kişi Zam.	***biti* "Olmak" Fiilinin Şimdiki Zaman Çekimi**	
		Kısa Biçim	**Uzun Biçim**
1. teklik	*Ja* "ben"	*sam*	*Jesam*
2. teklik	*Ti* "sen"	*si*	*Jesi*
3. teklik (eril)	*On* "o"	*je*	*Jest(e)*
3. teklik (dişi)	*Ona* "o"		
3. teklik (yansız)	*Ono* "o"		

Tablo 14: Şimdiki ve Geniş Zaman Yardımcı Fiili (Çokluk)

	Kişi Zam.	***biti* "Olmak" Fiilinin Şimdiki Zaman Çekimi**	
		Kısa Biçim	**Uzun Biçim**
1. çokluk	*Mi* "biz"	*smo*	*Jesmo*
2. çokluk	*Vi* "siz"	*ste*	*Jeste*
3. çokluk (eril/karma)	*Oni* "onlar"	*su*	*Jesu*
3. çokluk (dişi)	*One* "onlar"		
3. çokluk (yansız)	*Ona* "onlar"		

Kısa biçimleri Boşnakçada yardımcı eylem olarak olumlu cümlelerde ve büyük oranda ad cümlelerinde kullanılırken, uzun biçimleri cümle başına getirilerek "evet-hayır seçenekli sorusu" yapılırken kullanılır. Bunun gibi bazı fiillerin ardından gelen adlar veya ad soylu sözcükler yalın durumda bulunurlar. Bunlardan biri *postati* "olmak, haline gelmek" fiilidir. Örneğin; *Poslije je postao predsjednik.* "Sonra başkan oldu." cümlesinde *predsjednik* "başkan" sözcüğü yalın durumdadır. Bir diğer fiil ise; *zvati* "çağırmak, davet etmek" fiilidir. Bu fiil dönüşlü bir eylem olarak dönüşlü *sebe* zamirinin kısa biçimi olan *se* ile kullanıldığında *zvati se* biçimini alır ve adlandırılmak, çağrılmak anlamlarını karşılar. Örneğin; "*Ja se zovem Elvir."* cümlesinde her ne kadar fiil dönüşlü bir eylem olsa da Türkiye Türkçesine "Ben Elvir olarak adlandırılırım/ çağrılırım." yerine "Benim adım Elvir." olarak aktarılması daha uygun olacaktır. Bu örnekte de *zvati se* fiilinden sonra gelen *Elvir* "özel eril isim" adının yalın durumda olduğu görülmektedir. Son olarak *značiti* "manasına gelmek" fiilini inceleyelim. Örneğin; *"Mama" znači majka.* "Mama anne manasına gelir." cümlesinde fiilden sonra gelen *majka* "anne" adı yalın durumdadır.

Bir başka yalın durum kullanımı ise unvan öbeği oluştururken karşımıza çıkmaktadır. *On je oduševljen romanom Derviš i smrt.* "Derviş ve Ölüm romanından etkilendi." cümlesinde eserin ismi olan *Derviš i smrt* "Derviş ve ölüm" yalın durumdadır.

Son olarak edilgen yapıda yalın durum kullanımını inceleyelim. *Ova knjiga je puno čitana* ya da *Ova knjiga se puno čita* "Bu kitap çok okundu." cümleleri biçim

olarak farklılık gösterse de anlam olarak aynıdırlar. Bu cümlelerde eylemi gerçekleştiren kişinin bilgisi gizlidir. Ancak eylemden etkilenen nesnenin bilgisi verilir. Öyleyse edilgen cümlelerde nesneler de yalın durumda yer alırlar.

Diğer ad durumlarından farklı olarak *"yalın durumda addan önce asla edat kullanılmaz."*[111]

3.1.1.2. Yalın Durumda Ad Çekimleri

Ad durumlarında ad çekimlerini göstermek için bir tabloya ihtiyaç duyarız. Bu tablonun amacı farklı dilbilgisel cins kategorilerinde ve biçimlerde olan adların bir düzen içerisinde ad durumunun gerektirdiği eklerle ne şekilde biçimlendiğini ortaya koymaktır. Boşnakçanın anadil olarak öğretildiği bölgelerde adların ad çekimlerine göre üç farklı kategoriye ayrıldığını ve tablonun bu üç türe göre oluşturulduğu bilinmektedir. Bu ad türlerinden ilki yalın durum teklikte +Ø yahut /o/ ve /e/ sesleri ile biten eril ile yansız adları içeren *vrsta a* "a türü"[112] çekim veya birinci çekim[113] olarak adlandırılır. Ancak Boşnakçayı yabancı dil olarak öğretiminde *a türü* çekim tek başına yeteri kadar bilgi veren bir gruplandırma değildir. Zira *a türü* altında yer alan eril ve yansız adlarda çekim sürecinde farklı gereksinimler ortaya çıkar. Örneğin yalın durumda eril bir adı çoğul yapmak için +İ eki getirilirken, yansız adlarda yalın durum eklerindeki /o/ veya /e/ sesleri /a/ sesine dönüşür. Ayrıca yansız adlar +EN, +ES, +ET ve +EV ekleriyle genişlemeye uğrayabilir. Ayrıca bu genişleme eril adlarda da tek heceli adlarda +OV ve +EV ekleriyle yapılır. Bu sebeple *a türü* çekim sütunu altına yabancı dil olarak Boşnakça öğretimi sürecinde adların dilbilgisel cinsleri hakkında bilgi veren bir satır eklemek alıcı tarafından adın daha kolay ve etkin bir şekilde algılanmasına yardımcı olacaktır.

---

[111] Vesna Krajišnik, *a.g.e.*, s. 5
[112] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 197; Eugenija Barić vd., *a.g.e.*,, s. 103
[113] Ivan Klajn, *a.g.e.*, s. 50

Bir diğer ad çekimi türü ise yalın durum teklikte +A eki alan dişi adlar için kullanılan *vrsta e* "e türü"[114] çekim ya da ikinci çekimdir[115]. Bu ad çekim türü dişi adların büyük bir kısmını oluşturan, yalın durum teklikte +A eki alan dişi adlar için oluşturulmuştur. Son çekim türü ise +Ø eki alan dişi adların çekimi olan *vrsta i* "i türü"[116] çekim veya üçüncü çekimdir.[117] Bu üç tür adların ilgi durumu teklikte aldıkları ad çekim eklerine göre isimlendirilmiştir.

Bunun yanı sıra, Boşnakçada ad çekimlerinde etkisi bulunan dilin bir başka özelliği de *palatal* "damaksıl" ve *nepalatal* "damaksıl olmayan" ünsüz seslerin ad çekimlerine olan etkisidir. Bu etkiler yoğun bir şekilde yalın durum çokluk, seslenme durumu ve araç durumlarında ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ad çekimlerinde eril adların belirtme durumunda "canlı-cansız" olma özelliklerinden dolayı aynı dilbilgisel cinsiyet kategorilerinde olsalar dahi farklılaşma söz konusudur. Yalın durumda ise varlıkların canlı ve cansız oluşlarının biçimlerine bir etkisi yoktur. Aşağıda yalın durumda ad çekim ekleri verilmiştir.

Tablo 15: Yalın Durum Ad Çekim Ekleri

	[a] Türü		**[e] Türü**	**[i] Türü**
	Eril	**Yansız**	**Dişi**	
Yal. D. Tek.	+Ø (nadiren; +A/İ/E/O)	+O/E (nadiren; +A)	+A (nadiren; +İ)	+Ø
Yal. D. Çok.	+İ +OV/EV+İ	+A (nadiren; -ad)	+E	+İ

3.1.1.2.1. Yalın Durumda [a] Türü Ad Çekimi

Bu çekim türünde yalın durum teklikte +Ø eki alan yahut /o/, /e/ ve /i/ sonsesi ile sonlanan eril adlar ve +O veya +E ekleriyle şekillenen yansız adlar yer alır. Yalın durumda adların bazı özellikleri etkin bir şekilde çekimi etkilemektedir. Ancak diğer

[114] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 208; Eugenija Barić vd., *a.g.e.*, s. 152
[115] Ivan Klajn, *a.g.e.*, s. 62
[116] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 212; Eugenija Barić vd., *a.g.e.*, s. 167
[117] Ivan Klajn, *a.g.e.*, s. 66

ad çekimlerinde adların sonsesleri çekime belirgin bir şekilde etkide bulunur. Ayrıca eril adların hece sayıları çokluk biçimlerinin oluşturulmasında farklı şekillenmeye sebep olur. Hece sayısıyla ilgili olan bu durum yansız adlarda farklı görevle karşımıza çıkmaktadır. Bu tür altında yer alan eril adlar +İ çokluk eki yalın durum çoklukta çekilir.

Tablo 16: [a] Çekim Türündeki Eril Adların Yalın Durumdaki Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*prozor* "pencere"	*prijatelj* "arkadaş"	*auto* "otomobil"
Yal. D. **Çok.**	*prozor**i*** "pencere**ler**"	*prijatelj**i*** "arkadaş**lar**"	*aut**i*** "otomobil**ler**"

Boşnakçada yalın durumdaki eril adların çokluk yapımında ortaya çıkan farklılıkların sebeplerinden biri başka dillerden Boşnakçaya geçmiş adların biçim bakımından Boşnakça eril ad kategorisinin kurallarına uyum göstermemeleri ile ilgilidir. Bunlar *metro*, *biro*, *bife*, *hobi*, *taksi* gibi /o/, /e/, /i/ sonsesleri ile biten adlardır.

Tablo 17: Yabancı Dillerden Geçen Eril Adların Yalın Durumdaki Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*metro* "metro"	*biro* "büro"	*bife* "büfe"	*hobi* "hobi"	*taksi* "taksi"
Yal. D. **Çok.**	*metroi* "metrolar"	*biroi* "bürolar"	*bifei* "büfeler"	*hobiji* "hobiler"	*taksiji* "taksiler"

Bunun yanı sıra bazı eril adlar /o/ sonsesi ile biter. Bunların çokluk yapımı sırasında ise /o/ sesi düşer ve yerine /l/ sesi gelir. Ardından ise yalın durum çokluk ekini alır. Bu değişim Boşnakçadaki *vokalizacija*[118] "ünlüleşme" kuralı ile alakalıdır.

[118] *Vokalizacija* "ünlüleşme"; XIV. yüzyılın sonlarında sözcüğün sonundaki son hecede yer alan /l/ alveolar "diş eti ünsüzünün" /o/ sesine dönüşmesini içeren ses değişimidir. *Bk.* Dževad Jahić vd. *a.g.e.,* s. 154

Tablo 18: Ünlüleşme Etkisiyle Değişen Eril Adların Yalın Durumdaki Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*anđeo* “melek”	*orao* “kartal”	*posao* “iş”	pepeo “kül”	smisao “his”
Yal. D. **Çok.**	*anđel**i*** “melerk**ler**”	*orlovi /orl**i*** “kartal**lar**”	*poslov**i*** “iş**ler**”	*pepelov**i*** “kül**ler**”	*smislov**i*** “his**ler**”

Boşnakçada eril adların yalın durumda çokluk şeklinde +İ çokluk eki her zaman tek başına getirilmez. Büyük ölçüde tek heceli eril adlar ve iki heceli adların bir bölümü çokluk yapılırken +OV ve +EV genişleme ekleri getirildikten sonra +İ çokluk eki getirilerek çokluk yapılır. Bu düzenlemeyi sınıflandırmak için adlar, gelen çoğul ekleri gözetilerek üç farklı gruba ayrılmışlardır.[119]

a) Sadece uzun çoğul eki alan adlar: Bunlar *dom* “yurt” > *domovi* “yurtlar”, *grad* “şehir” > *gradovi* “şehirler”, *red* “sıra” > *redovi* “sıralar”, *sin* “oğul” > *sinovi* “oğullar” *v.b.* tek heceli adlar olabileceği gibi *tigar* “kaplan” > *tigrovi* “kaplanlar”, *pojam* “kavram” > *pojmovi* “kavramlar” gibi iki heceli adlar da olabilir. Bunlar sonuna +OV genişleme ekinden sonra +İ ekini alarak çokluk yapılır.

Bunun yanı sıra sonuna +EV genişleme ekinden sonra +İ çokluk eki alarak yapılanlarda mevcuttur. Bunlar *broj* “sayı” > *brojevi* “sayılar”, *muž* “koca” > *muževi* “kocalar”, *panj* “kütük” > *panjevi* “kütükler” gibi adlardır.

b) Sadece kısa çoğul eki alanlar: Bunlar arasında az sayıda tek heceli ad bulunur. Bunlar *gost* “misafir” > *gosti* “misafirler”, *pas* “köpek” > *psi* “köpekler”, *Grk* “Yunan” > *Grci* “Yunanlar” gibi adlardır. Bununla beraber iki heceli adların çoğu bu şekilde çoğul yapılır; *zakon* “kanun” > *zakoni* “kanunlar”, *prozor* “pencere” > *prozori* “pencereler” v.b. adlar.

c) Hem kısa hem de uzun çokluk eki alanlar: Bu adlar oldukça fazladır; *vuk* “kurt” > *vukovi / vuci* “kurtlar”, *orao* “kartal” > *orlovi / orli* “kartallar”, *miš* “fare” > *miševi /miši* “fareler” gibi adlardır.

[119] Senahid Halilović vd. *a.g.e.*, s. 201

Uzun biçim ile çokluk yapılan eril adların iki farklı ek ile çokluk yapılmaları sebebiyle bir sorun ortaya çıkar. Hangi ada hangi çoğul eki eklenir? Bu sorunun cevabı ses-biçim bilgisi ile alakalı bir durumdur.

Boşnakça ses bilgisinde ünsüz seslerin tanımları yapılırken bazı sesler *prednjonepčani* "ön-damaksıl" olarak adlandırılır. Bu yapı kendi içerisinde sert ve yumuşak olarak ikiye ayrılır. Sert ünsüzler; */dž/, /č/,/ž/, /š/* gibi ünsüzler olup yumuşak ünsüzler ise; */đ/, /ć/, /j/, /nj/* ve */lj/* gibi ünsüzlerdir.[120] Eril cins kategorisi altında yer alan tek heceli adların büyük çoğunluğu ile iki heceli adların bir bölümü sonsesinin ön-damaksıl ünlülerden birisi olması durumunda çokluk eki +İ den önce +EV genişleme ekini alır. Geri kalan yani *nenepčani* veya *nepalatalni* "damaksıl olmayan" ünsüzlerle biten tek heceli ve bazı iki heceli eril adlar ise +İ çokluk ekinden önce +OV genişleme ekini alır. Bu sesbilgisi kuralı her ne kadar açık bir şekilde kullanımdaki kuralları çizmiş olsa da bazı */s/, /z/* ve */r/* gibi damaksıl olmayan ünsüzle biten adlar hem +OV hem de +EV genişleme eki alabilirler. Bunlar *nos* "burun", *nosevi / nosovi* "burunlar"; *mraz* "ayaz", *mrazevi / mrazovi* "ayazlar"; *sir* "peynir", *sirevi /sirovi* "peynirler" gibi adlardır.[121]

Tablo 19: +OV/EV Genişleme Eki Alan Eril Adların Yalın Durumdaki Çekimleri

	+OV Eki Alanlar	**+EV Eki Alanlar**
Yal. D. **Tek.**	*grad* "şehir"	*miš* "fare"
Ya. D. **Çok.**	*grad<u>ov</u>**i*** "şehir**ler**"	*miš<u>ev</u>**i*** "fare**ler**"

Yalın durumda teklikten çokluk biçimine dönüşümlerde bir başka farklı yapı olan, *skraćivanje osnava* "kk. temelin kısaltılması" diye adlandırılan yapı etkili olmaktadır. Bu adlar genellikle Yal. D. teklikte */in/* sesleri ile biterler. Çoğul yapılırken */in/* son hecesi kaybolur ve ardından +İ çokluk eki eklenir. Bunlar *Bugarin* "Bulgar", *Bugari* "Bulgarlar"; *Norvežanin* "Norveçli", *Norvežani* "Norveçliler"; *paganin*

[120] Ivan Klajn, *a.g.e.*, s. 24
[121] Senahid Halilović vd. *a.g.e.*, s. 202

"pagan", *pagani* "paganlar"[122] gibi adlardır. Ayrıca *domaćin* " ev sahibi" ve *tuđin* "yabancı" gibi adlarda */in/* son hecesi kaybolmadan +İ eki eklenir.

Yalın durum teklikte yansız adlar +O veya +E eklerinden birini alırlar. Yalın durum çoklukta ise eklerdeki /o/ veya /e/ sesi /a/ sesine dönüşür. Yal. Durumda *selo* "köy" adının çokluk biçimi *sela* "köyler" olarak oluşturulurken, *more* "deniz" adının çokluğu *mora* "denizler" olarak şekillenecektir.

Tablo 20: [a] Çekim Türündeki Yansız Adların Yalın Durumdaki Çekimleri

	+O Eki Alanlar	**+E Eki Alanlar**
Yal. D. Tek.	*selo* "köy"	*more* "deniz"
Yal. D. Çok.	*sel**a*** "köy**ler**"	*mor**a*** "deniz**ler**"

Yansız cins ile ilgili bir başka yapı çokluk biçimi *zbirne imenice* "topluluk adları" olarak da kullanılan adlardır. Bunlar yansız canlı adlar olabileceği gibi bazı cansız varlık adları da olabilir. Çokluk yapım esnasında bunlara +AD eki eklenir ve böylece dişi topluluk adları olarak [i] türü yani ünsüz seslerle biten dişi adlar gibi çekime girerler. Bunlar *jagnje* "kuzu", *janj**ad*** "kuzular"; *dugme* "düğme", *dugm**ad*** "düğmeler" gibi adlardır. *Janjad* ve *dugmad* adları semantik olarak çokluk ifade etseler de biçim olarak [i] türü adlar gibi teklik çekime uğrarlar. Bunun yanı sıra +İĆİ eki çokluk biçimine de sahiptirler. Bu durumda ise [a] türü çekim kurallarına tabi olurlar. Bunlar *mače* "yavru kedi", *mač**ad*** "yavru kediler (topluluk)", *mač**ići*** "yavru kediler" (Yal. D. tekil *mačić*) gibidir.

Yalın durumda yansız adların çokluk yapımında farklılık gösteren bir başka yapı da /n/ ve /v/ seslerinin çokluk ekinden önce eklenmesidir.[123] Bu yapı gereği *ime* "isim" adı yalın durumu çoklukta *imen**a*** "isimler" adına dönüşür. Benzer şekilde

[122] Senahid Halilović vd. *a.g.e.*, s. 202
[123] Senahid Halilović vd. *a.g.e.*, s. 207

vrijeme “zaman” yansız adı çoklukta *vreme**n**a* “zamanlar” adına dönüşür. Ayrıca *podne* “öğlen” yansız adı *podne**v**a* “öğlenler” adına dönüşür.

Yansız adların çoğulları ile ilgili bir başka yapı *nebo* “gökyüzü”, *tijelo* “vücut” gibi adların *proširena osnova* “kk. genişletilmiş kök” ve *neproširena osnova* “kk. genişletilmemiş kök” yapılarına sahip olmalarıdır. Yalın durumdaki adların kökleri +ES ekinden başka +EN, +ET, +EV ekleriyle de genişletilebilir.

Tablo 21: Genişletilmiş ve Genişletilmemiş Kök

	Genişletilmemiş	**Genişletilmiş**	**Genişletilmemiş**	**Genişletilmiş**
Yal. D. Tek.	*nebo* “gök”		*tijelo* “vücut”	
Yal. D. Çok.	*neb**a*** “gökler”	*neb**esa*** “cennet”	*tijel**a*** “vücutlar”	*tjel**esa*** “vücutlar”

3.1.1.2.2. Yalın Durumda [e] Türü Ad Çekimi

Adların çekimleri ile ilgili olarak bir başka yapı daha önce değinmiş olduğumuz [e] türü adların çekimidir. Yalın durum teklikte bazı dişi adlar +A ekini alırlar; (mam+A)[124]. Bu tür yalın durum teklikte sonuna +A eki alan dişi adları ve /a/ sesi ile biten bazı eril adları kapsar. Bu eril adlar /a/ sesiyle bitmelerine rağmen semantik olarak eril bir varlığı ifade ettiklerinden dolayı eril dilbilgisel cins kategorisi altında yer alırlar. Sonses olarak /a/ sesi ile bitmeleri onları [e] türü adların altında konumlanmalarına sebep olmuştur.

Tablo 22: +A Eki Alan Dişi ve Eril Adlar

	+A Eki Alan Dişi Adlar	**+A Eki Alan Eril Adlar**
Yal. D. Tek.	*kuća* “ev”	*gazija* “gazi”
Yal. D. Çok.	*kuće* “evler”	*gazije* “gaziler”

[124] Sanda Lucija Udier, Milvia Gulešić-Machata, Marica Čilaš-Mikulić, “Gramatičko-semantički pristup obrazi padeža", *LAHOR; časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik,* Vol.1, No.1, Eylül 2006, S.42

Bu tür adlarla ilgili bir başka durum ise teklik şekilleri eril veya yansız olan *brat* "erkek kardeş", *dijete* "çocuk" gibi adların çokluk şekillerinin topluluk ismi olarak kullanılması ve bu adların çokluklarının [e] türü teklikte sonu /a/ sesi ile biten adlar gibi ifade edilmeleridir. Bu adlar, biçim olarak teklik görünüşe sahip olsalar da semantik olarak bir topluluğu ifade ettikleri için çoğuldur. Bu adlar *brat* "erkek kardeş", *braća* "erkek kardeşler"; *dijete* "çocuk", *djeca* "çocuklar" gibi adlardır.

3.1.1.2.3. Yalın Durumda [i] Türü Ad Çekimi

Üçüncü tür olan [i] türü adlar ise +Ø eki alan dişi adların altında yer aldığı çekim grubudur. Görünüş olarak bu adlar eril adlara benzer ve çokluk eki erilde olduğu gibi +İ ekidir. Ancak diğer ad durumlarında eril ile olan bu benzerlik devam etmez. [i] türü adlar [a] ve [e] türlerine göre tamamen faklı bir grup olarak farklı çekim ekleriyle şekillenirler. *Riječ* "sözcük", *riječi* "sözcükler"; *bolest* "hastalık", *bolesti* "hastalıklar" gibi adlar [i] türü çekimin temel sözcüklerini oluştururken bu türü kullanarak çekime giren farklı sözcüklerde bulunmaktadır. Bunlardan bazıları sonu +AD ile biten topluluk adlarıdır. *Janjad, dugmad, mačad* gibi topluluk adları [i] türü tekil çekimine göre çekime uğrarlar. Ayrıca *oko* "göz" ve *uho* "kulak" gibi yansız isimlerin teklikleri [a] türünde çekime uğrarken, çokluk biçimleri [i] türü çekime göre şekillenirler. Ayrıca ön-damaksıllaşma sebebiyle *oko* adında /k/ sesi /č/ sesine, *uho* adında ise /h/ sesi /š/ sesine dönüşür.

Tablo 23: [i] Türünde Ön-damaksıllaşma Sebebiyle Değişen Adlar

Yal. D. Tek.	*oko* "göz"	*uho* "kulak"
Yal. D. Çok.	*oči* "gözler"	*uši* "kulaklar"

Son olarak *kći* "kız evlat" adı [i] türü çekim altında yer alır. Bu ad *kćeri* "kız evlatlar" olarak çoğul yapılır. Bu ad için geçerli olan sadece [i] türü çekim kuralı değil aynı zamanda /er/ hecesi ile genişlemeye maruz kaldığıdır. Oysa benzer bir ad olan *mati* "anne" adı genişlemeye maruz kalarak *matere* "anneler" olarak çoğul yapılır.

Mati adı her ne kadar *kći* ile benzer biçimde olsa da çekim olarak [e] türü çekim kurallarına göre değişime uğrar.

Yalın durumda adların çekimleri kadar ad soylu sözcükler olan sıfatların, zamirlerin ve sayıların çekimleri de farklılık göstermektedir.

3.1.1.3. Yalın Durumda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri

Ad ve eylemlerin yalın durumdaki işlevlerinin yanı sıra ad soylu sözcükler de diğer ad durumlarında olduğu gibi yalın durumda da kendilerine özgün özelliklerin ve diğer sözcüklerle olan ilişkileri çerçevesinde değişime uğrarlar.

3.1.1.3.1. Yalın Durumda Sıfatların Çekimleri

Boşnakçada ad soylu sözcüklerden olan *pridjevi* "sıfatlar" adları nitelerler. Yalın durumda bulunan bir adı niteleyen sıfat aynı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Boşnakçada da yalın durum altında yer alırken, Türkiye Türkçesinden farklı olarak Boşnakçada dilbilgisel cins kategorisinin gerektirdiği şekilde niteledikleri adın cinsine göre biçimlenirler. Örneğin; *velik* "büyük" sıfatı ve *grad* "şehir" eril adı ile oluşturulan *velik grad* "büyük şehir" öbeğini inceleyelim. *Grad* adı eril olduğundan dolayı sıfat *velik* olarak biçimlenir. Nitelenen adın *kuća* "ev" gibi dişi bir ad olma durumunda *velik* sıfatına +A yalın durum dişi sıfat eki getirilir ve sıfat öbeği dişi biçime dönüşür. Bu bağlamda öbek yalın durumda *velika kuća* "büyük ev" olacaktır. Bu iki farklı biçime ek olarak sıfatın bir diğer biçimi ise nitelenen yansız ad için yapılan biçimdir. *Selo* "köy" yansız bir addır. Bu nedenle *velik* sıfatı *selo* adını nitelemek için yansız biçime dönüşmek zorundadır. Böylece sonuna +O sıfat ekini alarak *veliko selo* "büyük köy" öbeği oluşur. Ayrıca Boşnakçada sıfatlarla ilgili bir diğer özellik belirli ve belirsiz oluşlarıdır. Belirli ve belirsiz oluş durumu eril ve yansız adları niteleyen sıfatlar ile ilgili bir durumdur. Zira dişi isimleri niteleyen sıfatlarda biçim yönünden bir değişim olmaz.

"Türkçede sıfatlar vasıflandırıldıkları veya belirttikleri isimlerin önüne gelir."[125] Boşnakçada da aynı şekilde yerleştirilirken önemli bir farklılaşma dikkat çekmektedir. Türkiye Türkçesinde sıfatlar ad durumuna göre değişime uğramayıp, ad hangi durumda çekilirse çekilsin, yalın durumda kalıp onu nitelemeye devam ederler. Örneğin, "büyük ev" (Yal. Dur. Teklik), "büyük evin" (İl. Dur. Tek.) sıfat öbeklerini incelediğimizde "büyük" sıfatı adın hem yalın durumda hem de ilgi durumunda çekilmesinden etkilenmeyip yalın durumda kalıp adı nitelemeye devam etmiştir. Aynı örneklerin Boşnakçadaki karşılığı ise şu şekilde olacaktır. *velika kuća* "büyük ev" (Yal. Dur. Tek.), *velike kuće* (İl. Dur. Tek.). Görüleceği üzere [e] türü çekim kategorisi gereksinimlerine göre /a/ sonsesi ilgi durumunda /e/ sonsesine değişmiş ve *kuća* "ev" sözcüğü *kuće* "evin" olarak biçimlenmiştir. Bunun yanı sıra bu değişim sadece ad düzeyinde kalmayıp yalın durumda adı niteleyen *velika*[126] "büyük" sıfatının ilgi durumunda *velike* biçimine dönüşmesiyle oluşturulmuştur.

(i.) *... ali sam morao da odustanem od te lijepe namjere.* (Selimović, 1973:311)

"… ama o güzel amaçtan vazgeçmeye mecburdum."

Yukarıdaki cümlede yer alan *od te lijepe namjere* "o güzel amaçtan" öbeği ilgi durumundadır. Yalın durumda bu öbek *ta lijepa namjera* "o güzel amaç" biçiminde olacaktır. Ayrıca *od* "-den, -dan" anlamı veren edat arkasından gelen ad ve ad soylu sözcüklerin ilgi durumunda çekime uğraması zorunluluğunu getirmiştir. Zira *od* "-den, -dan" edatı her ne kadar çıkma anlamını karşılasa da Boşnakçada arkasından gelen adlar ve ad soylu sözcükler ilgi durumu çekim ekleriyle biçimlenir.

Sıfatlar adlarda olduğu gibi [a] türü, [e] türü ve [i] türü olarak ayrılamazlar. Zira niteledikleri adların durum çekim eklerini almayıp yalnız onların cinsiyetlerine göre değişime uğrarlar.

[125] Muharrem Ergin, *a.g.e.,* s. 244
[126] velik "büyük (eril)", velika "büyük (dişi)", veliko "büyük (yansız)"

Tablo 24: Yalın Durumda Belirli ve Belirsiz Sıfat Ekleri

	Belirsiz			**Belirli**		
	Eril	**Dişi**	**Yansız**	**Eril**	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	+Ø	+A	+O, E[127]	+İ, +Ø	+A	+O, +E
Yal. D. Çok.	+İ	+E	+A	-İ	+E	+A

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere sıfatlar üç farklı cinste yer alırlar. Örneğin "büyük" niteleyicisi Boşnakçada *velik, velika* ve *veliko* olmak üzere üç farklı biçimde bulunur. Bu farklılaşmaya yol açan sıfatların nitelediği adların sahip olduğu dilbilgisel cins kategorisidir. Bu bağlamda, *velik prozor* "büyük pencere (eril sıfat öbeği)", *velika kuća* "büyük ev (dişi sıfat öbeği)" ve *veliko selo* "büyük köy (yansız sıfat öbeği)" gibi farklı öbekler ortaya çıkacaktır.

Sıfat çekimlerinde dikkat çeken farklılıklardan birisi +Ø eki ile biten dişi adlar ve +A eki ile oluşturulan dişi adları niteleyen sıfatların aynı şekilde biçimlenmesidir. Bu durumda *kuća* "ev" adını niteleyen *lijepa* "güzel" sıfatı aynı görünüş ve anlam ile *večer* "akşam" adını da niteleyebilir. Bu yapı *lijepa večer* "güzel akşam" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yansız adı niteleyen belirli ya da belirsiz sıfatlar niteledikleri adın sonsesine göre değişime uğramazlar. Yukarıdaki tabloda *more* "deniz" adı /e/ sonsesi ile bitmesine rağmen onu niteleyen *lijep* "güzel" sıfatı +O sıfat ekini alıp ve *lijepo more* "güzel deniz" örneğinde olduğu gibi yansız biçime dönüştürülmüştür.

Ad durumlarında sıfatların çekiminde etkin rol üstlenen bir başka olgu ise sıfatların belirli ve belirsiz olmasından dolayı ortaya çıkan yapıdır. Belirli ve belirsiz sıfatlar biçim olarak sadece [a] türü çekime uğrayan eril ve yansız adları ilgilendirmektedir. Zira dişi cins adlarda sıfatların belirli ve belirsiz görünüşlerinden kaynaklanan bir biçim farklılaşması söz konusu değildir.

[127] Eşitlik derecesinde yansız adı niteleyen sıfatlar +O ekini alırlar. Ancak kıyaslama ve en üst derece sıfatlarında damaksıl ünlsüzlerden biri ile bitiyorsa +E ekini alırlar.

Boşnakçada sıfatların belirli (Boş. *određeni,* İng. *definite*) ve belirsiz (Boş. *neodređeni,* İng. *indefinite*) görünüşleri (Boş. *vid,* İng. *aspect*) arasında adların nitelendirilmesi sürecinde anlamsal yapıda ortaya çıkan farklılığın yanında sıfatlara gelen çekim ekleri çerçevesinde de büyük farklar mevcuttur. Boşnakçada sıfatların belirsiz görünüşü genel bir aidiyet bildirirken[128] belirli görünüşleri ise konuşmacılar tarafından tanınan, bilinen bir adın nitelendirilmesi durumunda kullanılır.

(ii.) Ubrala sam dva cvijeta. Jedan cvijet je bio crven, a drugi žut. Crveni cvijet mi je brzo uvenuo, a žuti je još dugo mirisao na mom prozoru.[129]

"İki çiçek kopardım. Çiçeğin biri kırmızı diğeri ise sarıydı. Kırmızı olan çiçeğim çabucak solarken sarı olan ise uzun süre penceremde kokmaya devam etti."

Yukarıda verilen örnek metinde birbirini takip eden üç cümle yer almaktadır. Birinci cümlede belirli veya belirsiz sıfat kullanımı olmaksızın daha sonraki cümlelerde bilinen nesneyi oluşturacak *cvijet*[130] "çiçek" adı yer almıştır. İkinci cümlede ise *cvijet* adı önüne belirsiz bir sayı *jedan* "bir, biri" almış ve *crven* "kırmızı" belirsiz görünüşe sahip sıfat ile nitelendirilmiştir. Yine aynı cümlede *drugi* "ikincisi, diğeri" sayısı ile yine *cvijet* adı ifade edilmiş ve *žut* "sarı" belirsiz sıfatı ile nitelendirilmiştir. Görüleceği üzere adı niteleyen hem *crven* "kırmızı" hem de *žut* "sarı" sıfatları belirsiz görünüşte sıfatlardır. Zira her ikisinden de ilk defa bahsedilmekte ve konuşmacılar tarafından tanınmamaktadır. Ancak üçüncü cümleyi incelediğimizde *cvijet* adından önce *crveni* "kırmızı" belirli sıfatının ve daha sonra *žuti*

[128] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 237
[129] Stjepko Težak - Stjepan Babić, *a.g.e.,* s. 117
[130] *cvijet* adı yalın durum teklikte "çiçek" manasına gelir. Metinde yer aldığı biçimi ile *cvijeta* ilgi durumu tekliktir. Zira önünde sayı bidiren *dva* "iki" sözcüğü yer almaktadır. Boşnakçada adların önünde sayı gösteren ifadeler yer alıyorsa ilgi durumu teklik veya çokluk ekleri ile adlar çekime uğrarlar. İki, üç ve dört sayıları adın önünde yer alıyorsa ad ilgi durumu tekliğe göre, beş ve üzerindeki sayılar adın önünde yer alıyorsa ilgi durumu çokluğa göre adlar çekime uğrarlar. Ayrıca yirmi üç, otuz iki v.b. birleşik sayılarda da ikinci kısımlardaki sayılar göz önünde bulundurularak çekime uğrarlar. Bu bağlamda otuz iki, otuz üç, otuz dört sayılarının ardından gelen adlar ilgi durumu teklik ekleri ile çekime uğrarken, otuz beş, otuz altı v.b. sayıları ilgi durumu çokluk ekleri ile şekillenir. Bir sayısı bir çokluğu ifade etmediği için bu kuralın dışında değerlendirilir.

"sarı" sıfatının kullanıldığı görülecektir. Belirli görünüşleriyle sıfatlar daha çok "kırmızı olan" veya "sarı olan" anlamları yüklenmişlerdir.

Tablo 25: Yalın Durumda Belirli ve Belirsiz Sıfat Örnekleri

Belirsiz sıfat **(Yal. D. Tek.)**	*crven cvijet* "kırmızı çiçek"	*žut cvijet* "sarı çiçek"
Belirli sıfat **(Yal. D. Tek.)**	*crven**i** cvijet* "kırmızı çiçek" veya "kırmızı olan çiçek"	*žut**i** cvijet* "sarı çiçek" veya "sarı olan çiçek"

Anlam açısından sıfatlar; *opisni pridjevi* "kk. betimleyici sıfatlar" ve *odnosni pridjevi* "kk. ilişkisel sıfatlar" olmak üzere iki gruba ayrılır.[131]

Opisni pridjevi "betimleyici sıfatlar"; *zelen* "yeşil", *pametan* "akıllı", *sretan* "mutlu" gibi sıfatlardır.

Odnosni pridjevi "kk. ilişkisel sıfatlar" ise dört başlık altında incelenir.

a. *Prisvojni pridjevi* "iyelik sıfatları": *očev (sahat)* "babanın saati", *bratov (sin)* "erkek kardeşin oğlu", *kraljev (mač)* "kralın kılıcı" gibi sıfatlardır.

b. *Gradivni pridjevi* "kk. yapısal, maddesel sıfatlar": *betonski (zid)* "beton duvar", *drvena (kuća)* "ağaç ev", *zlatan (prsten)* "altın yüzük" gibi sıfatlardır.

c. *Vremenski pridjevi* "kk. zamansal sıfatlar": *noćni (život)* "gece hayatı", *jučerašnji (razgovor)* "dünkü sohbet" gibi sıfatlardır.

d. *Mjesni pridjevi* "kk. mekânsal sıfatlar": *srednji (prst)* "orta parmak", *lijevi (džep)* "sol cep" gibi sıfatlar.

Boşnakçada kıyaslama (Boş. *komparativ,* İng. *comparative*) sıfatların sonlarına getirilen kıyaslama ekleriyle sağlanır. Bu ekler sıfatın nitelediği adın cinsine göre değişir. Diğer sıfatlarda olduğu gibi kıyaslama sıfatları da bulunduğu durumun ve nitelediği adın cinsiyetine göre biçimlenir. Boşnakçada sıfatların kıyaslama

[131] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 236

biçimlerini oluşturmak için, eşitlik derecesindeki sıfatlara +Šİ/ŠA/ŠE, +Jİ/JA/JE, +İJİ/İJA/İJE eklerinden biri getirilir. Boşnakçada kıyaslama durumu sıfatları soneklerine göre üçe ayrılır.[132] İlki +Šİ/ŠA/ŠE eklerini alan sıfatlardır. Bunlar *lahak* "kolay" > *lak**ši*** "daha kolay", *lijep* "güzel" > *ljep**ši*** "daha güzel" gibi sıfatlardır. İkincisi +Jİ/JA/JE eki alanlardır. Bunlar *dug* "uzun" > *duž**i*** "daha uzun", *tvrd* "sert" > *tvrđ**i*** "daha sert", *crn* "siyah" > *crnj**i*** "daha siyah" gibi sıfatlardır. Üçüncüsü +İJİ/İJA/İJE eki alanlardır. Bunlar *čist* "temiz" > *čist**iji*** "daha temiz", *star* "yaşlı" > *star**iji*** "daha yaşlı", *tužan* "üzgün" > *tužn**iji*** "daha üzgün" gibi sıfatlardır.

Sonuna +Šİ/ŠA/ŠE eki alarak oluşturulan kıyaslama sıfatlarının sayıları fazla değildir. +Šİ/ŠA/ŠE eki alarak kıyaslama yapılan sadece üç sıfat mevcuttur.[133] Bunlar *lahak "kolay" >lakši "daha kolay", lijep "güzel">ljepši "daha güzel", mehak "yumuşak">mekši* "daha yumuşak" gibi sıfatlardır.

Tablo 26: Yalın Durumda +Šİ/ŠA/ŠE Alan Kıyaslama Sıfatları

Eşiltik Derecesi	**Eril İsimler İle**	**Dişi İsimler İle**	**Yansız İsimler İle**
lahak "kolay"	*lak**ši** problem* "daha kolay problem"	*lak**ša** igra* "daha kolay oyun"	*lak**še** pitanje* "daha kolay soru"
lijep "güzel"	*ljep**ši** šešir* "daha güzel şapka"	*ljep**ša** kuća* "daha güzel ev"	*ljep**še** selo* "daha güzel köy"
mehak "yumuşak"	*mek**ši** jastuk* "daha yumuşak yastık"	*mek**ša** tkanina* "daha yumuşak kumaş"	*mek**še** pero* "daha yumuşak tüy"

(iii.) Ova noć je ljepša. (Selimović, 1990:223)

"Bu gece daha güzel."

Yukarıdaki cümlede kullanılan *ljepša* "daha güzel" kıyaslama sıfatı *noć* "gece" adını nitelemektedir. *Noć* adı ünsüz ile bitmesine karşın *[i]*türü çekime maruz kalan sonu ünsüzlerle biten dişi adlardandır. Bu özelliğini öncesine aldığı işaret sıfatı

[132] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 240
[133] Ivan Klajn, *a.g.e.,* s. 76; Senahid Halilović ve dr, *a.g.e.,* s. 240

ova “bu” ile daha net bir şekilde görmekteyiz. Zira *ova* “bu” işaret sıfatı arkasından gelen adın dişi cinse ait olduğunu göstermektedir. Eril adlar için *ovaj* “bu”, yansız adlar için de *ovo* “bu” kullanılır.

Sonuna +Jİ/JA/JE eki alarak kıyaslama anlamı yüklenen sıfatların sayıları oldukça fazladır. Aynı şekilde sıfatın nitelediği adın cinsine göre ekler değişiklik gösterir. Bu eklerle yalın durumda yapılan kıyaslamalarda eril adı niteleyen sıfatlar +Jİ ekini, dişi adı niteleyen sıfatlar +JA ekini alırken yansız adları niteleyen sıfatlar da +JE ekini alırlar. Ayrıca eril çokluk +Jİ, dişi çokluk +JE, yansız çokluk +JA ekleriyle yapılır.

Bu eklerle yapılan kıyaslama sıfatlarında asıl dikkat edilmesi gereken konu ekin ilk sesini oluşturan /j/ sesi ile sıfatın sonsesinin bir araya gelmesinde yaşanan ses değişimleridir. Örneğin, *mlad* “genç” sıfatına kıyaslama eklerinden birinin eklenmesi durumunda ortaya çıkan ses değişimidir. Bu değişim şu şekilde gerçekleşecektir: mlad + ji = mlađi. Bunun sebebi /d/ sesinin ardından gelen /j/ sesinin onu yumuşatması ve /đ/ sesine dönüşmesine sebep olmasıdır.

Tablo 27: Yalın Durumda +Jİ/JA/JE Alan Kıyaslama Sıfatları

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek.	*mlađi čovjek* “daha genç adam”	*mlađa žena* “daha genç kadın”	*mlađe drvo* “daha genç ağaç”
Yal. D. Çok.	*mlađi ljudi* “daha genç insanlar”	*mlađe žene* “daha genç kadınlar”	*mlađa drveta* “daha gençler ağaçlar”

Sonuna +İJİ/İJA/İJE eki alanlar en yaygın kıyaslama sıfatlarıdır. Özellikle sonu /an/ ses grubu ile biten sıfatlarda son hecedeki /a/ sesi sabit olman /a/ kuralı *(Boş. nepostojano /a/*) gereği düşer. *Pametan* “akıllı” sıfatı eril adları niteler. Dişi adlar için *pametna*, yansız adlar nitelemek için *pametno* olarak değişime uğrar. Sabit olmayan /a/ kuralı, dişi ve yansız adları niteleyen sıfatlarda da olduğu gibi eğer sözcüğün köküne çeşitli görevlerden dolayı bir ek ekleniyorsa ve bu ek bir ünlü içeriyorsa kökün son hecesindeki /a/ sesinin düşmesini içerir. Aşağıdaki tabloda /a/ sesinin düşmesi dişi ve yansız adları niteleyen sıfatlarda görülecektir.

Tablo 28: /a/ Sesinin Düşmesiyle Etkilenen Dişi ve Yansız Adları Niteleyen Sıfatlar

Eril	**Dişi**	**Yansız**
pametan čovjek "akıllı adam"	*pametna žena* "akıllı kadın"	*pametno dijete* "akıllı çocuk"
pa-me-tan čovjek	*pa-met-na žena*	*pa-met-no dijete*

Yukarıda görüldüğü üzere sabit olmayan /a/ kuralına göre her üç cinste hece sayısı sabit kalmıştır.

Boşnakçada +İJİ/İJA/İJE eki alan ve bu kurala maruz kalmayan birçok sıfat bulunmaktadır. Her iki durumda da sıfatın sonuna bahsi geçen ekler eklenir ve kıyaslama anlamı yüklenir. Aşağıdaki tabloda kıyaslama anlamı yüklenen sıfatların niteleyecekleri adların cinslerine göre geçirdikleri değişimler verilmiştir.

Tablo 29: Yalın Durumda +İJİ/İJA/İJE Alan Kıyaslama Sıfatları

Eşitlik Derecesi	**Eril İsimler İle**	**Dişi İsimler İle**	**Yansız İsimler İle**
pametan "akıllı"	*pametn**iji** čovjek* "daha akıllı adam"	*pametn**ija** žena* "daha akıllı kadın"	*pametn**ije** dijete* "daha akıllı çocuk"
bogat "zengin"	*bogat**iji** čovjek* *"daha zengin adam"*	*bogat**ija** žena* "daha zengin kadın"	*bogat**ije** dijete* "daha zengin çocuk"

Bunların yanı sıra bazı sıfatlar düzensizdir. Bunlar *dobar* "iyi" > *bolji* "daha iyi", *loš* "kötü" > *gori* "daha kötü", *velik* "büyük" > *veći* "daha büyük", *malen* "küçük" > *manji* "daha küçük" gibi sıfatlardır.

Bu sıfatlar, Tablo 26, 28 ve 29'da gösterilen eklerle biçimlenmezler. Sayıları fazla olmayan bu sıfatlar Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30: Düzensiz Şekilde Kıyaslama Biçimine Dönüşen Sıfatlar

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
dobar "iyi"	*bolji čovjek* "daha iyi adam"	*bolja žena* "daha iyi kadın"	*bolje dijete* "daha iyi çocuk"
loš "kötü"	*gori čovjek* "daha kötü adam"	*gora žena* "daha kötü kadın"	*gore dijete* "daha kötü çocuk"
malen "küçük"	*manji čovjek* "daha küçük adam"	*manja žena* "daha küçük kadın"	*manje dijete* "daha küçük adam"
velik "büyük"	*veći grad* "daha büyük şehir"	*veća kuća* "daha büyük ev"	*veće selo* "daha büyük köy"

En üst dereceli sıfatlar ise kıyaslamalı sıfatlara NAJ+ önekinin eklenmesi ile yapılır. En üst dereceli sıfatlar ile kıyaslama sıfatları da diğer sıfatlar gibi niteledikleri adların cinsine göre değişime uğrarlar.

Tablo 31: Eşitlik, Kıyaslama ve En üst Derece Sıfatları "lijep" Örneği

	Eşitlik	**Kıyaslama**	**En Üst Derece**
Eril	*lijep* "güzel"	*ljepši* "daha güzel"	***naj****ljepši* "en güzel"
Dişi	*lijepa* "güzel"	*ljepša* "daha güzel"	***naj****ljepša* "en güzel"
Yansız	*lijepo* "güzel"	*ljepše* "daha güzel"	***naj****ljepše* "en güzel"

Tablo 32: Eşitlik, Kıyaslama ve En üst Derece Sıfatları "mlad" Örneği

	Eşitlik	**Kıyaslama**	**En Üst Derece**
Eril	*mlad* "genç"	*mlađi* "daha genç"	***naj****mlađi* "en genç"
Dişi	*mlada* "genç"	*mlađa* "daha genç"	***naj****mlađa* "en genç"
Yansız	*mlado* "genç"	*mlađe* "daha genç"	***naj****mlađe* "en genç"

En üst derece sıfatlarının çekimi ise kıyaslama durumuna benzer biçimde ad durumlarında çekilir. Bunun sebebi ise en üst dereceye dönüşmesi için önek NAJ+ almaları, durum çekim eklerinin ise son eklerden oluşmasıdır.

Tablo 33: En Üst Derece Sıfatlarının Yalın Durumda Çekimi

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek.	*najljepši prozor* "en güzel pencere"	*najljepša žena* "en güzel kadın"	*najljepše selo* "en güzel köy"
Yal. D. Çok.	*najljepš**i** prozori* "en güzel pencereler"	*najljepš**e** žene* "en güzel kadınlar"	*najljepš**a** sela* "en güzel köyler"

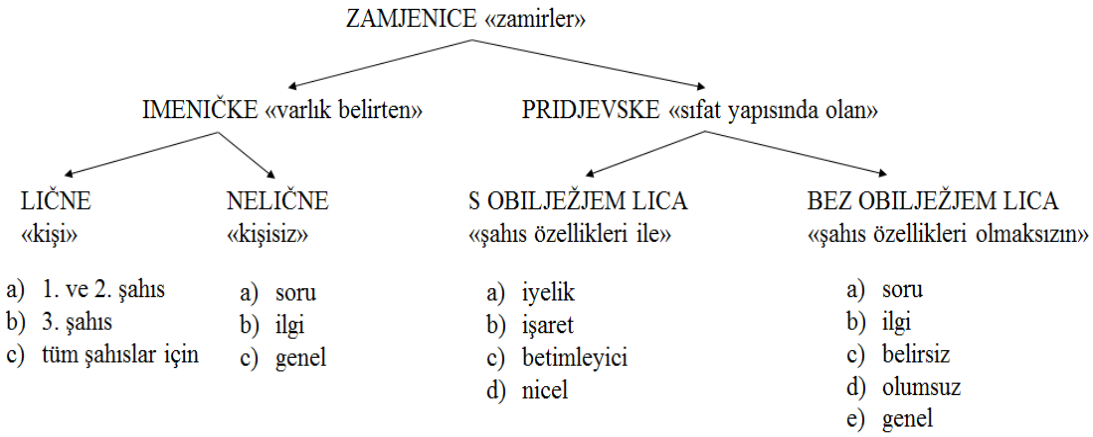
3.1.1.3.2. Yalın Durumda Zamirlerin Çekimleri

Zamirler genel anlamları ile adın yerine kullanılan ad soylu sözlerdir. Zamirler, *"Varlığın gerçek adının yerini tutma, onları kişi, işaret veya soru yolları ile temsil etme görevi yüklenmiş olan ad soylu bir söz türüdür."*[134] Boşnakçada zamirler işlevlerine göre *imeničke zamjenice* "varlık belirten zamirler" ve *pridjevske zamjenice* "sıfat görevinde veya sıfat gibi kullanılan zamirler" olmak üzere iki gruba ayrılır.[135]

Boşnakçada zamirler (Boş. *zamjenice,* İng. *pronouns*) yerine kullanıldıkları adların cins ve sayılarıyla doğrudan ilişkilidir. Örneğin Türkiye Türkçesinde herhangi bir metin içerisinde kullanılan "o" kişi zamiri, Türkiye Türkçesinde dilbilgisel cins kategorisinin bulunmamasından dolayı eril veya dişi bir varlığı ifade eden adın yerine kullanılabilir. Ancak Boşnakçada eril, dişi ve yansız olmak üzere üç farklı "o" kişi zamiri mevcuttur. Eril bir adın yerine kullanılan *on* "o (eril)", dişi bir adın yerine kullanılan *ona* "o (dişi)" ve yansız bir adın yerine kullanılan *ono* "o (yansız)" 3. teklik kişi zamirleri Boşnakçada yer alır.

[134] Günay Karaağaç, *a.g.e.,* s. 882
[135] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 245

Boşnakçada zamirler sadece adların yerine kullanılmakla kalmayıp, sıfat yapısında ad ile birlikte bir öbek oluşturmada da görev alabilirler. Zamirlerin ayrımını gösteren şema aşağıdaki gibidir. Aşağıdaki şema *Dževad Jahić, Senahid Halilović* ve *Ismail Palić*'in, *Gramatika bosanskoga jezika* "Bosna Dilinin Grameri" adlı eserinde yer alan verilere göre düzenlenmiştir.[136]

Zamirlerin türlerinden yalın durumda en yaygın kullanılanlardan birisi kişi zamirleridir. Kişi zamirleri 1., 2., 3., teklik ve çokluk yapılarının yanında Boşnakçada tüm şahıslar için kullanılan *sebe* "kendi" dönüşlülük zamiri de kapsar. *Sebe* zamirinin yalın durumda kullanımı yoktur. Ancak diğer ad durumlarında yaygın şekilde kullanılır. Edat ile kullanıldığında uzun biçim olan *sebe* daha yaygın kullanılırken, edat olmadan kullanımında ise kısa biçimi olan *se* kullanılır.

Yalın durumda kişi zamirleri cümlenin öznesi durumunda olan varlığı ifade etmek için varlığı ifade eden adın yerine kullanılır. Boşnakçada da durum faklı değildir. Ancak Türkiye Türkçesinden farklı olarak Boşnakçada adlar dilbilgisel cins kategorisine ayrıldığı için bazı kişi zamirlerinde farklı bir durumu ortaya çıkar. Bu farklılaşma kişi zamirlerinde kendini 3. teklik ve çokluk şahıslarda gösterir[137]. Yalın durumda şahıs zamirleri aşağıdaki gibi gösterilir.

[136] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 248
[137] Ivan Klajn, *a.g.e.*, s. 77

Tablo 34: Boşnakçada Yalın Durumda Kişi Zamirleri

		Teklik	**Çokluk**
1. Kişi		*ja* "ben"	*mi* "biz"
2. Kişi		*ti* "sen"	*vi* "siz"
3. Kişi	**Eril**	*on* "o"	*oni* "onlar"
	Dişi	*ona* "o"	*one* "onlar"
	Yansız	*ono* "o"	*ona* "onlar"

Varlık ifade eden şahıs zamirleri dışında sıfat görevinde olan zamirlerde mevcuttur. Bunlar şahıs özelliklerine göre ve şahıs özellikleri olmadan değişime uğrayan zamirlerdir. İlk olarak ifade ettikleri varlığın şahıs özelliklerine göre değişime uğrayan iyelik, işaret, betimleyici ve nicel zamirleri ele alalım. Bu zamirler eril adları nitelerken teklikte +Ø, +AJ, +İ erkleri alırken, çoklukta +İ eki alırlar. Dişi adları nitelerken teklikte +A, çoklukta ise +E ekini alırlar. Yansız adları nitelerken teklikte +O, +E ekleri, çoklukta ise +A ekleriyle şekillenir.[138]

Tablo 35: Yalın Durumda İyelik Zamiri Ekleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	+Ø, +AJ, +İ	+A	+O, +E
Yal. D. Çok.	+İ	+E	+A

Boşnakçada iyelik birkaç farklı şekilde ifade edilebilir. Bunlardan birisi de iyelik zamirleri ile yapılan öbeklerle iyeliğin verilmesidir. İyelik zamirleri sıfat özelliği taşıyan zamirler kategorisi altında yer alır. Türkiye Türkçesinde iyelik gösterirken (kişi zamiri + ilgi eki) + (ad + iyelik eki) olarak şekillenen öbek Boşnakçada ise iyelik zamiri + ad olarak yer almaktadır. Bu durum Türkiye Türkçesinde de *benim kız, senin kitap* örneklerinde görülen (kişi zamiri + ilgi) + ad şeklindeki sentaktik iyelik ifadesi ile denklik göstermektedir. Ancak bu yapı içerisinde yine Boşnakçanın cinsiyet kategorisi göz önünde bulundurularak iyelik zamiri farklı biçimler alabilir. Aynı

[138] Eugenija Barić vd., *a.g.e.,* s.103

şekilde bu öbek oluşturulurken bir sıfat gibi zamirin nitelediği adın cinsine göre de iyelik zamirinin biçiminde farklılaşmalar meydana gelir.

Boşnakçada 1. ve 2. teklik ile 1. ve 2. çokluk şahsa iyelik gösteren zamirler yerine kullanıldıkları adın cinsine dair bilgi vermezken, ardından gelen niteledikleri adın cinsine göre farklılaşırlar. Bunlardan 1. teklik şahsa iyelik gösteren *moj/moja/moje* iyelik zamirinin üç farklı şekilde mevcut olması aidiyet gösterdiği ve yerine kullanıldığı addan dolayı değil, ardından gelen ve nitelediği adın cinsinden dolayıdır. Yani *moj* "benim" zamiri ardından gelen eril bir ad olan *kompjuter* "bilgisayar" ile bir öbek oluşturduğunda ortaya çıkan *moj kompjuter* "benim bilgisayarım" öbeği, eril bir ada aidiyet gösterebileceği gibi dişi ve yansız bir ada da aidiyet gösteriyor olabilir. Aynı şekilde *moja* "benim" zamiri ve *kuća* "ev" adından oluşan *moja kuća* "benim evim" öbeği, eril bir ada aidiyet gösterebileceği gibi dişi ve yansız bir ada da aidiyet gösteriyor olabilir.

Tablo 36: 1. Teklik Şahsa Aidiyet Gösteren İyelik Zamirin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*moj kompjuter* "benim bilgisayarım"	*moj**a** kuća* "benim evim"	*moj**e** selo* "benim köyüm"
Yal. D. Çok.	*moj**i** kompjuteri* "benim bilgisayarlarım"	*moj**e** kuće* "benim evlerim"	*moj**a** sela* "benim köylerim"

Tablo 37: 2. Teklik Şahsa Aidiyet Gösteren İyelik Zamirin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*tvoj kompjuter* "senin bilgisayarın"	*tvoj**a** kuća* "senin evin"	*tvoj**e** selo* "senin köyün"
Yal. D. Çok.	*tvoj**i** kompjuteri* "senin bilgisayarların"	*tvoj**e** kuće* "senin evlerin"	*tvoj**a** sela* "senin köylerin"

Tablo 38: 1. Çokluk Şahsa Aidiyet Gösteren İyelik Zamirin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*naš kompjuter* “bizim bilgisayarımız”	*naš**a** kuća* “bizim evimiz”	*naš**e** selo* “bizim köyümüz”
Yal. D. Çok.	*naš**i** kompjuteri* “bizim bilgisayarlarımız”	*naš**e** kuće* “bizim evlerimiz”	*naš**a** sela* “bizim köylerimiz”

Tablo 39: 2. Çokluk Şahsa Aidiyet Gösteren İyelik Zamirin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*vaš kompjuter* “sizin bilgisayarınız”	*vaš**a** kuća* “sizin eviniz”	*vaš**e** selo* “sizin köyünüz”
Yal. D. Çok.	*vaš**i** kompjuteri* “sizin bilgisayarlarınız”	*vaš**e** kuće* “sizin evleriniz”	*vaš**a** sela* “sizin köyleriniz”

Ayrıca 3. teklik şahsa aitliği gösteren zamirler aitliği üstlenen varlığın cinsiyetine göre farklılaşırlar. Örneğin eril veya yansız bir varlığa olan aitliği ifade ederken *njegov* “onun (eril ve yansız)” iyelik zamiri kullanılırken, dişi bir varlığa olan aitlik ise *njen*[139] “onun (dişi)” iyelik zamiri ile gösterilir. Bu zamirlerin biçimi belirsiz sıfatlar gibidir. Ancak bunlar da diğerleri gibi birer iyelik zamiridir. Bunun yanı sıra birden fazla biçimleri vardır.[140] Yalın durumda bu farklı çekimler kendini göstermese de diğer durum çekimlerinde farklılaşma ortaya çıkar. Sıfatlar konusunda değindiğimiz sıfatların belirli-belirsiz olmaları sebebiyle durum çekimlerinde farklı eklerle biçimlenmeleri bu kez kendini 3. tekil *njegov*, *njen* “onun” ve 3. çoğul *njihov* “onların” iyelik zamirlerinde gösterir.

Boşnakçada 3. teklik eril veya yansız şahsa iyelik gösteren zamirin yalın durum teklik ve çokluk şeklinde çekimi aşağıdaki gibidir.

[139] Boşnakçada “onun (dişi)” iyelik zamiri için iki farklı kullanım mevcuttur. Bunlar *njen* ve *njezin* iyelik zamirleridir. Boşnaklar tarafından her ikisinin de birbirinin yerine kullanımı mevcut olup, *njezin* zamiri daha çok Hırvatlar tarafından tercih edilir. Sırplar ise *njen* biçimi kullanmayı tercih ederler. *Bk.* Ronella Alexander, *a.g.e.*, s. 12

[140] Eugenija Barić vd., *a.g.e.*, s. 214

Tablo 40: 3. Teklik Eril ve Yansız Şahsa İyelik Gösteren İyelik Zamirinin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*njegov kompjuter*	*njegov**a** kuća*	*njegov**o** selo*
Tek.	"onun bilgisayarı"	"onun evi"	"onun köyü"
Yal. D.	*njegov**i** kompjuteri*	*njegov**e** kuće*	*njegov**a** sela*
Çok.	"onun bilgisayarları"	"onun evleri"	"onun köyleri"

Boşnakçada 3. teklik dişi şahsa iyelik gösteren zamirin yalın durum teklik ve çokluk şeklinde çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 41: 3. Teklik Dişi Şahsa İyelik Gösteren İyelik Zamirinin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*njen kompjuter*	*njen**a** kuća*	*njen**o** selo*
Tek.	"onun bilgisayarı"	"onun evi"	"onun köyü"
Yal. D.	*njen**i** kompjuteri*	*njen**e** kuće*	*njen**a** sela*
Çok.	"onun bilgisayarları"	"onun evleri"	"onun köyleri"

Boşnakçada 3. teklik dişi şahsa iyelik gösteren zamiri eril, dişi veya yansız adların oluturduğu gruba aitlik gösterirken farklı biçim almaz.

Tablo 42: 3. Çokluk Şahıslara İyelik Gösteren İyelik Zamirinin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*njihov kompjuter*	*njihov**a** kuća*	*njihov**o** selo*
Tek.	"onların bilgisayarı"	"onların evi"	"onların köyü"
Yal. D.	*njihov**i** kompjuteri*	*njihov**e** kuće*	*njihov**a** sela*
Çok.	"onların bilgisayarları"	"onların evleri"	"onların köyleri"

Ayrıca Boşnakçada tüm şahıslar için *svoj* "kendi" iyelik zamiri kullanılır. Bu zamir ad durumunda ad soylu sözcüklerin çekim ekleriyle biçimlenir. *Svoj* "kendi" tüm şahıslar için olan iyelik zamirinin yalın durumda çekimi aşağıda verilmiştir.

Tablo 43: *Svoj* "kendi" İyelik Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*svoj kompjuter* "kendi bilgisayarı"	*svoja kuća* "kendi evi"	*svoje selo* "kendi köyü"
Yal. D. **Çok.**	*svoji kompjuteri* "kendi bilgisayarları"	*svoje kuće* "kendi evleri"	*svoja sela* "kendi köyleri"

(i.) *Htio je da zaradi **svoj kruh**.* (Nametak, 1992:12)

"**Kendi ekmeğini** kazanmak istiyordu."

Yukarıdaki cümlede *svoj* "kendi" zamiri eylemi gerçekleştiren 3. teklik şahsı ifade etmektedir. Bu varlık erildir. Zira *Htio je* "istiyordu" fiil çekimi eril bir varlığın eylemi gerçekleştirdiğini gösterir. "onun (eril)" anlamını karşılayan *njegov* yerine "kendi" anlamında *svoj* kullanılmıştır. Eğer eylemi gerçekleştirenin dişi olduğunu düşünürsek cümlemiz "*Htjela je da zaradi svoj kruh."* biçimine dönüşecektir. Fiil dişi bir yapıcıyı işaret eder nitelikte değişime uğrayacak, fakat iyelik zamiri iki farklı cinsiyetteki eylem yapıcıda da aynı şekilde kalacaktır. Aynı şekilde diğer şahıslarla da cümle oluşturulduğunda *svoj* zamirinin ifade ettiği kişinin cinsiyetinden etkilenmediği görülür. Ancak nitelediği adın cinsinden etkilenir. Nitelediği ad eril ise *svoj*, dişi ise *svoja*, yansız bir ad ise *svoje* olacaktır. Eğer nitelediği ad çokluk bildiren eril ise *svoji*, çokluk dişi ise *svoje*, çokluk yansız ise *svoja* olacaktır.

Sıfat yapısındaki olan zamirlerden bir diğeri de *pokazne zamjenice* "işaret zamirleri" olarak adlandırılan zamirlerdir. Bu zamirler yakınlıklarına göre üç gruba ayrılmışlardır. İlk grup *"1. şahsa yakınlık bildiren ovaj "bu", ikinci grup 2. şahsa yakınlık bildiren taj "şu", üçüncü grup ise 3. şahsa yakınlık bildiren onaj "o" işaret zamirleridir."*[141] Bu zamirler diğer sıfat görevindeki zamirler gibi arkasından gelen adı nitelerler.

[141] Senahid Halilović vd. *a.g.e.*, s. 247

Tablo 44: 1. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*ovaj kompjuter* “bu bilgisayar”	*ov**a** kuća* “bu ev”	*ov**o** selo* “bu köy”
Yal. D. **Çok.**	*ov**i** kompjuteri* “bu bilgisayarlar”	*ov**e** kuće* “bu evler”	*ov**a** sela* “bu köyler”

Tablo 45: 2. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*taj kompjuter* “şu bilgisayar”	*t**a** kuća* “şu ev”	*t**o** selo* “şu köy”
Yal. D. **Çok.**	*t**i** kompjuteri* “şu bilgisayarlar”	*t**e** kuće* “şu evler”	*t**a** sela* “şu köyler”

Tablo 46: 3. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Yalın Durum Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*onaj kompjuter* “o bilgisayar”	*on**a** kuća* “o ev”	*on**o** selo* “o köy”
Yal. D. **Çok.**	*on**i** kompjuteri* “o bilgisayarlar”	*on**e** kuće* “o evler”	*on**a** sela* “o köyler”

Sıfat görevinde olan ve şahıs özelliklerine göre değişime uğrayan zamirlerin bir diğeri de *opisne* “kk. betimleyici” zamirlerdir. Bunlar, *ovakav* “bu tür”, *takav* “şu tür”, *onakav* “o tür”, *svakakav* “her türlü” gibi zamirlerdir[142]. Betimledikleri adların cinslerine göre değişime uğrarlar.

Boşnakçada betimleyici zamirler eril ve yansız adları nitelerken belirli ve belirsiz şekillerde ortaya çıkarlar. Bu ayrım eril ve yansız adların teklik şekillerinde yer alır. Zira çokluk şekilleri aynıdır. Bunun yanı sıra dişi adları nitelerken hem teklik

[142] Senahid Halilović vd. *a.g.e.,* s. 247

hem de çokluk şekilleri aynıdır. Yalın durumda büyük farklılıklar gözlemlenmese de diğer ad durumu çekimlerinde büyük oranda değişimler gözlenir.

Bu betimleyici zamirlerden olan *ovakav/ovakva/ovakvo* "bunun gibi, bu gibi" hem bir zamir hem de sıfat olarak Boşnakçada yer alır. Yalın durum teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 47: "Ovakav" Betimleyici Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik (Belirsiz)	*ovakav kompjuter* "bunun gibi (olan) bilgisayar"	*ovakv**a** kuća* "bunun gibi ev"	*ovakv**o** selo* "bunun gibi köy"
Yal. D. Teklik (Belirli)	*ovakvi kompjuter* "bunun gibi (olan) bilgisayar"		
Yal. D. Çok.	*ovakv**i** kompjuteri* "bunun gibi bilgisayarlar"	*ovakv**e** kuće* "bunun gibi evler"	*ovakv**a** sela* "bunun gibi köyler"

Betimleyici zamirlerden olan *takav/takva/takvo* "şunun gibi, şu gibi, onun gibi, o gibi, öyle" hem bir zamir hem de sıfat olarak Boşnakçada yer alır. Yalın durum teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 48: "Takav" Betimleyici Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik (Belirsiz)	*takav kompjuter* "şunun gibi bilgisayar"	*takv**a** kuća* "şunun gibi ev"	*takv**o** selo* "şunun gibi köy"
Yal. D. Teklik (Belirli)	*takv**i** kompjuter* "şunun gibi (olan) bilgisayar"		
Yal. D. Çokluk	*takv**i** kompjuteri* "şunun gibi bilgisayarlar"	*takv**e** kuće* "şunun gibi evler"	*takv**a** sela* "şunun gibi köyler"

Betimleyici zamirlerden olan *onakav/onakva/onakvo* “onun gibi, o gibi” hem bir zamir hem de sıfat olarak Boşnakçada yer alır. Yalın durum teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 49: “Onakav” Betimleyici Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik (Belirsiz)	*onakav kompjuter* “onun gibi bilgisayar”	*onakv**a** kuća* “onun gibi ev”	*onakv**o** selo* “onun gibi köy”
Yal. D. Teklik (Belirli)	*onakv**i** kompjuter* “onun gibi (olan) bilgisayar”		
Yal. D. Çokluk	*onakv**i** kompjuteri* “onun gibi bilgisayarlar”	*onakv**e** kuće* “onun gibi evler”	*onakv**a** sela* “onun gibi köyler”

Betimleyici zamirlerden olan *svakakav/svakakva/svakakvo* “her tür, bin bir türlü, çeşit çeşit, her çeşit” zamiri de Boşnakçada yer alır. Yalın durum teklik ve çokluk çekimi yukarıda verilen diğer betimleyici zamirler gibidir.

Boşnakçada sıfat görevinde olan bazı zamirler “bu kadar, şu kadar” gibi nicel bir durum bildirirler. Bunlar da Boşnakçada sıfat yapısında olup şahıs özellikleri ile ilgili olan zamirlerdendir. Boşnakçada *količinske* “kk. nicelik, miktar bildiren” zamirler diyoruz. Bunlar *ovolik* “bu kadar”, *tolik* “şu kadar”, *onolik* “o kadar” ve *svakolik* gibi zamirlerdir. Nicel zamirlerden olan *ovalik/ovalika/ovaliko* “bunun kadar, bu kadar” zamirinin yalın durum teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 50: “Ovoliki” Nicel Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*ovoliki kompjuter* “bu kadar bilgisayar”	*ovolik**a** kuća* “bu kadar ev”	*ovolik**o** selo* “bu kadar köy”
Yal. D. Çok.	*ovolik**i** kompjuteri* “bu kadar bilgisayarlar”	*ovolik**e** kuće* “bu kadar evler”	*ovolik**a** sela* “bu kadar köyler”

Diğer miktar bildiren zamirlerden olan *tolik/tolika/toliko* "şunun kadar, şu kadar" ve *onolik/onolika/onoliko* "onun kadar, o kadar" zamirleri de yukarıda verilen *ovolik/ovolika/ovoliko* "bunun kadar, bu kadar" örneğinde olduğu gibi yalın durum teklik ve çoklukta çekilir.

Sıfat yapısında şahıs özellikleri olmaksızın var olan zamirler ise ilgi ve soru zamirleridir. Biçim olarak benzer görünüşe sahip olan ilgi ve soru zamirleri görev açısından farklılaşır. Soru zamirleri cümlenin başına getirilen soru zamirleri ile soru oluşturulurken, ilgi zamiri olarak kullanıldıklarında ise açıklayıcı cümleyi, daha doğrusu yan cümleyi ana cümleye bağlarken kullanılırlar. Bu zamirlerde niteledikleri durumun gereksinimlerine göre eril, dişi ve yansız olabilirler.

(ii.) ***Koji*** *prijatelji?* (Selimović, 1973:173)
"Hangi arkadaş?"

(iii.) *Teško će se sporazumiti dva čovjeka* ***koji*** *misle različito.* (Selimović, 1973:181)
"Farklı düşünen iki kişinin anlaşması zordur."

Yukarıdaki cümlelerde ilgi ve soru zamirlerine örnek teşkil eden *koji* sözü kullanılmıştır. *(ii.)* cümlesinde kullanılan *koji* "hangisi" sözü soru zamirlerine örnek teşkil ederken, *(iii.)* cümledeki *koji* sözü yan cümle ile ana cümle arasında birleştirici görev üstlenen ve ilgi kuran ilgi zamiridir. Bu görevi ile isim olarak kullanılan yancümlenin başında bulunur. İlgi zamiri olarak bağlaç görevinde kullanılan *koji* Türkiye Türkçesiinde "ki o/ona/onu/onda/onunla, -dığı/diği/düğü/duğu, -en/an vb." anlamlarla karşılanabilir.

Boşnakçada *koji/koja/koje* "ki o" ilgi zamiri yalın durum teklik ve çoklukta aşağıdaki gibi çekilmektedir.

Tablo 51: "Koji" İlgi Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*(...on) koji...* "ki o"	*(...ona) koja...* "ki o"	*(...ono) koje...* "ki o"
Yal. D. Çok.	*(...oni) koji* "ki onlar"	*(...one) koje* "ki onlar"	*(...ona) koja* "ki onlar"

Boşnakçada diğer ilgi zamirlerinden olan *čiji/čija/čije* "ki onun, -nin/nın/nun/nün" ilgi zamiri de yalın durum teklik ve çoklukta yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi çekime uğramaktadır.

Bazı soru zamirleri de benzer şekilde çekime uğrarlar. Bunlardan *Koji/Koja/Koje?* "Hangi?" soru zamirin yalın durum teklik ve çoklukta çekimi aşağıdaki gibidir. Ayrıca *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri de benzer şekilde çekilir.

Tablo 52: "Koji" Soru Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*Koji šešir?* "Hangi şapka?"	*Koja kuća?* "Hangi ev?"	*Koje selo?* "Hangi köy?"
Yal. D. **Çok.**	*Koji šeširi?* "Hangi şapkalar?"	*Koje kuće?* "Hangi evler?"	*Koja sela?* "Hangi köyler?"

Boşnakçada diğer bir soru zamiri ise *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" aşağıdaki gibi çekime uğramaktadır.

Tablo 53: "Kakav" Soru Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*Kakav šešir?* "Nasıl şapka?"	*Kakv**a** kuća?* "Nasıl ev?"	*Kakv**o** selo?* "Nasıl köy?"
Yal. D. **Çok.**	*Kakv**i** šeširi?* "Nasıl şapkalar?"	*Kakv**e** kuće?* "Nasıl evler?"	*Kakv**a** sela?* "Nasıl köyler?"

Yalın durum teklikte *Kolik/Kolika/Koliko?* “ Ne kadar?” yer alan soru zamiri çoklukta *Koliki/Kolike/Kolika?* biçimine dönüşür.

Belirli bir kişi ile ilgili olmayan ad niteliğindeki zamirlerin yalın durumda çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 54: Ad Niteliğindeki Kişi Bildirmeyen Zamirlerin Yalın Durumda Çekimleri

		Şahıs	**Nesne**
Soru		*Ko?* “Kim?”	*Šta/Što?* “Ne?”
İlgi		*... ko ...* “… ki o …”	*... šta/što ...* “… ki o …”
Belirsiz		*neko* “(herhangi) biri”	*nešto* “(herhangi) bir şey”
Olumsuz		*niko* “hiç kimse”	*ništa* “hiçbir şey”
Genel	**Tek.**	*svako* “herkes”	*svašta* “her şey”
	Çok.	*svi* “hepsi”	

Sıfat niteliğinde olan belirsiz zamirlerden olan *neki/neka/neko* “bazı, kimi, bir takım kimseler, birileri, biri” çoğu zaman ardından bir ad alarak kullanılır. Ad almadan kullanıldığında *neki ljudi* “bazı insanlar” anlamını karşılar.

Tablo 55: “Neki” Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*neki student* “bir (kimi) öğrenci”	*nek**a** žena* “bir (kimi) kadın”	*nek**o** selo* “bir (kimi) köy”
Yal. D. **Çok.**	*nek**i** ljudi* “bazı insanlar”	*nek**e** žene* “bazı kadınlar”	*nek**a** sela* “bazı köyler”

Yalın durumda sıfat niteliğinde olan belirsiz zamirlerden *nekolik/nekolika/nekoliko* “birkaç” zamiri, *Kolik/Kolika/Koliko?* “Ne kadar?” soru zamiri gibi; *nekakav/nekakva/nekakvo* “herhangi biri, kimi, bazısı” belirsiz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” soru zamiri gibi; *nečiji/nečija/nečije* “bilinmeyen birine ait” belirsiz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri gibi çekilir.

Ayrıca *nikoji/nikoja/nikoje* “hiçbir” olumsuz zamiri, *Koji/Koja/Koje* “Hangi?” soru zamiri gibi; *nikakav/nikakva/nikakvo* “hiçbir, hiç” olumsuz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” soru zamiri gibi; *ničiji/ničija/ničije* “sahipsiz, kimsenin malı olmayan” olumsuz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri gibi çekilir.

Sıfat niteliğinde olan *svaki/svaka/svako* “her, her biri” zamirinin yalın durumda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 56: “Svaki” Zamirinin Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*svaki student* “her öğrenci”	*svak**a** žena* “her kadın”	*svak**o** selo* “her köy”
Yal. D. **Çok.**	*svak**i** opanci* “her çarık”	*svak**e** pantalone* “her pantolon”	*svak**a** vrata* “her kapı”

Yalın durumda *svakakav/svakakva/svakakvo* “çeşit çeşit, bin bir türlü” zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” soru zamiri gibi; *svačiji/svačija/svačije* “herkese ait, herkese açık” zamiri, *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri gibi çekilir.

3.1.1.3.3. Yalın Durumda Sayıların Çekimleri

Boşnakçada sayılar, asıl sayılar (Boş. *glavni brojevi,* İng. *cardinal numbers*), sıra sayılar (Boş. *redni brojevi,* İng. *ordinal numbers*) , topluluk sayıları (Boş. *zbirni brojevi*, İng. *collective numbers*), sayı bildiren adlar (Boş. *brojne imenice,* İng. *numerical nouns*), sayı bildiren sıfatlar (Boş. *brojni pridjevi*, İng. *numeral adjective*) olarak ayrılırlar.

Asıl sayılardan *jedan/jedna/jedno* “bir” bir sayı adı olarak adı nitelerken kullanılabilir. Ancak bunun dışında *belirsiz tanımlık* (Boş. *neodređeni član*, İng. *indefinite article*) olarak da kullanılır.

Tablo 57: "Jedan" Asıl Sayı Adının Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*jedan šešir* "bir şapka"	*jedna kuća* "bir ev"	*jedno selo* "bir köy"
Yal. D. Çok.	*jedni nogari* "bir sehpa"	*jedne novine* "bir gazete"	*jedna vrata* "bir kapı"

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere *jedan/jedna/jedno* "bir" sayı adının çoklukta da çekimi mevcuttur. Bu sayı adı teklik bildirdiği için çokluk biçimi hangi anlamı karşılamaktadır? *"Jedan/jedna/jedno 'bir' sayısının çokluk biçimi mevcuttur. Bu çokluk sadece çokluk biçimleri bulunan (Boş. samo množina, Lat. pluralia tantum) adları belirtir. Bu tür adlar bir bütünü yahut insan grubunu ifade eden adlardır."*[143] Yukarıdaki tablodaki *nogari* "sehba", *novine* "gazete", *vrata* "kapı" adların sadece çokluk biçimleri mevcuttur. *Jedan/jedna/jedno* "bir" sayıları ile oluşturulan ara sayıların ardından gelen adlarda da aynı kural geçerlidir. Örneğin *dvadeset jedan* "yirmi bir" ara sayısı ardından gelen ad, çokluk anlamı taşımasına rağmen biçim olarak tekliktir.

Asıl sayılardan *dva/dvije* "iki" ve *oba/obje* "her iki" sayı adlarının yalın durumda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 58: "Dva" ve "Oba" Asıl Sayı Adlarının Yalın Durumda Çekimleri

Eril	**Dişi**	**Yansız**
dva šešira "iki şapka"	*dvije kuće* "iki ev"	*dva sela* "iki köy"
oba šešira "her iki şapka"	*obje kuće* "her iki ev"	*oba sela* "her iki köy"

[143] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 254

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere *dva/dvije* "iki" ve *oba/obje* sayılarından sonra gelen adlar ilgi durumu teklik çekim eklerine benzer ekler almışlardır.[144]

İki çokluk sayılarından *tri* "üç" ve *četiri* "dört" ise arkalarından gelen adın cinsine göre değişime uğramazlar. Ancak yine arkalarından gelen ad eril veya yansız ise +A ekini alırken, dişi ise +E eki alır. İki, üç ve dört sayı adları ile oluşturulan ara sayılarda da aynı kural geçerlidir. Örneğin *dvadeset dva* "yirmi iki" adından sonra eril yahut yansız bir ad geldiğinde +A eki alırken, *dvadeset dvije* "yirmi iki" sayısı ardından gelen dişi bir ad +E eki alır.

Ardından gelen adların aldıkları eklere göre asıl sayıları gruplandırdığımızda son grubu beş ve üzerindeki sayılar oluşturur. Asıl sayılardan olan *pet* "beş", *šest* "altı", *sedam* "yedi", *osam* "sekiz", *devet* "dokuz" sayıları ve bu sayılarla oluşturulan *dvadeset pet* "yirmi beş", *dvadeset šest* "yirmi altı" gibi ara sayılar bu gurubun içinde yer alır. Ayrıca *deset* "on" ve bu sayının katları *dvadeset* "yirmi", *trideset* "otuz", *sto* "yüz" gibi tam sayılar ile *jedanaest* "on bir" ve *devetnaest* "on dokuz" arasında kalan ara sayılar da bu grup içinde yer almaktadır. Bu sayıların ardında gelen ad ilgi durumu çokluk eki +A ile çekilir.

Tablo 59: Pet "Beş" ve Üzerindeki Asıl Sayı Adlarının Yalın Durumda Çekimi

Eril	**Dişi**	**Yansız**
pet šešira "beş şapka"	*pet kuća* "beş ev"	*pet sela* "beş köy"
dvadeset pet šešira "yirmi beş şapka"	*dvadeset pet kuća* "yirmi beş ev"	*dvadeset pet sela* "yirmi beş köy"
deset šešira "on şapka"	*deset kuća* "on ev"	*deset sela* "on köy"
jedanaest šešira "on bir şapka"	*jedanaest kuća* "on bir ev"	*jedanaest sela* "on bir köy"

[144] Eril ve yansız adların önlerin *dva* "iki", *tri* "üç", *četiri* "dört" gibi iki çokluk sayılarından biri geldiğinde ad sonuna ilgi durumu teklik eki +A almaktadır. Ancak dişi adların önüne bu sayılardan biri geldiğinde adın yalın durum çokluk ekini mi yoksa ilgi durumu teklik ekini mi aldığı belirgin değildir. Zira hem yalın durum çokluk dişi eki hem de ilgi durumu teklik dişi +E eki ile oluşturulur. *Senahid Halilović*'e göre; eril ve yansız adlar önüne iki çokluk sayılarını aldıklarında ilgi durumu teklik eril eki olan +A ile, dişi adlar önleri bu sayıları aldıklarında yalın durum çokluk dişi eki +E ile oluşturulurlar. Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 192

Boşnakçadaki ad soylu sözcüklerden olan sayılar bir başka türü sıra sayılardır. Sıra sayıları Boşnakçada belirli sıfat ekleri ile çekilirler. Sıra sayılarından *prvi/prva/prvo* "birinci", *drugi/druga/drugo* "ikinci", *treći/treća/treće* "üçüncü", *četvrti/četvrta/čtvrto* "dördüncü" sıra sayılarının diğerlerine göre farklı biçimleri mevcuttur.[145]

Tablo 60: "Drugi" Sıra Sayısının Yalın Durumda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*drugi student* "ikinci (diğer) öğrenci"	*druga kuća* "ikinci (diğer) ev"	*drugo selo* "ikinci (diğer) köy"
Yal. D. Çok.	*drugi studenti* "ikinci (diğer) öğrenciler"	*druge kuće* "ikinci (diğer) evler	*druga sela* "ikinci (diğer) köyler

"Pet 'beş' ve devedeset devet 'doksan dokuz' arasındaki asıl sayılar +İ eki ile sıra sayısı olarak şekillenir."[146] +İ eki ile oluşturulan sıra sayıları eril adları nitelerken, dişi adları niteleyen sıra sayıları +A eki ile oluşturulur. Yansız adları niteleyenler ise +O ve nadiren de +E eki ile oluşturulur. Ayrıca *"jedanaesti 'onbirinci' ve devetnaesti 'ondokuzuncu' sıra sayıları birleşik yazılır. Dva/dvije 'iki' ve devet 'dokuz' asıl sayıları ile deseti 'onuncu' ve stoti 'yüzüncü' gibi sıra sayılarının birleşmesiyle oluşan; dvadeseti 'yirminci', trideseti 'otuzuncu', dvjestoti 'iki yüzüncü', tristoti 'üç yüzüncü' gibi sıra sayıları birleşik yazılır."*[147]

Ayrıca *sedam* "yedi" ve *osam* "sekiz" asıl sayılarından sıra sayısı yapılırken sabit olmayan /a/ (Boş. *nepostajano /a/*) kuralı gereği son hecedeki /a/ düşer [148] ve ardından +İ/A/O sıra sayı eki getirilir. Sıra sayıları *sedmi/sedma/sedmo* "yedinci" ve *osmi/osma/osmo* "sekizinci" şeklinde oluşturulur.

[145] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 254
[146] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 254
[147] Senahid Halilović, *Pravopis bosanskoga jezika*, Preporod: Kulturno društvo Bošnjaka, Sarajevo 1996, s. 45
[148] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 255

Sto "yüz" asıl sayısından *stoti* "yüzüncü", *hiljada* "bin", *milion* "milyon", *milijarda* "milyar" asıl sayılarından +İTİ eki ile *hiljaditi* "bininci", *milioniti* "milyonuncu", *milijarditi* "milyarıncı" sıra sayıları oluşturulur.[149]

Boşnakçada sayıların bir başka türü de topluluk sayılarıdır (Boş. *zbirne brojevi*). Bu sayılar *"konu veya kişilerin bütün yahut toplam içinde ne kadar olduğunu gösterir ve hayvan yavrularının, kişilerin diğer hayvanların veya farklı cinslerden olan canlıların belirli sayılarını ifade eder.*[150] Topluluk adları bir küme bildirdiğinden dolayı teklik anlamı taşıyan *jedan/jedna/jedno* sayısının ve bu sayı ile oluşan çok sözlü (21, 31, 41, vb.) sayıların topluluk biçimi yoktur. *Dva/dvije* "iki" sayısı *dvoje*; *oba/obje* "her iki" sayısı *oboje*; *tri* "üç" sayısı *troje* olarak +OJE eki ile oluşturulurken, diğer sayılar ise +ERO/ORO eki ile oluşturulur: *četiri* "dört" *četvoro/četvero, pet* "beş" *petoro/petero* gibi.

Topluluk sayılarının birkaç kullanımı mevcuttur. Bunlardan ilki sayıların ardından ilgi durumunda çekilmiş topluluk adlarının gelmesiyle oluşturulan yapıdır. Bu kullanıma örnek olarak *troje djece* "üç çocuk", *sedmoro braće* "yedi erkek kardeş" gibi yapılar örnek gösterilebilir.

Bir başka kullanımları ise farkı cinsiyetlerden insanların oluşturduğu topluluk adlarının önünde kullanımıdır. Bu kullanıma örnek olarak *dvanaestero ljudi* "on iki insan" öbeği gösterilebilir. Bu kümenin anlattığı, *ljudi* "insanlar" kümesinin içinde hem eril hem de dişi cinsiyete mensup kişilerin bulunduğudur.

Ayrıca topluluk sayıları *dvije stvari* "iki şey", *dvije činjenice* "iki gerçek" gibi soyut adların yerine ad olmadan *dvoje* biçiminde de kullanılır.

Son olarak topluluk sayıları ilgi durumunda çekime uğramış kişi zamirleriyle yaygın şekilde kullanılır. Bu kullanıma örnek olarak *nas dvoje* "biz ikimiz", *njih petero* "onların beşi" gibi ifadeler kullanılır.

---

[149] Ivan Klajn, *a.g.e.*, s.99
[150] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 255

Ayrıca sayılarla ilgili olarak Türkiye Türkçesinde üleştirme sayı sıfatı olarak nitelendirdiğimiz sayıların karşılığı Boşnakçada *dijelni brojevi* "bölümsel/parçalı sayılar" olarak yer almaktadır. Bu sayılar *po* edatı kullanılarak oluşturulur. Edatın ardından asıl sayılar getirilir: *po jedan* "birer", *po dva* "ikişer", *po tri* "üçer" gibi.

Boşnakçada sayılarla ilgili bir başka tür ise "sayı bildiren sıfatlar" olarak Türkiye Türkçesine çevirebileceğimiz *brojni pridjevi* yapısıdır. Bu tür sayılar topluluk adlarına benzemekle birlikte sıfat özellikleri taşırlar. Bu sayılar niteledikleri adın cinsine göre *dvoji/dvoje/dvoja* biçiminde olabilirler ve "çift" anlamı taşırlar: *Dvoje cipele* "iki çift ayakkabı", *dvoji opanci* "iki çift çarık" gibi. Bu sayılar diğer topluluk adları gibi sadece çokluk biçimi bulunan adlarla kullanılırlar. Her üç cins için biçimleri mevcut olup bu biçimler sıfat görevindeki zamirler gibi çekilirler.[151] Yalın durumda çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 61: "Dvoji" Sayı Bildiren Sıfatın Yalın Durum Çekimi

	Eril	Dişi	Yansız
Yal. D. Çok.	*dvoji opanci* "iki (çift) çarık"	*dvoje cipele* "iki (çift) ayakkabı"	*dvoja vrata* "iki (kanatlı) kapı"

Boşnakçada *brojne imenice* "sayı bildiren adlar" sayılarla ilgi bir başka konudur. Bu adlar diğer adlar gibi ad durumlarında çekime uğrar. Bu sayı adları +İCA eki ile oluşturulanlar, +AK eki ile yapılanlar ve genellikle kesir sayılarını oluşturmak için kullanılan +(n)İNA veya +İNKA ile yapılanlar olarak ayrılır.

Boşnakçada *"dva 'iki' ve devedeset 'doksan dokuz'arasında kalan tüm asıl sayıların yerine eril kişilerin tam sayısını işaret etmek için topluluk sayısının köküne +İCA soneki eklenerek yapılan topluluk adları kullanılabilir."*[152] Bu adlar *dvojica* "iki (eril şahıs)", *trojica* "üç (eril şahıs)", *dvadesetšesterica* "yirmi altı (eril şahıs)" gibi adlardır. Bu adların sadece teklik biçimleri olup, ad durumlarında *a türü* ad çekimi çekim ekleriyle şekillenirler.[153] Sayı adlarının ardından öbekte başka bir ad

[151] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s.256
[152] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s.257
[153] Gös. yer.

kullanıldığında, kullanılan ad ilgi durumu çokluk çekimi ile yer alır. Ayrıca ara sayılarda dahil olmak üzere, sayılardan oluşturulan bu adlar birleşik yazılır.

Tablo 62: Bazı Sayı Bildiren Adların Yalın Durum Çekimi

Yal. D.	*dvojica igrača*	*trojica drugova*	*dvadesetšesterica dječaka*
Tek.	" (erkek) oyuncuların ikisi"	"(erkek) arkadaşların üçü"	" (erkek) çocukların yirmi altısı"

Boşnakçada sayılardan +İCA eki ile oluşturulan adlar, 1., 2., ve 3. çokluk kişi zamirinin ilgi durumu çekimi ile de kullanılır. Bunlar *nas dvojica* "(biz) ikimiz", *vas dvojica* "(siz) ikiniz" gibi yapılardır. Bu yapılarda diğer ad durumu çekimlerinde hem zamir hem de ad, ilgili ad durum çekimine göre değişir.

Sayılarla ilgili adlardan bir diğeri ise sayının köküne +AK eki getirilmesiyle oluşmaktadır. Bu adlarda "yaklaşık" anlamı mevcuttur. Genellikle *deset* "on", *petnaest* "on beş", *dvadeset* "yirmi" gibi sayı adları ile yapılır. Bunlar *desetak* "yaklaşık on", *tridesetak* "yaklaşık otuz", *stotinjak* "yaklaşık yüz" gibi adlardır. +AK eki ile türetilmiş sayı bildiren adların kullanıldığı ad öbeklerinde, sayı bildiren adın ardından gelen diğer ad ilgi durumu çokluk eki ile çekilir. Bunlar *desetak kuća* "yaklaşık on ev", *tridesetak učenika* "yaklaşık otuz öğrenci", *stotinjak stranica* "yaklaşık yüz sayfa" gibi öbeklerdir.[154] +AK eki ile türetilen adlar genellikle diğer ad durumlarında değişmeden aynı biçimde kullanılır.

Sayı bildiren adlardan bir diğeri ise Türkiye Türkçesinde kesir sayıları olarak adlandırılan, Boşnakçada +(n)İNA yahut +İNKA ekleri ile sayılardan oluşturulan adlardır. Bu adlar dişi adlardır. Bu sebeple önlerine gelen ve onları niteleyen sayılar dişi biçimleriyle yazılır. Ayrıca *jedna* "bir" sayısı bu adlardan önce geldiğinde ad yalın durum teklikte çekilir. *"Dvije 'iki', tri 'üç' ve četiri 'dört' gibi ikili çokluk sayılarının ardından gelen ad yalın durum çokluk, pet 'beş' ve üstü sayıların ardından gelenler ise ilgi durumu çokluk eki ile çekilir."*[155] Bu öbeklerde Boşnakça kesir sayıları verilir.

[154] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 257
[155] Gös. yer.

Kesirde pay sayı ile ifade edilirken, payda ise sayıdan oluşturulan ad ile verilir. Örneğin *jedna trećina* "bir bölü üç" ifadesinde *jedna* "bir" sayısı pay, *trećina* adı ise paydadır. Açıklama ve örneğin ışığında öbekler *jedna polovina* "bir bölü iki", *jedna desetina* "bir bölü on", *dvije desetine* "iki bölü on", *tri desetine* "üç bölü on", *četiri desetine* "dört bölü on", *pet desetina* "beş bölü on", *šest desetina* "altı bölü on" şeklinde olacaktır.

Son olarak zarf görevi yüklenen sayı adlarına değinmemiz gerekir. Bunlar Boşnakçada *brojni prilozi* "sayı bildiren zarflar" olarak yer almaktadır. Bu ifadeler Boşnakçada *Koliko puta?* "Kaç kez?" ve *Koji put?* "hangi defa?" sorularına yanıt niteliğindedir.[156] *Koliko puta?* "Kaç kez?" sorusuna *jedan* "bir" asıl sayısının çekimi *jednom* "ilk kez" yahut asıl sayı ve *put* "defa, kere" adının birleşimiyle oluşan *jedan put* "bir kez", *dva puta* "iki kez" gibi öbeklerle cevap verilir. *Koji put?* "Hangi defa?" sorusuna yanı ise sıra sayıları ve *put* "defa, kere" adı ile oluşan öbeklerle yanıt verilir. Bunlar *prvi put* "ilk kez", *drugi put* "ikinci kez" gibi öbeklerdir.

[156] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 258

3.1.2. **SESLENME DURUMU** (Boş. *vokativ*, İng. *vocative case*)

Seslenme yahut çağırma olarak adlandırılan ve Boşnakçada *vokativ* olarak yer alan bu durum, bağımsız ad durumlarındandır. Seslenme durumu, seslenen (İng. *addresser*), seslenme sözü (İng. *address*) ve seslenilen (İng. *addressee*) kavramları arasındaki ilişkiyle açıklanabilir. Seslenen seslenme sözünü seslenilene yöneltir. Böylece iletişim denklemindeki *verici > mesaj > alıcı* yapısına benzer bir durum ortaya çıkar. Seslenme durumu, bir seslenmeyi, çağırmayı bildirir. Boşnakçada yalın durum gibi bağımsız durumlardandır. Belirli bir yapının dışında ya da bu yapının içinde dahi olsa gömülü yer alır. Bağımlı durumlarda olduğu gibi tamlayana bağlı bir ilişki kurmaz.[157] Özne, nesne yahut benzer başka bir dilbilgisel anlamı ifade etmediğinden dolayı seslenmenin bir durum olmadığı görüşü hakimdir. Seslenme durumunun anlamı, bir konuşmada bir kişiyi bazen de bir şeyi belirtmek, ona seslenmek yahut onu çağırmaktır.[158]

3.1.2.1. Seslenme Durumunun İşlevi

Türkiye Türkçesinde seslenme durumu şu şekilde tanımlanır. *"İnsan veya hayvanlara seslenmelerden oluşan dil kullanımı, adların çağırma çekimi olarak bilinir. Bir kişiye veya hayvana yönelik seslenme veya çağırmayı bildiren bir çekimdir."*[159] Bu tanımdan edinilen bilgilerin ışığında seslenmenin daha çok canlı varlıkları ilgilendiren bir durum olduğu fikri zihinde uyanabilir. Ancak daha çok edebi metinlerde karşımıza canlı olmayan ama bir şekilde kişileştirilerek sunulan varlıkları ifade eden adların da seslenme durumu ile ifade edildiğini söylememiz gerekir. Örneğin bir şiirde *"hey gökyüzü! Gözyaşlarını serbest bırak."* gibi bir mısradan edineceğimiz bilgi "gökyüzü" adının seslenilen konumunda olduğu ve seslenme durumunda yer aldığıdır. Bu örnekte görüleceği gibi bu tarz kullanımlarda genellikle

[157] Barry J. Blake, *a.g.e*, s. 8
[158] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 22
[159] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 239

varlıklar metinlerde kişileştirilir. Aynı şekilde Boşnakça içinde cansız nesnelerin seslenme durumunda yer almaları olağandır.

Tablo 63: Canlı ve Cansız Varlıkların Seslenme Durumunda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Canlı	*(Ej) brate!* "(Hey) erkek kardeş!"	*(Ej) majko!* " "(Hey) anne!"	*(Ej) dijete!* "(Hey) çocuk!"
Cansız	*(Ej) kompjuteru* "(Hey) bilgisayar!"	*(Ej) knjigo!* "(Hey) kitap!"	*(Ej) nebo!* "(Hey) gökyüzü!"

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Boşnakçada canlı-cansız ayrımı olmadan adların seslenme durumu kullanımları mevcuttur. Bunun yanı sıra *hej, ej* "hey" seslenme ünlemleri de sıklıkla kullanılır. Ancak şu bilgiyi de paylaşmak gerekir ki, seslenme durumunda her zaman seslenme ünlemi kullanılmayabilir.

Türkiye Türkçesinin ve Boşnakçanın seslenme durumlarında farklı noktalardan birisi de Türkiye Türkçesinde seslenme durumu söz diziliminde ortaya çıkarken Boşnakçada biçim bilgisinde de ortaya çıkmasıdır. Özellikle eril ve dişil adlar sonlarına aldıkları ekler veya sonses değişimleriyle seslenme durumunun etkisi altında kalarak farklılaşırlar. Yansız cinste ise adlar biçim olarak bir değişikliğe uğramazken aynı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi sadece söz diziliminde farklılaşırlar. Türkiye Türkçesinde sözlü dilde tonlama ile (seslenme titrem birimiyle)[160] yapılırken yazılı dilde ise ünlem işareti ile işaretlenir.[161] Boşnakçada ise eril ve dişi adlarda sona gelen ek ve değişen son ses seslenme durumu bilgisini verir. Bunun yanı sıra ünlem işareti yaygın şekilde kullanılır. Seslenme durumu Boşnakçada büyük ölçüde eril veya dişil özel adlarla kullanılır. Bunun yanı sıra çağırma, seslenme (şiirsel metinlerde, konuşmalarda), övgü, hakaret, sevgi belirtisi vb. eylemlerde ortaya çıkmaktadır.

[160] Sesi çıkaran kişi veya varlığın yapısından kaynaklanan ses rengine, ses bilgisine titrem (İng. *tone*), akustikte tını denir. Bazı sözcükler biçim olarak aynıdır. Bu benzerlik bazı karışıklıklara sebep olabileceğinden sesi çıkaran kişi tarafından tonlama ile farklılaştırılır. Aynı iki söz veya yapıyı ayıran söyleyiş birimi, titrem birimidir(İng. *intonem, tonem, toneme). Bk.* Günay Karaağaç, *a.g.e.,* s. 799

[161] Günay Karaağaç, *a.g.e.,* s. 239

(i.) *Idi kući, šejh Ahmed**e**.* (Selimović, 1973:276)

"Evine git, Şeyh Ahmed."

Yukarıdaki *(i.)* cümlesinde yalın halde *Ahmed* olan eril özel isim sonuna +E eki alarak seslenme durumunda yer almıştır.

(ii.) *Bož**e** mi, oprosti.* (Nametak, 1992:104)

"(Hey) Tanrım, bağışla."

Yukarıda verilen *(ii.)* cümlesinde *Bog* "tanrı" adı seslenme durumunda sonuna +E ekini almakla kalmayıp yalın durumdaki sözcüğün sonundaki /g/ sesi ön damaksıllaşma (Boş. *palatalizacija*) sebebiyle /ž/ sesine dönüşmüştür. Bu örneğin ışığında seslenme durumunda ön damaksıl – ön damaksıl olmayan ses farklılıklarının da etkili olduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra adın yer aldığı cins, adın sayısı gibi özellikleri de adın seslenme durumunda biçimlenmesinde rol oynar.

3.1.2.2. Seslenme Durumunda Ad Çekimleri

Seslenme durumunda adların maruz kaldığı değişimlere sebep olan birkaç temel kavram vardır. Bunlardan en başta gelen adların yer aldığı cins kategorisidir. Bunun yanı sıra büyük ölçüde özel isimler seslenme durumunda kullanılır. Boşnakçada yaygın bir şekilde *"eril özel isimler sonlarına /e/ sesini alırken, dişi özel isimlerin sonundaki /a/ sesi /o/ sesine dönüşür."*[162] Bunun yanı sıra canlı-cansız ayırt edilmeksizin varlık ifade eden adlar da eril-dişil farklılaşmasının sebep olduğu değişimler görülür. Yansız cins adlar ise biçim olarak bir değişime uğramadan yalın durumda yer aldıkları şekilleriyle seslenme durumunda kullanılırlar. Burada belirleyici unsur kullanılan seslenme ünlemi, ünlem işareti yahut Türkiye Türkçesindeki gibi söz dizilimindeki farklılık ve titrem birimidir. Aynı şekilde adların çokluk şekilleri de seslenme durumunda değişime uğramazlar.

[162] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 22

3.1.2.2.1. Seslenme Durumunda [a] Türü Ad Çekimi

Boşnakçada [a] türü çekim grubu altında yalın durum teklikte sonu +Ø eki, /o/ ve /e/ sesleri ile biten eril adlar ve +O, +E ekleri alan yansız adlar yer alır.

Çok sayıda eril ad ve eril özel isim yalın durum teklikte +Ø eki biter. Seslenme durumu teklikte bu adların sonuna genellikle +E seslenme eki getirilir.[163] Seslenme durumu çokluk ve yalın durum çokluk arasında bir denklik söz konusudur.

Tablo 64: Seslenme Durumunda +E Eki Alan Eril Adlar

Yal. D. **Tek.**	*profesor* "profesör"	*grad* "şehir"	*automobil* "otomobil"
Yal. D. **Çok.**	*profesori* "profesörler"	*gradovi* *"şehirler"*	*automobili* "otomobiller"
Ses. D. **Tek.**	*(ej) profesor**e*** "(hey) profesör"	*(ej) grad**e*** "(hey) şehir"	*(ej) automobil**e*** "(hey) otomobil"
Ses. D. **Çok.**	*(ej) profesor**i*** "(hey) profesörler"	*(ej) gradov**i*** "(hey) şehirler"	*(ej) automobil**i*** "(hey) otomobiller"

Bu grup ile ilgili farklı bir durum mevcuttur. Ad /k/ veya nadiren /c/, /g/, /h/ seslerinden biri ile bitiyorsa seslenme durumu eki eklenmeden önce bu son sesler ön damaksıllaşma kuralı gereği değişir. /k/ veya /c/ sesi /č/ sesine, /g/ sesi /ž/ sesine, /h/ sesi ise /š/ sesine dönüşür.

Tablo 65: Ön Damaksıllaşma Sebebiyle Ses. Durumunda Bazı Eril Adların Değişimi

	k/c > č	**g > ž**	**h > š**
Yal. D. **Tek.**	*čovje<u>k</u>* "adam"	*Bo<u>g</u>* "Tanrı"	*ora<u>h</u>* "ceviz"
Ses. D. **Tek.**	*(ej) čovje<u>č</u>**e*** "(hey) adam"	*(ej) Bo<u>ž</u>**e*** "(hey) Tanrı"	*(ej) ora<u>š</u>**e*** "(hey) ceviz"

[163] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 127

Yalın durum teklikte eril adların büyük bir bölümünün +Ø eki alarak ünsüz seslerle bittiğine değinmiştik. Bu ünsüz seslerden bazıları ön damak ünsüzü olan /č/, /ć/, /dž/, /đ/, /j/, /lj/, /nj/, /š/, /ž/ seslerinden oluşmaktadır. Ön damak ünsüzlerinden biri ile, bazı durumlarda da /r/ sesi ile biten eril adlar seslenme durumu teklikte +U eki alır.[164]

Tablo 66: Ön Damak Ünsüzü ile Biten Eril Adların Seslenme Durumunda Çekimi

Yal. D. **Tek.**	*prijatelj* "arkadaş"	*puž* "salyangoz"	*mač* *"kılıç"*
Yal. D. **Çok.**	*prijatelji* "arkadaşlar"	*puževi* "salyangozlar"	*mačevi* "kılıçlar"
Ses. D. **Tek.**	*(ej) prijatelj**u*** "(hey) arkadaş"	*(ej) puž**u*** "(hey) salyangoz"	*(ej) mač**u*** "(hey) kılıç"
Ses. D. **Çok.**	*(ej) prijatelj**i*** "(hey) arkadaşlar"	*(ej) pužev**i*** "(hey) salyangozlar"	*(ej) mačev**i*** "(hey) kılıçlar"

Bazı eril adlar arka damaksıl ünsüzlerden olan /h/ sesi ile biter ve ön damaksıllaşma kuralından etkilenmeden seslenme durumunda +U eki alırlar. Yal. D. Teklik *strah* "korku" adı, Ses. D. Teklik *strah**u***[165] olarak şekillenir. Bu yapı bazı özel isimlerde de görülür. Yal. D. Teklik *Allah* adı, Ses. D. Tekil *Allah**u***; Yal. D. Teklik *Abdulah* > *Abdulah**u***. Benzer şekilde bazı milliyet gösteren adlarda da bu yapı mevcuttur. *Englez* "İngiliz" > *Englez**u***, *Kinez* "Çinli" > *Kinez**u***.

Bazı eril adlar "sabit olmayan /a/ sesi" kuralı gereği yalın durumda sahip oldukları son hecedeki /a/ sesini kaybeder ve daha sonra +U seslenme durumu teklik eki alırlar.

[164] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 200
[165] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 200

Tablo 67: Sabit Olmayan /a/ Kuralının Seslenme Durumu Çekimine Etkisi

Yal. D. **Teklik**	*mačak* "erkek kedi"	*vosak* "bal mumu"	*patak* "erkek ördek"
Yal. D. **Çokluk**	*mačci* "erkek kediler"	*voskovi* "bal mumları"	*paci* "erkek ördekler"
Ses. D. **Teklik**	*(ej) mačk**u*** "(hey) erkek kedi"	*(ej) vosk**u** / vošče* "(hey) bal mumu"	*(ej) patk**u*** "(hey) erkek ördek"
Ses. D. **Çokluk**	*(ej) mačci* "(hey) erkek kediler"	*(ej) voskovi* "(hey) bal mumları"	*(ej) paci* "(hey) erkek ördekler"

Bazı eril özel isimlerin seslenme durumu ekleri ile şekillenmezler. Bunlar yalın durumda var oldukları biçimlerini seslenme durumunda da korurlar. Bunlar Türkiye Türkçesinde oldukları gibi seslenme ünlemi, ünlem işareti yahut titreme birimleri ile hangi durumda oldukları bilgisini verirler. *Tarık* "eril özel isim", *Ishak* "eril özel isim", *Fejzulah* "eril özel isim", *Baruh* "eril özel isim", *Zec* "eril özel isim"[166]

Bazı eril adlar /r/ sonsesi ile biter. Bu adlar *"/r/ sonsesinden önce /i/, /a/, /e/ seslerinden birini almaları durumunda seslenme durumu eki olarak hem +E hem de +U alabilirler."*[167]

Tablo 68: Seslenme Durumunda Hem +E Hemde +U Eki Alan Eril Adlar

Yal. D. Teklik	*gušter* "kertenkele"	*papir* "kağıt"	*pekar* "fırıncı"
Yal. D. Çokluk	*gušteri* "kertenkeleler"	*papiri* "kağıtlar"	*pekari* "fırıncılar"
Ses. D. Teklik	*(ej) gušter**e** /gušter**u*** "(hey) kertenkele"	*(ej) papir**e** /papir**u*** "(hey) kağıt"	*(ej) pekar**e** /pekar**u*** "(hey) fırıncı"
Ses. D. Çokluk	*(ej) gušteri* "(hey) kertenkeleler"	*(ej) papiri* "(hey) kağıtlar"	*(ej) pekari* "(hey) fırıncılar"

[166] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 200
[167] Gös. yer.

Ancak bu kurala uymayan birkaç ad bulunmaktadır. Bunlardan *car* "çar", *Amir* "özel isim", *Kadir* "özel isim" gibi adlar seslenme durumu teklikte sadece +E eki alırken[168], *šećer* "şeker" gibi adlar seslenme durumu teklikte sadece +U eki alırlar.[169]

Tablo 69: Seslenme Durumunda Kural Dışı Eril Adlar

Yal. D. **Teklik**	*šećer* "şeker"	*Amir* "özel isim erkek"	*car* "çar"
Yal. D. **Çokluk**	*šećeri* "şekerler"	--	*carevi* "çarlar"
Ses. D. **Teklik**	*(ej) šećer**u*** "(hey) şeker"	*(ej) Amir**e*** "(hey) Amir"	*(ej) car**e*** "(hey) çar"
Ses. D. **Teklik**	*(ej) šećeri* "(hey) şekerler"	--	*(ej) carevi* "(hey) çarlar"

Yansız adlar seslenme durumunda herhangi bir biçim değişikliğine uğramadan yalın durumdaki biçimlerini koruyarak yer alırlar. Benzer şekilde sonu /o/ ve /e/ sesi ile biten eril adlar da yalın durumdaki biçimlerini korur. Seslenme durumunda olduklarını çoğu zaman *ej* "hey" ünlemi yahut ünlem işareti ile gösterirler.

3.1.2.2.2. Seslenme Durumunda [e] Türü Ad Çekimi

Yalın durum teklikte dişi cins adların bazıları +A eki alır. Bu ek sebebiyle adlar /a/ sonsesi ile biter. Sözcük sonundaki /a/ sesi seslenme durumu teklikte /o/ sesine dönüşür.

[168] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 200
[169] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 127

Tablo 70: Seslenme Durumunda +O Eki Alan Dişi Adlar

Yal. D. **Teklik**	*žena* "kadın"	*djevojka* "kız"	*sestra* "kız kardeş"
Yal. D. **Çokluk**	*žene* "kadınlar"	*djevojke* "kızlar"	*sestre* "kız kardeşler"
Ses. D. **Teklik**	*(ej) žen**o*** "(hey) kadın"	*(ej) djevojk**o*** "(hey) kız"	*(ej) sestr**o*** "(hey) kız kardeş"
Ses. D. **Çokluk**	*(ej) žen**e*** "(hey) kadınlar"	*(ej) djevojk**e*** "(hey) kızlar"	*(ej) sestr**e*** "(hey) kız kardeşler"

Bazı dişi adlar yalın durumda sonuna +İCA eki alırlar. Bu adlar genellikle eril adlardan türetilmiş dişi adlardır. Örneğin *student* "öğrenci" eril adından *studentica* "kız öğrenci" adı +İCA eki ile türetilmiştir. Bu tür dişi adların sonundaki /a/ sesi seslenme durumu teklikte /e/ sesine dönüşür.

Tablo 71: Seslenme Durumunda +E Eki Alan, +İCA ile Türetilen Dişi Adlar

Yal. D. **Teklik**	*učiteljica* "kadın öğretmen"	*profesorica* "kadın profesör"	*studentica* "kız öğrenci"
Yal. D. **Çokluk**	*učiteljice* "kadın öğretmenler"	*profesorice* "kadın profesörler"	*studentice* "kız öğrenciler"
Ses. D. **Teklik**	*(ej) učiteljic**e*** "(hey) kadın öğretmen"	*(ej) profesoric**e*** "(hey) kadın profesör"	*(ej) studentic**e*** "(hey) kız öğrenci"
Ses. D. **Çokluk**	*(ej) učiteljic**e*** "(hey) kadın öğretmenler"	*(ej) profesoric**e*** "(hey) kadın profesörler"	*(ej) studentic**e*** "(hey) kız öğrenciler"

Biçim olarak +İCA eki almış adlara benzeyen dişi adlar da mevcuttur. Bunlar /ica/ ses grubu ile biterler ve diğer dişi adlar gibi sadece +A eki almış adlardır. Bunlar sonu /a/ sesi ile biten dişi adlar gibi değişime uğrarlar. Sonlarındaki /a/ sesi seslenme durumu teklikte /o/ sesine dönüşür.

Tablo 72: Seslenme Durumunda +E Alan Dişi Adlar

Yal. D. **Teklik**	*ptica* "kuş"	*šibica* "kibrit"
Yal. D. **Çokluk**	*ptice* "kuşlar"	*šibice* "kibritler"
Ses. D. **Teklik**	*(ej) ptic**o*** "(hey) kuş"	*šibic**o*** "(hey) kibrit"
Ses. D. **Çokluk**	*(ej) ptice* "(hey) kuşlar"	*šibic**e*** "(hey) kibritler"

Bazı eril adlar /a/ sesi ile biter. Bu adlar [e] türü çekim grubunda yer alırlar. Bu adlar seslenme durumunda herhangi bir biçimsel değişikliğe uğramayıp yalın durumdaki biçimleriyle yer alırlar. Seslenme durumunda *ej* "hey" ünlemi yahut ünlem işareti kullanılabilir.

3.1.2.2.3. Seslenme Durumunda [i] Türü Ad Çekimi

Dişi adların bazıları yalın durum teklikte +Ø eki alırlar. Bunlar biçim olarak eril adlara benzese de dişi cins adlardır. Çekimleri de diğer dişi adlar gibi değildir. Boşnakçada [i] türü çekime göre çekime uğrayan bu dişi adlar seslenme durumu teklikte +İ ekini alırlar.

Tablo 73: Seslenme Durumunda [i] Türü Adların Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*ljubav* "aşk"	*smrt* "ölüm"	*noć* "gece"
Yal. D. **Çokluk**	*ljubavi* "aşklar"	*smrti* "ölümler"	*noći* "geceler"
Ses. D. **Teklik**	*(ej) ljubav**i*** "(hey) aşk"	*(ej) smrt**i*** "(hey) ölüm"	*(ej) noć**i*** "(hey) gece"
Ses. D. **Çokluk**	*(ej) ljubav**i*** "(hey) aşklar"	*(ej) smrt**i*** "(hey) ölümler"	*(ej) noć**i*** "(hey) geceler"

3.1.2.3. Seslenme Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri

Seslenme durumunda sıfatlar, zamirler ve sayılar herhangi bir biçim değişikliğine uğramadan yalın durumda oldukları gibi yer alırlar.

Tablo 74: Seslenme Durumunda Sıfatların Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tekil	*lijep šešir* "güzel şapka"	*lijepa kuća* "güzel ev"	*lijepo selo* "güzel köy"
Yal. D. Çokluk	*lijepi šeširi* "güzel şapkalar"	*lijepe kuće* "güzel evler"	*lijepa sela* "güzel köyler"
Ses. D. Tekil	*(ej) lijep šeširu* "(hey) güzel şapka"	*(ej) lijepa kućo* "(hey) güzel ev"	*(ej) lijepo selo* "(hey) güzel köy"
Ses. D. Çokluk	*(ej) lijepi šeširi* "(hey) güzel şapkalar"	*(ej) lijepe kuće* "(hey) güzel evler"	*(ej) lijepa sela* "(hey) güzel köyler"

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere öbeklerde kullanılan sıfatlar seslenme durumu teklik ve çokluk çekimlerinde herhangi bir değişikliğe uğramazlar. Bunun dışında yine öbeklerde kullanılan adlar seslenme durumu teklikte kendi özelliklerine göre değişime uğrarlar.

Sıfatlardan başka zamirlerin de seslenme durumunda yalın durumdaki biçimlerinin korunduğu görülmektedir. Ancak söz diliminde genellikle zamir seslenme durumunda çekilmiş addan sonra gelir. Türkiye Türkçesinde de benzer bir değişim görülmektedir. Türkiye Türkçesinde yalın durumda "benim babam" olarak oluşturulan öbek seslenme durumunda "hey babam benim" olarak da kullanılabilir.

Tablo 75: Seslenme Durumunda İyelik Zamirlerinin Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*moj šešir* “benim şapkam”	*moja kuća* “benim evim”	*moje selo* “benim köyüm”
Yal. D. **Çokluk**	*moji šeširi* “benim şapkalarımm”	*moje kuće* “benim evlerim”	*moja sela* “benim köylerim”
Ses. D. **Teklik**	*(ej) šeširu moj* “(hey) şapkam benim”	*(ej) kućo moja* “(hey) evim benim”	*(ej) selo moje* “(hey) köyüm benim”
Ses. D. **Çokluk**	*(ej) šeširi moji* “(hey) şapkalarım benim”	*(ej) kuće moje* “(hey) evlerim benim”	*(ej) sela moja* “(hey) köylerim benim”

(i.) *Bože moj, kakva njega sudbina čeka!* (Nametak, 1992:76)

“Tanrım (benim), onu nasıl bir kader bekliyor!”

Yukarıdaki cümlede görüleceği üzere yalın durumda *moj Bog* “benim Tanrım” olarak yer öbekte *Bog* “Tanrı” sözü seslenme durumuna göre değişime uğramış ve *bože* olmuştur. Ancak iyelik zamiri olan *moj* herhangi bir biçim değişikliğine uğramamıştır. Sadece sözcük diziliminde iyelik zamiri addan sonra gelmiştir. Ayrıca ünlem işareti ile seslenme durumu olduğu vurgulanmıştır.

Sayılarda da diğer ad soylu sözcükler olan zamirler ve sıfatlar gibi seslenme durumunda değişime uğramadan yalın durumdaki biçimlerini korurlar.

Tablo 76: Seslenme Durumunda Asıl Sayıların Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*jedan šešir* “bir şapka”	*jedna kuća* “bir ev”	*jedno selo* “bir köy”
Yal. D. Çok.	*jedni nogari* “bir sehpa”	*jedne novine* “bir gazete”	*jedna vrata* “bir kapı”
Ses. D. Tek.	*(ej) jedan šeširu* “(hey) bir şapka”	*(ej) jedna kućo* “(hey) bir ev”	*(ej) lijepo selo* “(hey) bir köy”
Ses. D. Çok.	*(ej) jedni nogari* “(hey) bir sehpa”	*(ej) jedne novine* “(hey) bir gazete”	*(ej) lijepa vrata* “(hey) bir kapı”

3.2. BAĞIMLI AD DURUMLARI

Bu ad durumları, adların diğer ögelerle ilişkili olduğu durumlardır. Boşnakçada bağımlı ad durumları; *genitiv* "ilgi durumu", *dativ* "yönelme durumu", *akuzativ* "belirtme durumu", *instrumental* "araç durumu" ve *lokativ* "bulunma durumu" olarak sıralanır.

3.2.1. İLGİ DURUMU (Boş. *genitiv*, İng. *genitive case*)

İlgi durumu, Boşnakçada en çok görev yüklenen bağımlı ad durumlarından biridir. İlgi durumu, bitişik ad niteleyeninin (İng. *adnominal*) ilişkisini işaret eder. Bu ilişki iyenin[170] (İng. *possessor*) rolünü içermektedir.[171] İlgi durumu isim olarak bazı kaynaklarda "tamlayan durumu" yahut "ilgi hali" olarak da yer almaktadır. *"Adın başka bir adla ilişkisi olduğunu ifade eder. Bir ad ilişkili olduğu diğer bir ada ilgi durumu çekimiyle bağlanır."* [172] Türkiye Türkçesinde ilgi durumu, {+(n)Xn} formülünde gösterildiği gibi +İN, +IN, +UN, +ÜN, +NİN, +NIN, +NUN, +NÜN ekleriyle karşılanır ve adlar arasında bu eklerden birini alan ad tamlayan görevini üstlenir. Ancak tamlayan görevi üslenen ad, bazı durumlarda bu ekleri almayabilir. Örneğin, "ağaç kabuğu", "yağmur havası", "toprak kokusu"[173] gibi tamlamalarda görüleceği üzere tamlayan görevinde bulunan adlar bu eklerle biçimlendirilmemiştir. Türkiye Türkçesi için geçerli olan bu eksiz ilgi durumu yapısının Boşnakçada karşılığı yoktur. Zira hiçbir ad ilgi durumu ekleri ile çekime uğramadan bu durumun içinde yer alamaz.

---

[170] "İye, insan-varlık ilişkisinin bir türüdür. Bir varlığın bir kişiye ait oluşu, o kişiyi iye konumuna sokar. Bir yapma veya olmanın, yani bir eylemin iyesi ise bilindiği gibi öznedir." *Bk.* Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 508

[171] B.J. Blake, *a.g.e.*, s. 200

[172] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 494

[173] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, (1992), s. 87

İlgi durumu, Hint-Avrupa dillerinin de ad çekim durumlarından biridir.[174] Boşnakçada ilgi durumu büyük oranda aidiyet, mensubiyet bildiren bir ad durumudur[175].

3.2.1.1. İlgi Durumunun İşlevi

Boşnakçada ilgi durumu *Koga?* "Kimin?", *Čega?* "Neyin?" sorularına cevap verir. Örneğin *prozor kuće* "evin penceresi" tamlamasını ele alalım.

Tablo 77: İlgi Durumunda Tamlayan Etkisi (a)

prozor "pencere**si**"	*kuće* "ev**in**"
(Yal. D. Tek.)	İl. D. Tek.
Tamlanan	Tamlayan

Boşnakça tamlamaların Türkiye Türkçesindekilerden söz dizimi düzeyinde farklılaştığı görülmektedir. Türkiye Türkçesinde;

"Tamlayan ad (ilgi durumu çekimi veya çekimsiz) + tamlanan ad", şeklinde iken, Boşnakçada;

"Tamlanan ad + tamlayan ad (ilgi durumu çekimi)" şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Boşnakçada *"ilgi durumu, cümledeki sözcüğün anlam gereksinimlerine bağlı olarak edatlı yahut edat olmadan kullanılabilir."*[176] İlgi durumu ile birlikte kullanılan çok sayıda edat bulunmaktadır. Bu edatlar ile farklı bir durum çekimine gerek kalmadan farklı anlamları ifade eden ad durumları gösterilebilir. Biçim birimi bulunmayan ad durumlarının anlamını vermek için *edat + ad veya ad soylu sözcük (İl. D.)* formülü kullanılır. Örneğin Boşnakçada çıkma durumu (Boş. *ablativ,* İng. *ablative case*) biçim birimi olarak mevcut değildir. Bunun yerine *iz, sa, od*, "-den/dan" gibi

[174] Jure šonje, *a.g.e.,* s. 282
[175] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 194
[176] Vesna Krajišnik, *a.g.e.,* s. 10

edatlardan sonra adın ilgi durumu çekim ekleri kullanılarak biçimlendirilmesiyle oluşturulur.

Tablo 78: İlgi Durumunda Verilen Çıkma Durumunun Anlamı

Turska "Türkiye" (Yal. D. Tek)	*brdo* "tepe" (Yal. D. Tek)	*jabuka* "elma" (Yal. D. Tek)
iz *Turske* "Türkiye'den" edat + (İl. D. Tek.)	***sa*** *brda* "tepeden" edat + (İl. D. Tek.)	***od*** *jabuke* "elmadan" edat + (İl. D. Tek.)

Ayrıca, yakınlık durumu (İng. *adessive case*), altına hareket durumu (İng. *subessive*), üstüne hareket durumu (İng. *superessive*), iniş durumu (İng. *delative*), çıkış durumu (İng. *elative*), sınırlama durumu (İng. *terminative*), iyelik durumu (İng. *possessive*), yokluk durumu (İng. *abessive*) gibi birçok, Boşnakçada biçim birimi bulunmayan ad durumunun anlamsal gerekliliği *edat + ad veya ad soylu sözcük (İl. D.)* formülü ile karşılanmaktadır.

Birçok farklı işleve sahip olan ilgi durumunun dildeki görevlerini incelerken edatlı ve edat olmadan kullanımlarını ayrı başlıklar altında incelemenin daha faydalı olacağı kanısındayız.

3.2.1.1.1. İlgi Durumunda Edat Olmadan Kurulan Yapılar

İlgi durumunda edat olmadan oluşturulan yapılarda ilgi durumun farklı işlev yapıları ön plana çıkar. Bunlar ilgi durumunda iyelik bildirirken kullanılan *posesivni (prisvojni) genitiv* "iyelik bildiren ilgi durumu", *partitivni genitiv* "parça veya bölüm bildiren ilgi durumu", *ablativni genitiv* "uzaklaşma bildiren ilgi durumu", *kvalitativni genitiv* "nicelik bildiren ilgi durumu", *temporalni genitiv* "zamansal ifadeler bildiren ilgi durumu" ve *atributni genitiv* "niteleyici ilgi durumu" gibi yapılardır.

İyelik bildiren ilgi durumu, *glavni grad Bosne i Hercegovine* "Bosna Hersek'in başkenti" örneğinde görüleceği üzere, yalın durumda *Bosna i Hercegovina*

"Bosna Hersek" olan ad öbeği tamlayan görevine geçince adların sonunda yer alan /a/ sonsesi ilgi durumunda /e/ sesine dönüşmüştür.

Tablo 79: İlgi Durumunda Tamlayan Etkisi (b)

Glavni grad "başkent**i**" (Yal. D. Tek.) tamlanan	*Bosne i Hercegovine* "Bosna Hersek'**in**" (İl. D. Tek.) tamlayan

Yukarıdaki örnekte yalın durum ve ilgi durumu ilişkisiyle kurulan bir tamlamaya yer verilmiştir. Tamlayan her zaman ilgi durumunda olmak zorundadır. Ancak tamlanan diğer ad durumlarında da olabilir.

Tablo 80: İlgi Durumundaki Tamlayanın Diğer Ad Durumlarıyla İlişkisi

iz glavnog grada "başkent**inden**" (İl. D. Tek.) tamlanan	+	*Bosne i Hercegovine* "Bosna Hersek'**in**" (İl. D. Tek.) tamlayan
u glavnom gradu "başkent**inde**" (Bul. D. Tek.) tamlanan		
u glavni grad "başkent**ine**" (Bel. D. Tek.) tamlanan		

Boşnakçada iyelik farklı şekillerde de gösterilebilir.

A) "İyelik zamiri + ad öbeği" ile iyelik ifade etme;

(i.) ***Moj*** *otac je novinar.*

"Benim babam gazetecidir."

B) Ad + yönelme durumunda çekilen kişi zamiri[177] ile iyelik ifade etme;

(ii.) *Otac* ***mi*** *je napisao ovo pismo.*

"Benim babam bu mektubu yazdı."

[177] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 100; bk. Yönelme Durumunun İşlevi

C) +OV, +EV, +İN iyelik sıfat ekleri + ad ile iyelik[178] ifade etme;

(iii.) *Brat**ov** sin čita knjigu.*

"Erkek kardeş**in** oğlu kitap okuyor."

(iv.) *Prijatelj**ev** sin sluša muziku.*

"Arkadaş**ın** oğlu müzik dinliyor."

(v.) *Sestr**in** sin piše pismo.*

"Kız kardeşin oğlu mektup yazıyor."

D) Tamlanan + tamlayan (ilgi durumunda; iyelik zamiri + ad) ile iyelik ifade etme;

(vi.) *Sin **mog** brat**a** čita knjigu.*

"**Benim** erkek kardeşim**in** oğlu kitap okuyor."

(vii.) *Sin **moje** sestr**e** piše pismo.*

"**Benim** kız kardeşim**in** oğlu mektup yazıyor."

Yukarıdaki A ve B iyelik gösterme türlerinde yer alan *moj otac* ve *otac mi* tamlamalarında Türkiye Türkçesine çevrisi "benim babam" olacaktır. Ancak görüleceği üzere Boşnakça biçimleri bir birinden farklıdır. A örneğini oluşturan *moj* "benim" iyelik zamiri ile *otac* "baba" adı yalın durumda yer alırlar ve oluşturdukları tamlama da yalın durumdadır. Ancak B örneğinde *otac* "baba" adı yalın durumda yer alırken ardından gelen *mi (meni)* "bana" kişi zamiri yönelme durumundadır. Oluşturdukları tamlama yalın durumda özne görevindedir.

C ve D iyelik gösterme türlerinde ise durum biraz daha farklıdır. Öncelikle C türünde "erkek kardeşin oğlu" tamlamasında "Kimin erkek kardeşi?" bilgisi

[178] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 49

verilmemiştir. Tamlama yalın durumdadır. İyelik, isimden sıfat yapan iyelik ekleri ile sağlanmıştır. D örneğinde ise kullanılan iyelik zamiri ile tamlayanın "Kimin erkek kardeşi?" olduğu bilgisi verilmiştir. Dikkat edileceği gibi *sin mog brata* "benim erkek kardeşimin oğlu" tamlamasında tamlayan *mog brata* "benim erkek kardeşimin" ilgi durumunda yer alırken tamlanan *sin* "oğul" ise yalın durumdadır. Tamlayanın yalın durumdaki biçimi ise *moj brat* "benim erkek kardeşim" şeklinde olacaktır.

(viii.) Raspon mog štapa je 137 centimetara. (Horozović, 2005:294)

"Benim bastonum**un** menzili 137 santimetredir."

Yukarıdaki cümlede altı çizili sözcük *mog štapa* ilgi durumundadır. Yalın durumda ise *moj štap* "benim bastonum" şeklindedir.

İlgi durumunun bir diğer yaygın kullanımı ise konum göstericileri ile kullanımıdır. *Ovo* "bu", *to* "şu" *ono* "o" konum göstericileri oluşturulan ifadeler yalın durumda yer alırken benzer görevde olan *evo, eto, eno*[179] "işte" göstericileri genellikle karşılıklı konuşma durumunda kullanılırlar ve ardından gelen ad, adı ifade zamir yahut adı niteleyen bir sıfat ilgi durumunda yer alırlar.[180]

(ix.) Evo zvaničnog rezultata testa… (Rahmanović, 1992:241)

"İşte testin resmi sonuçları…"

Yukarıdaki ifadede *evo* "işte" konum göstericisi ardından gelen tamlamayı oluşturan ögelerden, tamlayan doğal olarak ilgi durumunda yer alırken *evo* konum göstericisi sebebiyle tamlanan da ilgi durumunda yer almıştır.

Bazı fiiller ile nesneler arasında ilgi durumu gerektiren bir ilişki vardır. Bazı fiiller ve nesneler arasında kurulan ilişki edat gerektirirken bazıları edat olmaksızın kullanılabilir. Edat olmadan ardından ilgi durumunda çekime uğramış nesne alan

[179] *Evo, eto, eno* konum göstericileri Türkiye Türkçesinde "işte" ile karşılanır. *Evo* konuşmacıya yakın olan varlığı işaret ederken, *eto* ise konuşmacıdan biraz uzak olan varlıkları ifade ederken, *eno* ise konuşmacının bulunduğu ortamda olmayan, uzak olan varlıkları ifade ederken kullanılır. *Bk.* Jure Šonje, *a.g.e., s.* 246-252-254

[180] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 57

fiillerden en önemlisi kuşkusuz *nemati*[181] "sahip olmamak, mevcut olmamak" fiilidir. Kalıplaşmış birçok ifade *nemati* fiili ile yapılır. *Nema problema!* "Sorun yok!", *Nema nastave!* "Ders yok!", *Nema nikoga!* "Kimse yok!" gibi ifadelerde *nemati* fiilinden sonra gelen adlar ilgi durumunda yer alır.

(x.) Nema prijateljstva među ljudima koji drukčije misle. (Selimović, 1973:106)

"Farklı düşünen insanlar arasında dostluk olmaz/yoktur."

Yukarıdak, cümlede yalın durumda *prijateljstvo* "arkadaşlık, dostluk" adı anlamsal olarak herhangi bir gereklilik olmamasına karşın *nemati* fiilinden sonra geldiği için ilgi durumuna göre çekime uğramış ve *prijateljstv**a*** olmuştur.

Nemati fiilinin ardından ilgi durumu almasına benzer olarak bazı fiiller *sebe* dönüşlü zamiri aldıklarında arkalarından gelen nesne ilgi durumuna göre biçimlenir. Bu fiiller ile *sebe* dönüşlü zamiri bir edat ile birlikte kullanılmayıp eylemi gerçekleştiren kişinin eylemden kendisinin etkilendiği durumları göstermek için kullanıldığında zamirin kısa biçimi olan *se* kullanılır. Bu fiiller bazıları şunlardır: *bojati se* "korkmak", *sjećati se* "hatırlamak", *ticati se* "ilgili olmak", *okaniti se* " kaçınmak" gibi.

*(xi.) Rekao je kako Ali-hodža nije htio da dođe, zato što <u>se boji</u> hadži-Sinanudin**a**.* (Selimović, 1973:225)

"Ali hocanın, Hacı Sinanudin'den <u>korktuğu</u> için gelmeyi istemediğini söyledi."

Yukarıdaki cümlede *bojati se* "korkmak" fiilinin 3. teklik şimdiki zaman çekiminin ardından gelen *hadži-Sinanudin* "Hacı Sinanudin" sonuna +A ekini alarak ilgi durumuna dönüşmüştür.

[181] "*Nemati* fiili *imati* "sahip olmak" fiilinin zıt anlamlısıdır. Bu anlamı ile sahip olmamak, mevcut olmamak anlamına gelir" *Bk.* Jure Šonje, *a.g.e.*, s. 674

İlgi durumunun edat olmadan kullanıldığı bir başka yapı ise zarf + ad kullanımıdır. Bu yapıda ifade edilen varlık öncesinde miktar bildiren bir zarf alır. Eğer ad miktar gösteren bir zarfın arkasından geliyorsa ilgi durumu çokluk çekimine göre şekillenir. Bunun aksi durumunda yani sayılamayan bir varlığı ifade ediyorsa ise ilgi durumu teklik çekimine göre şekillenir. Bunlar *mnogo djevojaka* "çok (sayıda) kız", *malo momaka* "az (sayıda) erkek", *puno pisama* "bir dolu mektup", *dosta grešaka* " yeteri kadar hata", *nekoliko gradova* "birçok şehir" gibi sayılabilen adlar ve *malo vode* "biraz su", *mnogo snijega* "çok fazla kar", *dosta kiše* "yeteri kadar yağmur" gibi sayılamayan isimlerdir.

Ayrıca bazı ortaçlar biçim olarak her ne kadar sıfat özelliklerine sahip olsalar da üstlendikleri görevden dolayı zaman zarfı olarak kullanılırlar. Bu zaman zarfı kalıpları da ilgi durumunda yer alırlar. Bunlar zaman zarfı olarak zamanda belirli bir noktayı işaret eden *jednog dana* "günün birinde, bir gün", *prošle godine* "geçen yıl", *iduće godine* "gelecek yıl", *idućeg mjeseca* "gelecek ay", *prošle sedmice* "geçen hafta", *prošle jeseni* "geçen sonbahar", *tog poslijepodneva* "bu öğleden sonra", *svake nedjelje* "her pazar" gibi kalıplardır. Bu sıfat öbekleri ilgi durumunda yer alırlar.

Bazı ifadeler hem yalın durum hem de ilgi durumu ile oluşturulabilir. Ancak bu ifadeleri birbirinden ayıran anlamsal bir takım farklılıklar da vardır. İlgi durumunda kullanılan belirtili nesne bir varlığın "bir kısmını" veya "birazını" ifade eder.[182] Örneğin *Hoćeš li kolač?* "Kek ister misin?" sorusunda belirtili nesne olan *kolač* "kek" adı yalın durumdadır ve herhangi bir miktar veya parça bilgisi vermez. Bu adı ilgi durumunda tekrar oluşturduğumuzda ise; *Hoćeš li kolač**a**?* olarak şekillenecektir. Böylece ilgi durumunda gizli "biraz" anlamı yüklenerek "Biraz/Bir parça kek ister misin?" anlamını karşılayacaktır. Bu kullanış ile Boşnakçada biçim birimi bulunmayan parçacık tanımlı durumun (Boş. *partitivni genitiv,* İng. *partitive*) karşılanır.

Bir başka ilgi durumu yapısı da birkaç addan oluşan gruplardır. *Pisanje eseja* "deneme yazısı", *rektor univerziteta* " üniversite rektörü", *zamjenik dekana* "dekan

[182] Ronelle Alexander – Ellen Elias-Bursać, Bosnian-Croatian-Serbian; A Textbook with Exercises and Basic Grammar (II. Baskı), The University of Wisconsin Press, Wisconsin 2010, s. 52

vekili", *Predsjednik Republik**e*** "Cumhurbaşkanı", *ulica Mak**a** Dizdar**a*** "Mak Dizdar sokağı" gibi tamlamalarda tamlayan ilgi durumunda yer alır. Bunun yanı sıra bazı gruplarda tamlayan görevinde nitelik bildiren bir sıfatta yer alabilir. *Grad lijep**ih** ulic**a*** "güzel sokakları olan şehir", *osoba dobr**ih** namjer**a*** "iyi niyetli kişi" gibi.

İlgi durumu ile ilgili farklı bir yapı da *boja* "renk" adının kullanımında ortaya çıkmaktadır[183]. Bir varlığın rengi ile ilgili bilgi verirken *boja* adını kullandığımız durumlarda varlığın cinsiyetine bakılmaksızın *boja* adının dişi bir ad olmasından dolayı renk bilgisini veren sıfat ilgi durumu dişi sıfat çekim kurallarına göre şekillenecektir. Örneğin *Moj automobil je zelene boje.* "Benim arabam yeşil renktir." cümlesinde *automobil* adı eril olmasına karşın *boja* adından dolayı *zelene* sıfatı ile nitelenmiştir. Oysa *boja* adının kullanılmaması durumunda cümle *Moj automobil je zelen*. "benim arabam yeşildir." olarak şekillenecektir.

İlgi durumunun edat olmadan kullanıldığı bir başka yapı ise asıl sayılarla yapılan çokluklardır. Sayılabilen varlık teklik bildiriyorsa doğal olarak cümlenin öznesi de teklik bildirecek ve yalın durumda yer alacaktır. Ayrıca cümlenin fiili de özne ile uyumlu olup o da teklik bildirir. Ancak 2, 3 ve 4 sayıları ile çokluk ifade edilirse bu kez cümlenin öznesi ilgi durumu teklik ile ifade edilir. Anlam olarak birden fazla olduğu ve çokluk bildirdiği için cümlenin fiili de çokluk gösterir. Son olarak 5, 6, 7…[184] gibi sayıların ardından gelen adlar ilgi durumu çokluk ile ifade edilir. Ancak burada fiil teklik göstermektedir. Çünkü burada cümlenin öznesiz olduğu düşünülür.[185]

Tablo 81: "Jedan", "Dva" ve "Pet" Sayı Adları İle Oluşturulan Öbekler

Jedan student čita knjigu.	Bir öğrenci kitabı okuyor.	Yal. D. Tek.
Dva studenta čitaju knjigu.	İki öğrenci kitabı okuyor(lar).	İl. D. Tek.
Pet studenata čita knjigu.	Beş öğrenci kitabı okuyor.	İl. D. Çok.

[183] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 58
[184] 5 sayısı ile 20 sayısına kadar olan tüm sayılar arkalarından aldıkları adların ilgi durumu çokluk ile şekillenmesini talep ederler. 21 sayısı birleşik sayıdır *dvadeset jedan* "yirmi bir". İkinci bölümü tekrar bir "1" sayısına döndüğü için sayının ilk kısmı dikkate alınmaz ve bir "1" sayısının kuralına göre şekillenir. İkinci kısmı 2, 3, 4 olan sayılarda 2, 3, 4 kuralında olduğu gibi şekillenir. Daha sonra 5, 6, 7, 8, 9 gibi sayılarla biten birleşik sayılar da 5, 6, 7, 8, 9 sayılarının kuralı gereğince düzenlenir. Bu kural tüm birleşik sayılar için geçerlidir.
[185] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 76

3.2.1.1.2. İlgi Durumunun Edatlarla Kurulan Yapılar

Boşnakçada bazı biçim birimi bulunan ad durumlarında hem çekim eki hem de edat kullanılabilir. Bu ad durumları içinde en çok edata sahip olan ilgi durumudur. İlgi durumunda çekim eki ile şekillenmiş ad, adlar veya ad soylu sözcükler ile edatların oluşturduğu ögeler, Boşnakçada biçim birimi bulunmayan ad durumlarının anlamsal gerekliliklerini karşılamak için de kullanılır. Bu edatlar yardımıyla ilgi durumu, "yer, zaman, biçim, sebep ve amaç" gibi anlamsal ifadelerin karşılanmasında görev üstlenir.

(i.) *Dobro bi bilo da odeš* ***iz*** *kasab****e****, šejh Ahmede.* **(**Selimović, 1973:329)

"Kasaba**dan** ayrılmanız iyi olabilir, Şeyh Ahmed."

Yukarıdaki cümlede *iz* "-den/-dan" anlamına gelen edat ve ardından gelen *kasaba* "kasaba" (Yal. D. Tek. Dişi) adının ilgi durumu çekim eki ile biçimlenmiş *kasab****e*** şekli ile kurulan yapı, Boşnakçada biçim birimi bulunmayan uzaklaşma yahut çıkma durumunu (Boş. *ablativ,* İng. *ablative case*) anlamsal açıdan karşılar.

İlgi durumunda iyelik anlamı dışında farklı durumların anlamını karşılayan birçok edat bulunmaktadır. Bu edatlar yer yahut konum gösterebildikleri gibi zaman belirten edatlar da olabilirler. Ayrıca faklı görevleri de olan bazı edatlar vardır.

Tablo 82: İlgi Durumunda Çıkma Bildiren "iz, od, s(a)" Edatları

iz	-den, -dan	***iz*** *Bosne* "Bosna'dan"
od	-den, -dan	***od*** *Istanbula…* "İstanbuldan …"
s (sa)	-den, -dan	***sa*** *stola* "**masadan**"

Bu edatlar Boşnakçada biçim birimi bulunmayan çıkma durumunun anlamsal gerekliliğine cevap vermektedir. Ayrıca herbiri "-den/dan" anlamını karşılasa dahi aralarında farklılaşma mevcuttur. Bu konuya ilerleyen kısımlarda ayrıntılı değinilecektir.

Tablo 83: İlgi Durumunda Yer ve Konum Bildiren "blizu, do, duž, ispod, ispred, iza, između, iznad, kod, kraj, mimo, mjesto" Edatları ve Anlamaları

Edat	**TT Anlamı**	**Örnek**
blizu	-e yakın, yanına, yanında, yakınında	*Bolnica je **blizu** kuć**e.*** "Hastane evin yakınındadır.
do	-e kadar	***Do** rijeke* "nehre kadar"
duž[186]	Boyunca, yukarıdan aşağıya kadar	***Duž** rijek**e*** "nehir boyunca"
ispod	-in altında, -den aşağı	*Našao sam ovo **ispod** krevet**a.*** "Yatağın altında bunu buldum."
ispred	-in önünde, öncesinde, ilerisinde	*On igra na dvorištu **ispred** kuć**e.*** "Evin önündeki avluda oynuyor.
iza	Arkasında(n), ardında(n), sonra	*Došli su **iza** nas.* "Bizim ardımızdan geldiler"
između[187]	Arasında	*On sjedi **između** Emin**e** i Alm**e.*** "O Emine ve Alma'nın arasında oturuyor."
iznad	Üzerinde(n), yukarıda(n), üstünde(n)	*Ptice lete **iznad** kuć**e.*** "Kuşlar evin üzerinden uçuyor."
kod	-de, -da	***Kod** kuće* "evde"
kraj[188]	Yanında, (-e) rağmen	*On sjedi **kraj** tebe.* "Yanında oturuyor."
mimo[189]	Önünden, yanından	*Prošla je **mimo** mene.* "Yanımdan geçti."
mjesto/umjesto	Yerine	*Možeš li čitati **umjesto** mene?* "Benim yerime sen okuyabilir misin?

[186] *Duž cijele godine* "tüm yıl boyunca" örneğinde olduğu gibi *duž* edatı konum bildirmesi yanında zamanla ilgili ifadelerde de "boyunca" anlamında kullanılabilir.

[187] İlgi durumunda kullanılan edatlardan biri olan *između* genellikle fiziksel bir yeri işaret eder. *Bk.* Ronella Alexander, *a.g.e.,s.* 55; ilgi durumundaki edatlarla ilgili ayrıntılı bilgi edinmek için *bk.* Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 297-298-299-300; Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 53-54-55; Stjepko Težak - Stjepan Babić, *a.g.e.,* s. 161-162-163

[188] *Kraj* edatının birkaç farklı anlamı mevcuttur. Bunlardan ilki aynı anda *pokraj, pored, do, blizu* edatlarının da karşılığı olan "yanında, yanı başında, yakınında" anlamları ile karşılanmasıdır. *Sjedi kraj mene.* "Yakınıma/yanıma/yanı başıma otur." örneğinde olduğu gibi. Bir diğer anlamı ise *usprkos /uprkos* edatının karşılığı olan "rağmen, (-e) karşın" anlamı ile kullanıldığı yapıdır. *Kraj svega toga ipak sam uspjeo*. "Tüm bunlara rağmen yine de başardım." örneğinde olduğu gibi.

[189] *Mimo* edatı sadece ilgi durumunda kullanılmaz. Ayrıca belirtme durumunda da kullanımı vardır. Ancak ardından gelen nesne ister ilgi durumunda ister se belirtme durumunda olsun anlamda bir değişim olmaz. A) *Prošli su mimo škole.* veya B) *Prošli su mimo školu.* "Okulun yanından geçtiler." Cümlelerinde edatın ardından gelen škola "okul" sözcüğü, A cümlesinde ilgi durumunda, B cümlesinde ise belirtme durumunda kullanılmıştır. Ancak görüleceği üzere Her iki cümlenin de Türkiye Türkçesine çevirileri aynıdır. *Bk.* Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 298

Tablo 84: İlgi Durumunda Yer ve Konum Bildiren "niže, oko, pokraj, pored, povrh, preko, protiv, sred/nasred/usred, u, unutar, van/izvan, više, vrh" Edatları ve Anlamları

niže	Daha düşük, alt, aşağı	**niže** cijene "daha düşük fiyat"
oko	Etrafında, dolayında, çevresinde	*Zemlja kruži **oko** Sunc**a**.* "Dünya güneşin etrafında döner."
pokraj	Yanında, yanı başında, yakınında	*Kuća je **pokraj** mor**a**.* " Ev denizin yanı başındadır."
pored	yanında	***Pored** bolnica* "hastanenin yanında"
povrh	Üstünde	*Galep leti **povrh** mora.* "Martı denizin üzerinde uçuyor.
preko[190]	Üzerinden, arasından, aşkın, yoluyla, karşısında	*Prošao sam **preko** most**a**.* "köprü üzerinden geçtim."
protiv	-e karşı, -e aykırı, aleyhinde	*Nemam ništa **protiv** tebe.* "Sana karşı bir şeyim yok."
sred/nasred/usred	Ortasında, arasında	***sred** polj**a*** "alanın/tarlanın ortasında" Općinska zgrada ***nasred*** sela "belediye binası köyün ortasında"
u	Sahiplik gösterir, -nin, -nun	***U** nesretn**a** terzij**e** i igla se krivi*. "Bahtsız terzinin iğnesi de kaybolur."
unutar	İçinde, içerisinde, bünyesinde, dahilinde,	***unutar** organizacij**e*** "organizasyonun bünyesinde"
van/izvan	(-in) dışında, (-den) dışarı	***izvan** kuć**e*** "evin dışında"
više	Üzerinden	***Više** glave* "başın üstünden"
vrh	Tepesinde	***Vrh** glav**e*** "başının tepesinde"

[190] *Preko* edatı, Türkiye Türkçesinde birçok farklı anlamla karşılanabilir. Bunlardan ilki *preko ulice* "caddenin karşısında" ifadesinde olduğu gibi "karşısında" anlamı verir. Bir diğeri *Bacio sam loptu preko plota.* "Topu çitin üzerinden attım." cümlesindeki "üzerinden" anlamıdır. Bir diğer anlam ise *preko granice, norme, mjere* "sınırın, standartın, ölçünün üstünde" anlamı ile kullanıldığı yapıdır. Ayrıca *preko prijatelja* "bir arkadaş aracılığıyla" anlamı ile de kullanılır. Bunun yanı sıra zaman içinde dayanıklılığı gösterirken *preko cijele godine* "tüm yıl boyunca", *preko dana* "gün boyunca" anlamlarında kullanılır. Son olarak *preko deset dana* "on günden fazla, on günü aşkın" anlamıyla da kullanılır.

Bazı edatlar ilgi durumunda zaman bilgisi verirler.

Tablo 85: İlgi Durumunda Zaman Bilgisi Veren Edatlar ve Anlamları

Edat	**TT Anlamı**	**Örnek**
nakon	sonra	***nakon*** *nekoliko dana* "birkaç gün sonra"
prije	önce	***prije*** *osam godina* "sekiz yıl önce"
poslije	sonra	***poslije*** *kiš**e*** "yağmurdan sonra"
uoči	(-den) önce, hemen öncesinde, arifesinde, eşiğinde	***uoči*** *rat**a*** *"savaşın hemen öncesinde"*
za	Boyunca, süresince	***za*** *dana* "gün boyunca"
od	-den beri	***od*** *jutra* "sabahtan beri"
do	-e kadar	***do*** *ručka* "öğleye kadar"

Bazı edatlar ise sebep, amaç, yokluk vb. gibi farklı anlamları kaşılmak için ilgi durumunda kullanılır.

Tablo 86: İlgi Durumunda Sebep, Amaç vb. Bildiren Edatlar ve Anlamları

Edat	**TT Anlamı**	**Örnek**
bez	Olmaksızın, hariç, hesaba katmadan, -siz, -suz	***bez*** *sumnj**e*** "şüphesiz, şüphe olmaksızın" ***bez*** *src**a*** "kalpsiz"
osim	Haricinde, dışında	*Svi* ***osim*** *njega su došli. "Onun haricinde herkes geldi."*
poput	Gibi, mesela	*Ponaša se* ***poput*** *budal**e.*** "Budala gibi davranıyor."
radi	İçin, yüzünden, uğruna, hatırı için, yüzü suyu hürmetine	***Radi*** *djec**e*** "çocukların hatırı için"
zbog	-den dolayı	***Zbog*** *straha* "korkudan dolayı"

Bazı edatların ilgi durumunda diğer edatlara nazaran daha yaygın biçimde kullanılır. İlgi durumunda bu edatların yaygın bir şekilde yer almalarının başlıca sebebi birden fazla kullanım alanına sahip olmalarıdır.

Bunlardan ilki *od*[191] "-den/dan" edatıdır. *Od* edatı hem zaman hem de yer bildirmek için kullanılabilir.

(ii.) *Neki* ***od*** *ovih momaka su poslije skrenuli na stranputicu.* (Rahmanović, 1992:113)

"Bu adamlar**dan** bazıları daha sonra yanlış yola saptılar."

Yukarıdaki cümlede *od* edatından sonra *ovih momaka* (İl. D. Çok.) ifadesi yer almaktadır.

İlgi durumunda *od* edatı "-den/dan, -ten/tan" anlamlarını vermek için ilgi durumu ile beraber kullanılır. *Od* edatı sıklıkla "X'den Y'ye" anlamı vermek için **do** "-e kadar" edatı ile birlikte kullanılır.[192]

Tablo 87: "od", "do" Edatları İle Kurulan İfadeler

***od** İstanbul**a** do Ankare*	İstanbul'**dan** Ankara'ya kadar
***od** jutr**a** do mraka*	Sabah**tan** akşama kadar
***od** 6 do 9 sati*	Saat altı**dan** dokuza kadar

İlgi durumunda *od* edatı "-den beri" anlamı vermek için ilgi durumu ile birlikte kullanılır.

Tablo 88: İlgi Durumunda Zaman Bilgisi Veren "od" Edatı

od** nov**e** godin**e	yeni yıl**dan beri**
od** prošl**e** godin**e	geçen yıl**dan beri**
od** 1945. godin**e	1945 yılın**dan beri**

[191] Bir edat olarak *od* birçok anlamı karşılar. Bunlardan en yaygını "bu yana, ta, -den, -dan" anlamlarıdır. Bunun yanı sıra *od čega* "yanından", *od ... litara* "… litrelik", *od alkohola* "alkollü", *od čelika* "çelikten", *od četrdeset* "kırklık", *od ... milijardi* "… milyarlık", *od ... miliona* "… milyonluk", *od ... metara* "… metrelik", *od kamena* "taştan", *od gvožđa* "demirden", *od kože* "deriden", *od zlata* "altından", *od rođenja* "doğuştan", *od sada* "şimdiden", *od svile* "ipekli yahut ipekten", *od vune* "yünlü yahut yünden" gibi ifadeleri oluşturmak için kullanılır. Örnek yapılar için *bk.* D. Ahmetović - H. Parlak - S. Ahmetović, *Türkçe-Boşnakça, Boşnakça-Türkçe Sözlük*, B-Eli-M, Lukavac 2014, s. 1018

[192] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 54

İlgi durumunda *od* edatı "-den yapılmış" anlamı vermek için yapı malzemesini gösterirken kurulan ifadelerde ilgi durumu ile birlikte kullanılır.

Tablo 89: İlgi Durumunda "od" Edatının "-den yapılmış" Anlamı

*sok **od** jabuk**e***	elma suyu, elma**dan** meyve suyu
*stolica **od** drv**eta***	tahta **(-dan yapılmış)** sandalye
*novčić **od** srebr**a***	gümüş **(-ten yapılmış)** para

İlgi durumunda *od* edatı Türkiye Türkçesinde +NIN, +İN, +DEN, +Lİ gibi eklerle oluşturulan ifadeleri karşılamak için ilgi durumu ile birlikte kullanılır.

Tablo 90: İlgi Durumunda "od" Edatının Türkiye Türkçesindeki +NIN, +İN, +DEN, +Lİ Eklerinin Görevinde Kullanılması

*selo **od** tri kuć**e***	üç ev**li** köy
*jedan **od** nj**ih***	onlar**dan** biri
*čovjek **od** rječ**i***	sözün**ün** adamı (eri)

İlgi durumunda *od* edatı "-den/dan, nazaran" anlamı ile kıyaslama ifade eden yapılarda ilgi durumu ile birlikte kullanılır.

Tablo 91: İlgi Durumunda "od" Edatının Kıyaslama İfadelerinde Kullanımı

*On je pametniji **od** drug**ih.***	O diğerlerin**den** daha akıllı.
*On je viši **od** svoj**e** sestr**e.***	O kendi kız kardeşin**den** daha uzun.
*Esma je ljepša **od** Emin**e.***	Esma Emine'**den** daha güzeldir.

İlgi durumunda *od* edatı "tarafından" anlamı verirken edilgen cümlelerde ilgi durumu ile birlikte kullanılır.

Tablo 92: İlgi Durumunda "od" Edatının Edilgen Cümlelerde Kullanımı

*Bomba je pronađena **od** policij**e.***	Bomba polis **tarafından** bulundu.
*Knjiga je napisana **od** profesor**a.***	Kitap profesör **tarafından** yazıldı.
*Auto je popravljen **od** automehaničar**a.***	Otomobil tamirci **tarafından** tamir edildi.

İlgi durumunda *od* edatı "-den dolayı, -den ötürü, ile" anlamında, fiiller ile oluşturulan ifadelerde ilgi durumu ile birlikte kullanılır.

Tablo 93: İlgi Durumunda "od" Edatının Sebep Gösterirken Kullanımı

*umrijeti **od** gladi*	açlık**tan** ölmek
*umrijeti **od** dosade*	sıkıntı**dan** ölmek
*drhtati **od** straha*	korku**dan** titremek

İlgi durumunda yaygın bir şekilde kullanılan edatlardan birisi de ***iz***[193] edatıdır. Büyük ölçüde uzaklaşma durumu ifade etse de farklı kullanımları da mevcuttur. Genellikle yer ifade ederken kullanılır. "-den/dan" anlamını karşılamasıyla ***od*** edatı ile benzerlik gösterse de "içinden" bir çıkışı, uzaklaşmayı ifade eder. ***Od*** ise daha çok varlığının sınırı çizen çizginin hemen bitişinden itibaren bir ayrılmayı, uzaklaşmayı ifade eder. Bunun yanı sıra ***od*** edatının bazı özel kullanımları (kıyaslama, materyal bilgisi gösterme, edilgen yapı vb.) ***iz*** ile karşılanamaz.

*(iii.) Prva džamija je sagrađena u selu Kuba, na putu **iz** Mekke u Medinu.* (Nametak, 1939:8)

"İlk cami, Mekke'**den** Medine'ye uzanan yoldaki Kuba köyünde inşa edildi."

Yukarıdaki cümlede görüleceği üzere *iz* edatı "Mekke'den Medine'ye" doğru bir ayrılma, çıkma yahut uzaklaşmayı ifade etmektedir. Bu anlamın oluşturulması için *iz* edatı kullanılmıştır.

İlgi durumunda *iz* edatı "-den/dan" anlamıyla uzaklaşma durumu ifade ederken ardından gelen adın ilgi durumu çekim ekleri ile şekillenmesi ile oluşan yapı en yaygın kullanımıdır.

[193] Bir çok kullanışı olan *iz* edatı Türkiye Türkçesinde yaygın olarak "-den/dan, arasından, içinden" anlamları ile karşılanır. Ayrıca *iz dubine* "derinden", *iz iste mahale* "mahalleli yahut aynı mahalleden" gibi ifadelerde *iz* edatı kullanılır. *Bk.* D. Ahmetović vd., *a.g.e.*, s. 890

Tablo 94: İlgi Durumunda "iz" Edatının Çıkma Bildirmesi

***iz** Turske*	Türkiye'**den**
***iz** Bosne*	Bosna'**dan**
***iz** Mostara*	Mostar'**dan**

İlgi durumunda *iz* edatı "-den dolayı, -den ötürü" anlamlarını vermek için edatın arkasından gelen ad ilgi durumunda yer alır.

Tablo 95: İlgi Durumunda "iz" Edatının Sebep Bildirmesi

***iz** navike*	alışkanlık**tan** ötürü
iz** nepoznat**og** razlog**a	bilinmeyen bir sebep**ten** dolayı
iz** ljubav**i	aşk**tan** dolayı

Bazı kavramlar *iz* edatından sonra adın ilgi durumunda kullanılmasıyla yapılır.

Tablo 96: İlgi Durumunda "iz" Edatı İle Kurulan Bazı Yapılar

*ispit **iz** matematik**e***	matematik sınavı (matematik**ten** sınav)
*seminar **iz** biologij**e***	biyoloji semineri (biyoloji**den** seminer)
*naučni rad **iz** knjievnost**i***	edebiyat bilimsel çalışması (edebiyat**tan** bilimsel çalışma)

Bazı fiiller anlamlarını eksiksiz iletmesi için arkalarından *iz* edatı ve ilgi durumunda yer alan ad gereksinimi duyarlar.

Tablo 97: İlgi Durumunda "iz" Edatı ve Fiil İlişkisi

*izaći **iz** sob**e***	oda**dan** çıkmak
*piti **iz** čaš**e***	bardak**tan** içmek
*dolaziti **iz** Bosn**e***	Bosna'**dan** gelmek

İlgi durumunda "-den,-dan" anlamı veren edatlardan birisi de *s(a)* edatıdır. İlgi durumunda genellikle yer ifade etme görevindedir. Bu edatı *od* ve *iz* edatlarından

ayıran anlam farklılığı ise, varlığın "üstünden" yahut "yukarıdan aşağı doğru" bir ayrılma, uzaklaşmayı ifade etmesidir. Ayrıca *"bir yerden ayrılmayı, bir şeyin nedenini gösterirken, "Nereden?, Neden dolayı?" gibi sorulara cevap verir."*[194]

(iv.) ***Sa*** *munare ću vikati ako treba.* (Selimović, 1973:107)

"Gerekirse minare**den** bağıracağım."

Yukarıdaki cümlede *sa munare* ifadesi minarenin üzerinden aşağı doğru yapılan bir eylemin bilgisini vermektedir.

Tablo 98: "iz, sa, od" Edatlarının Anlam Farklılığı

Sa *munare*	Minarenin üstünden aşağı doğru
Od *munare*	Minarenin dış duvarından sokağa doğru
İz *munare*	Minarenin içinden (açık kapısından) dışarı doğru

Ayrıca *s(a)* edatı ile ilgi bir başka durum ise *s* veya *sa* olarak kullanımıdır. Edatın ardından gelen ad *"/s/, /š/, /z/, /ž/ seslerinden biri ile başlıyorsa edatın uzun biçimi sa kullanılır."*[195] Bunun yanı sıra edatın arkasından gelen adın *s* biçimi ile söylenmesinde ortaya çıkan zorluktan ötürü de *sa* kullanılır. Bu zorluk genellikle adın iki yahut daha fazla ünsüz ile başlamasından kaynaklanır. Ayrıca *"edatın ardından bir asıl sayı veya tırnak içinde bir ifade geliyorsa yine sa kullanılır."*[196]

İlgi durumunda "-den/dan, -den uzak, ötede" anlamlarını ifade etmek için *s(a)* edatı ilgi durumu ile birlikte kullanılır.

Tablo 99: İlgi Durumunda "s(a)" Edatının "-den/dan" Anlamında Kullanımı

Pao sam ***sa*** *stabl****a.***	*Ağaç****tan*** *düştüm.*
S *drug****e*** *stran****e***	*Diğer taraf****tan***
Uzeo sam knjigu ***sa*** *stol****a.***	Masa**dan** (üzerinden) kitabı aldım.

[194] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 298
[195] Refik Bulić, *Bosanski jezik; jezičko-pravopisni priručnik za učenike osnovnih i srednjih škola*, Bosanska riječ, Tuzla 2001, s. 87
[196] Refik Bulić, *a.g.e.*, s. 88

İlgi durumunda *s(a)* edatı "-den ötürü, -den dolayı" anlamlarını vermek için kullanılır.

Tablo 100: İlgi Durumunda "s(a)" Edatının Sebep Anlamı Karşılaştırması

***S* to*g* *razlog*a**	*Bu sebep**ten** dolayı*

İlgi durumunda *s(a)* edatı özellikle bir dilden yapılan çevirileri göstermek için yaygın şekilde kullanılır. Bu ifadelerde hedef dil *na* edatı + belirtme durumu ile oluşturulur.

Tablo 101: İlgi Durumunda "s(a)" Edatının Çeviri Bildiren İfadelerde Kullanımı

***sa** bosansk**og** jezik**a** na turski jezik*	*Boşnakça**dan** Türkçeye*

İlgi durumunda kullanılan bir başka edat ise *do* edatıdır. Türkiye Türkçesinde "kadar, kala, ta"[197] anlamları ile karşılanır. İlgi durumunda hem yer hem de zaman ifade etmek için kullanılır. Yaygın biçimde *od* edatı ile birlikte kullanılarak "X'den Y'ye kadar" anlamı verir. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde de kullanımı mevcut olan saatlerle ilgili zaman ifadelerinde "kala" anlamında kullanılır. Bu anlamı ile *do* edatı Boşnakçada biçim birimi olamayan sınırlama durumunun (Boş. *terminativ*, İng. *terminative case*) anlamsal gerekliliğini karşılar.

*(v.) Nema zaustavljanja **do** sljedeće kose.* (Rahmanović, 1992:28)

"Bir sonraki bayıra **kadar** durmak yok."

Yukarıdaki cümlede *do* edatı "kadar" anlamında kullanılmış, ardından gelen ifade ise ilgi durumunda yer almıştır.

İlgi durumunda *do* edatı "-e kadar, değin, (saat) kala /var, -e doğru" anlamlarını ifade etmek için kullanılır.

[197] Danijela Ahmetović vd., *a.g.e.,* s. 836

Tablo 102: İlgi Durumunda "do" Edatının "-e kadar" Anlamı

do** rijek**e	Nehr**e kadar**
*Sad je pet **do** osam.*	Sekiz**e** beş **var**.
do** ponedjeljk**a	pazartesiy**e kadar**

İlgi durumunda *do* edatı içerisinde gizli bir "önce" anlamı barındıran yapılarda kullanılır.

Tablo 103: İlgi Durumunda "do" Edatının "önce" Anlamı

do** rat**a	Savaşa **kadar** / savaştan önce
do** ispit**a	Sınava **kadar** / sınavdan önce
do** nov**e** godin**e	Yeni yıla **kadar** / yeni yıldan önce

İlgi durumunda *do* edatı "yanına, bitişiğine" anlamı taşıyan yapılarda kullanılır.

Tablo 104: İlgi Durumunda "do" Edatının "yanına, bitişiğine" Anlamı

*Sjedi **do** mene.*	Yanıma otur.
*Jedan **do** drugoga*	Yan yana
*Ja obično sjedim **do** prozor**a.***	Genellikle pencere kenarına otururum.

İlgi durumunda yaygın bir şekilde kullanılan edatlardan birisi de "yanında olma" anlamı veren *pored* edatıdır. Genellikle yer ifade etmek için kullanılır.

*(vi.) Hamza pokuša da prođe **pored** njega.* (Rahmanović, 1992:197)

"Hamza onun **yanından** geçmeye çalışıyor."

Yukarıdaki cümlede *pored* edatından sonra gelen 3. teklik eril kişi zamirinin ilgi durumu çekimine yer verilmiştir.

Pored edatının ilgi durumu ile çok sayıda kullanımı mevcuttur. Ayrıca ilgi durumunda konum gösteren farklı edatların yerine de kullanılabilir. "yanında, yanına,

yanı sıra, yanı başında" anlamlarında ilgi durumunda kullanımı bulunmaktadır. Bu kullanımı ile *pokraj* "yan, yanında, yanı başında" ve *do* "yanına, bitişiğine" kullanımları ile benzer anlam ve kullanımlara sahiptir.

Tablo 105: İlgi Durumunda "pored" Edatının "yanına, yan yana, yanından" Anlamı

*Dođi i sjedni **pored** mene!*	Gel ve benim **yanıma** otur!
*Metak je proletio **pored** mene.*	Mermi (benim) **yanımdan** geçti.

Pored edatı "boyunca, kıyısında, bitişiğinde" anlamlarıyla ilgi durumunda kullanılır. Bu kullanımı ile *duž* "boyunca" edatı ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 106: İlgi Durumunda "pored" Edatının "boyunca, kıyısında" Anlamı

*On ide **pored** rijek**e**.*	Nehir **boyunca**/ nehrin **yanından** gidiyor.

Pored edatı "yanında, -e rağmen, -e karşın" anlamlarıyla ilgi durumunda kullanılır. Bu kullanımı ile *uprkos /usprkos* "rağmen, inadına, karşın" edatı ile anlamsal bir ortaklık söz konusu ise de *uprkos* edatı daha çok yönelme durumunda (Boş. *dativ*, İng. *dative case*) kullanılır.[198]

Tablo 107: İlgi Durumunda "pored" Edatının "yanında, -e rağmen, -e karşın" Anlamı

***pored** svih upozorenja*	Bütün ikazlara **rağmen**

Ayrıca *pored* edatı "-e ilaveten, -in dışında, yanı sıra, -den başka" anlamlarıyla ilgi durumunda kullanılır.

Tablo 108: İlgi Durumunda "pored" Edatının "-e ilaveten, yanı sıra" Anlamı

***pored** svega toga*	Bütün bunların **yanı sıra**

İlgi durumunda kullanılan edatlardan bir diğeri de *kod* edatıdır. İlgi durumu ile birlikte kullanıldığında ve fiziksel bir yeri işaret ettiğinde "-de/-da, yanında"[199] gibi

[198] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 298; Stjepko Težak-Stjepan Babić, *a.g.e.,* s. 162
[199] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 55

anlamları ile karşılar. *Kod* edatının nesnesi bir kişi ise bu ifade bahsi geçen kişinin de içinde yer aldığı bir topluluğun (aile, arkadaş çevresi, sınıf v.b.) bilgisini verip bahsi geçen nesnenin bu zümreye ait veya bu topluluk ile anılan bir yerde olduğu anlamlarını taşımaktadır.

(vii.) Radićeš ***kod*** *mene, koliko možeš i koliko hoćeš.* (Selimović, 1997:39)

> "Bende (Benim ile, Benim işimde) çalışacaksın, ne kadar yapabilirsen, ne kadar istersen."

Yukarıdaki cümlede *kod* edatı ve ardından gelen kişi zamirinin ilgi durumunda çekimi ile oluşturulan bir ifade bulunmaktadır. Anlamı "kk. Bende" olsa da ifade ettiği anlam; "bana ait olan işte, işyerinde" olarak Türkiye Türkçesine çevrilebilir. İlgi durumunda *kod* edatı "-de, -da, yanında" anlamında kullanılır.

Tablo 109: İlgi Durumunda "kod" Edatının "-de, -da, yanında" Anlamı

kod *kuć**e***	Ev**de** (kendi evinde)
kod *prozor**a***	Pencere**de**

İlgi durumunda *kod* edatı "-de, -da, yanında, üzerinde" anlamında kullanılır.

Tablo 110: İlgi Durumunda "kod" Edatının "-de, -da, yanında, üzerinde" Anlamı

kod *mene*	Bende, üzerimde, yanımda
Nisam imao novčanik ***kod*** *sebe.*	Üzerimde cüzdanım yok. Yanımda cüzdanım yok.
kod *nas*	Bizde (yaşadığımız yerde)

İlgi durumunda *kod* edatı "-de olmak, -e gitmek/gelmek" anlamları ile oluşturulan bazı ifadelerde kullanılır.

Tablo 111: İlgi Durumunda "kod" Edatının "-de olmak, -e gitmek/gelmek" Anlamı

Bio sam ***kod*** *doktora.*	Doktordaydım. (tedavi için)
Dođi ***kod*** *nas.*	Bize gel (ziyaret için)

İlgi durumu ile kullanılan bir başka edat ise *zbog* edatıdır. *Zbog* edatı ilgi durumunda "için, -den dolayı/ötürü, sayesinde, sebebiyle vb." anlamların ifadelere yüklenmesi için kullanılır. Türkiye Türkçesinde birkaç farklı anlamı ve kullanışı karşılar.

(viii.) Žao mi je ***zbog*** *ručk****a.*** (Rahmanović, 1992:217)

"Öğle yemeyi için üzgünüm."

Yukarıdaki cümlede görüleceği üzere *zbog* edatının ardından gelen *ručak* "öğle yemeği" adı ilgi durumundadır.

İlgi durumunda *zbog* edatı "yüzünden, -den dolayı, -den ötürü, -in sayesinde, sebebiyle" anlamlarında sebep, neden göstermek için kullanılır.

Tablo 112: İlgi Durumunda "zbog" Edatı ile Sebep Gösterme

Ne mogu ići na odmor ***zbog*** *djec****e.***	Çocuklar**dan dolayı** tatile gidemiyorum.

İlgi durumunda *zbog* edatı "için" anlamında nedensellik veya amaç, maksat göstermek için kullanılır.

Tablo 113: İlgi Durumunda "zbog" Edatının "için" Anlamı

Veoma mi je žao ***zbog*** *vaš****eg*** *gubitk****a.***	Kaybınız **için** çok üzgünüm.

İlgi durumunda *zbog* edatı "hakkında, üzerinde, -den dolayı" anlamında nedensellik veya amaç, maksat göstermek için kullanılır.

Tablo 114: İlgi Durumunda "zbog" Edatı ile Amaç Gösterme

Osjećam se dobro ***zbog*** *to****ga.***	Bunun **hakkında** /bundan **ötürü** iyi hissediyorum.

İlgi durumunda *zbog* edatı "için, -den dolayı" anlamları ile mecaz ve deyim kullanımı da mevcuttur.

Tablo 115: İlgi Durumunda "zbog" Edatı ile Mecaz İfadeler Oluşturma

*Drago mi je **zbog** toga.*	Bunun **için** minnettarım.

3.2.1.2. İlgi Durumunda Ad Çekimleri

İlgi durumunda ad çekimlerini incelerken daha önceki ad durumlarında da ele alınan sınıflandırmadan yararlanılır. Bu sınıflandırmada adlar [a] türü, [e] türü ve [i] türü olmak üzere üç faklı çekim türü ile biçimlendiklerine değinmiştik. [a] türü çekim büyük oranda eril ve yansız adları içerirken [e] türü ise +A eki ile oluşturulan dişi adların çoğunlukla yer aldığı gruptur. [i] türü altında çekilen adlar ise biçim olarak eril adlara benzeyen +Ø eki alan dişi cins kategorisindeki adlardır. Bu türlerin üçü de temsil ettikleri ad gruplarının ilgi durumu teklik biçiminde aldıkları çekim eklerin tür adı olarak kullanılmasıyla oluşturulmuşlardır.

Tablo 116: İlgi Durumunda Ad Çekimleri

	[a] türü	**[e] türü**	**[i]türü**
Yal. D.	*čovjek*	*kuća*	*smrt*
Teklik	"adam"	"ev"	"ölüm"
İl. D.	*(od) čovjek**a***	*(od) kuć**e***	*(od) smrt**i***
Teklik	"adam(dan)"	"ev(den)"	"ölüm(den)"

3.2.1.2.1. İlgi Durumunda [a] Türü Ad Çekimi

Bu tür çekim grubuna giren adlar büyük ölçüde eril ve yansız dilbilgisel cinse mensup olan adlardır. Yalın durum teklikte sonuna +Ø eki veya /o/ ve /e/ seslerinden birini alan eril adlar ile yansız adlar bu türün çekim ekleriyle biçimlenir. Yalın durum teklikte +Ø eki ile oluşturulan eril adlar ilgi durumu teklikte +A ekini alırken, sonu /o/ veya /e/ seslerinden biri ile biten eril adların son sesleri /a/ sesine dönüşür. Bunun yanı sıra +O veya +E eki ile oluşturulan yansız adlar da ilgi durumu teklikte bu eklerin yerine +A ekini alırlar. İlgi durumu çoklukta ise tüm adlar +A eki ile çekilir.

Eril adların yalın durumda büyük oranda +Ø eki ile oluşturulduğunu söylemiştik. İlgi durumu teklikte bu adlar canlı-cansız veya tek-çok heceli ayrımı olmaksızın sonlarına +A eki alır.

Tablo 117: +Ø Eki Alan Eril Adların İlgi Durumu Çekimi Teklik

Yal. D. **Teklik**	*profesor* "profesör"	*prozor* "pencere"	*grad* "şehir"
İl. D. **Teklik**	*(od) profesor**a*** "profesörden"	*(od) prozor**a*** "pencereden"	*(od) grad**a*** "şehirden"

Çoklukta ise sonlarına yine +A çekim eki alırlar. Ancak bu teklikte kullanılan ekten ses uzunluğu olarak farklıdır. Bu bahsi geçen +A eki teklik yaparken kullanılan ekten daha uzun okunur. İlgi durumu çokluk *[a]* türü çekim eki /ā/ sesi ile karşılanır.

Tablo 118: +Ø Eki Alan Eril Adların İlgi Durumu Çekimi Çokluk

Yal. D. **Çokluk**	*profesori* "profesörler"	*prozori* "pencereler"	*gradovi* "şehirler"
İl. D. **Çokluk**	*(od) profesor**ā*** "profesörlerden"	*(od) prozor**ā*** "pencerelerden"	*(od) grad<u>ov</u>**ā*** "şehirlerden"

Yalın durum çokluk konusunda tek heceli eril adların çokluk biçimlerinde çokluk ekinden önce +OV ve +EV eklerinin kullanıldığından bahsetmiştik. İlgi durumunda tek hecelilere özgü bu biçim devam etmektedir. Yukarıdaki tabloda *grad* "şehir" örneğinde göreceğiniz gibi ilgi durumu çokluk biçiminde /ā/ sesinden önce +OV eki getirilmiştir.

Bunun yanı sıra ilgi durumunda eril adların çekimlerinde farklı birkaç duruma daha rastlanmaktadır. Bunlardan birisi çokluk biçiminde +İ ekinin getirilmesidir.[200]

Tablo 119: İlgi Durumu Çoklukta +İ Alan Eril Adlar

Yal. D. **Çokluk**	*ljudi* "insanlar"	*sati* "saatler (zaman birimi olarak"	*mjeseci* "aylar"
İl. D. **Çokluk**	*(od) ljud**i*** "insanlardan"	*(od) sat**i*** "saatlerden"	*(od) mjesec**i*** "aylardan"

[200] Senahid Halilović vd.,*a.g.e.,* s. 203

Ayrıca ilgi durumu çokluk biçiminde +İJU eki de kullanılabilir. Bu ek ile biçimlenen adlar genellikle diğer çokluk ekleri ile de biçimlenebilir.

Tablo 120: İlgi Durumu Çoklukta +İ Veya +İJU Alan Eril Adlar

Yal. D. **Çokluk**	*prsti* *"parmaklar"*	*gosti* "misafirler"	*nokti* *"tırnaklar"*
İl. D. **Çokluk**	*(od) prst**iju**, prst**i*** "parmaklardan"	*(od) gost**iju**, gost**i*** "misafirlerden"	*(od) nokt**iju**, nokat**ā**, nokt**i*** "tırnaklardan"

Son olarak sonu /lac/ ses grubu ile biten bazı adlarda yalın ve ilgi durumları teklik-çokluk yapılarında farklı bir durum ortaya çıkmaktadır.

Tablo 121: /lac/ Sesleri ile Biten Eril Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*nosi<u>lac</u>* "taşıyıcı"	*gleda<u>lac</u>* "izleyici"	*čita<u>lac</u>* "okuyucu"
Yal. D. **Çokluk**	*nosi<u>oci</u>* "taşıyıcı"	*gleda<u>oci</u>* "izleyiciler"	*čita<u>oci</u>* "okuyucular"
İl. D. **Teklik**	*(od) nosi<u>oc**a**</u>* "taşıyıcıdan"	*(od) gleda<u>oc**a**</u>* "izleyiciden"	*(od) čita<u>oc**a**</u>* "okuyucudan"
İl. D. **Çokluk**	*(od) nosi<u>lac**ā**</u>* "taşıyıcılardan"	*(od) gleda<u>lac**ā**</u>* "izleyicilerden"	*(od) čita<u>lac**ā**</u>* "okuyuculardan"

Bazı eril adlar yalın durumda /o/ veya /e/ sesleri ile bitebilir. Bunlar da diğer eril adlar gibi ilgi durumunda sonlarına +A eki alır. Bu süreç /o/ veya /e/ seslerinin /a/ sesine dönüşmesiyle gerçekleşir. Ayrıca ilgi durumu çoklukta diğer eril adlarda geçerli olan /ā/ sesinin kullanılması bu adlar için de geçerlidir.

Tablo 122: +O ve +E alan Eril Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*auto* “otomobil”	radio “radyo”	*bife* “büfe”	*Hrvoje* “erkek özel isim”
Yal. D. **Çokluk**	*auti* “otomobiller”	*radiji* *“*radyolar*”*	*bifei* “büfeler”	--
İl. D. **Teklik**	*(od) aut**a*** “otomobilden”	*(od)* radi**ja** *“*radyodan*”*	*(od) bifea* “büfeden”	*(od) Hrvoj**a*** ***“Hrvoje’den”***
İl. D. **Çokluk**	*(od) aut**ā*** “otomobillerden”	*(od) radij**ā*** *“*radyolardan*”*	*(od) bife**ā*** “büfelerden”	--

Bazı yansız adların ad durumu çekimlerinde hece sayıları bir birleri ile uyumludur. Herhangi bir genişlemeye uğramazlar. Sonlarındaki /o/ veya /e/ sesleri ilgi durumu teklikte /a/ sesine, ilgi durumu çoklukta ise /ā/ sesine dönüşür.

Tablo 123: +O ve +E Eki Alan Yansız Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*selo* “köy”	*polje* “alan, tarla, ova”
Yal. D. **Çokluk**	*sela* “köyler”	*polja* “alanlar, tarlalar, ovalar”
İl. D. **Teklik**	*(od) sel**a*** “köyden”	*(od) polj**a*** “tarladan”
İl. D. **Çokluk**	*(od) sel**ā*** “köylerden”	*(od) polj**ā*** “tarlalardan”

Bazı yansız adlar ise genişlemeye uğrar. Bu yansız adlar /t/, /n/, /v/, /s/ sesleri ile yapılan +ET, +EN, +EV ve +ES ekleri ile genişlemeye uğrarlar. Ancak yine de ilgi durumu teklikte sonlarına /a/ sesini, çoklukta ise /ā/ sesini alırlar.

Tablo 124: +ET/EN/EV/ES Ekleri Alan Yansız Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*ime* "isim"	*dugme* "düğme"
Yal. D. **Çokluk**	*imena* "isimler"	*dugmeta* "düğmeler"
İl. D. **Teklik**	*(od) imen**a*** "isimden"	*(od) dugmet**a*** "düğmeden"
İl. D. **Çokluk**	*(od) imen**ā*** "isimlerden"	*(od) dugmet**ā*** "düğmelerden"

Yansız adlar arasında ilgi durumunda farklı şekillenen iki tanesi mevcuttur. Yalın ve ilgi durumundaki çekimleri [i] türü isimlerle benzerlik gösterir.[201]

Tablo 125: "oko" ve "uho" Yansız Adlarının İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*oko* "göz"	*uho* "kulak"
Yal. D. **Çokluk**	*oči* "gözler"	*uši* "kulaklar"
İl. D. **Teklik**	*(od) ok**a*** "gözden"	*(od) uh**a*** "kulaklar"
İl. D. **Çokluk**	*(od) očiju* "gözlerden"	*(od) ušiju* "kulaklardan"

3.2.1.2.2. İlgi Durumunda [e] Türü Ad Çekimi

Bu çekim türünde yalın durumda /a/, /e/ ve /o/ seslerinden biri ile biten dişi adların son sesleri ilgi durumunda /e/ sesine dönüşür[202]. Bu çekim türünü büyük oranda yalın durum teklikte sonuna +A eki alan dişi cins adlar oluşturmaktadır. Ancak bunun

[201] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 206
[202] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 208

yanında eril cins olmalarına rağmen /a/ sesi ile biten bazı adlarda mevcuttur. Bu adlar genellikle kod kopyalama yöntemi ile Boşnakçaya geçen sözcüklerdir.

Bu adlar tipik dişi cins adlardır. Bu adların yalın durum teklikteki sonsesi /a/ ilgi durumu teklikte /e/ sesine dönüşür. Bunlar *kuća* "ev", *ptica* "kuş", *bolnica* "hastane", *olovka* "kalem" gibi dişi adlardır.

Tablo 126: +A Eki Alan Dişi Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*kuća* "ev"	*ptica* "kuş"	*žena* "kadın"
Yal. D. **Çokluk**	*kuće* "evler"	*ptice* "kuşlar"	*žene* "kadınlar"
İl. D. **Teklik**	*(od) kuć**e*** "evden"	*(od) ptic**e*** "kuştan"	*(od) žen**e*** "kadından"
İl. D. **Çokluk**	*(od) kuć**ā*** "evlerden"	*(od) ptic**ā*** "kuşlardan"	*(od) žen**ā*** "kadınlardan"

Yalın durum teklikte sonuna +A eki alan dişi cins adların yanı sıra sonu /a/ sesi ile biten bazı eril adlarda benzer biçimde çekime uğrar.

Tablo 127: +A Eki Alan Eril Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*tata* "baba"	*daidža* "dayı"	*vođa* "önder"
Yal. D. **Çokluk**	*tate* "babalar"	*daidže* "dayılar"	*vođe* "önderler"
İl. D. **Teklik**	*(od) tat**e*** "babanın"	*(od) daidž**e*** "dayıdan"	*(od) vođ**e*** "önderin"
İl. D. **Çokluk**	*(od) tat**ā*** "babaların"	*(od) daidž**ā*** "dayılardan"	*(od) vođ**ā*** "önderlerin"

Bazı dişi adları teklik biçimleri yoktur. Bu sebeple ilgi durumunda sadece çokluk biçimleri çekime uğrarlar.

Tablo 128: Yalnız Çokluk Biçimi Bulunan Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Çokluk**	*hlače* “pantolon”	*makaze* “makas”	*novine* “gazete”
İl. D. **Çokluk**	*(od) hlač**ā*** “pantolondan”	*(od) makaza* “makastan”	*(od) novin**ā*** “gazeteden”

Boşnakçada bazı adlar farklı yapılara sahiptir. Bunlardan biri olan mati “anne” sözcüğü [e] türüne göre çekilir. Mati adı yalın durum çoklukta *matere* “anneler”; ilgi durumu teklikte *(od) mater**e*** “anneden”, ilgi durumu çoklukta *(od) mater**ā*** “annelerden” olarak çekilir.

Boşnakçada *braća* “erkek kardeşler”, *djeca* “çocuklar” vb. topluluk adlarının kurallı teklik çokluk çekimleri dışında kalırlar. Biçim olarak teklik ancak anlam olarak çokluk bildiren bu adlar [e] türüne göre çekilir.

Tablo 129: [e] Türü Çekim Grubundaki Topluluk Adlarının İlgi Durumu Çekimi

Yal. D. **Teklik**	*djeca* “çocuklar”	*braća* “erkek kardeşler”
İl. D. **Teklik**	*(od) djec**e*** “çocuklardan”	*(od) brać**e*** “erkek kardeşlerden”

Yalın durum teklikte +A eki alan bazı dişi adlarda eki oluşturan /a/ sesinden önce iki yahut daha fazla ünsüz aralarında bir ünlü olmaksızın yer alırlar. Bunlar *olo**vk**a* “kurşun kalem”, *djevo**jk**a* “kız”, *o**vc**a* “koyun” gibi dişi adlardır. Bu adların son sesinden önceki ünsüzlerinin arasına ilgi durumu çoklukta /ā/ sesi veya /á/ sesi getirilir. Bu faklı yapı *nepostojano /a/* “kk. sabit olmayan /a/” kuralı sebebiyle oluşur.

Tablo 130: Genişleyen Dişi Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D.	*djevojka*	*ovca*	*sestra*
Teklik	"kız"	"koyun"	"kız kardeş"
Yal. D.	*djevojke*	*ovce*	*sestre*
Çokluk	"kızlar"	"koyunlar"	"kız kardeşler"
İl. D.	*(od) djevojk**e***	*(od) ovc**e***	*(od) sestr**e***
Teklik	"kızdan"	"koyundan"	"kız kardeşten"
İl. D.	*(od) djevoj**ākā***	*(od) ov**ácā***	*(od) sest**árā***
Çokluk	"kızlardan"	"koyunlardan"	"kız kardeşlerden"

Ancak bu tip adlarda sonsesten önceki ünsüzler /st/, /zd/, /št/, /šć/, /šč/, /žd/ gibi iki ünsüzün ard arda gelmesiyle oluşuyorsa bu genişleme gerçekleşmez.[203]

Tablo 131: Genişlemeyen Dişi Adların İlgi Durumu Çekimi

Yal. D.	*pošta*	*gazda*	*lasta*
Teklik	"postane"	"patron"	"kırlangıç"
Yal. D.	*pošte*	*gazde*	*laste*
Çokluk	"postaneler"	"patronlar"	"kırlangıçlar"
İl. D.	*(od) pošt**e***	*(od) gazd**e***	*(od) last**e***
Teklik	"postaneden"	"patrondan"	"kırlangıçtan"
İl. D.	*(od) pošt**ā***	*(od) gazda*	*(od) last**ā***
Çokluk	"postanelerden"	"patronlardan"	"kırlangıçlardan"

Ayrıca yine benzer biçime sahip olan bazı dişi adlar ilgi durumu çoklukta /ā/ sesi veya /ī/ sesi ile çekilebilir. /ī/ sesi ile çekilmesi durumunda ilgi durumu çoklukta ad genişlemez.

[203] Senahid Halilović vd.,*a.g.e.*, s. 210

Tablo 132: İlgi Durumu Çpklukta +A veya +İ Alan Dişi Adlar

Yal. D. **Teklik**	*tačka* "nokta"	*vatra* "ateş"	*olovka* "kalem"
Yal. D. **Çokluk**	*tačke* "noktalar"	*vatre* "ateşler"	*olovke* "kalemler"
İl. D. **Teklik**	*(od) tačk**e*** "noktadan"	*(od) vatr**e*** "ateşten"	*(od) olovk**e*** "kalemden"
İl. D. **Çokluk**	*(od) tač**ā**k**ā**-tačk**ī*** "noktalardan"	*(od) vat**ā**r**ā**-vatr**ī*** "ateşlerden"	*(od) olov**ā**k**ā**-olovk**ī*** "kalemlerden"

Bazı adlarda ise üç farklı biçimde ilgi durumu çoklukta kullanılır.

Tablo 133: İlgi Durumda Genişleyen veya +A, +İ Eklerinden Birini Alan Dişi Adlar

Yal. D. **Teklik**	*kletva* "lanet"	*narudžba* "talep"
Yal. D. **Çokluk**	*kletve* "lanetler"	*narudžbe* "talepler"
İl. D. **Teklik**	*(od) kletv**e*** "lanetten"	*(od) narudžb**e*** "talepten"
İl. D. **Çokluk**	*(od) kletv**ā**-klet**ā**v**ā**-kletv**ī*** "lanetlerden"	*(od) narudžb**ā**-narudž**ā**b**ā**-narudžb**ī*** "taleblerden"

3.2.1.2.3. İlgi Durumunda [i] Türü Ad Çekimi

Bu çekim türü altında yer alan adlar sonuna +Ø eki alan dişi adlardır. Bu biçim her ne kadar eril adlara benzeseler de bunlar dişi cins adlardır. Yalın durumda

teklikte +Ø ekini alan adlar ilgi durumu teklikte +İ çekim eki alırlar. Yalın durum çoklukta tekrar +İ eki alırken ilgi durumu çoklukta da +İ eki ile çekilirler.

Tablo 134: [i] Türündeki Dişi Adların İlgi Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*riječ* "sözcük"	*ljubav* "sevgi"	*bolest* "hastalık"
Yal. D. **Çokluk**	*riječi* "sözcükler"	*ljubavi* "sevgiler"	*bolesti* "hastalıklar"
İl. D. **Teklik**	*(od) riječ**i*** "sözcükten"	*(od) ljubav**i*** "sevgiden"	*(od) bolest**i*** "hastalıktan"
İl. D. **Çokluk**	*(od) riječ**i*** "sözcüklerden"	*(od) ljubav**i*** "sevgilerden"	*(od) bolest**i*** "hastalıklardan"

Bazı topluluk adları yalın durumda +AD eki ile oluşturulur. Bu adların çokluk biçimleri yoktur ve [i] türüne göre çekilir.

Tablo 135: [i] Türündeki Topluluk Adlarının İlgi Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*dugmad* "düğmeler"	*guščad* "kaz yavruları"	*siročad* "yetimler"
İl. D. **Teklik**	*(od) dugmad**i*** "düğmelerden"	*(od) guščad**i*** "kaz yavrularından"	*(od) siročad**i*** "yetimlerden"

Boşnakçada *kći* "kız evlat" adı *[i]*türüne göre çekimlenir. *Kći* adı yalın durum çoklukta *kćeri* "kız evlatlar"; ilgi durumu teklikte *(od) kćeri* "kız evlattan" ve ilgi durumu çoklukta da *(od) kćeri* "kız evlatlardan" olarak çekilir.

Bazı adlar ilgi durumu çoklukta +İ eki ile çekilmelerinin yanında +İJU çekim eki ile de biçimlenebilirler.

Tablo 136: İlgi Durumu Çoklukta +İ veya +İJU Alan [i] Türü Adlar

Yal. D. **Teklik**	*kokoš* "tavuk"	*kost* "kemik"
Yal. D. **Çokluk**	*kokoši* "tavuklar"	*kosti* "kemikler"
İl. D. **Teklik**	*(od) kokoš**i*** "tavuktan"	*(od) kosti* "kemikten"
İl. D. **Çokluk**	*(od) kokoš**ī** / kokoš**ijū*** "tavuklardan"	*(od) kost**ī** / kost**ijū*** "kemiklerden"

3.2.1.3. İlgi Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri

Ad soylu sözcükler arasında yer alan sıfatlara ve zamirlere ilgi durumunda gelen ekler ile adlara gelen ekler ciddi ölçüde farklılık gösterir. Bu farklılaşma büyük ölçüde eril ve yansız adları niteleyen sıfatlarda ortaya çıkmasının yanında sıfatın belirli ve belirsiz olması ile de doğrudan alakalıdır.

3.2.1.3.1. İlgi Durumunda Sıfatların Çekimleri

Sıfatlar yalın durumda olduğu gibi ilgi durumunda da niteledikleri ismin cinsine ve sayısına göre farklı eklerle çekilirler. Bunun yanı sıra belirli ve belirsiz oluşları da çekimlerde farklılaşmaya yol açan etkenlerden birisidir. Aşağıdaki tabloda belirsiz görünüşe sahip sıfatların yalın durum teklik ve çokluk ile ilgi durumu teklik ve çokluk karşılaştırması verilmiştir.

Tablo 137: İlgi Durumunda Belirsiz Eşitlik Derecesi Sıfalarının Çekimi

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*lijep šešir* “güzel şapka”	*lijepa kuća* “güzel ev”	*lijepo jezero* “güzel göl”
Yal. D. Çok.	*lijepi šeširi* “güzel şapkalar”	*lijepe kuće* “güzel evler”	*lijepa jezera* “güzel göller”
İl. D. Tek. (Belirsiz)	*lijep**a** šešira* “güzel şapkanın”	*lijep**e** kuće* “güzel evin”	*lijep**a** jezera* “güzel gölün”
İl. D. Çok.	*lijep**ih** šešira* “güzel şapkaların”	*lijep**ih** kuća* “güzel evlerin”	*lijep**ih** jezera* “güzel göllerin”

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere ilgi durumu teklikte eril adları niteleyen sıfatlar belirsiz görünüşlerinde +A eki ile çekilirken, yansız adları niteleyen sıfatların sonundaki /e/ veya /o/ sesleri /a/ sesine dönüşmektedir. Dişi adları niteleyen sıfatlarda ise yalın durum teklikte sıfatın sonundaki /a/ sesi, ilgi durumu teklikte /e/ sesine dönüşmektedir. Bu görünüşleri ile sıfatlar adların ilgi durumunda aldıkları çekim ekleri ile büyük benzerlik göstermektedir. Ancak belirli görünüşe sahip sıfatlar için böyle bir benzerlikten söz etmek mümkün değildir.

Tablo 138: İlgi Durumunda Belirli Eşitlik Derecesi Sıfalarının Çekimi

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek. (Belirli)	*lijep**i** šešir* “güzel şapka” veya “güzel olan şapka”	*lijepa kuća* “güzel ev”	*lijepo jezero* “güzel göl” veya “güzel olan göl”
Yal. D. Çok.	*lijepi šeširi* “güzel şapkalar” veya “güzel olan şapkalar”	*lijepe kuće* “güzel ev”	*lijepa jezera* “güzel göller” veya “güzel olan göller”
İl. D. Tek. (Belirli)	*lijep**og(a)** šešira* “güzel şapkanın” veya “güzel olan şapkanın”	*lijep**e** kuće* “güzel evin”	*lijep**og(a)** jezera* “güzel gölün” veya “güzel olan gölün”
İl. D. Çok.	*lijep**ih** šešira* “güzel şapkaların” veya “güzel olan şapkaların”	*lijep**ih** kuće* “güzel evlerin”	*lijep**ih** jezera* “güzel göllerin” veya “güzel olan göllerin”

Belirli ve belirsiz görünüşe sahip sıfatları karşılaştırdığımızda ilk göze çarpan farklılıklardan birisi, yalın durum teklikte eril adı niteleyen sıfatın belirsiz görünüşte +Ø eki alırken belirli görünüşte +İ eki almasıdır. Dişi ve yansız adları niteleyen sıfatlarda ise yalın durum teklikte eril adları niteleyen sıfatlarda olduğu gibi belirli ve belirsiz görünüşlerden kaynaklanan bir farklılık söz konusu değildir. Bunun yanı sıra ilgi durumu teklikte eril ve yansız adları niteleyen belirli sıfatlar +EG(A) veya +OG(A)[204] eki alırken, yine aynı ad durumunda eril ve yansız adları niteleyen belirsiz sıfatlar ise +A ekini alırlar. Ancak dişi adları niteleyen sıfatlar hem belirli hem de belirsiz formda /e/ sesi ile biter ve bir farklılık göstermez. Ayrıca ad durumlarının çokluk biçimlerinde sıfatların belirli ve belirsiz görünüşlerden kaynaklanan bir farklılaşmadan söz edilemez. Her iki görünüşte ve her üç cinste ilgi durumunda adların çokluk biçimlerini niteleyen sıfatlar +İH ekini alır.

Belirli ve belirsiz sıfat görünüşlerinden başka değinilmesi gereken bir başka konu ise kıyaslama sıfatlarının ilgi durumunda uğradıkları değişmelerdir. Niteleyicilerin kıyaslama anlamı vermeleri için sıfatlara +Šİ/ŠA/ŠE, +Jİ/JA/JE, +İJİ/İJA/İJE eklerinin eklendiğini ve böylece kıyaslama belirten sıfatların oluşturulduğuna daha önce değinmiştik. Bu eklerle şekillenen yeni sıfatların ilgi durumunda çekimleri aşağıdaki gibi olacaktır.

Sonuna +Šİ/ŠA/ŠE eki alarak oluşturulan kıyaslama sıfatlarının ilgi durumunda çekimi şu şekilde olacaktır.

[204] +OG(A) eki ilgi durumu teklikte eril ve yansız adları niteleyen sıfatlara getirilir. Eğer bu sıfatlar damaksıl bir ünsüz ile bitiyorsa (č, ć, dž, đ, j, lj, nj, š, ž) +OG eki yerine +EG eki getirilir. Örneğin *lijep* "güzel" sıfatı ilgi durumunda +OG eki ile çekilerek *lijepog* biçimine dönüşürken, yine aynı sıfatın kıyaslama biçimi olan *ljepši* "daha güzel" sıfatı /š/ sesinin damaksıl olmasından dolayı ilgi durumu teklikte +EG eki alır ve *ljepšeg* olarak çekime uğrar.

Tablo 139: +Šİ/ŠA/ŠE Eki ile Oluşturulan Kıyaslama Sıfatlarının İl. D. Çekimi

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. **Teklik**	*ljepši šešir* “daha güzel şapka”	*ljepša kuća* “daha güzel ev”	*ljepše selo* “daha güzel köy”
Yal. D. **Çokluk**	*ljepši šeširi* “daha güzel şapkalar”	*ljepše kuće* “daha güzel evler”	*ljepša sela* “daha güzel köyler”
İl. D. **Teklik**	*(od) ljepš**eg(a)** šešira* “daha güzel şapkadan”	*(od) ljepš**e** kuće* “daha güzel evden”	*(od) ljepš**eg(a)** sela* “daha güzel köyden”
İl. D. **Çokluk**	*(od) ljepš**ih** šešira* “daha güzel şapkalardan”	*(od) ljepš**ih** kuća* “daha güzel evlerden”	*(od) ljepš**ih** sela* “daha güzel köylerden”

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere yalın durum teklikte +Šİ eki alan eril adı niteleyen kıyaslama sıfatı ilgi durumu teklikte +EG(A) ekini almıştır. Aynı şekilde yalın durum teklikte +ŠE eki alan yansız adları niteleyen kıyaslama sıfatı ilgi durumu teklikte yine +EG(A) ekini almıştır. Dişi cins adları niteleyen kıyaslama sıfatı ise yalın durum teklikte aldığı +ŠA ekinde yer alan /a/ sonsesinin /e/ sesine dönüşmesiyle şekillenmiştir. Ayrıca her üç cinste de ilgi durumu çoklukta +İH eki getirilmiştir.

Sonuna +Jİ/JA/JE eki alarak oluşturulan kıyaslama durumlarında ise sıfat kökünde ortaya bazı değişimler çıkmaktadır. Bu eklerle kıyaslama yapılan sıfatların sayısı oldukça fazladır. Aynı şekilde sıfatın nitelediği adın cinsine göre ekler değişiklik gösterir. Bu eklerle yalın durumda yapılan kıyaslamalarda eril adı niteleyen sıfatlar +Jİ ekini, dişi adı niteleyen sıfatlar +JA ekini alırken yansız adları niteleyen sıfatlar da +JE ekini alırlar. Ayrıca eril çokluk +Jİ, dişi çokluk +JE, yansız çokluk +JA ekleriyle yapılır.

Bu eklerle yapılan kıyaslama sıfatlarında asıl dikkat edilmesi gereken konu ekin ilk sesini oluşturan /j/ sesi ile sıfatın sonsesinin bir araya gelmesinde yaşanan ses değişimleridir. Örneğin *mlad* “genç” sıfatına kıyaslama eklerinden birinin eklenmesi durumunda bir ses değişimi ortaya çıkmaktadır. Bu değişim şu şekilde gerçekleşecektir: *mlad + ji = mlađi*. Bunun sebebi /d/ sesinin yanına gelen /j/ sesinin onu yumuşatması ve /đ/ sesine dönüşmesine sebep olmasıdır.

Tablo 140: +Jİ/JA/JE Eki ile Oluşturulan Kıyaslama Sıfatlarının İl. D. Çekimi

	Eril Cins	**Dişi Cins**	**Yansız Cins**
Yal. D. Teklik	*mlađi student* "daha genç öğrenci"	*mlađa žena* "daha genç kadın"	*mlađe drvo* "daha genç ağaç"
Yal. D. Çokluk	*mlađi studenti* "daha genç öğrenciler"	*mlađe žene* "daha genç kadınlar"	*mlađa drveta* "daha genç ağaçlar"
İl. D. Teklik	*(od) mlađ**eg(a)** studenta* "daha genç öğrenciden"	*(od) mlađ**e** žene* "daha genç kadından"	*(od) mlađ**eg(a)** drveta* "daha genç ağaçtan"
İl. D. Çokluk	*(od) mlađ**ih** studenata* "daha genç öğrencilerden"	*(od) mlađ**ih** žena* "daha genç kadınlardan"	*(od) mlađ**ih** drveta* "daha genç ağaçlardan"

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi yalın durumda *mlađi* "daha genç" kıyaslama sıfatı ilgi durumu teklikte /đ/ damaksıl bir ses olmasından dolayı +EG eki ile çekilmiştir. Aynı şekilde yalın durum teklikte *mlađe* "daha genç" yansız adları niteleyen kıyaslama sıfatı ilgi durum teklikte yine +EG ekini almıştır. Dişi cins adları niteleyen kıyaslama sıfatı ise yalın durum teklikte /a/ sesi ile biterken ilgi durumu teklikte bu ses /e/ sesine dönüşmüştür. Her üç cinsi niteleyen kıyaslama sıfatları ilgi durumu çoklukta +İH eki ile çekilmişlerdir.

Tablo 141: +İJİ/İJA/İJE Eki ile Oluşturulan Kıyaslama Sıfatlarının İl. D. Çekimi

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Teklik	*ukusniji šipak* "daha lezzetli nar"	*ukusnija jabuka* "daha lezzetli elma"	*ukusnije meso* "daha lezzetli et"
Yal. D. Çokluk	*ukusniji šipci* "daha lezzetli narlar"	*ukusnije jabuke* "daha lezzetli elmalar"	*ukusnija mesa* "daha lezzetli etler"
İl. D. Teklik	*(od) ukusnij**eg(a)** šipka* "daha lezzetli nardan"	*(od) ukusnije jabuk**e*** "daha lezzetli elmadan"	*(od) ukusnij**eg(a)** mesa* "daha lezzetli etten"
İl. D. Çokluk	*(od) ukusnij**ih** šipaka* "daha lezzetli narlardan"	*(od) ukusnij**ih** jabuka* "daha lezzetli elmalardan"	*(od) ukusnij**ih** mesa* "daha lezzetli etlerden"

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere teklik bildiren ilgi durumdaki eril ve yansız adları niteleyen sıfatlara +OG/EG eklerinden biri eklenir. Sıfat kökünde kalan son ses /j/ sesidir. Daha önce bahsedildiği gibi /j/ sesi damaksıl bir ses olduğundan dolayı +EG ilgi durumunun sıfat eki ile çekilmiştir. Dişi adları niteleyen sıfatın sonundaki /a/ sesi ilgi durumunda /e/ sesine dönüşmüştür. Her üç cins için ilgi durumu çoklukta ise +İH eki kullanılmıştır.

Tablo 142: Düzensiz Kıyaslama Sıfatlarının İl. D. Çekimi

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Teklik	*bolji šešir* "daha iyi şapka"	*bolja žena* "daha iyi kadın"	*bolje meso* "daha iyi et"
Yal. D. Çokluk	*bolji šeširi* "daha iyi şapkalar"	*bolje žene* "daha iyi kadınlar"	*bolja mesa* "daha iyi etler"
İl. D. Teklik	*(od) bolj**eg(a)** šešira* "daha iyi şapkadan"	*(od) bolj**e** žene* "daha iyi kadından"	*(od) bolj**eg(a)** mesa* "daha iyi etten"
İl. D. Çokluk	*(od) bolj**ih** šešira* "daha iyi şapkalardan"	*(od) bolj**ih** žena* "daha iyi kadınlardan"	*(od) bolj**ih** mesa* "daha iyi etlerden"

En üst derece sıfatlarının nasıl oluşturulduğundan daha önce bahsetmiştik. İlgi durumu çekimleri ise şu şekildedir.

Tablo 143: En Üst Derece Sıfatların İlgi Durumu Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Teklik	*najljepši šešir* "en güzel şapka"	*najljepša žena* "en güzel kadın"	*najljepše meso* "en güzel et"
Yal. D. Çokluk	*najljepši šeširi* "en güzel şapkalar"	*najljepše žene* "en güzel kadınlar"	*najljepša mesa* "en güzel etler"
İl. D. Teklik	*(od) najljepš**eg(a)** šešira* "en güzel şapkadan"	*(od) najljepš**e** žene* "en güzel kadından"	*(od) najljepš**eg(a)** mesa* "en güzel etten"
İl. D. Çokluk	*(od) najljepš**ih** šešira* "en güzel şapkalardan"	*(od) najljepš**ih** žena* "en güzel kadınlardan"	*(od) najljepš**ih** mesa* "en güzel etlerden"

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere sıfatların ilgi durumunda aldığı başlıca ekler şöyledir. Eril ve yansız adları niteleyen sıfatlar ilgi durumu teklikte sonseslerinin damaksıl ünlülerden birisi olması durumunda +EG ekini alırken, diğer ünsüzlerle sonlananlar ise +OG ekini alırlar. Yalın durum teklikte /a/ sesiyle ile biten dişi adları niteleyen sıfatlar /a/ sonsesi ilgi durumu teklikte /e/ sesine dönüşmesi ile biçimlenirler. İlgi durumu çoklukta eril, dişi ve yansız adları niteleyen tüm sıfatlar +İH ekini alırlar.

3.2.1.3.2. İlgi Durumunda Zamirlerin Çekimleri

Boşnakçada zamirler adın yerine kullanılan ve sıfat görevinde olanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu bağlamda ilgi durumunda da yerine kullanıldıkları adın ve nitelediği adın cins ve sayısına göre faklı çekimlere maruz kalırlar.

Kişi zamirleri ilgi durumunda, durumun +NIN/NİN/NUN/NÜN anlamından daha çok önlerine gelen edatların sözcüğe yüklediği anlamı taşırlar.

Tablo 144: İlgi Durumunda Teklik Kişi Zamirleri

		Yal. D.	**İl. D.**	
			Uzun	**Kısa**[205]
1. teklik		*ja* “ben”	*(od)*[206] *mene* “benden”	*me*
2. teklik		*ti* “sen”	*(od) tebe* “senden”	*te*
3. teklik	**Eril**	*on* “o”	*(od) njega* “ondan”	*ga*
	Dişi	*ona* “o”	*(od) nje* “ondan”	*je*
	Yansız	*ono* “o”	*(od) njega* “ondan”	*ga*
Tüm şahıslar için			*(od) sebe* “kendinden”	*se*

[205] İlgi durumunda kişi zamirlerinin uzun ve kısa biçimleri mevcuttur. Edat ile kullanıldığında sadece zamirlerin uzun biçimleri kullanılır. Kısa biçimler ise edatsız kullanımlara özgüdür.

[206] İlgi durumunda kişi zamiri genellikle od, između, pored vb. edatlarla birlikte kullanılır ve bu edatların bildirdiği yön, zaman, mekan gibi farklı anlamlarla şekillenirler. Yukarıdaki tabloda od “-den, -dan” anlamındaki edat ile birlikte kullanılmıştır.

(i.) *Očekuju to od* ***mene***. (Selimović, 1973:285)

"Benden bunu bekliyorlardı."

Yukarıdaki cümlede de görüleceği üzere *ja* "ben" kişi zamirinin ilgi durumu çekimi olan *mene* zamiri *od* "-den/dan" edatı ile birlikte kullanılmış ve "benden" anlamını oluşturmuştur.

Tablo 145: İlgi Durumunda Çokluk Kişi Zamirleri

		Yal. D.	**İl. D.**	
			Uzun	**Kısa**
1. çokluk		*mi* "biz"	*(od) nas* "bizden"	--
2. çokluk		*vi* "siz	*(od) vas* "sizden"	--
3. çokluk	**Eril**	*oni* "onlar"	*(od) njih* "onlardan"	*ih*
	Dişi	*one* "onlar"		
	Yansız	*ona* "onlar"		
Tüm şahıslar için			*(od)sebe* "kendinden"	--

(ii.) *Ja sam rekao, i znao sam da sam viši* ***od njih***. (Selimović, 1973:276)

"Söyledim ve biliyordum ki **onlardan** daha büyüğüm."

Yukarıdaki cümlede görüleceği üzere "onlardan" anlamını vermek üzere *od* edatı ile *oni, one* ve *ona* 3. çokluk kişi zamirlerinin ilgi durumu çekimi olan *njih* zamiri kullanılmıştır.

Bunun yanı sıra dönüşlük bildiren *sebe* "kendi" zamirinin de kullanımı şu şekildedir.

(iii.) *Mogao sam da ustanem i odem, da pobjegnem* ***od sebe*** *i od njih.* (Selimović, 1973:156)

"**Kendimden** ve onlardan kaçabilmek için kalabilir yahut gidebilirim."

Bu zamirin ilgi durumunda kısa formu *se* biçiminde kullanılır. Kişi zamirleri gibi kendisinden önce bir edat gelmesi durumunda uzun biçimi *sebe* diğer durumlarda *se* kullanılır.

Boşnakçada yaygın biçimde kullanılan bir diğer zamir türü ise iyelik bildiren zamirlerdir. Bu zamirler sıfat görevindedirler. Arkalarından gelen adı nitelerler ve bu adın cins ve sayısına göre farklılaşırlar. İlgi durumunda da çekimleri yine cins ve sayılarına göre farklılık gösterir.

İyelik zamirlerinin ilgi durumunda nasıl çekildiğini gösterirken niteledikleri adların da gösterilmesi anlamın algılanmasını kolaylaştıracaktır.

Tablo 146: 1. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin İl. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*moj šešir* "benim şapkam"	*moja kuća* "benim evim"	*moje selo* "benim köyüm"
Yal. D. **Çokluk**	*moji šeširi* "benim şapkalarım"	*moje kuće* "benim evlerim"	*moja sela* "benim köylerim"
İl. D. **Teklik**	*m**og(a)**/moj**eg(a)** šešira* "benim şapkamın"	*moj**e** kuće* "benim evimin"	*m**og(a)**/moj**eg(a)** sela* "benim köyümün"
İl. D. **Çokluk**	*moj**ih** šešira* "benim şapkalarımın"	*moj**ih** kuća* "benim evlerimin"	*moj**ih** sela* "benim köylerimin"

Yukarıda görüldüğü gibi ilgi durumunda iyelik zamirleri çoklukta bir ortaklık bulunmaktadır. Eril, dişi ve yansız cins adları niteleyen iyelik zamirlerinin üçü de iyelik zamirine +İH eki olarak çekilmiştir. Tekliklerde ise farklılaşma görülmektedir. Yansız ve eril adları niteleyen ilgi durumu teklik *mog(a)* biçiminde yahut iyelik zamirine +EG(A) eki eklenerek oluşmuştur. Bu iki yapı arasında anlamsal veya dilbilgisel bir fark yoktur. İkisi de bir birlerinin yerine kullanılabilirken *mog(a)* diğerine göre daha sık kullanılmaktadır.

Tablo 147: 2. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin İl. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*tvoj šešir* “senin şapkan”	*tvoja kuća* “senin evin”	*tvoje selo* “senin köyün”
Yal. D. **Çokluk**	*tvoji šeširi* “senin şapkaların”	*tvoje kuće* “senin evlerin”	*tvoja sela* “senin köylerin”
İl. D. **Teklik**	*tv**og(a)**/tvoj**eg(a)** šešira* “senin şapkanın”	*tv**oje** kuće* “senin evinin”	*tv**og(a)**/tvoj**eg(a)** sela* “senin köyünün”
İl. D. **Çokluk**	*tvoj**ih** šešira* “senin şapkalarının”	*tvoj**ih** kuća* “senin evlerinin”	*tvoj**ih** sela* “senin köylerinin”

Tablo 148: 1. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin İl. D. Çekimleri

	Eril	Dişi	Yansız
Yal. D. Teklik	*naš šešir* “bizim şapkamız”	*naša kuća* “bizim evimiz”	*naše selo* “bizim köyümüz”
Yal. D. Çokluk	*naši šeširi* “bizim şapkalarımız”	*naše kuće* “bizim evlerimiz”	*naša sela* “bizim köylerimiz”
İl. D. Teklik	*naš**eg(a)** šešira* “bizim şapkamızın”	*naš**e** kuće* “bizim evimizin”	*naš**eg(a)** sela* “bizim köyümüzün”
İl. D. Çokluk	*naš**ih** šešira* “bizim şapkalarımızın”	*naš**ih** kuća* “bizim evlerimizin”	*naš**ih** sela* “bizim köylerimizin”

Tablo 149: 2. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin İl. D. Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*vaš šešir* “sizin şapkanız”	*vaša kuća* “sizin eviniz”	*vaše selo* “senin köyünüz”
Yal. D. **Çokluk**	*vaši šeširi* “sizin şapkalarınız”	*vaše kuće* “sizin evleriniz”	*vaša sela* “sizin köyleriniz”
İl. D. **Teklik**	*vaš**eg(a)** šešira* “sizin şapkanızın”	*vaš**e** kuće* “sizin evinizin”	*vaš**eg(a)** sela* “sizin köyünüzün”
İl. D. **Çokluk**	*vaš**ih** šešira* “sizin şapkalarınızın”	*vaš**ih** kuća* “sizin evlerinizin”	*vaš**ih** sela* “sizin köylerinizin”

Diğer ad durumlarında olduğu gibi ilgi durumunda da 3. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamirleri ile ilgili olarak iki farklı durumun ortaya konması gerekmektedir. Bu durumlardan ilki zamirin yerine kullanıldığı adın dilbilgisel cinsidir. Bu adın eril veya yansız olması durumunda *njegov/njegova/njegovo* "onun" iyelik zamiri kullanılması gerekmektedir. Ancak zamirin yerine kullanıldığı ad dişi bir ad ise bu sefer *njen/njena/njeno* "onun" zamiri kullanılmaktadır. İkinci bilinmesi gereken durum ise zamirin nitelediği ismin cinsidir. Bu ikinci durum diğer iyelik zamirlerinde de görülmektedir.

Tablo 150: 3.Teklik Eril ve Yansız Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin İl. D. Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*njegov šešir* "onun şapkası"	*njegova kuća* "onun evi"	*njegovo selo* "onun köyü"
Yal. D. **Çokluk**	*njegovi šeširi* "onun şapkaları"	*njegove kuće* "onun evleri"	*njegova sela* "onun köyleri"
İl. D. **Teklik**	*njegov**a**/njegov**og(a)** šešira* "onun şapkasının"	*njegov**e** kuće* "onun evinin"	*njegov**a**/njegov**og(a)** sela* "onun köyünün"
İl. D. **Çokluk**	*njegov**ih** šešira* "onun şapkalarının"	*njegov**ih** kuća* "onun evlerinin"	*njegov**ih** sela* "onun köylerinin"

Tablo 151: 3.Teklik Dişi Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin İl. D. Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*njen šešir* "onun şapkası"	*njena kuća* "onun evi"	*njeno selo* "onun köyü"
Yal. D. **Çokluk**	*njeni šeširi* "onun şapkaları"	*njene kuće* "onun evleri"	*njena sela* "onun köyleri"
İl. D. **Teklik**	*njen**a**/njen**og(a)** šešira* "onun şapkasının"	*njen**e** kuće* "onun evinin"	*njen**a**/njen**og(a)** sela* "onun köyünün"
İl. D. **Çokluk**	*njen**ih** šešira* "onun şapkalarının"	*njen**ih** kuća* "onun evlerinin"	*njen**ih** sela* "onun köylerinin"

Tablo 152: 3. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin İl. D. Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*njihov šešir* “onların şapkası”	*njihova kuća* “onların evi”	*njihovo selo* “onların köyü”
Yal. D. Çokluk	*njihovi šeširi* “onların şapkaları”	*njihove kuće* “onların evleri”	*njihova sela* “onların köyleri”
İl. D. Teklik	*njihov**a**/njihov**og(a)** šešira* “onların şapkasının”	*njen**e** kuće* “onların evinin”	*njihov**a**/njihov**og(a)** sela* “onların köyünün”
İl. D. Çokluk	*njihov**ih** šešira* “onların şapkalarının”	*njihov**ih** kuća* “onların evlerinin”	*njihov**ih** sela* “onların köylerinin”

Tablo 153: Tüm Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin İl. D. Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*svoj šešir* “kendi şapkası”	*svoja kuća* “kendi evi”	*svoje selo* “kendi köyü”
Yal. D. Çokluk	*svoji šeširi* “kendi şapkaları”	*svoje kuće* “kendi evleri”	*svoja sela* “kendi köyleri”
İl. D. Teklik	*sv**og(a)**/svoj**eg(a)** šešira* “kendi şapkasının”	*svoj**e** kuće* “kendi evinin”	*sv**og(a)**/svoj**eg(a)** sela* “kendi köyünün”
İl. D. Çokluk	*svoj**ih** šešira* “kendi şapkalarının”	*svoj**ih** kuća* “kendi evlerinin”	*svoj**ih** sela* “kendi köylerinin”

Boşnakçada iyelik zamirleri konusunda dikkat edilmesi gereken hususlardan biri hem zamirin hem de nitelediği adın çokluk biçimlerinin bulunmasıdır. Örneğin, *moj šešir* “benim şapkam” öbeğinin çokluk biçimi *moji šeširi* “benim şapkalarım” şeklinde olacaktır. Dikkat edileceği gibi hem *moj* “benim” iyelik zamirine hem de *šešir* “şapka” adına çoğul eki +İ getirilmiştir. Türkiye Türkçesinde ise sadece ad çokluk yapılırken iyelik zamirleri çokluk şekline dönüşmemektedir. İlgi durumu teklikte *mojeg šešira* “benim şapkamın” öbeği ilgi durumu çoklukta *mojih šešira* “benim şapkalarımın” biçiminde olmaktadır. Türkiye Türkçesinde her ikisi de “benim” olarak

kalırken Boşnakçada teklik için *mojeg* veya *mog* çokluk için ise *mojih* iyelik zamiri kullanılmaktadır.

Ad soylu sözcüklerden olan zamirlerin bir başka türü ise işaret zamirleridir.

Tablo 154: 1. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin İl. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*ovaj šešir*	*ova kuća*	*ovo selo*
Teklik	"bu şapka"	"bu ev"	"bu köy"
Yal. D.	*ovi šeširi*	*ove kuće*	*ova sela*
Çokluk	"bu şapkalar"	"bu evler"	"bu köyler"
İl. D.	*ov**og(a)** šešira*	*ov**e** kuće*	*ov**og(a)** sela*
Teklik	"bu şapkanın"	"bu evin"	"bu köyün"
İl. D.	*ov**ih** šešira*	*ov**ih** kuća*	*ov**ih** sela*
Çokluk	"bu şapkaların"	"bu evlerin"	"bu köylerin"

Tablo 155: 2. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin İl. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*taj šešir*	*ta kuća*	*to selo*
Teklik	"şu şapka"	"şu ev"	"şu köy"
Yal. D.	*ti šeširi*	*te kuće*	*ta sela*
Çokluk	"şu şapkalar"	"şu evler"	"şu köyler"
İl. D.	*t**og(a)** šešira*	*t**e** kuće*	*t**og(a)** sela*
Teklik	"şu şapkanın"	"şu evin"	"şu köyün"
İl. D.	*t**ih** šešira*	*t**ih** kuća*	*t**ih** sela*
Çokluk	"şu şapkaların"	"şu evlerin"	"şu köylerin"

Tablo 156: 3. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin İl. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*onaj šešir* “o şapka”	*ona kuća* “o ev”	*ono selo* “o köy”
Yal. D. **Çokluk**	*oni šeširi* “o şapkalar”	*one kuće* “o evler”	*ona sela* “o köyler”
İl. D. **Teklik**	*on**og(a)** šešira* “o şapkanın”	*on**e** kuće* “o evin”	*on**og(a)** sela* “o köyün”
İl. D. **Çokluk**	*on**ih** šešira* “o şapkaların”	*on**ih** kuća* “o evlerin”	*on**ih** sela* “o köylerin”

Boşnakçada sıfat görevinde olan zamirlerden bir diğeri betimleyici zamirlerdir. Betimleyici zamirlerden olan *ovakav/ovakva/ovakvo* “bunun gibi, bu gibi” hem bir zamir hem de sıfat olarak Boşnakçada yer alır. İlgi durum teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 157: “Ovakav” Betimleyici Zamirinin İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.Tek. **(Belirsiz)**	*ovakav šešir* “bunun gibi şapka”	*ovakva kuća* “bunun gibi ev”	*ovakvo selo* “bunun gibi köy”
Yal. D.Tek. **(Belirli)**	*ovakvi šešir* “bunun gibi (olan) şapka”	*ovakva kuća* “bunun gibi ev”	*ovakvo selo* “bunun gibi köy”
Yal. D. **Çokluk**	*ovakvi šeširi* “bunun gibi şapkalar”	*ovakve kuće* “bunun gibi evler”	*ovakva sela* “bunun gibi köyler”
İl. D. Tek. **(Belirsiz)**	*(od) ovakv**a** šešira* “bunun gibi şapkadan”	*(od) ovakv**e** kuće* “bunun gibi evden”	*(od) ovakv**a** sela* “bunun gibi köyden”
İl. D. Tek. **(Belirli)**	*(od) ovakv**og(a)** šešira* “bunun gibi (olan) şapkadan”	*(od) ovakv**e** kuće* “bunun gibi evden”	*(od) ovakv**og(a)** sela* “bunun gibi köyden”
İl. D. **Çokluk**	*(od) ovakv**ih** šešira* “bunun gibi şapkalardan”	*(od) ovakv**ih** kuća* “bunun gibi evlerden”	*(od) ovakv**ih** sela* “bunun gibi köylerden”

Boşnakçada *takav/takva/takvo* “şunun gibi, şu gibi, onun gibi, o gibi, öyle”, *onakav/onakva/onakvo* “onun gibi, o gibi” ve *svakakav/svakakva/svakakvo* “her tür, binbir türlü, çeşit çeşit, her çeşit” betimleyici zamirleri de ilgi durumunda *ovakav/ovakva/ovakvo* “bunun gibi, bu gibi” betimleyici zamirine benzer şekilde çekilir.

Boşnakçada nicelik, miktar bildiren zamirlerden olan *ovalik/ovalika/ovaliko* “bunun kadar, bu kadar” zamirinin ilgi durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 158: “Ovoliki” Nicelik Bildiren Zamirin İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*ovoliki šešir* “bu kadar şapka”	*ovolika kuća* “bu kadar ev”	*ovoliko selo* “bu kadar köy”
Yal. D. **Çokluk**	*ovoliki šeširi* “bu kadar şapkalar”	*ovolike kuće* “bu kadar evler”	*ovolika sela* “bu kadar köyler”
İl. D. **Teklik**	*(od) ovolik**og(a)** šešira* “bu kadar şapkadan”	*(od) ovolik**e** kuće* “bu kadar evden”	*(od) ovolik**og(a)** sela* “bu kadar köyden”
İl. D. **Çokluk**	*(od) ovolik**ih** šešira* “bu kadar şapkalardan”	*(od) ovolik**ih** kuća* “bu kadar evlerden”	*(od) ovolik**ih** sela* “bu kadar köylerden”

Diğer miktar bildiren zamirlerden olan *tolik/tolika/toliko* “şunun kadar, şu kadar” ve *onolik/onolika/onoliko* “onun kadar, o kadar” zamirleri de yukarıda verilen *ovolik/ovolika/ovoliko* “bunun kadar, bu kadar” örneğinde olduğu gibi ilgi durumu teklik ve çoklukta çekilir.

Bazı zamirler Boşnakçada hem ana ve yan cümleyi bağlayarak ilgi görevi hem de soru cümlelerine gelerek soru yapma görevi üstlenirler.

Boşnakçada *koji/koja/koje* “ki o” ilgi zamiri ilgi durumu teklik ve çoklukta aşağıdaki gibi çekilmektedir.

Tablo 159: "Koji" İlgi Zamirinin İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*(...on) koji...* "ki o"	*(...ona) koja...* "ki o"	*(...ono) koje...* "ki o"
Yal. D. Çokluk	*(...oni) koji* "ki onlar"	*(...one) koje* "ki onlar"	*(...ona) koja* "ki onlar"
İl. D. Teklik	*(od) koj**eg(a)*** "ki ondan"	*(od) koj**e*** "ki ondan"	*(od) koj**eg(a)*** "ki ondan"
İl. D. Çokluk	*(od) koj**ih*** "ki onlardan"	*(od) koj**ih*** "ki onlardan"	*(od) koj**ih*** "ki onlardan"

*(iv.) Vidio sam čovjeka **kojeg** se plašiš.*

"Korktuğun adamı gördüm."

Yukarıdaki cümlede yan cümle *koji* (eril ilgi zamiri) ilgi durumunda *kojeg* olarak çekilmesi ile oluşmuştur. Bu cümlede *plašiti se* "korkmak" fiili "-den korkmak" anlamını karşılamak için ardından gelen adın ilgi durumunda kullanılmasını gerektirir.

Boşnakçada diğer ilgi zamirlerinden olan *čiji/čija/čije* "ki onun, -nin/nın/nun/nün" ilgi zamiri de ilgi durumu teklik ve çoklukta yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi çekime uğramaktadır.

Tablo 160: "Koji" Soru Zamirinin İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*Koji šešir?* "Hangi şapka?"	*Koja kuća?* "Hangi ev?"	*Koje selo?* "Hangi köy?"
Yal. D. Çokluk	*Koji šeširi?* "Hangi şapkalar?"	*Koje kuće?* "Hangi evler?"	*Koja sela?* "Hangi köyler?"
İl. D. Teklik	*(od) koj**eg(a)** šešira?* "Hangi şapkadan?"	*(od) koj**e** kuće?* "Hangi evden?"	*(od) koj**eg(a)** sela?* "Hangi köyden?"
İl. D. Çokluk	*(od) koj**ih** šešira?* "Hangi şapkalardan?"	*(od) koj**ih** kuća?* "Hangi evlerden?"	*(od) koj**ih** sela?* "Hangi köylerden?"

Ayrıca *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri de yukarıda verilen *Koji/Koja/Koje?* "Hangi?" soru zamirine benzer şekilde çekilir.

Tablo 161: "Kakav" Soru Zamirinin İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*Kakav šešir?* "Nasıl şapka?"	*Kakva kuća?* "Nasıl ev?"	*Kakvo selo?* "Nasıl köy?"
Yal. D. **Çokluk**	*Kakvi šeširi?* "Nasıl şapkalar?"	*Kakve kuće?* "Nasıl evler?"	*Kakva sela?* "Nasıl köyler?"
İl. D. **Teklik**	*(od) kakv**og(a)** šešira?* "Nasıl şapkadan?"	*(od) kakv**e** kuće?* "Nasıl evden?"	*(od) kakv**og(a)** sela?* "Nasıl köyden?"
İl. D. **Çokluk**	*(od) kakv**ih** šešira?* "Nasıl şapkalardan?"	*(od) kakv**ih** kuća?* "Nasıl evlerden?"	*(od) kakv**ih** sela?* "Nasıl köylerden?"

Yalın durum teklikte *Kolik/Kolika/Koliko?* " Ne kadar?" biçiminde yer alan soru zamiri ilgi durumu teklik belirsiz biçimde *kolika/kolike/kolika*, belirli biçimde *kolikog(a)/kolike/kolikog(a)* olarak değişir. İlgi durumu çoklukta ise belirli belirsiz ayrımı ile cins ayrımı olmadan *kolikih* diye değişir.

Tablo 162: Ad Niteliğindeki Zamirlerin İlgi Durumda Çekimleri

		Şahıs	**Nesne**
Soru		*(od) Koga?* "Kimden?"	*(od) Čega?* "Neyden?"
İlgi		*… od koga …* "… ki ondan …"	*… od čega …* "… ki ondan …"
Belirsiz		*(od) nekog(a)* "(herhangi) birinden"	*(od) nečeg(a)* "(herhangi) bir şeyden"
Olumsuz		*(od) nikog(a)* "hiç kimseden"	*(od) ničeg(a)* "Hiçbir şeyden"
Genel	**Tek.**	*(od) svakog(a)* "herkesten"	*(od) svačeg(a)* "her şeyden"
	Çok.	*(od) svih* "hepsinden"	

Sıfat niteliğinde belirsiz zamirlerden olan *neki/neka/neko* “bazı, kimi, bir takım kimseler, birileri, biri” çoğu zaman ardından bir ad alarak kullanılır. İlgi durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 163: “Neki” Zamirinin İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*neki student* “bir (kimi) öğrenci”	*neka žena* “bir (kimi) kadın”	*neko selo* “bir (kimi) köy”
Yal. D. Çokluk	*neki ljudi* “bazı insanlar”	*neke žene* “bazı kadınlar”	*neka sela* “bazı köyler”
İl. D. Teklik	*(od) nek**og(a)** studenta* “bir (kimi) öğrenciden”	*(od) nek**e** žene* “bir (kimi) kadından”	*(od) nek**og(a)** sela* “bir (kimi) köyden”
İl. D. Çokluk	*(od) nek**ih** ljudi* “bazı insanlardan”	*(od) nek**ih** žena* “bazı kadınlardan”	*(od) nek**ih** sela* “bazı köylerden”

Belirsiz zamirlerden olan *nekolik/nekolika/nekoliko* “birkaç” zamiri, ilgi durumunda *Kolik/Kolika/Koliko?* “Ne kadar?” soru zamiri gibi; *nekakav/nekakva/nekakvo* “herhangi biri, kimi, bazısı” belirsiz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” soru zamiri gibi; *nečiji/nečija/nečije* “bilinmeyen birine ait” belirsiz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri gibi çekilir.

Ayrıca *nikoji/nikoja/nikoje* “hiçbir” olumsuz zamiri, ilgi durumunda *Koji/Koja/Koje* “Hangi?” soru zamiri gibi; *nikakav/nikakva/nikakvo* “hiçbir, hiç” olumsuz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” soru zamiri gibi; *ničiji/ničija/ničije* “sahipsiz, kimsenin malı olmayan” olumsuz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri gibi çekilir.

Sıfat niteliğinde olan *svaki/svaka/svako* “her, herbiri” zamirinin ilgi durumda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 164: "Svaki" Zamirinin İlgi Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*svaki student* "her öğrenci"	*svaka žena* "her kadın"	*svako selo* "her köy"
Yal. D. Çokluk	*svaki opanci* "her çarık"	*svake pantalone* "her pantalon"	*svaka vrata* "her kapı"
İl. D. Teklik	*(od) svak**og(a)** studenta* "her öğrenciden"	*(od) svak**e** žene* "her kadından"	*(od) svak**og(a)** sela* "her köyden"
İl. D. Çokluk	*(od) svak**ih** opanaka* "her çarıktan"	*(od) svak**ih** pantalona* "her pantolondan"	*(od) svak**ih** vrata* "her kapıdan"

Svakakav/svakakva/svakakvo "çeşit çeşit, bin bir türlü" zamiri, ilgi durumunda *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *svačiji/svačija/svačije* "herkese ait, herkese açık" zamiri, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi çekilir.

3.2.1.3.3. İlgi Durumunda Sayıların Çekimleri

Boşnakçada asıl sayılardan olan *jedan/jedna/jedno* "bir" çoğu zaman sıfat görevinde kullanılır. Bu sebeple ad durumu çekimlerinde sıfat ekleri ile çekime uğrar. Ancak Türkiye Türkçesinden farklı olarak bir sayı adının çokluk biçimi de mevcuttur. Çokluk biçiminde bir sayı adının Türkiye Türkçesine çevirisi, *jedni ljudi* öbeğinde olduğu gibi "bazı insanlar" olarak yapılabilir. Ancak bunun yanı sıra bir sayı adının çokluk biçimi, sadece çokluğu bulunan bazı adların da önüne getirilebilir. Örneğin *jedne novine* öbeğinde yer alan *novine* adı "gazete" manasına gelir ve yalnızca çokluk biçimi mevcuttur. Bu bağlamda *jedne novine* öbeği "bir gazete" olarak Türkiye Türkçesine çevrilebilir.

Ayrıca *jedan* "bir" adı sayı olma özelliğinin yanı sıra Boşnakçada "tanımlık" işlevi de üstlenir.

Tablo 165. "Jedan" Asıl Sayı Adının İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*jedan šešir* "bir şapka"	*jedna kuća* "bir ev"	*jedno selo* "bir köy"
Yal. D. Çok.	*jedni ljudi* "(bazı) insanlar"	*jedne novine* "(bir) gazete"	*jedna vrata* "(bir) kapı"
İl. D. Tek. Belirli	*(od) jedn**og** šešira* "bir şapkadan"	*(od) jedn**e** kuće* "bir evden"	*(od) jedn**og** sela* "bir köyden"
İl. D. Tek. Belirsiz	*(od) jedn**a** šešira* "herhangi bir şapkadan"		*(od) jedn**a** sela* *"herhangi bir köyden"*
İl. D. Çokluk	*(od) jedn**ih** ljudi* *"insanlardan"*	*(od) jedn**ih** novina* *"gazeteden"*	*(od) jedn**ih** vrata* *"kapıdan"*

Bir diğer asıl sayı ise *dva/dvije* "iki" ve oba/obje "her iki" sayılarıdır. Eril ve yansız adları nitelemek için *dva* ve *oba* biçimi kullanılırken, dişi adların önünde *dvije* ve *obje* biçimleri kullanılır. İkili çokluk (Boş. *dvojina*, İng. *dual*) kümesinde yer alan sayılar ad durumlarında değişebilirler. Yalın durumda eril ve yansız adların önünde kullanılan *dva* "iki" adı ilgi durumunda *dvaju*, *oba* "her iki" adı *obaju* biçimine dönüşmektedir. Dişi adları niteleyen *dvije* "iki" adı *dviju*, *obje* "her iki" adı *obiju* biçimine dönüşmektedir.[207] İkili çokluk sayılarından *tri* "üç" ilgi durumunda *triju*, *četiri* "dört" ise *četiriju* biçimlerine dönüşmektedir.

Ancak *Dževad Jahić, Senahid Halilović ve Ismail Palić*'in birlikte kaleme aldıkları *Gramatika bosanskog jezika 'Boşnakçanın Grameri'* adlı eserin *Morfologija 'Biçim Bilgisi'* bölümünde *Senahid Halilović*'in bildirdiğine göre *"dva/dvije 'iki', oba/obje 'her iki', tri 'üç' ve četiri 'dört' sayılarının ad durumlarında çekim biçimlerinin bulunmasına rağmen, çoğunlukla değişime uğramadan kullanılırlar."* [208]

[207] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 254
[208] Gös. yer.

Bu durumda *između dva grada* "iki şehir arasında" öbeği *između dvaju gradova* "iki şehir arasında" öbeğinin yerine daha sık kullanılmaktadır. Yukarıda verilen öbeklerde sayı adının çekime uğradığı öbekteki adın, ad durumu çokluk biçimine göre değişmesidir.

Asıl sayıların ad durumlarında çekimlerinin bulunması ile ilgili olarak şu yargıya ulaşılabilir. *Jedan/jedna/jedno* "bir" sayısı ad durumlarında her zaman çekime uğrar. Zira bu sayı adı hem bir sıfat gibi adı niteler hem de *belirsiz tanımlık "Boş. neodređeni član, İng. indefinite article"* işlevi üstlenir. İkili çokluk kümesini oluşturan *dva/dvije* "iki", *oba/obje* "her iki" ve *tri* "üç" adı nadiren çekime uğrar. Bunlara ek olarak *četiri* "dört" adı ise çok nadir ad durumlarında çekime uğrar. Son grup ise *pet* "beş" ve üzeri sayılardır. Bu sayıların ad durumu çekimleri bulunmamaktadır. Bu sayılar ad durumlarında genellikle yalın durumdaki biçimleri ile bulunurlar.

Boşnakçada sıra sayıları sıfat görevindedir ve belirli sıfatlar gibi ad durumlarında çekime uğrarlar.

Tablo 166: "Drugi" Sıra Sayısının İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*drugi student* "ikinci (diğer) öğrenci"	*druga kuća* "ikinci (diğer) ev"	*drugo selo* "ikinci (diğer) köy"
Yal. D. **Çokluk**	*drugi studenti* "diğer öğrenciler"	*druge kuće* "diğer evler"	*druga sela* "diğer köyler"
İl. D. **Teklik**	*(od) drug**og(a)** studenta* "ikinci (diğer) öğrenciden"	*(od) drug**e** kuće* "ikinci (diğer) evden"	*(od) drug**og(a)** selo* "ikinci (diğer) köyden"
İl. D. **Çokluk**	*(od) drug**ih** studenata* "diğer öğrencilerden"	*(od) drug**ih** kuća* "diğer evlerden"	*(od) drug**ih** sela* "diğer köylerden"

Diğer sıra sayıları yukarıdaki verilen *drugi/druga/drugo* "ikinci, diğer" sıra sayısına getirilen eklerle ilgi durumunda çekime uğrarlar.

"Topluluk sayılarının ad durumlarında zamirlere benzeyen biçimleri mevcuttur."[209] *Dva* "iki" asıl sayısından oluşturulan *dvoje* topluluk sayısının ilgi durumunda *(od) dvo**g(a)**/dvoj**eg(a)**, tri* "üç" sayısından oluşturulan *troje* topluluk sayısı ilgi durumunda *dvoje* gibi çekilir. Ayrıca *četiri* "dört" asıl sayısından oluşturulan *četver**oga**/četver**ga*** topluluk sayıları türetilir. Ancak ad durumlarına göre değişen topluluk sayıları nadiren kullanılır.

Boşnakçanın topluluk sayılarından *brojni pridjevi* "sayı bildiren sıfatlar" yapısında sayıların ardından sadece çokluk biçimleri bulunan adların geldiğini daha önce söylemiştik. Bu sayıların ilgi durumu çekimleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 167: "Dvoji" Sayı Adının İlgi Durumu Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Çok.**	*dvoji opanci* "iki (çift) çarık"	*dvoje cipele* "iki (çift) ayakkabı"	*dvoja vrata* "iki (kanatlı) kapı"
İl. D. **Çok.**	*(od) dvoj**ih** opanaka* "iki (çift) çarıktan"	*(od) dvoj**ih** cipela* "iki (çift) ayakkabıdan"	*(od) dvoj**ih** vrata* "iki (kanatlı) kapıdan"

Sayı bildiren adlar genellikle ad çekimlerinde [e] türü adlar gibi çekilirler. Bunlardan +İCA eki ile yapılan adlar aşağıdaki gibi çekilirler.

Tablo 168: Sayı Bildiren Adların İlgi Durumu Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*dvojica igrača* " (erkek) oyuncuların ikisi"	*trojica drugova* "(erkek) arkadaşların üçü"	*dvadesetšesterica dječaka* "(erkek) çocukların yirmi altısı"
İl. D. **Tek.**	*(od) dvojice igrača* "(erkek) oyuncuların ikisinden"	*(od) trojice drugova* "(erkek) arkadaşların üçünden"	*(od) dvadesetšesterice dječaka* "(erkek) çocukların yirmi altısından"

[209] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 256

Boşnakçada kesir sayılarını veren +(n)İNA veya +İNKA ekleriyle sayılardan oluşturulan adlar [e] *türü* çekim eklerine göre değişirler.

Tablo 169: Kesir Sayılarının İlgi Durumu Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*jedna desetina* "on bölü bir"	*dvije desetine* "on bölü iki"	*Pet desetina* "on bölü beş"
İl. D. **Tek.**	*(od) jedn**e** desetin**e*** "on bölü birden"	*(od) dvije desetin**e*** "on bölü ikiden"	*(od) pet desetin**a*** "on bölü beşten"

3.2.2. YÖNELME DURUMU (Boş. *dative*, İng. *dative case*)

Boşnakçada bağımlı ad durumları arasında yer alan yönelme durumu, *Senahid Halilović*'e göre; *Kome?* "Kime?", *Čemu?* "Neye?" sorularına cevap veren, bir şeyi amaçlamayı yahut bir şeye yönlenmeyi işaret eden ad durumu biçimidir.[210]

Muharrem Ergin'e göre; yönelme durumu adın kendisine yaklaşma, yönelme ifade eden fiillere bağlanmak için girdiği durum[211] olarak tanımlanır.

Latince *datum*[212], İngilizce *dative case* olan terim Boşnakçada *dativ* olarak karşılanırken Türkiye Türkçesinde *yönelme durumu* veya *yönelme hali* olarak adlandırılmaktadır.

Yönelme durumu Boşnakçanın da içerisinde bulunduğu tüm Slav dillerinin kaynağı niteliğindeki Eski Slavcada da mevcut olduğu bilinmektedir. *"Eski Kilise Slavcasında altı tane ad çekimi mevcuttur: yalın durum, belirtme durumu, ilgi durumu, bulunma durumu, yönelme durumu, araç durumudur."*[213]

Bu tanımların ışığında yönelme durumunun hem Türkiye Türkçesinde hem de Boşnakçada bir yönelmeyi ifade ettiğini söyleyebiliriz.

3.2.2.1. Yönelme Durumunun İşlevi

Bağımlı ad durumlarını bağımsız ad durumlarından ayıran temel fark cümle içindeki diğer sözcüklerle adın girdiği ilişkidir. Bağımsız ad durumundaki adlar tek başlarına belirli bir anlamı karşılarken, bağımsız ad durumları diğer ad durumundaki

[210] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 194
[211] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 228
[212] Hadumod Bussmann, *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*, Routledge, New York 1996, s. 273
[213] Horace G. Lunt, *a.g.e.*, s. 52

adlarla, ad soylu sözcüklerle veya cümlede çeşitli görevlerde bulunan diğer birimlerle oluşturdukları öbekler yardımıyla farklı anlamsal gereklilikleri karşılarlar.

Muharrem Ergin'e göre, Türkiye Türkçesinde yönelme durumu +(Y)A eki ile "yaklaşma, istikamet, yer, zaman, karşılaştırma, sebep, verme, bildirme, kuvvetlendirme, gaye, hedef, fiyat, bedel, leh, aleyh, ilgi, kabul, gereklilik, uygunluk, konu, aitlik, vasıf, tarz, görüş, ayrılma, değişme, başkalaşma, yaptırma, tercih vs.[214] gibi anlamları karşılarken Boşnakçada da benzer kullanımlar söz konusudur.

Boşnakçada yönelme durumunun en sık kullanıldığı görev dolaylı tümlecin oluşturulmasıdır. Tüm Slav dillerinde yönelme durumu çift nesne alan fiiler ile (Boş. *dvovalentni glagol*, İng. *distransitive verb)* bir amaç yahut faydalanan kişi ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır.[215] Yönelme durumunda oluşturulan bu yapılar amaç ve faydalanan kişinin yanı sıra hareketin amacı ve yönüne dair bilgiler de verebilir.

(i.) *Kupio je Kur-an koji je Mula-Jusuf pisao, da ga pokloni* ***ocu.*** (Selimović, 1973:196)

"**Babasına** hediye etmek için Molla Yusuf'un elle yazmış olduğu Kur'an-ı Kerimi satın aldı."

Yukarıdaki cümlede *otac* "baba" adı yönelme durumu çekim kuralları gereğince *ocu* "babasına" biçimine dönüşmüş ve dolaylı tümleç görevi üstlenmiştir.

Yönelme durumunda çekilen adlar cümlede sadece dolaylı tümleç görevi üstlenmezler. Bazı fiiller anlamları gereği yönelme durumunda çekilmiş nesne ihtiyacı duyarlar. Bunlar *pripadati* "ait olmak", *smijati se* "gülmek", *odgovarati* "cevap vermek veya uygun olmak", *pomagati* "yardım etmek", *vjerovati*[216] "güvenmek", *smetati* "engel olmak", *javljati se* "temas etmek" gibi[217] fiilerdir.

[214] Muharrem Ergin, *a.g.e.,* s. 233
[215] Kylie R. Richardson, *a.g.e.,* s. 34
[216] *vjerovati* fiili ardından yönelme durumunda çekilmiş bir ad veya ad soylu sözcük aldığı zaman "güvenmek" anlamına gelirken arkasından *u* edatı ve belirtme durumunda çekilmiş bir ad veya ad soylu sözcük alırsa "inanmak" anlamlarını karşılar. Örneğin; *Vjerujem bratu*. "Erkek kardeşime güveniyorum." ve *Vjerujem u Boga.* "Tanrıya inanıyorum."
[217] Ronelle Alexander, *a.g.e.,* s. 98

(ii.) *Moja molitva i moja pokora, moj život i moja smrt, sve to pripada **Bogu**, **stvoritelju** svijeta.* (Selimović, 1973:156)

"Benim ibadetim ve benim kefaretim, hayatım ve ölümüm, her şey **Tanrı'ya** ait, dünyanın **yaratıcısına**."

Yukarıdaki cümlede *pripada* ifadesi *pripadati* "ait olmak" fiilinin 3. teklik şimdiki zaman çekimidir. Ardından aldığı *Bogu* "Tanrı'ya" ve *stvoritelju* "yaratıcıya" adları yönelme durumundadır. Bu adlar yalın durumda *Bog* "Tanrı" ve *stvoritelj* "yaratıcı" biçimindedirler.

Fiillerin etkisi ile ortaya çıkar bir başka yönelme durumu kullanımı ise hareket bildiren fiiller ile ilgilidir. Bunlar *ići*[218] "gitmek", *dolaziti* "gelmek" gibi fiillerdir.

Fiillerin etkisinden dolayı ortaya çıkan bir başka kullanım ise *sviđati se* "beğenilmek, hoşa gitmek" fiilinin Boşnakçadaki kullanımıdır. Bu fiil *se* dönüşlülük zamiri ile edilgen anlam yüklenir. Bu yapıyı çözümlemek için aşağıdaki diyaloğu inceleyelim.

(iii.) *Sviđa **mi** se.*

"Hoşuma gidiyor."

(iv.) *Normalno da **ti** se sviđa. I **meni** se sviđa.* (Rahmanović, 1992:189)

"Haliyle hoşuna gidiyor. Benim de hoşuma gidiyor."

Yukarıdaki cümlelerde *sviđati se* fiili 3. teklik şimdiki zamanda *sviđa se* olarak çekilmiştir. *(iii.)* cümlesinde uzun biçimi *meni* olan *mi* zamiri, *ja* "ben" 1. teklik kişi zamirlerinin yönelme durumunda çekilmiş biçimidir. Bu bağlamda Türkiye Türkçesinde karşılığı "bana" olacaktır. *(iv.)* cümlesinde uzun biçimi *tebi* olan *ti* zamiri,

[218] *ići* "gitmek" fiili bir kişiye ya da makama gitmek anlamında kullanıldığında yönelme durumu alırken bir mekana, yere yönelme gösteriyorsa *u* veya *na* edatları ve belirtme durumu alır. Ancak yönelme *k* edatı kullanılarak belirtiliyorsa yine yönelme durumu alır. Örneğin, *Idem u školu.* "Okula gidiyorum.", *Ovaj put ide ka Istanbulu*. "Bu yol İstanbul'a gider." *Idem dekanu*. "Dekana gidiyorum."

ti "sen" 2. teklik kişi zamirinin yönelme durumunda çekilmiş biçimidir. Anlamı ise "sana" şeklindedir. Fiil, 3. teklik şimdiki zamanda çekildiğine göre hoşa giden varlık gizlidir. Ancak "hoşa gitme" eyleminin kime karşı yapıldığı bilgisi verilmiştir. Bunun yanı sıra Boşnakçada bu fiil "beğenmek" anlamını karşılamak için yaygın bir şekilde kullanılır. Türkiye Türkçesine çevirisinde "hoşa gitmek" anlamı harfi harfine bir çeviri olmakla birlikte kurulan ifadenin biçimsel özelliklerinin algılanmasında yardımcı olacaktır.

Bir başka fiil ile oluşturulan yapı da yönelme durumu kullanımı gerektirir. "sanırım" veya "bana öyle geliyor ki" yapılarını Boşnakçada oluşturmak için *činiti se* "görünmek, gözükmek, gibi gelmek" fiilini kullanırız.

(v.) *Čini* ***mi*** *se da im čujem cvrkut.* (Selimović, 1973:295)

"Sanırım onların cıvıldamasını duyuyorum."

Yukarıdaki cümlenin Türkiye Türkçesine çevirisinde *činiti se* ile oluşturulan yapıda yönelme durumu etkisi gözükmemektedir. *Čini mi se* "sanıyorum" olarak çevrilmiştir. Boşnakça metindeki *mi* (uzun biçimi *meni*) zamiri "bana" anlamını karşılamaktadır. Oysa Türkiye Türkçesine yapılan çevirisinde bu anlam verilmemiştir. Aşağıdaki örnek cümlede ise hem yaygın kullanım olan "sanırım" hem de yönelme durumuna gönderme yapan "bana öyle geliyor" biçimleri verilerek karşılaştırma yapılmıştır.

(vi.) *Čini* ***mi*** *se da kada sve ovo prođe, nikada ništa neću pisati o ovom ratu.* (Nikolić, 1996:51)

(a) "Sanırım tüm bu şeyler geçip gittiğinde, asla bu savaş hakkında bir şey yazmayacağım."

(b) "**Bana** öyle geliyor ki tüm bu şeyler geçip gittiğinde, asla bu savaş hakkında bir şey yazmayacağım."

Yukarıdaki özgün metnin (a) çevirisinde "sanırım" kalıbı kullanılmış ve yönelme durumuna gereksinim duyulmamıştır. (b) çevirisinde ise kaynak metne sadık

kalınarak hem fiilin anlamı hem de yönelme durumunda çekilmiş edatın Türkiye Türkçesindeki karşılıkları verilmiştir.

Fiillerin etkisinden başka yönelme durumunun Boşnakçada yaygın bir şekilde kullanımlarından birisi de kişi zamiri ile iyelik anlamının karşılanmasıdır. Buna *posesivni (prisvojni) dativ* "kk. iyelik bildiren yönelme durumu" diyoruz. Kişi zamirleri genelde kişilerin yerine kullanılan zamirlerken bu yapıda farklı bir görev üstlenerek iyelik anlamı verirler.

(vii.) Majka mu uvijek tako govori. (Alexander, 2006:100)

"Onun annesi her zaman böyle konuşur."

Yukarıdaki *(vii.)* cümlesinde *mu* (uzun biçimi *njemu*) zamiri dolaylı tümleç olarak kullanıldığında "ona", iyelik gösterme görevinde kullanıldığında "onun" anlamı taşımaktadır. Yukarıda verilen *Majka mu …* "onun annesi" yahut "anne ona" olarak da aktarılabilir. Aradaki fark cümlenin bağlamından yahut cümlenin yer aldığı metnin bağlamından çıkartılabilir.

Yönelme durumunun yaygın kullanımlarından birisi de öznesiz cümlelerdir. Bu yapı daha çok fiillerin 3. teklik çekimi ve zarf kullanımı ile yapılmaktadır.

(viii.) Drago ***mi*** *je što si došao.* (Selimović, 1973:95)

(a) "Gelmiş olman benim için memnun edicidir."

(b) "Geldiğine memnunum."

Özgün metnin (a) çevirisinde daha çok kaynak metne sadık kalınmaya çalışılmıştır. Ancak yine de *mi* "bana" ifadesi Türkiye Türkçesinde "benim için" olarak çevrilmiştir. (b) çevirisinde ise anlamı daha net ortaya çıkarmaktadır. Bu kalıp Boşnakçada çok sık kullanılmaktadır.

Bunların dışında edat olmadan oluşturulan yönelme durumu çekimlerinde yakınlık veya ilgi ifade eden yapılar da kullanılabilir.

Boşnakçada *"yönelme durumu, cümledeki sözcüğün anlam gereksinimine bağlı olarak edatlı yahut edat olmadan kullanılabilir."*[219] Yönelme durumunun edat olmadan kullanımı daha yaygın olsa da birkaç edat, edat tümleci oluşturulmasında kullanılır. Bunlar *k(a)*[220] "-(y)e/a doğru, yanına", *prema* "göre, bakılırsa, bakarak, nazaran; -(y)e/a doğru, karşı yönünce" ve *nasuprot* "-in karşı, karşısında" gibi edatlardır. Dikkat edilmesi gereken husus *prema* edatının bulunma durumunda da yaygın şekilde kullanılmasıdır.[221]

(ix.) Doći ću ja ***k*** *tebi.* (Čolaković, 1989:63)

"Ben sana (doğru) geleceğim."

3.2.2.2. Yönelme Durumunda Ad Çekimleri

Yönelme durumu eki Türkiye Türkçesinde +(y)A/E olarak yer alırken Boşnakçada yönelme durumu ekleri adın cinsine, hangi çekim türüne ait olduğuna ve sayısına göre değişmektedir. Bu bağlamda Türkiye Türkçesi ile farklılaşmaktadır.

Tablo 170: Yönelme Durumunda [a], [e] ve [i] Türü Ad Çekimleri

	[a] Türü		**[e] Türü**	**[i] Türü**
	Eril	**Yansız**	**Dişi**	
Yal. D. **Teklik**	*prozor* "pencere"	*selo* "köy"	*kuća* "ev"	*smrt* "ölüm"
Yal. D. **Çokluk**	*prozori* "pencereler"	*sela* "köyler"	*kuće* "evler"	*smrti* "ölümler"
Yön. D. **Teklik**	*prozor**u*** "pencereye"	*sel**u*** "köye"	*kuć**i*** "eve"	*smrt**i*** "ölüme"
Yön. D. **Çokluk**	*prozor**ima*** "pencerelere"	*sel**ima*** "köylere"	*kuć**ama*** "evlere"	*smrt**ima*** "ölümlere"

[219] Vesna Krajišnik, *a.g.e.*, s. 23
[220] Şakir Bayhan, *a.g.e.*, s. 483
[221] Bk. Bulunma Durumunun İşlevi

Yönelme durumunda adlar diğer ad durumlarında olduğu gibi [a], [e] ve [i] türü olmak üzere üç ek kategoriside incelenir.

3.2.2.2.1. Yönelme Durumunda [a] Türü Ad Çekimi

İlgi durumunu işlerken [a] türü ad çekim eklerini genellikle eril ve yansız cinse mensup adların aldığından bahsetmiştik. Yönelme durumunda diğer ad durumlarında da olduğu gibi bir takım istisnalar mevcut olsa da eril ve yansız adların çoğu [a] türü ad çekim ekleri alırlar. Bu genellemenin kapsamına giren sonu +Ø eki alan veya /o/ ve /e/ seslerinden biri ile biten eril adlar ve sonu /o/ veya /e/ ile biten yansız adlardır. Yönelme durumunda eril ve yansız adlar teklik biçimlerinde +U ekini alırken çokluk biçimleri +İMA ekini alırlar. Bunun yanı sıra adların eklerle şekillenmesi esnasında bazı ses ve biçim değişimleri ortaya çıkmaktadır.

Eril adların büyük bölümü yalın durum teklikte +Ø eki alırlar. Az sayıda da olsa /o/ ve /e/ sesi ile biten eril adlar da bulunmaktadır. Adlar yönelme durumunda teklik biçimde +U, çokluk biçimde +İMA eklerini alırlar.

Tablo 171: +Ø Eki Alan Eril Adların Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*profesor* “profesör”	*prozor* “pencere”
Yal. D. Çok.	*profesori* “profesörler”	*prozori* “pencereler”
Yön. D. Tek.	*profesor**u*** “profesöre”	*prozor**u*** “pencereye”
Yön. D. Çok.	*profesor**ima*** “profesörlere”	*prozor**ima*** “pencerelere”

Bazı tek heceli eril adların çokluk biçimlerinde +OV ya da +EV eki ile genişletildiklerini daha sonrasında çokluk ekini aldığına ilgi durumu ve yalın durumda değinmiştik. Yönelme durumunda da bu genişleme devam etmektedir.

Tablo 172: Yönelme Durumunda Tek Heceli Eril Adların Çekimleri

	+OV Eki Alanlar	**+EV Eki Alanlar**
Yal. D. Tek.	*grad* "şehir"	*miš* "fare"
Yal. D. Çok.	*gradovi* "şehirler"	*mišev**i*** "fareler"
Yön. D. Tek.	*grad**u*** "şehre"	*miš**u*** "fareye"
Yön. D. Çok.	*grad<u>ov</u>**ima*** "şehirlere"	*miš<u>ev</u>**ima*** "farelere"

Ayrıca bazı eril adların çoklukları farklıdır. Bunlar değişik biçimlenme sebebiyle farklılaşır. Aşağıda verilen örnekte görüleceği üzere *čovjek* "insan" adının çokluk biçimi *ljudi* "insanlar" biçimindedir. Yönelme durumu teklikte *čovjek* adı +U ekini alarak *čovjek**u*** "insana" biçimi alırken, *ljudi* adı +İMA ekini alarak *ljudima* biçimine dönüşür.

Ad durumlarında ortaya çıkan farklı bir durum çok anlamlı sözcüklerin ad durumlarında farklı çekilmesiyle alakalıdır.

Tablo 173: Çok Anlamlı Eril Adların Yönelme Durumunda Çekimleri

	Zaman birimi	**Araç/alet**
Yal. D. **Teklik**	*sat* "saat"	*sat* "saat"
Yal. D. **Çokluk**	*sati* "saatler"	*satovi* "saatler"
Yön. D. **Teklik**	*sat**u*** "saate"	*sat**u*** "saate"
Yön. D. **Çokluk**	*sat**ima*** "saatlere"	*sat<u>ov</u>**ima*** "saatlere"

Yukarıdaki örnekte görüleceği üzere *sat* "saat" adı hem zaman birimi hem de araç anlamları ile yönlendirme durumu teklikte +U ekini alarak çekilmişlerdir. Ancak çokluk biçimleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Zaman birimi anlamı ile +İMA yönelme durumu çokluk ekini alırken, araç anlamında +OV genişletme eki çokluk ekinden önce kullanılmıştır.

Boşnakçada /o/ ve /e/ seslerinden biri ile biten eril adların sayıları fazla olmasa da bazı güncel kelimelerinde aralarında bulunmalarından dolayı yapılarının bilinmesi gerekir. Bu adlar genellikle başka dillerden Boşnakçaya kod kopyalama yöntemi ile geçen adlardır. Bunun yanı sıra bazı eril özel adlarda bu biçime sahiptir.

Tablo 174: +O ve +E Eki Alan Eril Adların Yönelme Durumu Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*auto* "otomobil"	*bife* "büfe"	*Hrvoje* "eril özel isim"
Yal. D. **Çokluk**	*auti* "otomobiller"	*bifei* "büfeler"	--
Yön. D. **Teklik**	*aut**u*** "otomobile"	*bife**u*** "büfeye"	*Hrvoj**u*** "Hrvoje'ye"
Yön. D. **Çokluk**	*aut**ima*** "otomobillere"	*bife**ima*** "büfelere"	--

Boşnakçada eş (hece) uyumlu yansız adların yönelme durumunda çekiminde, yalın durum teklikte /o/ veya /e/ sesleri ile biten yansız adlar yer alırlar.

Tablo 175: +O ve +E Eki Alan Yansız Adların Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*selo* "köy"	*polje* "ova"
Yal. D. **Çokluk**	*sela* "köyler"	*polja* "ovalar"
Yön. D. **Teklik**	*sel**u*** "köye"	*polj**u*** "ovaya"
Yön. D. **Çokluk**	*sel**ima*** "köylere"	*polj**ima*** "ovalara"

Boşnakçada eş (hece) uyumlu olmayan yansız adların yönelme durumunda çekiminde adlar +EN, +ES, +ET ve +EV ekleri ile genişlemeye uğrarlar.

Tablo 176: +EN, +ES, +ET ve +EV Ekleri ile Genişleyen Yansız Adların Yön. D. Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*ime* "isim"	*podne* "öğle"
Yal. D. **Çokluk**	*imena* "isimler"	*podneva* "öğleler"
Yön. D. **Teklik**	*imen**u*** "isme"	*podnev**u*** "öğleye"
Yön. D. **Çokluk**	*imen**ima*** "isimlere"	*podnev**ima*** "öğlelere"

3.2.2.2.2. Yönelme Durumunda [e] Türü Ad Çekimi

Bu grupta yer alan adlar genellikle yalın durum teklikte +A eki ile oluşturulan dişi adlardır. Ancak sonu /a/ sesi ile biten eril adlar ve bazı faklı formlarda [e] türünde çekime uğrarlar. Yalın durum teklikte sonu /a/ sesi ile biten bu adlar yönelme durumu teklikte sondaki /a/ sesinin /i/ sesine dönüşmesiyle oluşur. Ayrıca yalın durumda /e/ sesi ile çokluk yapılan bu adlar yönelme durumu çoklukta +AMA eki ile çekilir.

Tablo 177: +A Eki Alan Dişi Adların Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*kuća* "ev"	*žena* "kadın"
Yal. D. **Çokluk**	*kuće* "evler"	*žene* "kadınlar"
Yön. D. **Teklik**	*kuć**i*** "eve"	*žen**i*** "kadına"
Yön. D. **Çokluk**	*kuć**ama*** "evlere"	*žen**ama*** "kadınlara"

Tablo 178: Teklik Biçimi Bulunmayan Dişi Adların Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Çokluk**	*hlače* “pantolon”	*novine* “gazete”
Yön. D. **Çokluk**	*hlač**ama*** “pantolona /pantolonlara”	*novin**ama*** “gazeteye /gazetelere”

Bazı eril adlar biçim olarak sonu /a/ ile biten dişi adlar gibidir. Bunlar genellikle bir eril varlığı ifade ettiklerinden dolayı dilbilgisel cins olarak erildir. Ancak biçim olarak dişi adlara benzer ve [e] türü çekim grubu altında yer alırlar.

Tablo 179: +A Eki Alan Eril Adların Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*tata* “baba”	*vođa* “önder”
Yal. D. **Çokluk**	*tate* “babalar”	*vođe* “önderler”
Yön. D. **Teklik**	*tat**i*** “baba**y**a”	*vođ**i*** “öndere”
Yön. D. **Çokluk**	*tat**ama*** “babalara”	*vođ**ama*** “önderlere”

Boşnakçada *mati* “anne” adı /i/ sesi ile bittiğinden dolayı dişi adlar için farklı bir biçime sahiptir. Bu ad yönelme durumu teklikte *materi* “anneye”, çoklukta ise *materama* “annelere” olarak çekilir.

Bazı topluluk adları [e] türü çekim ekleri ile çekilirler.

Tablo 180: Dişi Topluluk Adlarının Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*braća* “erkek kardeşler”	*djeca* “çocuklar”
Yön. D. **Teklik**	*brać**i*** “erkek kardeşlere”	*djec**i*** “çocuklara”

3.2.2.2.3. Yönelme Durumunda [i] Türü Ad Çekimi

Dişi adların büyük bir kısmının yalın durumda +A dişi cins yapma eki ile oluşturduğuna daha önceki konularda değinmiştik. Ancak azımsanamayacak ölçüde sonuna +Ø eki alan dişi adlar da mevcuttur. Bu adların yönelme durumu teklikte +İ ekini alırken çoklukta ise +İMA eki ile çekilirler.

Tablo 181: +Ø Eki Alan Dişi Adların Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*riječ* "sözcük"	*ljubav* "aşk, sevgi"
Yal. D. **Çokluk**	*riječi* "sözcükler"	*ljubavi* "aşklar"
Yön. D. **Teklik**	*riječ**i*** "sözcüğe"	*ljubav**i*** "aşka"
Yön. D. **Çokluk**	*riječ**ima*** "sözcüklere"	*ljubav**ima*** "aşklara"

Ayrıca *kći* "kız çocuk" adı her ne kadar son ses olarak /i/ sesine sahip olsa da *[i]*türü çekim ekleriyle çekilir. *Kći* "kız evlat" yönelme durumu teklikte *kćeri* "kız evlada", çoklukta ise *kćerima* "kız evlatlara" olarak çekilir.

Bazı topluluk adları +AD eki ile oluştururlar. Aşağıda bu tür adların yönelme durumu çekimine yer verilmiştir.

Tablo 182: +AD Eki İle Oluşturulan Topluluk Adların Yön. D. Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*dugmad* "düğmeler"	*siročad* "yetimler"
Yön. D. **Teklik**	*dugmad**i*** "düğmelere"	*siročad**i*** "yetimlere"

3.2.2.3. Yönelme Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri

Boşnakçada ad soylu sözcüklerin de adlar gibi çekime uğradığını daha önce belirtmiştik. Zamir ve sıfatların ad durumlarına göre çekime uğramaları, niteledikleri yahut yerine kullanıldıkları adların cins ve sayılarına göre farklılaşmaları Türkiye Türkçesi açısından yabancı bir konudur. Ancak bu Boşnakça açısından olağan bir durumdur.

3.2.2.3.1. Yönelme Durumunda Sıfatların Çekimleri

Boşnakçada sıfatlar diğer ad durumlarında olduğu gibi yönelme durumunda da çekime uğrar. Sıfatların niteledikleri adların cinsleri, sayıları gibi özelliklerinin yanı sıra belirli veya belirsiz sıfat kullanımını gibi durumlar sıfatların kullanımında belirleyici unsurlardır. Aşağıda eşitlik derecesindeki sıfatların yönelme durumunda çekimine yer verilmiştir.

Tablo 183: Yönelme Durumunda Eşitlik Derecesi Sıfatlarının Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*lijep šešir* “güzel şapka”	*lijepa kuća* “güzel ev”	*lijepo jezero* “güzel göl”
Yal. D. Tek. (Belirli)	*lijepi šešir* “güzel (olan) şapka”		
Yal. D. Çok.	*lijepi šeširi* “güzel şapkalar”	*lijepe kuće* “güzel evler”	*lijepa jezera* “güzel göller”
Yön. D. Tek. (Belirsiz)	*lijep**u** šeširu* “güzel şapkaya”	*lijep**oj** kući* “güzel eve”	*lijep**u** jezeru* “güzel göle”
Yön. D. Tek. (Belirli)	*lijep**om(u/e)** šeširu* “güzel (olan) şapkaya”		*lijep**om(u/e)** jezeru* “güzel (olan) göle”
Yön. D. Çokluk	*lijep**im(a)** šeširima* “güzel şapkalara”	*lijep**im(a)** kućama* “güzel evlere”	*lijep**im(a)** jezerima* “güzel göllere”

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere yönelme durumu teklikte eril adı ve yansız adı niteleyen belirsiz sıfatlar +U, belirli sıfatlar ise +OM(U/E) veya +EM(U/E)[222] ekini alırken dişi adı niteleyen sıfatlar +OJ ekini alırlar. Çoklukta ise belirli, belirsiz ve cins ayrımı olmaksızın eril, dişi ve yansız çokluk adlarını niteleyen sıfatlar +IM(A) ekini alırlar.

Yönelme durumunda kıyaslama bildiren sıfatlar genellikle +EM(U/E) eki alırlar. Zira kıyaslama yapma ekleri olan +ŠI/ŠA/ŠE, +JI/JA/JE ve +IJI/IJA/IJE ekleri */š/* ve */j/* damaksıl ünsüzleri içerir.

Tablo 184: +ŠI/ŠA/ŠE Eki İle Yapılan Kıyaslama Sıfalarının Yön. D. Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. **Teklik**	*ljepši šešir* “daha güzel şapka”	*ljepša kuća* “daha güzel ev”	*ljepše jezero* “daha güzel göl”
Yal. D. **Çokluk**	*ljepši šeširi* “daha güzel şapkalar”	*ljepše kuće* “daha güzel evler”	*ljepša jezera* “daha güzel göller”
Yön. D. **Teklik**	*ljepš**em** šeširu* “daha güzel şapkaya”	*ljepš**oj** kući* “daha güzel eve”	*ljepš**em** jezeru* “daha güzel göle”
Yön. D. **Çokluk**	*ljepš**im** šeširima* “daha güzel şapkalara”	*ljepš**im** kućama* “daha güzel evlere”	*ljepš**im** jezerima* “daha güzel göllere”

Tablo 185: +JI/JA/JE Eki İle Yapılan Kıyaslama Sıfalarının Yön. D. Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. **Teklik**	*crnji šešir* “daha siyah şapka”	*crnja kuća* “daha siyah ev”	*crnje jezero* “daha siyah göl”
Yal. D. **Çokluk**	*crnji šeširi* “daha siyah şapkalar”	*crnje kuće* “daha siyah evler”	*crnja jezera* “daha siyah göller”
Yön. D. **Teklik**	*crnj**em** šeširu* “daha siyah şapkaya”	*crnj**oj** kući* “daha siyah eve”	*crnj**em** jezeru* “daha siyah göle”
Yön. D. **Çokluk**	*crnj**im** šeširima* “daha siyah şapkalara”	*crnj**im** kućama* “daha siyah evlere”	*crnj**im** jezerima* “daha siyah göllere”

[222] Yönelme durumunda belirli sıfatların büyük bölümü +OM(U/E) ekini alırlar. Ancak eğer sıfatın son sesi damaksıl ünsüzlerden (č, ć, dž, đ, j, lj, nj, š, ž) biri ise +EM(U/E) ekini alırlar.

Tablo 186: +IJI/IJA/IJE Eki İle Yapılan Kıyaslama Sıfalarının Yön. D. Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. **Teklik**	*noviji šešir* “daha yeni şapka”	*novija kuća* “daha yeni ev”	*novije vozilo* “daha yeni taşıt”
Yal. D. **Çokluk**	*noviji šeširi* “daha yeni şapkalar”	*novije kuće* “daha yeni evler”	*novija vozila* “daha yeni taşıtlar”
Yön. D. **Teklik**	*novij**em** šeširu* “daha yeni şapkaya”	*novij**oj** kući* “daha yeni eve”	*novij**em** vozilu* “daha yeni taşıta”
Yön. D. **Çokluk**	*novij**im** šeširima* “daha yeni şapkalara”	*novij**im** kućama* “daha yeni evlere”	*novij**im** vozilima* “daha yeni taşıtlara”

Bunların dışında düzensiz formda olan kıyaslama sıfatları da bulunmaktadır. Bu sıfatlar farklı biçimlerde kıyaslama biçimine dönüşür.

Tablo 187: Düzensiz Kıyaslama Sıfalarının Yönelme Durumu Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. **Teklik**	*bolji šešir* “daha iyi şapka”	*bolja kuća* “daha iyi ev”	*bolje vozilo* “daha iyi taşıt”
Yal. D. **Çokluk**	*bolji šeširi* “daha iyi şapkalar”	*bolje kuće* “daha iyi evler”	*bolja vozila* “daha iyi taşıtlar”
Yön. D. **Teklik**	*bolj**em** šeširu* “daha iyi şapkaya”	*bolj**oj** kući* “daha iyi eve”	*bolj**em** vozilu* “daha iyi taşıta”
Yön. D. **Çokluk**	*bolj**im** šeširima* “daha iyi şapkalara”	*bolj**im** kućama* “daha iyi evlere”	*bolj**im** vozilima* “daha iyi taşıtlara”

En üst derece sıfatları, kıyaslama sıfatlarının önüne NAJ+ eki getirilerek yapılır. En üst dereceyi bildiren sıfatların yönelme durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 188: En Üst Derece Sıfatlarının Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. **Teklik**	*najljepši šešir* “en güzel şapka”	*najljepša kuća* “en güzel ev”	*najljepše jezero* “en güzel göl”
Yal. D. **Çokluk**	*najljepši šeširi* “en güzel şapkalar”	*najljepše kuće* “en güzel evler”	*najljepša jezera* “en güzel göller”
Yön. D. **Teklik**	*najljepš**em** šeširu* “en güzel şapkaya”	*najljepš**oj** kući* “en güzel eve”	*najljepš**em** jezeru* “en güzel göle”
Yön. D. **Çokluk**	*najljepš**im** šeširima* “en güzel şapkalara”	*najljepš**im** kućama* “en güzel evlere”	*najljepš**im** jezerima* “en güzel göllere”

3.2.2.3.2. Yönelme Durumunda Zamirlerin Çekimleri

Zamirler diğer ad durumlarında olduğu gibi yönelme durumunda da çekime uğrar. Bu çekim esnasında alacakları çekim ekleri yerine kullanıldıkları adın yahut niteledikleri adın cins ve sayısına göre farklılık gösterirler. Zamirlerin çekim ekleri biçim olarak belirli sıfatların ekleri ile benzerlik gösterir.

Türkiye Türkçesinde yönelme durumunda *“zamir çekiminde: ben, beni, bende, benden; fakat bana”*[223] şeklindedir. Yönelme durumunda ortaya çıkan bu farklılaşma Boşnakçada tüm bağımlı ad durumlarında geçerlidir.

Boşnakçada kişi zamirlerinin ilgi durumu, belirtme durumu ve yönelme durumu için geçerli olan uzun ve kısa biçimleri mevcuttur. Bu biçimler edatlı ve edatsız kullanımlarda kendilerini gösterirler. Ad durumunda anlam bir edat vasıtasıyla verildiğinde kişi zamirinin uzun biçimi kullanılırken, edat olmaksızın kurulan yapılarda kişi zamirinin kısa biçimi kullanılır.

*(i.) Još **joj** nisu rekli da joj je sin poginuo u Sarajevu.* (Nikolić, 1996:17)

“Henüz **ona** oğlunun Saraybosna’da öldüğü söylemediler.”

[223] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 265

Örnekte koyu renk ile işaret edilen *joj* "ona" kişi zamirinin yönelme durumunda uzun biçimi *njoj* şeklindedir. Aşağıda yönelme durumunda kişi zamirlerinin uzun ve kısa biçimleri verilmiştir.

Tablo 189: Yönelme Durumunda Teklik Kişi Zamirleri

		Yal. D.	**Yön. D.**	
			Uzun	**Kısa**
1. teklik		*ja* "ben"	*(k) meni* "bana"	*mi*
2. teklik		*ti* "sen"	*(k) tebi* "sana"	*ti*
3. teklik	**Eril**	*on* "o"	*(k) njemu* "ona"	*mu*
	Dişi	*ona* "o"	*(k) njoj* "ona"	*joj*
	Yansız	*ono* "o"	*(k) njemu* "ona"	*mu*
Tüm şahıslar için			*(k) sebi* "kendine"	*si*

(ii.) *Kazao si* ***mu*** *šta ja imam u svom podrumu.* (Čolaković,1989:136)

"Ona bodrumumda nelere sahip olduğumu söyledin."

(iii.) *Idem* <u>*k*</u> ***njemu***. (Čolaković, 1989:88)

"Ona doğru gidiyorum."

Yukarıda verilmiş olan iki örnek cümlede de yönelme durumunda kullanılan kişi zamirlerini görmekteyiz. *(i.)* cümlede *njemu* "ona" kişi zamirinin kısa biçimi *mu* kullanılmaktadır. Zira zamirin önünde herhangi bir edat kullanılmamıştır. *(ii.)* cümlede ise *njemu* zamirinden önce *k(a)* "-(y) e/a doğru" kullanıldığı için zamirin uzun biçimi kullanılmıştır.

Tablo 190: Yönelme Durumunda Çokluk Kişi Zamirleri

		Yal. D.	Yön. D.	
			Uzun	**Kısa**
1. çokluk		*mi* "biz"	*(k) nama* "bize"	*nam*
2. çokluk		*vi* "siz	*(k) vama* "size"	*vam*
3. çokluk	**Eril**	*oni* "onlar"	*(k) njima* "onlara"	*im*
	Dişi	*one* "onlar"		
	Yansız	*ona* "onlar"		
Tüm şahıslar için			*(k) sebi* "kendine"	--

Boşnakçada kişi zamirleri adın yerine kullanılırken iyelik zamirleri sıfat görevi üstlenerek hem bir adı ifade eder hem de ada ait olan bir varlığı niteler. Yönelme durumunda iyelik zamirleri ifade ettikleri adın sayısına ve cinsine göre farklılaşırken niteledikleri adın da cinsine ve sayısına göre farklı biçim alırlar.

Tablo 191: 1. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*moj šešir* "benim şapkam"	*moja kuća* "benim evim"	*moje selo* "benim köyüm"
Yal. D. Çokluk	*moji šeširi* "benim şapkalarım"	*moje kuće* "benim evlerim"	*moja sela* "benim köylerim"
Yön. D. Teklik	*m**om(u/e)**/moj**em(u/e)** šeširu* "benim şapkama"	*moj**oj** kući* "benim evime"	*m**om(u/e)**/moj**em(u/e)** selu* "benim köyüme"
Yön. D. Çokluk	*moj**im** šeširima* "benim şapkalarıma"	*moj**im** kućama* "benim evlerime"	*moj**im** selima* "benim köylerime"

Eril ve yansız adları niteleyen ve 1. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamiri yönelme durumunda yaygın kullanımda +EM(U/E) ekini alır. Bunun yanı sıra sıklıkla mom (u/e) biçiminde de kullanılmaktadır. Her iki kullanım arasında anlam yönünden bir fark bulunmazken sadece biçimsel bir ayrım söz konusudur. Dişi adları niteleyen 1. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamiri ise yönelme durumunda +OJ çekim ekini

alır. Tüm cinslerde çokluk ifade eden adları niteleyen 1. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamiri +İM çekim ekini alır.

Yönelme durumunda da 1. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamiri ile 2. teklik şahsa aitlik bildiren iyelik zamirleri arasında çekim ekleri açasından büyük benzerlik bulunmaktadır.

Tablo 192: 2. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*tvoj šešir* "senin şapkan"	*tvoja kuća* "senin evin"	*tvoje selo* "senin köyün"
Yal. D. Çokluk	*tvoji šeširi* "senin şapkaların"	*tvoje kuće* "senin evlerin"	*tvoja sela* "senin köylerin"
Yön. D. Teklik	*tv**om(u/e)**/ tvoj**em(u/e)** šeširu* "senin şapkana"	*tvoj**oj** kući* "senin evine"	*tv**om(u/e)**/tvoj**em(u/e)** selu* "senin köyüne"
Yön. D. Çokluk	*tvoj**im** šeširima* "senin şapkalarına"	*tvoj**im** kućama* "senin evlerine"	*tvoj**im** selima* "senin köylerine"

Yönelme durumunda 1. ve 2. teklik şahıslara aitlik gösteren iyelik zamirleri gibi 1. ve 2. çokluk şahıslara aitlik gösteren iyelik zamirlerinde de çekim ekleri açısından bir benzerlik söz konusudur.

Tablo 193: 1. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*naš šešir* "bizim şapkamız"	*naša kuća* "bizim evimiz"	*naše selo* "bizim köyümüz"
Yal. D. Çokluk	*naši šeširi* "bizim şapkalarımız"	*naše kuće* "bizim evlerimiz"	*naša sela* "bizim köylerimiz"
Yön. D. Teklik	*naš**em(u)** šeširu* "bizim şapkamıza"	*naš**oj** kući* "bizim evimize"	*naš**em(u)** selu* "bizim köyümüze"
Yön. D. Çokluk	*naš**im(a)** šeširima* "bizim şapkalarımıza"	*naš**im(a)** kućama* "bizim evlerimize"	*naš**im(a)** selima* "bizim köylerimize"

Tablo 194: 2. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*vaš šešir* "sizin şapkanız"	*vaša kuća* "sizin eviniz"	*vaše selo* "senin köyünüz"
Yal. D. **Çokluk**	*vaši šeširi* "sizin şapkalarınız"	*vaše kuće* "sizin evleriniz"	*vaša sela* "sizin köyleriniz"
Yön. D. **Teklik**	*vaš**em(u)** šeširu* "sizin şapkanıza"	*vaš**oj** kući* "sizin evinize"	*vaš**em(u)** selu* "sizin köyünüze"
Yön. D. **Çokluk**	*vaš**im(a)** šeširima* "sizin şapkalarınıza"	*vaš**im(a)** kućama* "sizin evlerinize"	*vaš**im(a)** selima* "sizin köylerinize"

Boşnakçada 3. teklik şahsa aitlik gösteren iki farklı iyelik zamiri mevcuttur. Bunlardan ilki yalın durumda *njegov/njegova/njegovo* "onun" iyelik zamiridir. Bu zamir eril ve yansız adların yerine kullanılır.

Tablo 195: 3. Teklik Eril ve Yansız Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*njegov šešir* "onun şapkası"	*njegova kuća* "onun evi"	*njegovo selo* "onun köyü"
Yal. D. **Çokluk**	*njegovi šeširi* "onun şapkaları"	*njegove kuće* "onun evleri"	*njegova sela* "onun köyleri"
Yön. D. **Teklik**	*njegov**u**/njegov**om(u/e)** šeširu* "onun şapkasına"	*njegov**oj** kući* "onun evine"	*njegov**u**/njegov**om(u/e)** selu* "onun köyüne"
Yön. D. **Çokluk**	*njegov**im(a)** šeširima* "onun şapkalarına"	*njegov**im(a)** kućama* "onun evlerine"	*njegov**im(a)** selima* "onun köylerine"

Eğer zamir bir dişi adın yerine kullanılırsa *njen/njena/njena* "onun" iyelik zamiri ile öbek oluşturulur. *Njen/njena/njeno* "onun" zamiri ile zamirin nitelediği varlığın dişi bir şahsa aitliği gösterir.

Tablo 196: 3. Teklik Dişi Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*njen šešir* “onun şapkası”	*njena kuća* “onun evi”	*njeno selo* “onun köyü”
Yal. D. Çokluk	*njeni šeširi* “onun şapkaları”	*njene kuće* “onun evleri”	*njena sela* “onun köyleri”
Yön. D. Teklik	*njen**u**/njen**om(u/e)** šeširu* “onun şapkasına”	*njen**oj** kući* “onun evine”	*njen**u**/njen**om(u/e)** selu* “onun köyüne”
Yön. D. Çokluk	*njen**im(a)** šeširima* “onun şapkalarına”	*njen**im(a)** kućama* “onun evlerine”	*njen**im(a)** selima* “onun köylerine”

Boşnakçada 3. çokluk şahıslara aitlik gösteren iyelik zamiri *njihov/njihova/njihovo* “onların”, yönelme durumunda aşağıdaki gibi çekilir.

Tablo 197: 3. Çokluk Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*njihov šešir* “onların şapkası”	*njihova kuća* “onların evi”	*njihovo selo* “onların köyü”
Yal. D. Çokluk	*njihovi šeširi* “onların şapkaları”	*njihove kuće* “onların evleri”	*njihova sela* “onların köyleri”
Yön. D. Teklik	*njihov**u**/njihov**om(u/e)** šeširu* “onların şapkasına”	*njihov**oj** kući* “onların evine”	*njihov**u**/njihov**om(u/e)** selu* “onların köyüne”
Yön. D. Çokluk	*njihov**im(a)** šeširima* “onların şapkalarına”	*njihov**im(a)** kućama* “onların evlerine”	*njihov**im(a)** selima* “onların köylerine”

Tüm şahıslar için geçerli olan *svoj* “kendi” dönüşlü-iyelik zamirinin yönelme durumunda çekimi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 198: Tüm Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*svoj šešir* "kendi şapkası"	*svoja kuća* "kendi evi"	*svoje selo* "kendi köyü"
Yal. D. **Çokluk**	*svoji šeširi* "kendi şapkaları"	*svoje kuće* "kendi evleri"	*svoja sela* "kendi köyleri"
Yön. D. **Teklik**	*sv**om(u/e)**/svoj**em(u/e)** šeširu* "kendi şapkasına"	*svoj**oj** kući* "kendi evine"	*sv**om(u/e)**/svoj**em(u/e)** selu* "kendi köyüne"
Yön. D. **Çokluk**	*svoj**im(a)** šeširima* "kendi şapkalarına"	*svoj**im(a)** kućama* "kendi evlerine"	*svoj**im(a)** selima* "kendi köylerine"

Türkiye Türkçesi ve Boşnakça arasında farklı olan yapılardan birisi de Türkiye Türkçesinde işaret sıfatı olarak adlandırılan yapıdır. Bu yapı Boşnakçada *pokazne zamjenice* "kk. işaret zamirleri" olarak adlandırılır.

Boşnakçada 1. şahsa yakınlık bildiren *ovaj/ova/ovo* "bu" işaret zamirinin yönelme durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 199: 1. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*ovaj šešir* "bu şapka"	*ova kuća* "bu ev"	*ovo selo* "bu köy"
Yal. D. **Çokluk**	*ovi šeširi* "bu şapkalar"	*ove kuće* "bu evler"	*ova sela* "bu köyler"
Yön. D. **Teklik**	*ov**om(e)** šeširu* "bu şapkaya"	*ov**oj** kući* "bu eve"	*ov**om(e)** selu* "bu köye"
Yön. D. **Çokluk**	*ov**im(a)** šeširima* "bu şapkalara"	*ov**im(a)** kućama* "bu evlere"	*ov**im(a)** selima* "bu köylere"

Boşnakçada 2. şahsa yakınlık bildiren *taj/ta/to* "şu" işaret zamirinin yönelme durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 200: 2. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*taj šešir* “şu şapka”	*ta kuća* “şu ev”	*to selo* “şu köy”
Yal. D. **Çokluk**	*ti šeširi* “şu şapkalar”	*te kuće* “şu evler”	*ta sela* “şu köyler”
Yön. D. **Teklik**	*t**om(e)** šeširu* “şu şapkaya”	*t**oj** kući* “şu eve”	*t**om(e)** selu* “şu köye”
Yön. D. **Çokluk**	*t**im(a)** šeširima* “şu şapkalara”	*t**im(a)** kućama* “şu evlere”	*t**im(a)** selima* “şu köylere”

Boşnakçada 3. şahsa yakınlık bildiren *onaj/ona/ono* “o” işaret zamirinin ilgi durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 201: 3. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Yön. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*onaj šešir* “o şapka”	*ona kuća* “o ev”	*ono selo* “o köy”
Yal. D. **Çokluk**	*oni šeširi* “o şapkalar”	*one kuće* “o evler”	*ona sela* “o köyler”
Yön. D. **Teklik**	*on**om(e)** šeširu* “o şapkanın”	*on**oj** kući* “o evin”	*on**om(e)** selu* “o köyün”
Yön. D. **Çokluk**	*on**im(a)** šeširima* “o şapkalara”	*on**im(a)** kućama* “o evlere”	*on**im(a)** selima* “o köylere”

Sıfat görevinde olan bir başka zamir çeşidi ise betimleyici zamirlerdir. Betimleyici zamirlerden olan *ovakav/ovakva/ovakvo* “bunun gibi, bu gibi” hem bir zamir hem de sıfat olarak Boşnakçada yer alır. Bu zamirlerin yönelme durum teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 202: "Ovakav" Zamirinin Yönelme Durumunda Çekimi

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*ovakav šešir* "bunun gibi şapka"	*ovakva kuća* "bunun gibi ev"	*ovakvo selo* "bunun gibi köy"
Yal. D. Tek. (Belirli)	*ovakvi šešir* "bunun gibi (olan) şapka"	*ovakva kuća* "bunun gibi ev"	*ovakvo selo* "bunun gibi köy"
Yal. D. Çokluk	*ovakvi šeširi* "bunun gibi şapkalar"	*ovakve kuće* "bunun gibi evler"	*ovakva sela* "bunun gibi köyler"
Yön. D. Tek. (Belirsiz)	*ovakv**u** šeširu* "bunun gibi şapkaya"	*ovakv**oj** kući* "bunun gibi eve"	*ovakv**u** selu* "bunun gibi köye"
Yön. D. Tek. (Belirli)	*ovakv**om(u/e)** šeširu* "bunun gibi (olan) şapkaya"		*ovakv**om(u/e)** selu* "bunun gibi (olan) köye"
Yön. D. Çokluk	*ovakv**im(a)** šeširima* "bunun gibi şapkalardan"	*ovakv**im(a)** kućima* "bunun gibi evlerden"	*ovakv**im(a)** selima* "bunun gibi köylerden"

Boşnakçada *takav/takva/takvo* "şunun gibi, şu gibi, onun gibi, o gibi, öyle", *onakav/onakva/onakvo* "onun gibi, o gibi" ve *svakakav/svakakva/svakakvo* "her tür, bin bir türlü, çeşit çeşit, her çeşit" betimleyici zamirleri de yönelme durumunda yukarıda verilen *ovakav/ovakva/ovakvo* "bunun gibi, bu gibi" betimleyici zamirinin aldığı eklerle çekilir.

Miktar bildiren zamirlerden olan *ovalik/ovalika/ovaliko* "bunun kadar, bu kadar", *tolik/tolika/toliko* "şunun kadar, şu kadar" ve *onolik/onolika/onoliko* "onun kadar, o kadar" zamirlerinin de yönelme durumu çekimleri mevcuttur. Bu zamirler yönelme durumunda da benzer şekilde çekilir. Örnek niteliğinde olması için bu zamirlerden olan *ovalik/ovalika/ovaliko* "bunun kadar, bu kadar" zamirinin yönelme durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki verilmiştir.

Tablo 203: "Ovoliki" Zamirinin Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*ovoliki šešir* "bu kadar şapka"	*ovolika kuća* "bu kadar ev"	*ovoliko selo* "bu kadar köy"
Yal. D. **Çokluk**	*ovoliki šeširi* "bu kadar şapkalar"	*ovolike kuće* "bu kadar evler"	*ovolika sela* "bu kadar köyler"
Yön. D. **Teklik**	*ovolik**om(u/e)** šeširu* "bu kadar şapkaya"	*ovolik**oj** kući* "bu kadar eve"	*ovolik**om(u/e)** selu* "bu kadar köye"
Yön. D. **Çokluk**	*ovolik**im(a)** šeširima* "bu kadar şapkalara"	*ovolik**im(a)** kućama* "bu kadar evlere"	*ovolik**im(a)** selima* "bu kadar köylere"

Benzer biçime sahip ilgi ve soru zamirlerinin Boşnakçada üstlendikleri görevler farklıdır. İlgi zamiri ana cümle ile yan cümle arasında bir bağ kurarken, soru zamirleri cümle başına gelip soru cümlesi oluşturulmasına yardımcı olur. Yönelme durumunda ilgi zamirleri yan cümle ile ana cümle arasındaki bağlantıyı ortaya koyar. Ana cümledeki nesnenin yan cümledeki açıklamasında, nesneye yönelme durumunu ilgilendiren bir gönderme yapılmışsa nesneyi ifade eden ilgi zamiri de yönelme durumda çekime uğrar.

Boşnakçada *koji/koja/koje* "ki o" ilgi zamirinin yönelme durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 204: "Koji" İlgi Zamirinin Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*koji* "ki o"	*koja* "ki o"	*koje* "ki o"
Yal. D. **Çokluk**	*koji* "ki onlar"	*koje* "ki onlar"	*koja* "ki onlar"
Yön. D. **Teklik**	*koj**em(u)*** "ki ona"	*koj**oj*** "ki ona"	*koj**em(u)*** "ki ona"
Yön. D. **Çokluk**	*koj**im(a)*** "ki onlara"	*koj**im(a)*** "ki onlara"	*koj**im(a)*** "ki onlara"

Diğer ilgi zamirlerinden olan *čiji/čija/čije* “ki onun, -nin/nın/nun/nün” zamiri de yönelme durumu teklik ve çoklukta yukarıdaki *koji/koja/koje* “ki o” örneğindeki gibi çekilir.

Bazı soru zamirleri de benzer şekilde çekime uğrarlar. Bunlardan *Koji/Koja/Koje?* “Hangi?” soru zamirinin yönelme durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 205: “Koji” Soru Zamirinin Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*Koji šešir?* “Hangi şapka?”	*Koja kuća?* “Hangi ev?”	*Koje selo?* “Hangi köy?”
Yal. D. **Çokluk**	*Koji šeširi?* “Hangi şapkalar?”	*Koje kuće?* “Hangi evler?”	*Koja sela?* “Hangi köyler?”
Yön. D. **Teklik**	*Koj**em(u)** šeširu?* “Hangi şapkaya?”	*Koj**oj** kući?* “Hangi eve?”	*Koj**em(u)** selu?* “Hangi köye?”
Yön. D. **Çokluk**	*Koj**im** šeširima?* “Hangi şapkalara?”	*Koj**im** kućama?* “Hangi evlere?”	*Koj**im** selima?* “Hangi köylere?”

Ayrıca *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri de yukarıda verilen *Koji/Koja/Koje?* “Hangi?” soru zamirinin yönelme durumunda çekimine benzer şekilde çekilir.

Boşnakçada diğer bir soru zamiri ise *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” zamiridir. Yönelme durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 206: "Kakav" Soru Zamirinin Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*Kakav šešir?* "Nasıl şapka?"	*Kakva kuća?* "Nasıl ev?"	*Kakvo selo?* "Nasıl köy?"
Yal. D. Tek. (Belirli)	*Kakvi šešir?* "Nasıl şapka?"		
Yal. D. Çokluk	*Kakvi šeširi?* "Nasıl şapkalar?"	*Kakve kuće?* "Nasıl evler?"	*Kakva sela?* "Nasıl köyler?"
Yön. D. Tek. (Belirsiz)	*Kakv**u** šeširu?* "Nasıl şapkaya?"	*Kakv**oj** kući?* "Nasıl eve?"	*Kakv**u** selu?* "Nasıl köye?"
Yön. D. Tek. (Belirli)	*kakv**om(u/e)** šeširu?* "Nasıl şapkaya?"		*kakv**om(u/e)** selu?* "Nasıl köye?"
Yön. D. Çokluk	*Kakv**im(a)** šeširima?* "Nasıl şapkalara?"	*Kakv**im(a)** kućama?* "Nasıl evlere?"	*Kakv**im(a)** selima?* "Nasıl köylere?"

Ayrıca *Kolik/Kolika/Koliko?* " Ne kadar?" soru zamirleri de yönelme durumunda *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" zamirine benzer şekilde çekilir.

Tablo 207: Belirli Bir Kişi İle İlgili Olmayan Ad Niteliğindeki Zamirlerin Yönelme Durumda Çekimleri

		Şahıs	**Nesne**
Soru		*Kom(u/e)?* "Kime?"	*Čemu?* "Neye?"
İlgi		*... kom(u/e) ...* "… ki ona …"	*... čemu ...* "… ki ona …"
Belirsiz		*nekom(u/e)* "(herhangi) birine"	*nečem(u)* "(herhangi) bir şeye"
Olumsuz		*nikom(u/e)* "hiç kimseye"	*ničem(u)* "hiçbir şeye"
Genel	**Tek.**	*svakom(u/e)* "herkese"	*svačemu* "her şeye"
	Çok.	*svim(a)* "hepsine"	

Sıfat niteliğinde olan belirsiz zamirlerden olan *neki/neka/neko* "bazı, kimi, bir takım kimseler, birileri, biri" çoğu zaman ardından bir ad alarak kullanılır. Ad almadan kullanıldığında *neki ljudi* "bazı insanlar" anlamını karşılar.

Tablo 208: "Neki" Zamirinin Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*neki student* "bir (kimi) öğrenci"	*neka žena* "bir (kimi) kadın"	*neko selo* "bir (kimi) köy"
Yal. D. Çokluk	*neki ljudi* "bazı insanlar"	*neke žene* "bazı kadınlar"	*neka sela* "bazı köyler"
Yön. D. Teklik	*nek**om(u/e)** stundentu* "bir (kimi) öğrenciye"	*nek**oj** ženi* "bir (kimi) kadına"	*nek**om(u/e)** selu* "bir (kimi) köye"
Yön. D. Çokluk	*nek**im** ljudima* "bazı insanlara"	*nek**im** ženama* "bazı kadınlara"	*nek**im** selima* "bazı köylere"

Sıfat niteliğinde olan belirsiz zamirlerden *nekolik/nekolika/nekoliko* "birkaç" zamiri, *Kolik/Kolika/Koliko?* "Ne kadar?" soru zamiri gibi; *nekakav/nekakva/nekakvo* "herhangi biri, kimi, bazısı" belirsiz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *nečiji/nečija/nečije* "bilinmeyen birine ait" belirsiz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi yönelme durumunda değişime uğrar.

Ayrıca *nikoji/nikoja/nikoje* "hiçbir" olumsuz zamiri, *Koji/Koja/Koje* "Hangi?" soru zamiri gibi; *nikakav/nikakva/nikakvo* "hiçbir, hiç" olumsuz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *ničiji/ničija/ničije* "sahipsiz, kimsenin malı olmayan" olumsuz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi yönelme durumunda değişir.

Sıfat niteliğinde olan *svaki/svaka/svako* "her, her biri" zamirinin yönelme durumda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 209: "Svaki" Zamirinin Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*svaki student* "her öğrenci"	*svaka žena* "her kadın"	*svako selo* "her köy"
Yal. D. Çokluk	*svaki opanci* "her çarık"	*svake pantalone* "her pantalon"	*svaka vrata* "her kapı"
Yön. D. Teklik	*svak**om(u/e)** studentu* "her öğrenciye"	*svak**oj** ženi* "her kadına"	*svak**om(u/e)** selu* "her köye"
Yön. D. Çokluk	*svak**im** opancima* "her çarığa"	*svak**im** pantalonama* "her pantolona"	*svak**im** vratima* "her kapıya"

Svakakav/svakakva/svakakvo "çeşit çeşit, bin bir türlü" zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *svačiji/svačija/svačije* "herkese ait, herkese açık" zamiri, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi yönelme durumunda değişime uğrar.

3.2.2.3.3. Yönelme Durumunda Sayıların Çekimleri

Boşnakçada *jedan/jedna/jedno* "bir" asıl sayısı çekim eki bulunan ad durumlarından olan yönelme durumunda çekim ekleriyle değişir.

Tablo 210: "Jedan" Asıl Sayı Adının Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril	Dişi	Yansız
Yal. D. Tek.	*jedan šešir* "bir şapka"	*jedna kuća* "bir ev"	*jedno selo* "bir köy"
Yal. D. Çok.	*jedni ljudi* "(bazı) insanlar"	*jedne novine* "(bir) gazete"	*jedna vrata* "(bir) kapı"
Yön. D. Tek. Belirli	*jedn**om(u/e)** šeširu* "bir şapkaya"	*jedn**oj** kući* "bir eve"	*jedn**om(u/e)** selu* "bir köye"
Yön. D. Tek. Belirsiz	*jedn**u** šeširu* "herhangi bir şapkaya"		*jedn**u** selu* "herhangi bir köye"
Yön. D. Çok.	*jedn**im(a)** ljudima* "(bazı) insanlara"	*jedn**im(a)** novinama* "gazeteye"	*jedn**im(a)** vratima* "kapıya"

Yönelme durumunda çekime uğrayan diğer asıl sayılar ise *dva/dvije* "iki" ve *oba/obje* "her iki", *tri* "üç" ve *četiri* "dört" asıl sayılarıdır. *Dva/dvije* "iki" asıl sayısı yönelme durumunda eril veya yansız bir adı nitelediğinde *dvama* biçiminde, dişi bir adı nitelediğinde *dvjema* biçiminde çekilir. *oba/obje* "her iki" asıl sayısı içinde aynı çekim ekleri geçerlidir.[224] eril veya yansız bir adı nitelediğinde *obama*, dişi bir adı nitelediğinde *objema* olarak çekilir.

Tri "üç" asıl sayısı yönelme durumunda *trima, četiri* "dört" asıl sayısı ise *četirima* olarak çekilir. Bu biçimler her üç cins için de aynıdır.[225] Bu sayıların her ne kadar ad durumlarında çekimleri bulunsa da genellikle değişime uğramadan kullanılırlar. *Pet* "beş" ve üstü asıl sayılar ise ad durumlarında değişime uğramazlar. Ancak *jedan/jedna/jedno* "bir", *dva/dvije* "iki", *oba/obje* "her iki", *tri* "üç" ve *četiri* "dört" asıl sayıları ile oluşturulan dvadeset jedan "yirmi bir", *dvadeset dva* "yirmi iki" gibi çok sözlü ara sayılarda da öbeğin ikinci kısmındaki sayıların çekim ekleri ile çekilirler.

Yönelme durumunda çekime uğrayan sayı türlerinden bir diğeri ise sıra sayılardır. Bunlar sıfat görevinde olan sayılardır ve belirli sıfatların çekim ekleri ile çekilirler.

Tablo 211: "Drugi" Sıra Sayısının Yönelme Durumuna Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*drugi student* "ikinci (diğer) öğrenci"	*druga kuća* "ikinci (diğer) ev"	*drugo selo* "ikinci (diğer) köy"
Yal. D. Çokluk	*drugi studenti* "diğer öğrenciler"	*druge kuće* "diğer evler"	*druga sela* "diğer köyler"
Yön. D. Teklik	*drug**om(u/e)** studentu* "ikinci (diğer) öğrenciye"	*drug**oj** kući* "ikinci (diğer) eve"	*drugom**(u/e)** selu* "ikinci (diğer) köye"
Yön. D. Çokluk	*drug**im(a)** studentima* "diğer öğrencilere"	*drug**im(a)** kućama* "diğer evlere"	*drug**im(a)** selima* "diğer köylere"

[224] Senahid Halilović, *a.g.e.*, s. 254
[225] Gös. yer.

Diğer sıra sayıları da yukarıda tabloda verilen eklerle çekilir. Ancak *treći/treća/treće* "üçüncü" sıra sayısının yansız adları niteleyen biçimi *treće* yönelme durumunda *trećem(u/e)* olarak çekilir.

Boşnakçada *dva* "iki" asıl sayısından oluşturulan *dvoje* topluluk sayısı, yönelme durumunda *dvom(a)*, *dvome* yahut *dvojem* biçimlerine dönüşür. *Tri* "üç" asıl sayısından oluşan *troje* topluluk sayısı da benzer şekilde yönelme durumunda çekilir. *Četiri* "dört" asıl sayısından yapılan *četvero* topluluk sayısı yönelme durumunda *četverom(a/e)* yahut *četverma* olarak çekilir.

Boşnakçada topluluk adlarından *brojni pridjevi* "sayı bildiren yahut sayı özelliği taşıyan sahip sıfatlar" arkalarından gelen adların sadece çokluk biçimleriyle kullanılırlar. Bu tür sayıların yönelme durumu çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 212: "Dvoji" Sayı Bildiren Sıfatın Yönelme Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Çokluk**	*dvoji opanci* "iki (çift) çarık"	*dvoje cipele* "iki (çift) ayakkabı"	*dvoja vrata* "iki (kanatlı) kapı"
Yön. D. **Çokluk**	*dvoj**im(a)** opancima* "iki (çift) çarığa"	*dvoj**im(a)** cipelama* "iki (çift) ayakkabıya"	*dvoj**im(a)** vratima* "iki (kanatlı) kapıya"

Bir başka tür ise sayı bildiren adlardır. Bu adlar genellikle [e] türü ad çekim ekleriyle çekilirler. Bunlardan +İCA eki ile oluşturulan adlar eril adlarla öbek oluştururlar. Öbeğin tamlayan kısmı ilgi durum çokluk ile çekilir. Sayıdan oluşturulan ad ise herhangi bir ad durumunda çekilebilir.

Tablo 213: Sayı Bildiren Adların Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*dvojica igrača* "(erkek) oyuncuların ikisi"	*trojica drugova* " (erkek) arkadaşların üçü"	*dvadesetšesterica dječaka* " (erkek) çocukların yirmi altısı"
Yön. D. **Tek.**	*dvojic**i** igrača* "(erkek) oyuncuların ikisine"	*trojic**i** drugova* " (erkek) arkadaşların üçüne"	*dvadesetšesteric**i** dječaka* " (erkek) çocukların yirmi altısına"

Boşnakçada kesir sayıları +(n)İNA veya +İNKA ekleriyle sayıdan türetilen adlarla yapılır. Bu adlar [e] türü ad çekim ekleriyle çekilir.

Tablo 214: Kesir Sayılarının Yönelme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*jedna desetina* “on bölü bir”	*dvije desetine* “on bölü iki”	*Pet desetina* “on bölü beş”
Yön. D. **Tek.**	*jedn**oj** desetin**i*** “on bölü bire”	*dvje**ma** desetin**ama*** “on bölü ikiye”	*pet desetin**ama*** “on bölü beşe”

3.2.3. **BELİRTME DURUMU** (Boş. *akuzativ,* İng. *accusative case*)

Belirtme durumu, *"söz öbeklerinde ve cümlelerde eylemin etkilediği varlık, yapma durumu çekimindedir."* [226] Günay Karaağaç'ın yapma durumu olarak adlandırdığı belirtme durumu Türkiye Türkçesinde yükleme hali olarak da adlandırılır.

Belirtme durumunu *Muharrem Ergin*, adın geçişli fiillerin doğrudan doğruya tesiri altında olduğunu ifade eden durum[227] olarak ifade eder. Benzer şekilde *Zeynep Korkmaz* da geçişli fiil taşıyan bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilediği yani fiildeki işlevin etki bakımından üzerine yüklendiği ismin içinde bulunduğu hal[228] olarak tanımlayıp geçişli fiiller ile belirtme durumu arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir.

Boşnakçada ise *"hareket bildiren eylemleri içeren Koga? 'Kimi?', Šta? 'Neyi?' sorularına cevap veren adların biçimi"*[229] olarak tanımlanır.

3.2.3.1. Belirtme Durumunun İşlevi

Belirtme durumunun başlıca görevi cümlede söz öbeklerinde yahut cümlelerde eylemin etkilediği varlığı göstermektir. Bu işlevi ile cümlenin nesnesini gösterir. Bunun yanı sıra *"belirtme durumu, cümlede sözcüğün anlam gereksinimi bağlamında edatlı ve edat olmadan kullanılabilir."*[230]

---

[226] Günay Karaağaç, *a.g.e.,* s. 856
[227] Muharrem Ergin, *a.g.e.,* s. 231
[228] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.,* s. 175
[229] Senahid Halilović, *a.g.e.,* s. 194
[230] Vesna Krajišnik, *a.g.e.,* s. 30

3.2.3.1.1. Belirtme Durumunda Edat Olmadan Kurulan Yapılar

Boşnakçada belirtme durumunun edat olmadan kullanımında çekime uğrayan ad, cümledeki belirtili nesneyi gösterir. Bu kullanımıyla eylemin etkilediği nesne herhangi bir edata gerek kalmaksızın belirtme durumunda gösterilir.

(i.) *Bibliotekarka mi je uzela* ***knjigu*** *iz ruke i rekla da potražim neku drugu.* (Horozović, 2005:155)

"Kütüphaneci kadın elimden **kitabı** aldı ve başka bir tanesini aradığımı söyledi."

Yukarıdaki cümlede *knjiga* "kitap" adı *knjigu* "kitabı" biçiminde belirtme durumunda yer almaktadır. Ad, *uzeti* "almak" geçişli fiilinin geçmiş zaman 3. teklik şahıs dişi çekimi ile *uzela* biçimine dönüşmesinin ardından belirli nesne olarak kullanılmıştır.

Boşnakçada belirtme durumunda edat olmaksızın çekime uğrayan adların kullanıldığı bir başka yapı ise örtülü yahut mantıksal özne *(Boş. logički/semantički subjekat, İng. logical subject)* yapısıdır. Boşnakçanın örtülü özne yapısında özne sözlüksel veya dil bilgisel yapıdan değil, metin yahut bağlam gibi dil bilgisi dışı birimlerle tespit edilir.

(ii.) *Boli* ***me*** *glava - rekla je.* (Horozović, 2005:155)

"Başım ağrıyor, dedi."

Yukarıdaki cümlede örtülü özne kullanımı görülmektedir. Cümlede *me* "beni" sözcüğü *mene* "beni" kişi zamirinin kısa biçimidir. Belirtme durumundaki bu kalıp yapıların bazıları şu şekildedir.

(iii.) *Stid ga je, ne može s njima razgovarati.* (Alexander, 2006:164)

"O utangaçtır, onlarla konuşamaz."

Yukarıdaki cümlede kalıp [ad + kişi zamiri + yüklem] formülünden oluşturulmuştur. *Stid* "utanma, utanç" adının ardından *on* yahut *ono* 3. teklik eril yahut yansız kişi zamirinin belirtme durumundaki çekimi *njega* "onu" sözcüğünün kısa biçimi olan *ga* getirilmiştir. *Njega* "onu" kişi zamiri metnin bağlamından anlaşıldığı üzere utanma adını bir eylem olarak yüklenen öznedir.

Belirtme durumunda edat olmaksızın kurulabilen yapılar nesneyi işaret ettiği gibi, zaman, fiyat, ölçü, miktar, istek, arzu gibi anlamları da ifade edebilir.

3.2.3.1.2. Belirtme Durumunda Edatlarla Kurulan Yapılar

Boşnakçada belirtme durumundaki adlar edat olmadan kullanılabileceği gibi belirtme durumu edatlarından biri ile de kullanılabilir. Bu edatlar tek başlarına kullanıldıklarında bir anlam ifade etmezken ardından gelen ada bağlanarak yer, yön, zaman, benzerlik, yaklaşma, amaç, neden, uzaklaşma, başkalık, sonuç, karşılaştırma, araç bildirme, sınırlama gibi birçok anlamı ada yükleyerek sözleri, söz öbeklerini veya cümleleri bir araya getirmeye yararlar. Boşnakçada edatların söze veya söz öbeğine yüklediği anlamdan dolayı ad durumları arasında anlam paylaşması ortaya çıkar.

(i.) *Idi sad u svoju* ***sobu.*** (Selimović, 1973:48)

"Şimdi kendi **oda**na git."

Yukarıdaki *(i.)* cümlesinde *soba* "oda" adı belirtme durumunda çekilmiş ve *sobu* "odayı" biçimi almıştır. Ancak önünde yer alan *u* "içine doğru" edatı sebebiyle farklı bir anlam yüklenip "odaya" anlamı ortaya çıkmıştır. Nihayet *svoj* "kendi" iyelik zamirinin etkisiyle "odana" anlamı ortaya çıkmıştır.

Belirtme durumunda edat ile birlikte oluşturulan yapılar yer, zaman, biçim ve sebep ifade edebilir.

Belirtme durumunda kullanılan edatlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 215: Belirtme Durumunda Kullanılan Edatlar ve Anlamları

Edat	**TT Anlamı**	**Örnek**
kroz	İçinden, -den/dan, bir yandan öbür yana; boyunca, süresince; bölü taksim	*Prošao sam **kroz** šumu.* "Ormanın **içinden** geçtim." *Bacio sam loptu **kroz** prozor.* "Topu pencere**den** attım." *Radio sam **kroz** četiri godine.* "Dört yıl **boyunca** çalıştım. *Deset **kroz** dva jednako je pet.* "On **bölü** iki eşittir beş."
među	Arasında, ortasında; arasına ortasına	On ga je pogodio **među** oči. "Gözlerinin **ortasına doğru** vurdu."
na	-(y)e/a, üzerine, üstüne; üstünde	Stavio sam knjigu na sto. "Kitabı masanın **üstüne**/masa**ya** koydum."
nad	Üzerine, üstüne, aşkın	*Nagnuo se **nad** vodu.* "Suyun **üzerine** eğildi."
niz	Aşağı doğru, aşağıya doğru	*Silazio sam **niz** stepenice.* "Merdivenlerden **aşağı** indim."
pod	Altına, altında	*Ona je **sjela** pod stablo.* "Ağacın **altına** oturdu."
pred	Önüne; -den/dan önce	*On je stigao **pred** zgradu.* "Binanın **önüne** vardı."
u	-(y)e/a; içine; içinde; -de/da	Preselio se **u** Sarajevo. "Saraybosna'**ya** taşındı."
uz	Yukarı; ile; yanına, yanında; boyunca	Penjao sam se **uz** stepenice. "Medivenlerden **yukarı** çıktı."
za	İçin, yerine; -(y)a/e; -da/de; adına, namına; arkasından; lehine, uğruna	*Bojim se **za** tebe.* "Senin **için** korkuyorum."
o	Üzerine, konusunda ile ilgili, hakkında, dair; -e karşı	*Ogriješio se **o** zakon.* "Kanuna **karşı** geldi."
po	İçin, amacıyla;-(y)a/e; -da/de; göre, ile, açısından	*Otišao sam **po** mlijeko.* "Süt almak **için** gittim."

Yukarıdaki tabloda göstermiş olduğumuz edatların bazılarını daha ayrıntılı incelememiz gerekmektedir. Zira bu edatlar birden fazla ad durumunda kullanılmakta ve farklı anlamlar yüklenmektedir.

Belirtme durumunda kullanılan *na* edatı "-(y)e/a, üzerine, üstüne" anlamlarını ada yükler. Ancak bunun yanı sıra *na* edatının bulunma durumunda da kullanımı mevcuttur. Bulunma durumunda "üstünde, üzerinde, -da/de" anlamları ile yer, konum işaret etmektedir.

(ii.) *Idemo **na** sjevero-zapad.* (Rahmanović, 1992:23)

"Kuzeybatı**ya** doğru gidiyoruz."

(iii.) *Nema vrata **na** ovoj strani.* (Rahmanović, 1992:13)

"Bu taraf**ta** kapı yok."

Yukarıdaki *(ii.)* ve *(iii.)* cümlelerinin her ikisinde de *na* edatı kullanılmıştır. Ancak *(ii.)* cümlesinde *na* edatından sonra gelen sjevero-zapad "kuzeybatı" adı belirtme durumunda iken, *(iii.)* cümlesindeki *ova strana* "bu taraf" öbeği bulunma durumunda çekime uğramış ve *ovoj strani* "bu tarafta" biçimini almıştır. Bu örnekler de göstermektedir ki, belirtme durumunda "-(y)a/e" anlamında kullanılan *na* edatı, bulunma durumunda "-da/de" anlamında kullanılmaktadır.

Na edatında olduğu gibi *o* ve *po* edatları da belirtme durumunda hareketin amacını yahut başka herhangi bir etkinliği işaret ederek "Nereye?" sorusuna cevap verirler.[231]

(iv.) *Udario je rukom **o** hastal.* (Jahić, Halilivoć, Palić, 2000:299)

"Eli ile masa**ya** vurdu."

(v.) *Otišao je **po** vodu.* (Jahić, Halilivoć, Palić, 2000:299)

[231] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 299

"Su**ya doğru** gitti."

Yukarıdaki cümlelerde kullanılan *o* ve *po* edatları belirtme durumundan daha çok bulunma durumunda kullanılır. Bulunma durumunda eylemin gerçekleştiği yerin bilgisini verirler.

Benzer bir şekilde *u* edatı da hem belirtme hem de bulunma durumunda kullanılır.

(vi.) On gurnu vrata i uđe ***u*** *avliju.* (Rahmanović, 1992:79)

"Kapıyı itip avlu**ya** giriyor."

(vii.) Samo ovo je malo drugačije nego što si ti učio ***u*** *školi.* (Rahmanović, 1992:8)

"Yalnız bu senin okul**da** öğrendiğinden biraz farklıdır."

Yukarıdaki *(vi.)* ve *(vii.)* cümlelerinin her ikisinde de *u* edatı kullanılmıştır. *(vi.)* cümlesinde u edatının ardından *avlija* "avlu" adı belirtme durumunda çekime uğramış ve *avliju* "avluyu" biçimini almıştır. *U* edat ile birlikte *u avliju* "avluya" anlamı oluşturulmuştur. *(vii.)* cümlesinde ise *škola* "okul" adı bulunma durumunda çekilmiş ve *školi* biçimine dönüşmüştür. Daha sonrasında *u* edatını alarak *u školi* "okulda" anlamı oluşturulmuştur. Görüleceği üzere *(vi.)* cümlesinde *u* edatından sonra gelen ad belirtme durumunda iken, *(vii.)* cümlesinde edattan sonra gelen ad bulunma durumunda çekilmiştir.

Belirtme durumunda kullanılan bir başka edat ise *među* "arasına, ortasına; arasında, ortasında" edatıdır. Bu edat yaygın olarak ardından araç durumunda çekime uğramış bir ad yahut ad soylu sözcük alır. Ancak bazı durumlarda belirtme durumunda da kullanılır.

(viii.) Musa zabi glavu ***među*** *ruke.* (Rahmanović, 1992:52)

"Musa başını ellerinin **arasına** soktu."

*(ix.) Nema prijateljstva **među** ljudima koji drukčije misle.* (Selimović, 1973:106)

" Farklı düşünen insanlar **arasında** arkadaşlık yoktur."

Yukarıdaki *(viii.)* ve *(ix.)* cümlelerinin her ikisinde de *među* edatı kullanılmıştır. *(viii.)* cümlesinde *među* edatının ardından gelen *ruka* "el/kol" adı belirtme durumu çoklukta çekime uğrayarak *ruke* biçimini almıştır. *(ix.)* cümlesinde ise *ljudi* "insanlar" adı araç durumu çoklukta çekime uğramış ve *ljudima* biçimini almıştır.

Među edatı *nad* "üstünde, üzerine", *pod* "altında, altına", *pred* "önüne, önünde" edatları gibi belirtme durumunda bir hareketin amacını veya hedefini işaret ederek "Nereye?" sorusuna cevap verirken, araç durumunda bir yönlendirme, konumlandırma işaret ederek "Nerede?" sorusuna cevap verir.[232]

*(x.) Nagnu se **nad** otvorenu knjigu.* (Rahmanović, 1992:348)

"Açık kitabın **üzerine** eğildi." (Bel. D.)

*(xi.) Hafiz Muhamed je izašao iz tekije i stao pored ograde **nad** rijekom.* (Selimović, 1973:149)

"Hafız Muhammet tekkeden dışarı çıktı ve nehrin **üst kısmında** çitin yanında durdu." (Araç D.)

*(xii.) Stani **pod** moju zastavu.* (Rahmanović, 1992:124)

"Bayrağımın **altında** dur." (Bel. D.)

*(xiii.) Snijeg je škripao **pod** nogama.* (Rahmanović, 1992:257)

"Kar ayakların **altında** gıcırdıyordu." (Araç. D.)

*(xiv.) Hamza ustade i izađe **pred** njih.* (Rahmanović, 1992:127)

[232] Senahid Halilović, *a.g.e.*, s. 298-299

"Hamza ayağa kalkar ve onların **önlerinden** dışarı çıkar." (Bel. D.)

*(xv.) Poslije par trenutaka **pred** Hamzom se pojavi starac.* (Rahmanović, 1992:156)

"Birkaç dakika sonra Hamza'nın **önünde** yaşlı bir adam belirir." (Araç. D.)

Boşnakçada *za* edatı *"ilgi durumunda Kada? 'Ne zaman' sorusuna, belirtme durumunda Kamo? 'Nereye?' sorusuna, araç durumunda ise Gdje? 'Nerede?', Kuda? 'Nereye?' ve Kada? 'Ne zaman?' sorularına yanıt verirken"*[233] kullanılır.

*(xvi.) Nadam se da će krenuti **za** njima.* (Rahmanović, 1992:26)

"Umarım onları takip eder." (Araç D.)

*(xvii.) Pripremi ga **za** operaciju.* (Rahmanović, 1992:72)

"Onu ameliyat**a** hazırla." (Bel. D.)

(xviii.) **Za** života govori se svašta. (Jahić, Halilivoć, Palić, 2000:299)

"Yaşam **boyunca** birçok şey söylenir." (İlgi D.)

Bu kullanımlarından başka *za* edatı belirtme durumunda "için, yerine; -(y)a/e; zaman bildirirken -da/de; adına, namına; arkasından; lehine, uğruna" gibi anlamlarda da kullanılabilir.

Bazı edatlar sadece belirtme durumunda kullanılır. Bunlar *kroz, niz* ve *uz* gibi edatlardır. *Kroz* edatı bağlama göre "içinden, -den/dan, bir yandan öbür yana; boyunca, süresince; bölü, taksim[234]" gibi anlamlara gelebilir.

*(xix.) Bez dodatnog tereta i samo sa oružjem u rukama, ljudi su se lahko kretali **kroz** šumu.* (Rahmanović, 1992:72)

[233] Senahid Halilović, *a.g.e.,* s. 299
[234] Şakir Bayhan, *a.g.e.,* s. 573

"Ek bir yük olmaksızın sadece ellerinde silahlarıyla kolayca orman **içinden** yürüdüler."

Niz edatı belirtme durumunda "aşağı doğru, aşağıya doğru"[235] anlamlarında kullanılır.

(xx.) *I ja sam gledao **niz** sokak.* (Selimović, 1973:289)

"Ben de sokaktan **aşağı doğru** baktım."

Uz edatı belirtme durumunda "yukarı; ile; yanına, yanında; boyunca" anlamlarında kullanılır.

(xxi.) *Polahko se peo **uz** brdo.* (Rahmanović, 1992:108)

"Yavaşça tepe**ye** tırmandı."

Ayrıca *kroz, nad, niz, pod, pred* ve *uz* edatları bazı durumlarda /a/ sesi alırlar. Bu şekilde kullanıldıklarında arkalarından gelen kişi zamirleri kısa biçimde yazılır[236]. Bu yapıda *kroz mene* "içimden, benim aracılığımla" öbeği *kroza me*; *nad mene* "üzerime" öbeği *nada me*; *pod mene* "altıma" öbeği *poda me*; *pred mene* "önüme" öbeği *preda me*; *uz mene* "benimle" öbeği *uza me* öbeğine dönüşmektedir.[237]

(xxii.) Pokušao sam da prođem, ali on je stao **preda** me. (Selimović, 1973:122)

"Geçmeye çalıştım ama benim **önüme** durdu."

3.2.3.2. Belirtme Durumunda Ad Çekimleri

Adlar ad durumlarında çekime uğradıklarında sahip oldukları özellikler neticesinde farklı ekler ile çekilirler. Adların bu özellikleri sebebiyle ad çekimleri her

[235] Şakir Bayhan, *a.g.e.*, s. 795
[236] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 300
[237] Ronella Alexander, *a.g.e.*, s. 310

ad durumu için [a] türü, [e] türü ve [i] türü olmak üzere üç faklı grupta toplanmıştır. Ancak bazı gereksinimler neticesinde türler arasında da alt grupların oluşturulması kaçınılmazdır. Belirtme durumunda da [a] türü eril cins adları ilgilendiren bir alt grup oluşturulmuştur.

3.2.3.2.1. Belirtme Durumunda [a] Türü Ad Çekimi

Bu türe giren adların cins olarak eril ve yansız adlara mensup olduğuna daha önce değinmiştik. Yansız adlar belirtme durumunda yalın durumdaki biçimleri ile benzerlik gösterir. Ancak eril adlarda farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Canlı bir varlığı ifade eden eril adlar belirtme durumu teklikte sonuna +A çekim ekini alırken, cansız bir varlığı ifade eden eril adlar ise +Ø ekini alarak yalın durumdaki biçimlerine benzerlik gösterirler.

Yalın durum teklikte +Ø eki ile biten eril adların belirtme durumunda çekimine etki eden başlıca olgu adların ifade ettikleri varlıkların canlı veya cansız olmalarıdır. Yaygın olarak +Ø eki ile alan eril adların canlı bir varlığı ifade etmesi durumunda ilgi durumu ve belirtme durumu arasında biçim bakımından bir denklik söz konusuyken, bu denklik cansız varlıkları ifade eden eril adlarda ise yalın durum ve belirtme durumu arasında ortaya çıkmaktadır.[238]

Tablo 216: +Ø Eki Alan Eril Adların Belirtme Durumu Teklikte Çekimleri

	Canlı	**Cansız**
Yal. D. Tek.	*profesor* “profesör”	*prozor* “pencere”
İl. D. Tek.	*profesor<u>a</u>* “profesör<u>ün</u>”	*prozor<u>a</u>* “pencere<u>nin</u>”
Bel. D. Tek.	*profesor**a*** “profesör**ü**”	*prozor* “pencere**yi**”

Ancak ad durumlarının çokluklarında bu denklik devam etmemektedir. Zira yalın durumda +İ çokluk eki ile çekilen +Ø eki ile biten eril adlar ilgi durumunda +A çokluk eki alırken belirtme durumunda +E çokluk eki alırlar. Ayrıca belirtme

[238] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 199

durumunda çokluk çekimlerinde canlı veya cansız olmaları fark yaratan bir nitelik değildir.

Tablo 217: +Ø Eki Alan Eril Adların Belirtme Durumu Çoklukta Çekimleri

	Canlı	**Cansız**
Yal. D. Çok.	*profesori* "profesörler"	*prozori* "pencereler"
İl. D. Çok.	*profesor<u>a</u>* "profesörler<u>in</u>"	*prozor<u>a</u>* "pencereler<u>in</u>"
Bel. D. Çok.	*profesor**e*** "profesörler**i**"	*prozor**e*** "pencereler**i**"

Orah "ceviz", *ljiljan* "zambak", *hrast* "meşe" gibi bitki adları ve canlı varlıkların kümesini bildiren *čopor* "sürü", *odred* "müfreze, manga", *skup* "küme, grup" gibi adlar belirtme durumunda cansız adlar gibi[239] çekimlenir.

Eril adlar içinde tek heceli adların son seslerine göre +OV veya +EV ekleriyle genişlemesinden diğer ad durumlarında bahsetmiştik. Teklik biçimleri [a] türündeki diğer eril adlar gibi canlı veya cansız oluşlarına göre biçimlenirken çokluk biçimleri +OV veya +EV genişletme eki getirildikten sonra +E belirtme durumu çokluk eki ile çekilir.

Tablo 218: Belirtme Durumunda Tek Heceli Canlı/Cansız Eril Adların Çekimleri

	Canlı		**Cansız**	
	+OV	**+EV**	**+OV**	**+EV**
Yal. D. Teklik	*sin* "erkek evlat"	*miš* "fare"	*most* "köprü"	*broj* "sayı"
Yal. D. Çokluk	*sinovi* "erkek evlatlar"	*miševi* "fareler"	*mostovi* "köprüler"	*brojevi* "sayılar"
Bel. D. Teklik	*sin**a*** "erkek evladı"	*miš**a*** "fareyi"	*most* "köprüyü"	*broj* "sayıyı"
Bel. D. Çokluk	*sin<u>ov</u>**e*** "erkek evlatları"	*miš<u>ev</u>**e*** "fareleri"	*most<u>ov</u>**e*** "köprüleri"	*broj<u>ev</u>**e*** "sayıları"

[239] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 199

Yalın durum teklik biçiminde bazı adların son hecesindeki /a/ sesi sabit olmayan /a/ kuralı gereği yalın durum çokluk ve diğer bazı ad durumu çekimlerinde düşer. Bu kural eril adlarda ortaya çıkmaktadır.[240]

Tablo 219: "Pas" Adının Ad Durumlarında Karşolaştırmalı Çekimi

	Teklik	**Çokluk**
Yal. D.	*pas* "köpek"	*psi* "köpekler"
İl. D.	*psa* "köpeğin"	*pasa* "köpeklerin"
Yön. D	*psu* "köpeğe"	*psima* "köpeklere"
Bel. D.	*ps**a*** "köpeği"	*ps**e*** "köpeklere"

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere yalın durum teklikte son hecedeki /a/, yalın durum çoklukta, ilgi durumu teklikte, yönelme durumu teklik ve çoklukta, belirtme durumu teklik ve çokluk kaybolmaktadır. Çekim ekleri /a/ sesinin düşmesinden sonra ada eklenmektedir.

Belirtme durumu [a] türündeki adların çekimindeki farklı bir diğer yapı ise teklik ve çokluk biçimleri değişik biçimlenme etkisiyle farklılaşan adlardır.

Tablo 220: Farklı Biçimlenme Etkisiyle Değişen Eril Adların Bel. D. Çekimleri

Yal. D. Tek.	*čovjek* "insan"
Yal. D. Çok.	*ljudi* "insanlar"
Bel. D. Tek.	*čovjek**a*** "insanı"
Bel. D. Çok.	*ljud**e*** "insanları"

Bazı adlar yalın durum teklikte biçim olarak bir denkliğe sahip olsalar da anlam olarak farklılık gösterirler. Yalın durum teklik ile belirtme durumu teklikte cansız varlıkları ifade eden adların çekimlerinde de bir denklik söz konusudur. Ancak belirtme durumu çoklukta bu farklılık ortaya çıkar.

[240] Ronella Alexander, *a.g.e.,* 24. s.

Tablo 221: Eş Sesli Adların Belirtme Durumunda Çekimleri

	Zaman birimi	**Araç/alet**
Yal. D. Tek.	*sat* "saat"	*sat* "saat"
Yal. D. Çok.	*sati* "saatler"	*satovi* "saatler"
Bel. D. Tek.	*sat* "saati"	*sat* "saati"
Bel. D. Çok.	*sat**e*** "saatleri"	*sat<u>ov</u>**e*** "saatleri"

Yukarıdaki örnekte görüleceği üzere *sat* "saat" adı hem zaman birimi hem de araç anlamları ile belirtme durumu teklikte herhangi bir ek almamıştır. Ancak belirtme durumu çoklukta aralarındaki fark ortaya çıkmakta, zaman birimi olarak kullanılan ad sonuna belirtme durumu eril ve dişil adlar için çokluk eki olan +E ekini alırken, alet anlamındaki ad bu ekten önce +OV genişleme ekini almıştır.

Boşnakçada [a] türünde yalın durumda +Ø eki eril isimlerin belirtme durumunda çekimi hususunda değinilmesi gereken bir diğer farklı yapı ise +LAC eki ile oluşturulan adların belirtme durumunda nasıl bir değişikliğe maruz kaldıklarıdır. Türkiye Türkçesinde +(y)ICI/UCU fiilden ad türetmeye yarayan ek ile "*fiilin gösterdiği iş 'meslek, uğraşı' veya "sürekli olarak" yapanı gösteren adlar türetilir.*"[241] Boşnakçada da aynı görevde kullanılan +LAC eki *nositi* "taşımak", *čitati* "okumak", *misliti* "düşünmek", *gledati* "izlemek" gibi fiillerin şimdiki zaman 3. teklik şahıs çekimlerinde ortaya çıkan biçimlerinin ardına eklenerek fiilden ad türetir. Bu adların belirtme durumunda çekimleri ilgi durumundaki çekimleriyle denklik gösterir. Zira eylemleri yerine getiren yahut meslek uğraş anlamlarında eylemleri gerçekleştiren kişiler canlıdır. Daha önce değindiğimiz gibi belirtme durumu teklikte canlı varlıkları ifade eden eril adlar ile ilgi durumu teklikte eril adların çekimi arasında bir denklik söz konusudur.

[241] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.,* s. 153

Tablo 222: /lac/ Sesleri ile Biçimlenen Eril Adların Bel. D. Çekimleri

Yal. D. Tek.	*nosilac* "taşıyıcı"	*gledalac* "izleyici"
Yal. D. Çok.	*nosioci* "taşıyıcılar"	*gledaoci* "izleyiciler"
İl. D. Tek.	*nosioca* "taşıyıcının"	*gledaoca* "izleyicinin"
İl. D. Çok.	*nosilaca* "taşıyıcıların"	*gledalaca* "izleyicilerin"
Bel. D. Tek.	*nosioc**a*** "taşıyıcıyı"	*gledaoc**a*** "izleyiciyi"
Bel. D. Çok.	*nosioc**e*** "taşıyıcıları"	*gledaoc**e*** "izleyicileri"

Bu adların bir başka özelliği ise yalın durum teklik ve ilgi durumu çokluk dışında kalan tüm ad durumu biçimlerinde +LAC ekini oluşturan seslerden biri olan /l/ sesinin /o/ sesine dönüşmesidir.

Yalın durum teklikte eril adlar büyük oranda +Ø eki ile biçimlenmektedir. Ancak sayıları fazla olmasa da /o/ ve /e/ sonsesleri ile biten eril adlar da mevcuttur. /o/ sesi ile bitenler genellikle kod kopyalama yöntemi ile Boşnakçaya geçmiş nesne adları iken, /e/ sesi ile bitenler daha çok eril varlıkları niteleyen özel isimler ve Boşnakçaya geçmiş adlardır.

Tablo 223: +O ve +E Eki Alan Eril Adların Belirtme Durumunda Çekimleri

Yal. D. Teklik	*auto* "otomobil"	*bife* "büfe"	*Đorđe* "erkek özel isim"
Yal. D. Çokluk	*auti* "otomobiller"	*bifei* "büfeler"	--
Bel. D. Teklik	*auto* "otomobili"	*bife* "büfeyi"	*Đorđa* "(y)ı özel eril isim"
Bel. D. Çokluk	*aut**e*** "otomobilleri"	*bif**e*** "büfeleri"	--

Yalın durum teklikte eş (hece) uyumlu yansız adlar sonuna +O ve +E yansız ekleri alarak oluşturulur. Bunlar *selo* "köy", *krilo* "kanat"; *more* "deniz", *polje* "tarla, ova" gibi yansız adlardır. Bu adların belirtme durumu çekimleri yalın durumdaki biçimleri ile aynıdır.

Tablo 224: +O ve +E Ekleri Alan Yansız Adların Belirtme Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*selo* "köy"	*more* "deniz"
Yal. D. Çok.	*sela* "köyler"	*mora* "denizler"
Bel. D. Tek.	*selo* "köyü"	*more* "denizi"
Bel. D. Çok.	*sela* "köyleri"	*mora* "denizleri"

Benzer biçime sahip olan bazı yansız adlar farklı bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bunlar *oko* "göz" ve *uho* "kulak" gibi adların belirtme durumunda çekimleridir.

Tablo 225: "uho" ve "oko" Adlarının Belirtme Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*oko* "göz"	*uho* "kulak"
Yal. D. Çok.	*oči* "gözler"	*uši /uha /ušesa* "kulaklar"
Bel. D. Tek.	*oko* "gözü"	*uho* "kulağı"
Bel. D. Çok.	*oči* "gözleri"	*uši /uha /ušesa* "kulakları"

Yalın durum teklikte eş (hece) uyumlu olmayan yansız adlar *ime* "isim", *podne* "öğle", *vrijeme* "zaman" gibi adlardır. Bu adlar yalın, belirtme ve seslenme durumları teklik dışındaki ad durumu biçimlerinde +EN, +ES, +ET ve +EV eklerini,

doğul ekinden önce alarak hece sayılarında genişleme maruz kalır ve eş uyumlu olmaktan çıkarlar.

Tablo 226: +EN, +ES, +ET ve +EV Ekleri ile Genişleyen Yansız Adların Belirtme Durumu Çekimleri

Yal. D. Tek.	*ime* "isim"	*vrijeme* "zaman"
Yal. D. Çok.	*imena* "isimler"	*vremena* "zamanlar"
Bel. D. Tek.	*ime* "ismi"	*vrijeme* "zamanı"
Bel. D. Çok.	*imen**a*** "isimleri"	*vremen**a*** "zamanları"

3.2.3.2.2. Belirtme Durumunda [e] Türü Ad Çekimi

Bu tür altında toplanan adlar büyük oranda yalın durum teklikte sonun +A ekini alan adlardır. Yalın durum teklikte ada eklenen +A eki belirtme durumu teklikte +U ekine dönüşür. Çokluk biçimlerinde ise yalın durum ve belirtme durumu arasında ek bağlamında bir denklik söz konusudur. Belirtme durumunda [e] türü adların çokluğu yalın durum çoklukta olduğu gibi +E eki ile sağlanır. Ayrıca [a] türünde çekime uğrayan eril adlar için geçerli olan adın ifade ettiği varlığın canlı veya cansız oluşu [e] türünde çekime uğrayan adlar için geçerli bir özellik değildir.

Yalın durum teklikte sonuna +A eki alan dişi adlar Boşnakçada dişi adların genel görüntüsünü oluştursa da sonuna +Ø eki alan ve [i] türünde çekime uğrayan çok sayıda dişi ad mevcuttur. +A eki alan dişi adlar *kuća* "ev", *knjiga* "kitap", *majka* "anne" gibi adlardır. Bunlar belirtme durumunda +A ekinin yerine +U ekini alırlar. Çokluk biçimlerinde ise +E ekini alırlar.

Tablo 227: +A Eki Alan Dişi Adların Belirtme Durumuna Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*kuća* “ev”	*majka* “anne”	*žena* “kadın”
Yal. D. **Çokluk**	*kuće* “evler”	*majke* “anneler”	*žene* “kadınlar”
Bel. D. **Teklik**	*kuć**u*** “evi”	*majk**u*** “anneye”	*žen**u*** “kadını”
Bel. D. **Çokluk**	*kuć**e*** “evleri”	*majke* “annelere”	*žen**e*** “kadınları”

Bazı adların sadece çokluk biçimleri bulunur. Bu adlar *nožice, makaze* “makas”; *naočale, naočare* “gözlük”; *novine* “gazete”; *pantalone, hlače* “pantolon” gibi sadece çoklu biçimleri bulunan adlardır.

Tablo 228: Sadece Çokluk Biçimleri Bulunan Adların Belirtme Durumu Çekimleri

Yal. D. **Çokluk**	*hlače* “pantolon”	*nožice* “makas”	*novine* “gazete”
Bel. D. **Çokluk**	*hlače* “pantolon**u**”	*nožice* *“makası”*	*novine* “gazete**yi**”

Bazı eril adlar yalın durum teklikte /a/ sonsesi ile biter. Bu adlar görünüş olarak yalın durumda +A eki ile biten dişi adlara benzemektedir. Ancak ifade ettikleri varlıkların eril doğal cinsiyete mensup olmasından dolayı eril adlardır.

Tablo 229: +A Eki Alan Eril Adların Belirtme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Teklik**	*tata* “baba”	*kadija* “kadı”	*gazija* “gazi”
Yal. D. **Çokluk**	*tate* “babalar”	*kadije* “kadılar”	*gazije* “gaziler”
Bel. D. **Teklik**	*tat**u*** “babayı”	*kadiju* “kadıyı”	*gazij**u*** “gaziyi”
Bel. D. **Çokluk**	*tat**e*** “babaları”	*kadije* “kadıları”	*gazij**e*** “gazileri”

Boşnakçada *djeca* “çocuklar”, *braća* “erkek kardeşler” gibi bazı topluluk adları biçim olarak dişi cins teklik görünüşüne sahiptir. Bunlar belirtme durumunda, yalın durum teklikte +A eki alan dişi adlar gibi çekime uğrarlar.

Tablo 230: Dişi Topluluk Adların Belirtme Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*djeca* “çocuklar”	*braća* “erkek kardeşler”
Bel. D. Tek.	*djec**u*** “çocukları”	*braća**u*** “erkek kardeşleri”

3.2.3.2.3. Belirtme Durumunda [i] Türü Ad Çekimi

Bu tür altında çekilen adlar genellikle yalın durum teklikte sonuna +Ø eki alan dişi adlardır. Bunlar *ljubav* “aşk”, *riječ* “sözcük”, *bolest* “hastalık”, *budućnost* “gelecek” gibi adlardır.

Yalın durum teklikte +Ø eki alan dişi adların belirtme durumu çekimlerinin hem teklik hem de çokluk biçimlerinde yalın durumla olan bir denklik söz konusudur. Hem yalın durum hem de belirtme durumu teklikte +Ø eki ile çekilen adlar her iki durumun çokluk biçimlerinde +İ eki ile çekilir.

Tablo 231: +Ø Eki Alan Dişi Adların Belirtme Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*ljubav* “aşk”	*riječ* “sözcük”
Yal. D. Çok.	*ljubavi* “aşklar”	*riječi* “sözcükler”
Bel. D. Tek.	*ljubav* “aşkı”	*riječ* “sözcüğü”
Bel. D. Çok.	*ljubav**i*** “aşkları”	*riječ**i*** “sözcükleri”

Bazı topluluk adları yalın durumda +AD eki ile oluşturulur. Bunlar *siročad* “yetimler”, *dugmad* “düğmeler”, *unučad* “torunlar” gibi adlardır. [i] türü adların

çekiminde belirtme durumu teklik ve yalın durum teklik biçimlerinde denklik bulunmaktadır. Bu adların çokluk çekimleri bulunmamaktadır. Zira bunlar teklik biçiminde olsalar da topluluk adı olduklarından çokluk ifade ederler.

Tablo 232: +AD Eki Alan Topluluk Adlarının Belirtme Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*dugmad* "düğmeler"	*siročad* "yetimler"
Bel. D. Tek.	*dugmad* "düğmeleri"	*siročad* "yetimleri"

Bazı adlar genel kuralların dışında çekime uğrayabilir. Bunlardan birisi de *kći* "kız evlat" adıdır ve [i] türü ekleri ile çekilir. Yalın durum teklikte +İ eki alan ad, çoklukta *kć* köküne +ER genişleme eki ve ardında +İ çokluk eki eklenmesiyle *kćeri* "kız evlatlar" biçimine dönüşür. Belirtme durumu teklik ile yalın durum teklik arasında bir denklikten bahsetmiştik. Ancak bu denklik değişik biçimlenme etkisine maruz kalan adlar için söz konusu değildir. Zira yalın durum teklikte *kći* olarak yer alan ad, belirtme durumu teklikte *kćer*[242] olarak yer almaktadır. Bu kez denklik yalın durum çokluk ve belirtme durumu çokluk için geçerlidir. Her iki durumun çokluk biçimlerinde *kćeri* olarak çekime uğramaktadır.

Tablo 233: "kći" Adının Yal., İl., Yön. ve Bel. D. Çekimleri

	Teklik	**Çokluk**
Yal. D.	*kći* "kız evlat"	*kćeri* "kız evlatlar"
İl. D.	*kćeri* "kız evladın"	*kćeri* "kız evlatların"
Yön. D.	*kćeri* "kız evlada"	*kćerima* "kız evlatlara"
Bel. D.	*kćer* "kız evladı"	*kćeri* "kız evlatları"

[242] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s. 213

3.2.3.3. Belirtme Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri

Belirtme durumunda sıfatların yahut sıfat görevinde olan zamirlerin çekimde niteledikleri veya yerine kullanıldıkları varlığın canlı/cansız oluşuna göre farklılıklar bulunmaktadır. Belirtme durumunda ad çekimlerinde yalnız eril adları ilgilendiren bu farklı biçim ad soylu sözcüklerin çekiminde de eril varlıkları niteleyen yahut ifade eden ad soylu sözcükleri ilgilendiren bir durumdur.

3.2.3.3.1. Belirtme Durumunda Sıfatların Çekimleri

Ad soylu sözcüklerden olan sıfatların Boşnakçadaki derecelemesi üç grup altında incelenir. Bunlar "eşitlik derecesi" (Boş. *pozitiv,* İng. *positive*), "kıyaslama derecesi" (Boş. *komparativ,* İng. *comparative*) ve "en üstünlük derecesi" (Boş. *superlativ,* İng. *superlative*)[243] olarak adlandırılır. Ayrıca eşitlik derecesinde eril adları niteleyen sıfatlar belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki grup altında incelenmektedir. Bunun yanı sıra Belirtme durumunda belirtili ve belirtisiz sıfatlar da niteledikleri adların ifade ettikleri varlıkların canlı ve cansız olmalarına göre aldıkları ekler farklılaşır. Belirtme durumu ad çekimlerinde ortaya çıkan eril adların canlı ve cansız oluşlarına göre aldıkları eklerin farklılaşması, adları niteleyen ve adları ifade eden ad soylu sözcüklerde de söz konusudur. Bu farklılaşma yansız ve dişi adlarla onları niteleyen yahut onların yerine kullanılan ad soylu sözcükler için geçerli bir kural değildir. Eşitlik derecesindeki sıfatların belirtme durumunda çekimleri şöyledir.

[243] Senahid Halilović vd., *a.g.e.,* s. 239

Tablo 234: Belirtme Durumunda Eşitlik Derecesi Sıfatlarının Çekimleri

	Eril cins		**Dişi cins**	**Yansız cins**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*lijep šešir* “güzel şapka”	*lijep pas* *“güzel köpek”*	*lijepa kuća* “güzel ev”	*lijepo jezero* “güzel göl”
Yal. D. Tek. (Belirli)	*lijepi šešir* “güzel (olan) şapka”	*lijepi pas* “güzel (olan) köpek”		
Yal. D. Çok.	*lijepi šeširi* “güzel şapkalar”	*lijepi psi* “güzel köpekler”	*lijepe kuće* “güzel evler”	*lijepa jezera* “güzel göller”
Bel. D. Tek. (Belirsiz)	*lijep šešir* “güzel şapkayı”	*lijep**a** ps**a*** “güzel köpeği”	*lijep**u** kuć**u*** “güzel evi”	*lijepo jezero* “güzel gölü”
Bel. D. Tek. (Belirli)	*lijepi šešir* “güzel (olan) şapkayı”	*lijep**og(a)** ps**a*** “güzel (olan) köpeği”		
Bel. D. Çok.	*lijep**e** šešir**e*** “güzel şapkaları”	*lijep**e** ps**e*** “güzel köpekleri”	*lijep**e** kuć**e*** “güzel evleri”	*lijep**a** jezer**a*** “güzel gölleri”

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere belirtme durumu teklikte eşitlik derecesinin belirtisiz görünüşündeki cansız varlığı ifade eden eril adı niteleyen sıfat +Ø eki almaktadır. Benzer şekilde yalın durum teklikte de eşitlik derecesinin belirtisiz görünüşündeki eril adı niteleyen sıfatlarda +Ø eki almaktadır. Bu bilgilerin ışığında yalın durum teklik ile belirtme durumu teklik arasında cansız varlıkları niteleyen belirtisiz sıfatlar çekimleri hususunda bir denklik olduğu söylenebilir. Belirli

görünüşteki, cansız varlıkları niteleyen sıfatlar ise hem yalın hem de belirtme durumu teklikte +İ eki alır.

Ayrıca belirtme durumu teklikte canlı varlıkları ifade eden adları niteleyen belirsiz sıfatlar +A ekini almalarken, belirli sıfatlar +OG(A) veya +EG(A) ekini alırlar.

Dişi ve yansız adları niteleyen sıfatlar canlı-cansız, belirsiz-belirli ayrımı biçim olarak mevcut olmadığından *lijepu kuću* sıfat öbeği "güzel evi" veya "güzel olan evi" olarak hem belirli hem belirsiz sıfat olarak çevrilebilir.

Belirtme durumu çoklukta hem belirsiz hem de belirli sıfatların nitelediği eril-canlı, eril-cansız ve dişi adlarda denklik söz konusu olup tüm bu adlar +E eki alırlarken, yansız adların belirtme durumu çoklukları +A eki ile çekilir.

Belirtme durumunda sıfatların eşitlik derecesinde olduğu gibi kıyaslama derecesinde de nitelenen adın canlı ve cansız olmasının yanı sıra eşitlik derecesinden kıyaslama derecesine sıfatı dönüştürürken kullanılan üç türde ek mevcuttur. Sıfatlar eşitlik derecesinden kıyaslama derecesine dönüştürülürken yalın durum teklikte +ŠI/ŠA/ŠE, +JI/JA/JE ve +IJI/IJA/IJE eklerinden birini alırken belirtme durumu teklikte 1. türde cansız eril adları nitelerken +ŠI, canlı eril adları nitelerken +ŠEG(A) alırlar. Ayrıca dişi adları nitelerken +ŠU, yansız adları nitelerken +ŠE eklerini alırlar. 2. türde ise cansız adları nitelerken +(J)I, canlı eril adları nitelerken +(J)EG ekini alırken, dişi adları niteleyen kıyaslama sıfatları +(J)U ve yansız adları niteleyen kıyaslama sıfatları da +(J)E ekini alırlar. 3. türde ise cansız eril adları niteleyen sıfatlar +IJI, canlı eril adları niteleyen sıfatlar +IJEG, dişi adları niteleyen sıfatlar +IJU ve son olarak yansız adları niteleyen kıyaslama sıfatları da belirtme durumu teklikte +IJE ekini alırlar.

Yalın durum teklikte +ŠI/ŠA/ŠE eki alan kıyaslama derecesindeki sıfatların belirtme durumunda çekimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 235: +ŠI/ŠA/ŠE Eki Alan Kıyaslama Sıfatlarının Bel. D. Çekimleri

	Eril cins		**Dişi cins**	**Yansız cins**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D.	*ljepši auto*	*ljepši pas*	*ljepša mačka*	*ljepše vozilo*
Teklik	"daha güzel otomobil"	"daha güzel köpek"	"daha güzel kedi"	"daha güzel taşıt"
Yal. D.	*ljepši auti*	*ljepši psi*	*ljepše mačke*	*ljepša vozila*
Çokluk	"daha güzel otomobiller"	"daha güzel köpekler"	"daha güzel kediler"	"daha güzel taşıtlar"
Bel. D.	*ljepši auto*	*ljepš**eg(a)** ps**a***	*ljepš**u** mačk**u***	*ljepše vozilo*
Teklik	"daha güzel otomobili"	"daha güzel köpeği"	"daha güzel kediyi"	"daha güzel taşıtı"
Bel. D.	*ljepš**e** aut**e***	*ljepš**e** ps**e***	*ljepš**e** mačk**e***	*ljepš**a** vozil**a***
Çokluk	"daha güzel otomobilleri"	"daha güzel köpekleri"	"daha güzel kedileri"	"daha güzel taşıtları"

Yalın durum teklikte +(J)I/(J)A/(J)E eki alan kıyaslama derecesindeki sıfatların belirtme durumunda çekimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 236: +(J)I/(J)A/(J)E Eki Alan Kıyaslama Sıfatlarının Bel. D. Çekimleri

	Eril cins		**Dişi cins**	**Yansız cins**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D.	*brži auto*	*brži pas*	*brža mačka*	*brže vozilo*
Teklik	"daha hızlı otomobil"	"daha hızlı köpek"	"daha hızlı kedi"	"daha hızlı taşıt"
Yal. D.	*brži auti*	*brži psi*	*brže mačke*	*brža vozila*
Çokluk	"daha hızlı otomobiller"	"daha hızlı köpekler"	"daha hızlı kediler"	"daha hızlı taşıtlar"
Bel. D.	*brži auto*	*brž**eg(a)** ps**a***	*brž**u** mačk**u***	*brže vozilo*
Teklik	"daha hızlı otomobili"	"daha hızlı köpeği"	"daha hızlı kedi**yi**"	"daha hızlı taşıt**ı**"
Bel. D.	*brž**e** aut**e***	*brž**e** ps**e***	*brž**e** mačk**e***	*brž**a** vozil**a***
Çokluk	"daha hızlı otomobilleri"	"daha hızlı köpekleri"	"daha hızlı kedileri"	"daha hızlı taşıtları"

Tablo 237: +IJI/IJA/IJE Eki Alan Kıyaslama Sıfatlarının Bel. D. Çekimleri

	Eril cins		**Dişi cins**	**Yansız cins**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D.	*noviji auto*	*pametniji pas*	*pametnija mačka*	*novije vozilo*
Teklik	"daha yeni otomobil"	"daha akıllı köpek"	"daha akıllı kedi"	"daha yeni taşıt"
Yal. D.	*noviji auti*	*pametniji psi*	*pametnije mačke*	*novija vozila*
Çokluk	"daha yeni otomobiller"	"daha akıllı köpekler"	"daha akıllı kediler"	"daha yeni taşıtlar"
Bel. D.	*noviji auto*	*pametnij**eg(a)** ps**a***	*pametnij**u** mačk**u***	*novije vozilo*
Teklik	"daha yeni otomobili"	"daha akıllı köpeği"	"daha akıllı kediyi"	"daha yeni taşıtı"
Bel. D.	*novij**e** aut**e***	*pametnij**e** ps**e***	*pametnij**e** mačk**e***	*novij**a** vozil**a***
Çokluk	"daha yeni otomobilleri"	"daha akıllı köpekleri"	"daha akıllı kedileri"	"daha hızlı taşıtları"

Boşnakçada kıyaslama derecesi bildiren sıfatlar büyük oranda yukarıda gösterdiğimiz üç farklı ek grubu ile yapılır. Bunun yanı sıra sayıları fazla olmayan bazı düzensiz sıfatlar da mevcuttur.

Tablo 238: Düzensiz Kıyaslama Sıfatlarının Belirtme Durumunda Çekimleri

	Eril cins		**Dişi cins**	**Yansız cins**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D.	*bolji auto*	*bolji pas*	*bolja mačka*	*bolje vozilo*
Teklik	"daha iyi otomobil"	"daha iyi köpek"	"daha iyi kedi"	"daha iyi taşıt"
Yal. D.	*bolji auti*	*bolji psi*	*bolje mačke*	*bolja vozila*
Çokluk	"daha iyi otomobiller"	"daha iyi köpekler"	"daha iyi kediler"	"daha iyi taşıtlar"
Bel. D.	*bolji auto*	*bolj**eg(a)** ps**a***	*bolj**u** mačk**u***	*bolje vozilo*
Teklik	"daha iyi otomobili"	"daha iyi köpeği"	"daha iyi kediyi"	"daha iyi taşıtı"
Bel. D.	*bolj**e** aut**e***	*bolj**e** ps**e***	*bolj**e** mačk**e***	*novij**a** vozil**a***
Çokluk	"daha iyi otomobilleri"	"daha iyi köpekleri"	"daha iyi kedileri"	"daha hızlı taşıtları"

Boşnakçanın en üst derece bildiren sıfatlarının, kıyaslama sıfatlarının başına NAJ+ ön ekinin getirilmesi ile oluşturulduğundan bahsetmiştik. NAJ+ ön eki ile oluşturulan en üst derece sıfatı ad durumlarında sonuna ilgili ad durumunun çekim ekini alarak değişime uğrar. Bunun yanı sıra belirtme durumunda eril adları niteleyen en üst derece sıfatlar, niteledikleri eril adın canlı veya cansız olmasından dolayı farklı eklerle çekime uğrar. Belirtme durumunda eril, dişi ve yansız adları niteleyen en üst derece sıfatların sonuna aldığı çekim eki örnekler üzerinde aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 239: En Üst Derece Sıfatlarının Belirtme Durumunda Çekimleri

	Eril cins		**Dişi cins**	**Yansız cins**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek.	*najnoviji šešir* “en yeni şapka”	*najpametniji pas* “en akıllı köpek”	*najpametnija mačka* “en akıllı kedi”	*najnovije vozilo* “en yeni taşıt”
Yal. D. Çok.	*najnoviji šeširi* “en yeni şapkalar”	*najpametniji psi* “en akıllı köpekler”	*najpametnije mačke* “en akıllı kediler”	*najnovija vozila* “en yeni taşıtlar”
Bel. D. Tek.	*najnoviji šešir* “en yeni şapkayı”	*najpametnij**eg(a)** ps**a*** “en akıllı köpeğ**i**”	*najpametnij**u** mačk**u*** “en akıllı kedi**yi**”	*najnovije vozilo* “en yeni taşıt**ı**”
Bel. D. Çok.	*najnovij**e** aut**e*** “daha yeni otomobil**leri**”	*najpametnij**e** ps**e*** “en akıllı köpek**leri**”	*najpametnij**e** mačk**e*** “en akıllı kedi**leri**”	*najnovij**a** vozil**a*** “en hızlı taşıt**ları**”

3.2.3.3.2. Belirtme Durumunda Zamirlerin Çekimleri

Belirtme durumunda zamirler diğer bağımlı ad durumlarında da olduğu gibi çekime uğrarlar. Bu çekim esnasında adın yerine kullanılan yahut sıfat görevinde olan zamirler, niteledikleri yahut yerine kullanıldıkları adın cins ve sayısına göre farklı ekler ile çekilirler.

Belirtme durumunda zamir çekimleri ile ilgili olarak eril adların yerine kullanılan yahut eril canlı adları niteleyen zamirlerin teklik biçimi ile ilgi durumunda eril adların yerine kullanılan veya niteleyen zamirlerin teklik biçimlerinde bir denklikten söz etmek mümkündür. Ancak bu yargı çokluk biçimleri için geçerli değildir. Bunun yanı sıra canlı eril adların ve eril adları niteleyen sıfatların da çekimlerinde belirtme ve ilgi durumu teklikte bir denklik bulunmaktadır. Bunun dışında belirtme durumunda yansız adları niteleyen veya yerine kullanılan zamirlerin çekimi ile yalın durumdaki biçimleri arasında bir denklik bulunmaktadır.

Daha önceki konularda zamirleri görevlerine göre farklı gruplar altında toplamıştık. Bu gruplardan biri olan kişi zamirlerinin belirtme durumunda çekimlerine değinmeden önce bu zamirlerin uzun ve kısa biçimlerinin bulunduğundan bahsetmek gerekir. Kişi zamirlerinin kısa biçimleri edat olmadan kurulan yapılarda daha çok karşımıza çıkarken, uzun biçimleri genellikle önlerinde bir edat ile kullanılırlar.

(i.) *Možda su **ga** već uhvatili.* (Selimović, 1973:55)

"Belki de **onu** çoktan yakalamışlardır."

(ii.) *Jesi li ljut <u>na</u> **mene**?* (Selimović, 1973:223)

"**Bana** kızgın mısın?"

Yukarıda *(i.)* ve *(ii.)* olmak üzere iki cümle verilmiştir. *(i.)* cümlede görüleceği üzere *njega* "onu" kişi zamirinin kısa biçimi olan *ga* verilmiştir. Yalın durumda *on* "o (eril)" kişi zamiri belirtme durumunda çekilmiş ve herhangi bir edat olmamasından dolayı kısa biçimi ile kullanılmıştır. *(ii.)* cümlesinde ise yalın durumda *ja* "ben" olan kişi zamiri belirtme durumunda *mene* "beni" olarak verilmiştir. Ancak belirtme durumunda edatlı kullanımda da söz ettiğimiz gibi *na* edatının belirtme durumunda kullanımında ortaya yönelme anlamı çıkmaktadır. Sonuç olarak *na* edatı ile kullanılan kişi zamiri *mene* "bana" anlamını karşılamıştır. Ayrıca *na* edatı ile kullanıldığından dolayı uzun biçimi ile cümlede yer almaktadır.

Kişi zamirlerinin belirtme durumunda çekimi ile ilgili olarak bir konuya daha dikkat çekmemiz gerekmektedir. Kişi zamirlerinin belirtme durumunda çekimleri ile

ilgi durumunda çekimleri arasında bir denklik mevcuttur. Aşağıdaki tabloda bu denkliğe vurgu yapmak amacıyla ilgi durumu çekimleri de verilmiştir.

Tablo 240: Belirtme Durumunda Teklik Kişi Zamirleri

		Yal. D.	**İl. D.**		**Bel. D.**	
			Uzun	**Kısa**	**Uzun**	**Kısa**
1. teklik		*ja* "ben"	*(od) mene* "benden"	*me*	*(na) mene* "beni (bana)"[244]	*me*
2. teklik		*ti* "sen"	*(od) tebe* "senden"	*te*	*(na) tebe* "seni (sana)"	*te*
3. teklik	**Eril**	*on* "o"	*(od) njega* "ondan"	*ga*	*(na) njega* "onu (ona)"	*ga*
	Dişi	*ona* "o"	*(od) nje* "ondan"	*je*	*(na) nju* "onu (ona)"	*ju / je*
	Yansız	*ono* "o"	*(od) njega* "ondan"	*ga*	*(na) njega* "onu (ona)"	*ga*
Tüm şahıslar için			*(od) sebe* "kendinden"	*se*	*(na) sebe* "kendini (kendine)"	*se*

Tablo 240'ta 1. 2. ve 3. teklik kişi zamirlerinin yalın, ilgi ve belirtme durumunda çekimleri verilmiş, ilgi ve belirtme durumunda çekime uğramış olan kişi

[244] Türkiye Türkçesinde yalın durumda "ben" 1. teklik kişi zamiri +İ belirtme durumu çekim ekini alarak belirtme durumunda "beni" şeklinde oluşturulmaktadır. Boşnakçada ise yalın durumda *ja* "ben" 1. Teklik kişi zamiri belirtme durumunda *mene* "beni" şeklinde oluşturulmaktadır. Bu biçimsel farklılaşma sadece belirtme durumunda ortaya çıkmayıp diğer ad durumlarında da etkisini gösterir. Ancak belirtme durumunda kişi zamirlerinin yüklendiği anlamlarla ilgili bir açıklamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Belirtme durumunda her ne kadar sözcük "Kimi?" ve "Neyi?" sorularına cevap verir nitelikte olsa da kullanılan bazı edatlar anlamda farklılığa sebep olmaktadır. Örneğin tabloda yer alan *mene* "beni" kişi zamirinin önünde kullanılan *na* edatı erkasından gelen sözcüğe doğru bir yönelme gösterir. Sözcük her ne kadar belirtme durumunda çekime uğramış olsa da *na* edatından dolayı yönelme anlamı yüklenir. *Na mene* sözcük grubu Türkiye Türkçesinde "bana" anlamı ile karşılanmaktadır. Bu kullanım özelinde yönelme durumundaki *meni* "bana" ile belirtme durumundaki *na mene* "bana" yapıları arasında bir denklik olduğu anlaşılmaktadır. Bu denklik sadece 1. teklik kişi zamirinin ad durumlarında çekiminde değil tüm ad durumu ve şahış çekimlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple tablodaki hem belirtme durumu direkt anlamı olan "beni" verilmiş hem de edatlı kullanımdan ortaya çıkan "bana" anlamı gösterilmiştir.

zamirlerinin çekimlerinde 3. teklik dişi ona “o” kişi zamiri dışında kalanlarda denklik gözlemlenmiştir.

1., 2. ve 3. çokluk kişi zamirlerinde de ilgi ve belirtme durumunda bir denklik söz konusudur. Aşağıdaki tabloda bu zamirlerin çekimlerine yer verilmiştir.

Tablo 241: Belirtme Durumunda Çokluk Kişi Zamirleri

		Yal. D.	**İl. D.**		**Bel. D.**	
			Uzun	**Kısa**	**Uzun**	**Kısa**
1. çokluk		*mi* “biz”	*(od) nas* “bizden”	-	*(na) nas* “bizi (bize)”	-
2. çokluk		*vi* “siz	*(od) vas* “sizden”	-	*(na) vas* “sizi (size)”	-
3. çokluk	**Eril**	*oni* “onlar”	*(od) njih* “onlardan”	*ih*	*(na) njih* “onları (onlara)”	*ih*
	Dişi	*one* “onlar”				
	Yansız	*ona* “onlar”				
Tüm şahıslar için			*(od) sebe* “kendinden”	--	*(na) sebe* “kendilerini (kendilerine)”	*se*

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere ilgi durumu ve belirtme durumu arasında kişi zamirlerinin görünüşü bağlamında büyük oranda bir benzerlik bulunmaktadır. Bu benzerlik beraberinde cümle içerisinde kişi zamirlerinin ayırt edilmesi ve hangi ad durumunda bulunduğunun anlaşılması konularında bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. Öyleyse benzer görünüşe sahip bu iki ifadenin hangi ad durumunda çekime uğradığı bilgisine nasıl ulaşılmaktadır?

Ortaya çıkan bu sorunun çözümünü için iki farklı yol izlenebilir. Bunlardan ilki içerisinde edat bulunduran ifadeler için geçerli olabilecek bir çözüm yoludur. Zira aradaki farklılığı kavramak için ifadelerdeki edatlara bakılması yeterli olacaktır. Bu yol ile ifadenin hangi ad durumunda çekime uğradığını ortaya çıkacaktır.

(iii.) Uzalud, jači je <u>od</u> ***mene.*** (Selimović, 1973:116)

"Nafile, o **ben**<u>den</u> daha güçlü."

(iv.) Išli su <u>na</u> ***mene!*** (Selimović, 1973:162)

"**Bana** <u>doğru</u> gelmekteydiler!"

Yukarıda verilen cümlelerde görüleceği üzere *mene* kişi zamiri her iki cümlede de yer almaktadır. Ancak *(i.)* cümlede *mene* zamirinden önce *od* "-den/dan" edatı gelmiştir. İlgi durumunu işlerken *od* edatının sadece ilgi durumunda kullanıldığı bilgisine yer vermiştik. Bu bilgi ışığında anlaşılmaktadır ki, *od* edatının yardımı ile *(i.)* cümledeki *mene* kişi zamiri ilgi durumundadır. *(ii.)* cümlede ise yine *mene* kişi zamirinden önce *na* "-de/da" yahut "-e doğru" edatı kullanıldığı görülmektedir. *Na* edatı hem belirtme hem de bulunma durumlarında kullanılabilir. Ancak yalın durumda 1. teklik kişi zamiri olan *ja* "ben", bulunma durumunda *meni*, belirtme durumunda ise *mene* olarak çekilir. Öyleyse *na* edatından sonra gelen *mene* kişi zamiri açıkça göstermektedir ki bu ifade belirtme durumundadır.

Bazı ifadeler edat içermeyebilir. Böyle durumlarda cümlenin yüklemine başvurulur. Cümlenin yüklemine "Kim?" ve "Ne?" soru zamirlerinin ilgili ad durumundaki çekimleri olan "Kimi?" ve "Neyi?" biçimleri ile oluşturulan soruların sorulması neticesinde, ortaya çıkan yanıt ifadenin yer aldığı ad durumu gösterecektir. İlgi ve belirtme durumunda ortaya çıkan bu denklik sadece kişi zamirleri ile ilgili olmayıp ifadeyi oluşturun ad, sıfat yahut diğer zamirlerle de alakalı bir mevzudur. Aşağıdaki örnek cümlelerde ad ve ad soylu sözcüklerin ilgi ve belirtme durumundaki denkliğinden ortaya çıkan sorunu çözümleyebilmek için yükleme ilgi durumu için "Kimden?/Kimin?" veya "Neyden?/Neyin?", belirtme durumu için ise "Kimi?" yahut "Neyi?" soru zamirleri ile oluşturulan soruların yanıtlarının yardımıyla ifadelerin hangi ad durumuna mensup oldukları belirlenebilir.

(v.) Uplašio si ***hafiz-Muhameda.*** (Selimović, 1973:83)

"**Hafız Muhammed'<u>i</u>** korkuttun."

*(vi.) Nadam se da **ih** neću uplašiti.* (Ključanin, 2006:55)

"Umarım **onları** korkutmam."

Yukarıdaki cümlelerdeki ifadelere baktığımızda aldıkları çekim eklerinden dolayı her iki ad durumunda da olabilecekleri söylenebilir. (i.) cümledeki *hafiz-Muhammed* ifadesi sonuna aldığı +A eki ile çekilmiş ve *hafız-Muhammeda* biçiminde şekillenmiştir. +A çekim eki ilgi durumu teklik eril ve yansız adlar için kullanıldığı gibi belirtme durumunda da canlı eril adların çekiminde kullanılmaktadır. Biçim olarak bir denklik söz konusudur. Ancak cümlenin yüklemine ilgi durumu için "Kimden?" yahut "Neyden?", belirtme durumu için ise "Kimi?" veya "Neyi?" soruları sorulduğunda ifadenin yer aldığı ad durumu ortaya çıkmaktadır. *Uplašio si* "korkuttun (2. teklik geçmiş zaman çekimi)" yüklemini meydana getiren fiilin mastar durumu *uplašiti* "korkutmak, gözdağı vermek, posta koymak" [245] şeklindedir. Öyleyse "Kimden?" soru zamiri ile oluşturulan bir soru sorulamadığından dolayı ifade her ne kadar +A çekim eki ile çekilmiş olsa da ilgi durumunda yer almamaktadır. İfadenin belirtme durumunda olduğu açıktır zira belirtme durumunda yer alan "Kimi?" soru zamiri ile oluşturulan sorunun yanıtı *hafiz-Muhammeda* "Hafız-Muhammed'i" şeklinde olacaktır. *(ii.)* cümlede ise benzer bir yapı mevcuttur. Ancak bu kez bir ad değil, kişi zamiri kullanılmıştır. (i.) cümledeki fiil bu kez 1. teklik gelecek zamanda çekilmiştir. Yüklemden önceki *ih* "onları/onlardan" zamiri *njih* "onları/onlardan" zamirinin kısa biçimi olup hem ilgi durumunda hem de belirtme durumunda aynı biçimde çekilmektedir.

Belirtme durumunda iyelik zamirleri de farklı çekim ekleri ile çekilmektedir. Adların ve sıfatların belirtme durumundaki çekimlerinde ortaya çıkan eril adların ve eril adları niteleyen sıfatların çekimlerinde ifade edilen varlığın canlı yahut cansız olmasından kaynaklanan farklı çekim eklerinin kullanımı belirtme durumunu diğer ad durumların ayıran bir yapıdır. Bu bağlamda iyelik zamirlerinin nitelediği adların canlı veya cansız oluşları da belirtme durumunda iyelik zamirlerinin farklı çekim ekleriyle biçimlenmesine sebep olmaktadır. Bu farklılık eril adlarla ilgi bir durum olduğundan

[245] Şakir Bayhan, *a.g.e.,* s. 1434

dişi ve yansız adlar bu durumdan muaftır. Bunun yanı sıra diğer sözcük türlerinin çekimlerinde ilgi durumu ve belirtme durumunda ortaya çıkan eril-canlı adların yahut bunları niteleyen sıfatlardaki benzerlik iyelik zamirlerini de ilgilendiren bir mevzudur. Bu nedenle iyelik zamirlerine belirtme durumunda gelen çekim eklerini gösterirken ilgi durumlarındaki biçimlerine de karşılaştırma maksadıyla yer verilmiştir.

Tablo 242: 1. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirin Bel. D. Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. **Tek.**	*moj šešir* "benim şapkam"	*moj sin* "benim oğlum"	*moja kuća* "benim evim"	*moje selo* "benim köyüm"
Yal. D. **Çok.**	*moji šeširi* "benim şapkalarım"	*moji sinovi* "benim oğullarım"	*moje kuće* "benim evlerim"	*moja sela* "benim köylerim"
İl. D. **Tek.**	*mog(a)/mojeg(a) šešira* "benim şapkamın"	*mog(a)/mojeg(a) sina* "benim oğullarımın"	*moje kuće* "benim evimin"	*mog(a)/mojeg(a) sela* "benim köyümün"
İl. D. **Çok.**	*mojih šešira* "benim şapkalarımın"	*mojih sina* "benim oğullarımın"	*mojih kuća* "benim evlerimin"	*mojih sela* "benim köylerimin"
Bel. D **Tek.**	*moj šešir* *"benim şapkamı"*	*mo**g(a)**/moj**eg(a)** sin**a*** "benim oğlumu"	*moj**u** kuć**u*** "benim evimi"	*moje selo* "benim köyümü"
Bel. D. **Çok.**	*moj**e** šešir**e*** "benim şapkalarımı"	*moj**e** sin**e*** "benim oğullarımı"	*moj**e** kuć**e*** "benim evlerimi"	*moj**a** sel**a*** "benim köylerimi"

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere ilgi durumu eril teklik ile belirtme durumu canlı eril teklik biçiminde iyelik zamirlerine gelen ekler aynıdır. Bu denklik çokluk biçiminde görülmezken, belirtme durumu cansız eril ile yalın durum teklik arasında da benzer bir denklikten söz edilebilir. Bunun yanı sıra belirtme durumunda eril çokluk biçiminde canlı ve cansız ayrımı bulunmamaktadır. Ayrıca dişi adların iyeliği için kullanılan iyelik zamirine gelen ekler ile eril adların iyeliği için kullanılan

iyelik zamirlerine gelen ekler aynıdır. Son olarak yansız adlara olan aidiyeti gösteren iyelik zamirlerinin de hem teklik hem çokluklarında yalın durumla bir denklik söz konusudur.

Eril-cansız adlara aidiyet gösteren zamirler belirtme durumu teklikte +Ø çekim eki alırken eril-canlı adlara aidiyet gösteren iyelik zamiri ise +EG(A)/G(A) ekini alır. Dişi adlara aidiyet gösteren iyelik zamiri +U çekim ekini alırken, hem dişi hem de eril-canlı/cansız varlıklara aidiyet gösteren zamirler ise belirtme durumu çoklukta +E eki çekilir.

Belirtme durumunda diğer ad durumlarında da olduğu gibi 1. Teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamirleri ile 2. Teklik şahsa aitlik gösteren zamirlere getirilen ekler bağlamında bir benzerlik söz konusudur.

Tablo 243: 2. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirin Bel. D. Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. **Tek.**	*tvoj šešir* "senin şapkan"	*tvoj sin* "senin oğlun"	*tvoja kuća* "senin evin"	*tvoje selo* "senin köyün"
Yal. D. **Çok.**	*tvoji šeširi* "senin şapkaların"	*tvoji sinovi* "senin oğulların"	*moje kuće* "senin evlerin"	*tvoja sela* "senin köylerin"
Bel. D **Tek.**	*tvoj šešir* *"*senin *şapkanı"*	*tv**og(a)**/tvoj**eg(a)** sin**a*** "senin oğlunu"	*tvoj**u** kuć**u*** "senin evini"	*tvoje selo* "senin köyünü"
Bel. D. **Çok.**	*tvoj**e** šešir**e*** "senin şapkalarını"	*tvoj**e** sin**e*** "senin oğullarını"	*tvoj**e** kuć**e*** "senin evlerini"	*tvoj**a** sel**a*** "senin köylerini"

1. ve 2. teklik şahıslarda ortaya çıkan bu benzer yapı 1. ve 2. çoklukta görülmektedir. Yalın durum 1. çokluk şahısta *naš/naša/naše* "bizim" olan iyelik zamirlerinin belirtme durumda aldıkları ekler aşağıdaki gibidir.

Tablo 244: 1. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirin Bel. D. Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. **Tek.**	*naš šešir* "bizim şapkamız"	*naš sin* "bizim oğlumuz"	*naša kuća* "bizim evimiz"	*naše selo* "bizim köyümüz"
Yal. D. **Çok.**	*naši šeširi* "bizim şapkalarımız"	*naši sinovi* "bizim oğullarımız"	*naše kuće* "bizim evlerimiz"	*naša sela* "bizim köylerimiz"
Bel. D **Tek.**	*naš šešir* *"*bizim *şapkamızı"*	*naše**g(a)** sin**a*** "bizim oğlumuzu"	*našu kuć**u*** "bizim evimizi"	*naše selo* "bizim köyümüzü"
Bel. D. **Çok.**	*naš**e** šešir**e*** "bizim şapkalarımızı"	*naš**e** sin**e*** "bizim oğullarımızı"	*naš**e** kuć**e*** "bizim evlerimizi"	*naš**a** sel**a*** "bizim köylerimizi"

Belirtme durumunda 2. çokluk şahıs iyelik zamiri çekim ekleri 1. çokluk şahıs iyelik zamirlerine gelen eklerle aynıdır. Yalın durumda *vaš/vaša/vaše* "sizin" olan iyelik zamirlerinin belirtme durumunda çekimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 245: 2. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirin Bel. D. Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. **Tek.**	*vaš šešir* "sizin şapkanız"	*vaš sin* "sizin oğlunuz"	*vaša kuća* "sizin eviniz"	*vaše selo* "sizin köyünüz"
Yal. D. **Çok.**	*vaši šeširi* "sizin şapkalarınız"	*vaši sinovi* "sizin oğullarınız"	*vaše kuće* "sizin evleriniz"	*vaša sela* "sizin köyleriniz"
Bel. D **Tek.**	*vaš šešir* *"*sizin *şapkanızı"*	*vaše**g(a)** sin**a*** "sizin oğlunuzu"	*vašu kuć**u*** "sizin evinizi"	*vaše selo* "sizin köyünüzü"
Bel. D. **Çok.**	*vaš**e** šešir**e*** "sizin şapkalarınızı"	*vaš**e** sin**e*** "sizin oğullarınızı"	*vaš**e** kuć**e*** "sizin evlerinizi"	*vaš**a** sel**a*** "sizin köylerinizi"

Yalın durumda 3. teklik şahsa aidiyet gösteren iki farklı iyelik zamirinin bulunduğundan bahsetmiştik. Bunlardan ilki eril ve yansız adlara aidiyet gösteren *njegov/njegova/njegovo* "onun" iyelik zamiridir. 3. teklik eril ve yansız adlara aidiyet gösteren iyelik zamirinin belirtme durumunda çekimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 246: 3. Teklik Eril ve Yansız Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirin Bel. D. Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. **Tek.**	*njegov šešir* "onun şapkası"	*njegov sin* "onun oğlu"	*njegova kuća* "onun evi"	*njegovo selo* "onun köyü"
Yal. D. **Çok.**	*njegovi šeširi* "onun şapkaları"	*njegovi sinovi* "onun oğulları"	*njegove kuće* "onun evleri"	*njegova sela* "onun köyleri"
Bel. D **Tek.**	*njegov šešir* *"*onun *şapkasını"*	*njegov**a**/njegov**og(a)** sin**a*** "onun oğlunu"	*njegov**u** kuć**u*** "onun evini"	*njegovo selo* "onun köyünü"
Bel. D. **Çok.**	*njegov**e** šešir**e*** "onun şapkalarını"	*njegov**e** sin**e*** "onun oğullarını"	*njegov**e** kuć**e*** "onun evlerini"	*njegov**a** sel**a*** "onun köylerini"

Yukarıdaki tabloda gösterilen *njegov/njegova/njegovo* "onun" iyelik zamiri, yerine kullanıldığı varlığın dilbilgisel cinsiyetinin eril yahut yansız olduğu bilgisini vermektedir. Ayrınca *njegov* "onun (eril)", *njegova* "onun (dişi)" ve *njegovo* "onun (yansız)" farklı biçimlerinin bulunması ardından gelecek adın cinsinden dolayıdır. Örneğin; *njegov automobil* "onun otomobili" ifadesinde *automobil* "otomobil" adı eril cinstir. Kullanılan *njegov* zamiri otomobilin eril veya yansız cinsiyete mensup bir varlığa ait olduğunu gösterir. Bunun yanı sıra *njegova knjiga* "onun kitabı" ifadesinde *knjiga* adı dişi bir ad olduğundan zamirin *njegova* biçimi kullanılmıştır. Ancak "kitap" yine eril yahut yansız cinsiyete mensup bir varlığa aittir. Son olarak *njegovo selo* "onun köyü" ifadesinde kullanılan *selo* adı yansızdır. Adın öncesinde gelen *njegovo* zamiri köyün eril yahut yansız cinsiyete mensup bir varlığa ait olduğunu göstermektedir. Öyleyse *njegov* zamirinin *njegov/njegova/njegovo* gibi üç farklı biçimi bulunmasının nedeni ardından gelen adın cinsiyetine yapılan bir göndermedir.

Tablo 247: 3. Teklik Dişi Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirin Bel. D. Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek.	*njen šešir* “onun şapkası”	*njen sin* “onun oğlu”	*njena kuća* “onun evi”	*njeno selo* “onun köyü”
Yal. D. Çok.	*njeni šeširi* “onun şapkaları”	*njeni sinovi* “onun oğulları”	*njene kuće* “onun evleri”	*njena sela* “onun köyleri”
Bel. D Tek.	*njen šešir* *“*onun *şapkasını”*	*njen**a** / njen**og(a)** sin**a*** “onun oğlunu”	*njen**u** kuć**u*** “onun evini”	*njeno selo* “onun köyünü”
Bel. D. Çok.	*njen**e** šešir**e*** “onun şapkalarını”	*njen**e** sin**e*** “onun oğullarını”	*njen**e** kuć**e*** “onun evlerini”	*njen**a** sel**a*** “onun köylerini”

Yukarıdaki tabloda belirtme durumunda çekimlerinin gösterildiği *njen/njena/njeno* iyelik zamiri ardından gelen adların dişi bir varlığa ait olduğu bilgisini verir. Örneğin *njen automobil* “onun otomobili” ifadesinde “otomobilin”, *njena kniga* “onun kitabı” ifadesi “kitabın”, *njeno selo* “onun köyü” ifadesinde “köyün” dişi cins bir varlığa ait olduğu bilgisini vermektedir.

Tablo 248: 3. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirin Bel. D. Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek.	*njihov šešir* “onların şapkası”	*njihov sin* “onların oğlu”	*njihova kuća* “onların evi”	*njihovo selo* “onların köyü”
Yal. D. Çok.	*njihovi šeširi* “onların şapkaları”	*njihovi sinovi* “onların oğulları”	*njihove kuće* “onların evleri”	*njihova sela* “onların köyleri”
Bel. D Tek.	*njihov šešir* *“*onların *şapkasını”*	*njihov**a**/ njihov**og(a)** sin**a*** “onların oğlunu”	*njihov**u** kuć**u*** “onların evini”	*njihovo selo* “onların köyünü”
Bel. D. Çok.	*njihov**e** šešir**e*** “onların şapkalarını”	*njihov**e** sin**e*** “onların oğullarını”	*njihov**e** kuć**e*** “onların evlerini”	*njihov**a** sel**a*** “onların köylerini”

Tablo 249: Tüm Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirin Bel. D. Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. **Tek.**	*svoj šešir* “kendi şapkası”	*svoj sin* “kendi oğlu”	*svoja kuća* “kendi evi”	*svoje selo* “kendi köyü”
Yal. D. **Çok.**	*svoji šeširi* “kendi şapkaları”	*svoji sinovi* “kendi oğulları”	*svoje kuće* “kendi evleri”	*svoja sela* “kendi köyleri”
Bel. D **Tek.**	*svoj šešir* *“*kendi *şapkasını”*	*svo**g(a)**/svoj**eg(a)** sin**a*** “kendi oğlunu”	*svoj**u** kuć**u*** “kendi evini”	*svoje selo* “kendi köyünü”
Bel. D. **Çok.**	*svoj**e** šešir**e*** “kendi şapkalarını”	*svoj**e** sin**e*** “kendi oğullarını”	*svoj**e** kuć**e*** “kendi evlerini”	*svoj**a** sel**a*** “kendi köylerini”

Türkiye Türkçesindeki işaret sıfatları Boşnakçada *pokazne zamjenice* “kk. işaret zamirleri” olarak adlandırılır. Yalında durumda *ovaj/ova/ovo* “bu”, *taj/ta/to* “şu” ve *onaj/ona/ono* “o” olarak yer alır. Bunlar sıfat görevinde olan zamirlerden oldukları için arkalarından bir ad gelir ve görevleri bu adı nitelemektir.

Tablo 250: 1. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Belirtme Durumu Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. **Tek.**	*ovaj šešir* “bu şapka”	*ovaj sin* “bu oğul”	*ova kuća* “bu ev”	*ovo selo* “bu köy”
Yal. D. **Çok.**	*ovi šeširi* “bu şapkalar”	*ovi sinovi* “bu oğullar”	*ove kuće* “bu evler”	*ova sela* “bu köyler”
Bel. D **Tek.**	*ovaj šešir* “bu şapkayı”	*ovo**g(a)** sin**a*** “bu oğlu”	*ov**u** kuć**u*** “bu evi”	*ovo selo* “bu köyü”
Bel. D. **Çok.**	*ov**e** šešir**e*** “bu şapkaları”	*ov**e** sin**e*** “bu oğulları”	*ov**e** kuć**e*** “bu evleri”	*ov**a** sel**a*** “bu köyleri”

Tablo 251: 2. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Belirtme Durumu Çekimleri

	Eril		Dişi	Yansız
	Cansız	Canlı		
Yal. D. Tek.	*taj šešir* "şu şapka"	*taj sin* "şu oğul"	*ta kuća* "şu ev"	*to selo* "şu köy"
Yal. D. Çok.	*ti šeširi* "şu şapkalar"	*ti sinovi* "şu oğullar"	*te kuće* "şu evler"	*ta sela* "şu köyler"
Bel. D Tek.	*taj šešir* "şu şapkayı"	*to**g(a)** sin**a*** "şu oğlu"	*t**u** kuć**u*** "şu evi"	*to selo* "şu köyü"
Bel. D. Çok.	*t**e** šešir**e*** "şu şapkaları"	*t**e** sin**e*** "şu oğulları"	*t**e** kuć**e*** "şu evleri"	*t**a** sel**a*** "şu köyleri"

Tablo 252: 3. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Belirtme Durumu Çekimleri

	Eril		Dişi	Yansız
	Cansız	Canlı		
Yal. D. Tek.	*onaj šešir* "o şapka"	*onaj sin* "o oğul"	*ona kuća* "o ev"	*ono selo* "o köy"
Yal. D. Çok.	*oni šeširi* "o şapkalar"	*oni sinovi* "o oğullar"	*one kuće* "o evler"	*ona sela* "o köyler"
Bel. D Tek.	*onaj šešir* "o şapkayı"	*ono**g(a)** sin**a*** "o oğlu"	*on**u** kuć**u*** "o evi"	*ono selo* "o köyü"
Bel. D. Çok.	*on**e** šešir**e*** "o şapkaları"	*on**e** sin**e*** "o oğulları"	*on**e** kuć**e*** "o evleri"	*on**a** sel**a*** "o köyleri"

Sıfat görevinde olan bir başka zamir çeşidi ise betimleyici zamirlerdir. Betimleyici zamirlerden olan *ovakav/ovakva/ovakvo* "bunun gibi, bu gibi" hem bir zamir hem de sıfat olarak Boşnakçada yer alır. Bu zamirlerin belirtme durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 253: "ovakav" Zamirinin Belirtme Durumunda Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*ovakav šešir* "bunun gibi şapka"	ovakav pas "bunun gibi köpek"	*ovakva kuća* "bunun gibi ev"	*ovakvo selo* "bunun gibi köy"
Yal. D. Tek. (Belirli)	*ovakvi šešir* "bunun gibi (olan) şapka"	*ovakvi pas* "bunun gibi (olan) köpek"		
Yal. D. Çokluk	*ovakvi šeširi* "bunun gibi şapkalar"	*ovakvi psi* "bunun gibi köpekler"	*ovakve kuće* "bunun gibi evler"	*ovakva sela* "bunun gibi köyler"
Bel. D. Tek. (Belirsiz)	*ovakav šešir* "bunun gibi şapkayı"	*ovakv**a** ps**a*** "bunun gibi köpeği"	*ovakv**u** kuću* "bunun gibi evi"	*ovakv**o** sel**o*** "bunun gibi köyü"
Yön. D. Tek. (Belirli)	*ovakv**i** šešir* "bunun gibi (olan) şapkayı"	*ovakv**og(a)** psa* "bunun gibi (olan) köpeği"		
Yön. D. Çokluk	*ovakv**e** šešire* "bunun gibi şapkaları"	*ovakv**e** pse* "bunun gibi köpekeleri"	*ovakv**e** kuće* "bunun gibi evleri"	*ovakv**a** sela* "bunun gibi köyleri"

Boşnakçada *takav/takva/takvo* "şunun gibi, şu gibi, onun gibi, o gibi, öyle", *onakav/onakva/onakvo* "onun gibi, o gibi" ve *svakakav/svakakva/svakakvo* "her tür, binbir türlü, çeşit çeşit, her çeşit" betimleyici zamirleri de belirtme durumunda yukarıda verilen *ovakav/ovakva/ovakvo* "bunun gibi, bu gibi" betimleyici zamirinin aldığı eklerle çekilir.

Miktar bildiren zamirlerden olan *ovalik/ovalika/ovaliko* "bunun kadar, bu kadar", *tolik/tolika/toliko* "şunun kadar, şu kadar" ve *onolik/onolika/onoliko* "onun kadar, o kadar" zamirlerinin de belirtme durumu çekimleri mevcuttur. Bu zamirler belirtme durumunda da benzer şekilde çekilir. Örnek niteliğinde olması için bu

zamirlerden olan *ovalik/ovalika/ovaliko* "bunun kadar, bu kadar" zamirinin belirtme durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki verilmiştir.

Tablo 254: "ovoliki" Zamirinin Belirtme Durumunda Çekimleri

	Eril		Dişi	Yansız
	Cansız	Canlı		
Yal. D. Tek.	*ovoliki šešir* "bu kadar (olan) şapka"	*ovoliki pas* "bu kadar (olan) köpek	*ovolika kuća* "bu kadar ev"	*ovoliko selo* "bu kadar köy"
Yal. D. Çokluk	*ovoliki šeširi* "bu kadar şapkalar"	*ovoliki psi* "bu kadar köpekler	*ovolike kuće* "bu kadar evler"	*ovolika sela* "bu kadar köyler"
Yön. D. Tek.	*ovoliki šešir* "bu kadar şapkayı"	*ovoliko**g(a)** psa* "bu kadar köpeği"	*ovoliku kuću* "bu kadar evi"	*ovoliko selo* "bu kadar köyü"
Yön. D. Çokluk	*ovolike šešire* "bu kadar şapkaları"	*ovolike pse* "bu kadar köpekleri"	*olike kuće* "bu kadar evleri"	*ovolika sela* "bu kadar köyleri"

Boşnakçada ana cümleye açıklayıcı nitelikteki yan cümleyi bağlamak için ilgi zamirlerinden yararlanılır. Yan cümlede ana cümlenin nesnesini açıklarken nesnenin ana cümlede yer aldığı ad durumu değil yan cümlede yüklendiği görevin gerektirdiği ad durumuna göre ilgi zamiri çekime uğrar.

*(vii.) Vidio sam **čovjeka.***

"**Adamı** gördüm."

*(viii.) **Čovjek** radi u fabrici.*

"**Adam** fabrikada çalışıyor."

(ix.) Vidio sam <u>čovjeka koji</u> radi u fabrici.

"Fabrikada çalışan adamı gördüm." ya da "Adamı gördüm ki o fabrikada çalışır."

Yukarıdaki örnek cümlelerden *(vii.)* cümlede *čovjek* "adam" sözcüğü belirtme durumunda kullanılmış ve *čovjeka* "adamı" biçimi almıştır. Bu sahip olduğu biçimle cümlede nesne görevindedir. *(viii.)* cümlede ise *čovjek* "adam" sözcüğü yalın durumda ve cümlede özne görevindedir. *(ix.)* cümle her iki cümlenin *koji* "ki o" ilgi zamiri ile birleştirilmiş biçimidir. *Koji* ilgi zamiri ikinci cümledeki *čovjek* "adam" sözcüğünün yerine kullanılmış ve bu sözcüğün yer aldığı ad durumu olan yalın durumu da korumuştur.

Yalın durumda *koji/koja/koje* "ki o" olarak bulunan ilgi zamirinin belirtme durumundaki çekimi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 255: "Koji" İlgi Zamirinin Belirtme Durumunda Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek.	*koji* "ki o"	*koji* "ki o"	*koja* "ki o"	*koje* "ki o"
Yal. D. Çok.	*koji* "ki onlar"	*koji* "ki onlar"	*koje* "ki onlar	*koja* "ki onlar"
Bel. D Tek.	*koji* "ki onu"	*koj**eg(a)*** "ki onu"	*koj**u*** "ki onu"	*koje* "ki onu"
Bel. D. Çok.	*koj**e*** "ki onları"	*koj**e*** "ki onları"	*koj**e*** "ki onları"	*koj**a*** "ki onları"

Diğer ilgi zamirlerinden olan *čiji/čija/čije* "ki onun, -nin/nın/nun/nün" zamiri de belirtme durumu teklik ve çoklukta yukarıdaki *koji/koja/koje* "ki o" örneğindeki gibi çekilir.

Bazı soru zamirleri de benzer şekilde çekime uğrarlar. Bunlardan *Koji/Koja/Koje?* "Hangi?" soru zamirinin belirtme durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 256: "Koji" Soru Zamirinin Belirtme Durumunda Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek.	*Koji šešir?* "Hangi şapka?"	*Koji pas?* "Hangi köpek?"	*Koja kuća?* "Hangi ev?"	*Koje selo?* "Hangi köy?"
Yal. D. Çok.	*Koji šeširi?* "Hangi şapkaları?"	*Koji psi?* "Hangi köpekleri?"	*Koje kuće?* "Hangi evler?	*Koja sela?* "Hangi köyler?"
Bel. D Tek.	*Koji šešir?* "Hangi şapkayı?"	*Koj**eg(a)** psa?* "Hangi köpeği?"	*Koj**u** kuću?* "Hangi evi?"	*Koje selo?* "Hangi köyü?"
Bel. D. Çok.	*Koj**e** šešire?* "Hangi şapkaları?"	*Koj**e** pse?* "Hangi köpekleri?"	*Koj**e** kuće?* "Hangi evleri?"	*Koj**a** sela?* "Hangi köyleri?"

Ayrıca *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri de yukarıda verilen *Koji/Koja/Koje?* "Hangi?" soru zamirinin belirtme durumunda çekimine benzer şekilde, aynı eklerle çekilir.

Tablo 257: "Kakav" Soru Zamirinin Belirtme Durumunda Belirsiz Çekimi

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*Kakav šešir?* "Nasıl şapka?"	*Kakav pas?* "Nasıl köpek?	*Kakva kuća?* "Nasıl ev?"	*Kakvo selo?* "Nasıl köy?"
Yal. D. Çokluk	*Kakvi šeširi?* "Nasıl şapkalar?"	*Kakvi psi?* "Nasıl köpekler?"	*Kakve kuće?* "Nasıl evler?"	*Kakva sela?* "Nasıl köyler?"
Bel. D. Tek. (Belirsiz)	*Kakav šešir?* "Nasıl şapkayı?"	*Kakv**a** psa?* "Nasıl köpeği?"	*Kakv**u** kuću?* "Nasıl evi?"	*Kakvo selo?* "Nasıl köyü?"
Bel. D. Çokluk	*Kakv**e** šešire?* "Nasıl şapkaları?"	*Kakv**e** pse?* "Nasıl köpekleri?"	*Kakv**e** kuće?* "Nasıl evleri?"	*Kakv**a** sela?* "Nasıl köyleri?"

Tablo 258: "Kakav" Soru Zamirinin Belirtme Durumunda Belirli Çekimi

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
	Cansız	**Canlı**		
Yal. D. Tek. (Belirli)	*Kakvi šešir?* "Nasıl şapka?"	*Kakvi pas?* "Nasıl köpek?	*Kakva kuća?* "Nasıl ev?"	*Kakvo selo?* "Nasıl köy?"
Yal. D. Çokluk	*Kakvi šeširi?* "Nasıl şapkalar?"	*Kakvi psi?* "Nasıl köpekler?"	*Kakve kuće?* "Nasıl evler?"	*Kakva sela?* "Nasıl köyler?"
Bel. D. Tek. (Belirli)	*Kakv**i** šešir?* "Nasıl şapkayı?"	*Kakv**og(a)** psa?* "Nasıl köpeği?"	*Kakv**u** kuću?* "Nasıl evi?"	*Kakvo selo?* "Nasıl köyü?"
Bel. D. Çokluk	*Kakv**e** šešire?* "Nasıl şapkaları?"	*Kakv**e** pse?* "Nasıl köpekleri?"	*Kakv**e** kuće?* "Nasıl evleri?"	*Kakv**a** sela?* "Nasıl köyleri?"

Ayrıca *Kolik/Kolika/Koliko?* "Ne kadar?" soru zamirleri de belirtme durumunda *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" zamirine benzer şekilde çekilir.

Tablo 259: Ad Niteliğindeki Zamirlerin Belirtme Durumda Çekimleri

		Şahıs	**Nesne**
Soru		*Koga?* "Kimi?"	*Šta/Što?* "Neyi?"
İlgi		*... koga ...* "… ki onu …"	*... šta/što ...* "… ki onu …"
Belirsiz		*nekog(a)* "(herhangi) birini"	*nešto* "(herhangi) bir şeyi"
Olumsuz		*nikog(a)* "hiç kimse"	*ništa* "hiçbir şeyi"
Genel	**Tek.**	*svakog(a)* "herkesi"	*svašta* "her şeyi"
	Çok.	*sve* "hepsini"	

Sıfat niteliğinde olan belirsiz zamirlerden olan *neki/neka/neko* "bazı, kimi, bir takım kimseler, birileri, biri" sıfat görevinde olduğundan olayı çoğu zaman ardından bir ad alır.

Tablo 260: "Neki" Zamirinin Belirtme Durumunda Çekimleri

		Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik		*neki student* "bir (kimi) öğrenci"	*neka žena* "bir (kimi) kadın"	*neko selo* "bir (kimi) köy"
Yal. D. Çokluk		*neki ljudi* "bazı insanlar"	*neke žene* "bazı kadınlar"	*neka sela* "bazı köyler"
Bel. D. Teklik	**Cansız**	*neki šešir* "bir (kimi) şapkayı"	*nek**u** ženu* "bir (kimi) kadını"	*neko selo* "bir (kimi) köyü"
	Canlı	*nek**og(a)** studenta* "bir (kimi) öğrenciyi"		
Bel. D. Çokluk		*nek**e** ljude* "bazı insanları"	*nek**e** žene* "bazı kadınları"	*nek**a** sela* "bazı köyleri"

Belirtme durumunda, sıfat niteliğinde olan belirsiz zamirlerden *nekolik/nekolika/nekoliko* "birkaç" zamiri, *Kolik/Kolika/Koliko?* "Ne kadar?" soru zamiri gibi; *nekakav/nekakva/nekakvo* "herhangi biri, kimi, bazısı" belirsiz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *nečiji/nečija/nečije* "bilinmeyen birine ait" belirsiz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi değişir.

Ayrıca *nikoji/nikoja/nikoje* "hiçbir" olumsuz zamiri, *Koji/Koja/Koje* "Hangi?" soru zamiri gibi; *nikakav/nikakva/nikakvo* "hiçbir, hiç" olumsuz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *ničiji/ničija/ničije* "sahipsiz, kimsenin malı olmayan" olumsuz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi belirtme durumunda çekilir.

Sıfat niteliğinde olan *svaki/svaka/svako* "her, her biri" zamirinin belirtme durumda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 261: "Svaki" Zamirinin Belirtme Durumunda Çekimleri

		Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik		*svaki student* "her öğrenci"	*svaka žena* "her kadın"	*svako selo* "her köy"
Yal. D. Çokluk		*svaki opanci* "her çarık"	*svake pantalone* "her pantalon"	*svaka vrata* "her kapı"
Bel. D. Teklik	**Cansız**	*svaki šešir* "her şapkayı"	*svak**u** ženu* "her kadını"	*svako selo* "her köyü"
	Canlı	*svak**og(a)** studenta* "her öğrenciyi"		
Bel. D. Çokluk		*svak**e** opanke* "her çarığı"	*svak**e** pantalone* "her pantolonu"	*svak**a** vrata* "her kapıyı"

Belirtme durumunda, *svakakav/svakakva/svakakvo* "çeşit çeşit, bin bir türlü" zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *svačiji/svačija/svačije* "herkese ait, herkese açık" zamiri, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi çekilir.

3.2.3.3.3. Belirtme Durumunda Sayıların Çekimleri

Asıl sayılardan *jedan/jedna/jedno* "bir" diğer ad durumlarında olduğu gibi belirtme durumunda da değişime uğrar. Bu sayı Boşnakçada ardından gelen ad ile bir öbek oluşturup adı niteleme görevinin yanı sıra *belirsiz tanımlık* görevi de üstlenir. Ayrıca diğer ad durumlarından farklı olarak belirtme durumunda nitelediği adın canlı yahut cansız olmasından kaynaklanan iki farklı biçimi mevcuttur. Bu farklılık sadece eril adları niteleyen asıl sayı *jedan* "bir" için geçerlidir. Ayrıca çokluk biçimlerinde canlı-cansız varlıklardan kaynaklanan bir değişim bulunmamaktadır.

Tablo 262: "Jedan" Asıl Sayısının Belirtme Durumuna Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Tek.**	*jedan šešir* "bir şapka"		*jedna kuća* "bir ev"	*jedno selo* "bir köy"
Yal. D. **Çok.**	*jedni ljudi* "(bazı) insanlar"		*jedne novine* "(bir) gazete"	*jedna vrata* "(bir) kapı"
Bel. D. **Tek.** **Belirli**	*jedni šešir* "bir şapkayı"	*jedn**og** čovjeka* "bir adamı"	*jedn**u** kuć**u*** "bir evi"	*jedno selo* "bir köyü"
Bel. D. **Tek.** **Belirsiz**	*jedan šešir* "herhangi bir şapkayı"	*jedn**a** čovjeka* "herhangi bir adamı"		
Bel. D. **Çokluk**	*jedn**e** ljud**e*** *"(bazı) insanları"*		*jedn**e** novin**e*** *"gazeteyi"*	*jedna vrata* *"kapıyı"*

Boşnakçada *dva/dvije* "iki" ve *oba/obje* "her iki", *tri* "üç" ve *četiri* "dört" asıl sayıları belirtme durumunda değişime uğramazlar ve yalın durumdaki biçimleri ile kullanılırlar. Son olarak *pet* "beş" ve üstündeki diğer sayılar da belirtme durumunda değişime uğramazlar.

Tablo 263: "Drugi" Sıra Sayısının Belirtme Durumunda Çekimleri

	Eril		**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*drugi student* "ikinci (diğer) öğrenci"		*druga kuća* "ikinci (diğer) ev"	*drugo selo* "ikinci (diğer) köy"
Yal. D. **Çokluk**	*drugi studenti* "diğer öğrenciler"		*druge kuće* "diğer evler"	*druga sela* "diğer köyler"
Bel. D. **Teklik**	*drugi šešir* "ikinci (diğer) şapkayı	*drug**og(a)** studenta* "ikinci (diğer) öğrenciyi"	*drug**u** kuću* "ikinci (diğer) evi"	*drugo selo* "ikinci (diğer) köyü"
Bel. D. **Çokluk**	*drug**e** studente* "diğer öğrencileri"		*drug**e** kuće* "diğer evleri"	*druga sela* "diğer köyleri"

Diğer sıra sayıları da yukarıda verilen örneğe benzer şekilde çekilir. Ancak *treći* "üçüncü" sıra sayısının yansız adları niteleyen biçimi *treće* olarak şekillenir.

Belirtme durumunda topluluk sayıları değişime uğramadan yalın durumdaki biçimlerini korur. Yalın durumda *dvoje, oboje, troje, četvero, petero* vb. biçiminde olan topluluk sayıları belirtme durumunda da aynı şekilde kalır.

Sayı bildiren sıfatlardan olan ve sadece çoklu biçimini bulunan adları niteleyen sayılar değişmeden yalın durumdaki biçimleriyle belirtme durumunda aynı kalır.

Boşnakçada +İCA eki ile topluluk sayılarından türetilen adlar belirtme durumunda da çekime uğrarlar.

Tablo 264: Sayı Bildiren Adların Belirtme Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*dvojica igrača* "(erkek) oyuncuların ikisi"	*trojica drugova* "(erkek) arkadaşların üçü"	*dvadesetšesterica dječaka* "(erkek) çocukların yirmi altısı"
Bel. D. **Tek.**	*dvojic**u** igrača* "(erkek) oyuncuların ikisini"	*trojic**u** drugova* "(erkek) arkadaşların üçünü"	*dvadesetšesteric**u** dječaka* "(erkek) çocukların yirmi altısını"

Tablo 265: Kesir Sayılarının Belirtme Durumuna Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*jedna desetina* "on bölü bir"	*dvije desetine* "on bölü iki"	*pet desetina* "on bölü beş"
Bel. D. **Tek.**	*jednu desetine* "on bölü birini"	*dvije desetine* "on bölü ikisini"	*pet desetina* "on bölü beşini"

3.2.4. **BULUNMA DURUMU** (Boş. *lokativ*, İng. *lovative case*)

Bulunma durumu "*konumu belirlemeye* yarayan bazı dillerdeki biçimbilgisel durumdur."[246] Örneğin, Türkiye Türkçesinde yalın durumdaki "ev" sözcüğü bulunma durumunda +DA/DE bulunma durumu çekim eki ile "evde" şeklinde çekilir. *"Fiil tarafından belirlenmiş eylemin yahut halin durumsal yönelimini ya da konumu belirten durum"*[247] olarak açıklanabilir.

Türkiye Türkçesinde bulunma durumu *"eylem cümlelerinde, eylemin gösterdiği olma veya yapmanın yerini, ad cümlelerinde de bildirilen varlığın bulunduğu yeri bildiren ad çekimi"*[248] olarak tanımlanır. Bu tanımı destekler nitelikte *Zeynep Korkmaz* da, fiildeki oluş ve kılışın yerini bildiren durum[249] olarak bulunma durumunu nitelendirir.

Senahid Halilović' e göre bulunma durumu, bir kimse veya bir şey hakkında bahsedileni, bir vakanın nerede gerçekleştirildiğini, bir şeyin nerde bulunduğunu belirten ad veya ad soylu sözcüklerin biçimidir.[250] Bu tanım ışığında anlaşılmaktadır ki Boşnakçada bulunma durumu *O kome?* "Kim hakkında?" ve *O čemu?* "ne hakkında?" sorularına yanıt niteliğinde olan ad veya ad soylu sözcüklerin yer aldığı ad durumu olmakla birlikte, eylem cümlelerinde eylemin gerçekleştiği yeri işaret edip, ad cümlelerinde de varlığın bulunduğu konumu bildirmektedir. Bu bağlamda Türkiye Türkçesindeki bulunma durumunun işlevi ile benzerlik göstermektedir.

Bulunma durumu Boşnakçanın yeni kazandığı bir yapı olmayıp, Boşnakça ile birlikte diğer Slav Dillerine de kaynaklık eden Eski Kilise Slavcasında da yer almaktadır.

---

[246] Hadumod Bussmann, *a.g.e.,* s. 703
[247] Kirsten Malmkjaer, The Linguistics Encyclopedia (II. Edition), Routledge, New York 2002, s. 252
[248] Günay Karaağaç, *a.g.e.,* s. 214
[249] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.,* s. 113
[250] Senahid Halilović, *a.g.e.,* s. 194

Türkiye Türkçesinde "bulunma durumu" olarak adlandırdığımız yapı Boşnakçada *lokativ* olarak yer alır. "Lokativ" sözcüğü Latince *locus* "yer" sözünden *locativus* olarak türetilmiştir.

3.2.4.1. Bulunma Durumunun İşlevi

Yapılan tanımlamalardan yola çıkarak bulunma durumunun; bulunma, yer, zaman, kesir, amaç, hakkında gibi birçok kullanımı olduğu görülmektedir. Tüm bu sıralanmış kullanış fonksiyonlarının birçoğu evrenseldir. Bu bağlamda birçok fonksiyonu Boşnakçanın ad çekim ekine sahip bağımlı ad durumlarından olan bulunma durumunda da bulmak mümkündür.

Boşnakçada yaygın şekilde yer, zaman, tarz ve durum bildiren ifadeler bulunma durumunda kullanılır. Eylem cümlelerinde eylemin meydana geldiği zaman, yer, biçim ve durum hakkında bilgi veren ifadeler bulunma durumunda çekilir.

(i.) ***U gradu*** *koji je prije rata imao oko 500.000 stanovnika, hrana je vrlo brzo nestajala.* (Rahmanović, 1992:64)

"Savaştan önce nüfusu 500.000 olan **şehirde** yiyecek hızlı bir şekilde tükendi."

Yukarıdaki cümlede "tükenmek" eyleminin gerçekleştiği yeri gösteren "şehir" sözcüğü bulunma durumunda çekilmiştir. Yalın durumda *grad* "şehir" biçiminde var olan ad, bulunma durumunda +U eril/yansız bulunma ve yönelme durumu çekim ekini alarak *gradu* "şehre/şehirde" biçimine dönüşmüştür. İfade ayrıca *u* "-de/da, -e doğru, içinde" edatını da alarak *u gradu* "şehirde" şeklinde cümlede yer almıştır.

Ad cümlelerinde de varlığın konumunu veya biçimi ile ilgili bilgi verirken bulunma durumu kullanılır.

(ii.) *Bio sam* ***u Sinanovoj tekiji.*** (Selimović, 1973:33)

"**Sinan'ın tekkesinde**ydim."

Yukarıda verilen cümlede, cümlenin öznesinin konumunu ifade eden *u Sinanovoj tekiji* "Sinan'ın tekkesinde" ifadesi bulunma durumundadır.

Bulunma durumu yer, zaman, durum gibi bilgilerin yanı sıra *o* "hakkında" edatı ile eylemin amacını da işaret edebilir.

*(iii.) Govorili bismo **o meni.*** (Selimović, 1973:74)

"**Benim hakkımda** konuşabilirdik."

Yukarıda verilen cümlelerde görüleceği üzere bulunma durumunda oluşturulan ifadelerde, bulunma durumunda çekilmiş adın yahut ad soylu sözcüğün önünde edat kullanılmıştır. *"Diğer ad bağımlı durumlarından farklı olarak bulunma durumu sadece edatlarla kullanılır."*[251] Boşnakçada bulunma durumu her zaman edat ile kullanılan yegane durumdur. Boşnakçada *na* "-de/da; -(y)e/a; üstünde", *o* "hakkında, ile ilgili", *po* "-de/da; -(y)a/e; için, amacıyla; göre, ile, açısından", *prema* "göre, bakılırsa, açısından; -e/a doğru, karşı yönünce", *pri* "-in/ın yanında/yakınında", *u* "-de/da; -(y)e/a; içinde" edatları bulunma durumunda kullanılır.[252]

Boşnakçada bulunma durumunda oluşturulan ifadelerin her zaman edatlı yapılar olması yönelme durumu ile bulunma durumu arasında çekim eki düzeyinde ortaya çıkabilecek karışıklığın giderilmesini sağlamaktadır. Zira bulunma durumu ve yönelme durumu ad veya ad soylu sözcüklerin çekim ekleri aynıdır. Ancak bu sözcüklerden önce kullanılan edatlar ifadenin hangi ad durumunda ortaya çıktığı bilgisini vermektedir.

*(iv.) Dođite **k** meni!*

"Bana doğru geliniz!" (Yön. D.)

*(v.) Pričaju **o** meni.*

[251] Vesna Krajišnik, *a.g.e.,* s. 49
[252] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 321

"Benim hakkımda konuşuyorlar." (Bul. D.)

Yukarıdaki *(iv.)* ve *(v.)* cümlelerde yönelme durumunda ve bulunma durumunda çekilen 1. tekil kişi zamirlerine yer verilmiştir. Her iki cümlede de kişi zamiri *meni* biçimindedir. Cümleler arasındaki farklılığı ortaya koyan zamirden önce kullanılan edatlardır. Zira *k(a)* "-(y)e/a doğru, yanına" edatı sadece yönelme durumunda kullanıldığından ifadenin bu ad durumunda olduğu bilgisini verirken, *o* "hakkında, ile ilgili" edatı ise hem bulunma hem de belirtme durumunda kullanılmasına rağmen ardından gelen sözcüğün belirtme durumunda çekilmemesinden dolayı bu sözcüğün bulunma durumunda olduğunu göstermektedir.

Bunun yanı sıra yönelme durumundaki ifadeler her zaman edat almazken, bulunma durumundaki ifadeler edat olmaksızın kullanılamaz.

Bu iki ayırt etme yöntemi büyük ölçüde ifadelerin hangi ad durumunda olduğu bilgisini verse de *prema* "göre, bakılırsa, açısından; -e/a doğru, karşı yönünce" edatı ile oluşturulan ifadeler de farklı bir yönteme başvurmak gerekecektir. Zira prema edatı hem bulunma hem de yönelme durumunda kullanılabilmektedir. Bu edat ile oluşturulan ifadelerin ayrımı ise ifadenin yahut cümlenin manasında gizlidir.

Senahid Halilović'e göre, *prema* edatı yönelme durumunu ile kullanıldığında "hareket yönü" ve "amaca yön vermeyi": *Otrča* ***prema*** *prozoru*."Pencere**ye** koştu." işaret ederken, bulunma durumu ile kullanıldığında ise, "yeri/ lokasyonu/ birinin nerede olduğunu/ bir şeyin nerede bulunduğunu" işaret eder. *On sjedi* ***prema*** *prozoru.* "O pencerenin **karşısında** oturdu.[253] Ayrıca *prema* edatı bulunma durumunda "bir şeyin karşısında olmayı", "kıyaslamayı", "durum, vaziyet, pozisyonu" ve "ölçütü"[254] ifade eder. Bu bilgilerin ışığında yönelme durumunda edatın bir "yönelmeyi", bulunma durumunda ise "bir şeyin karşısında bulunmayı" işaret ettiği açıktır.

[253] Senahid Halilović, *a.g.e.,* s. 299
[254] Ivana Gis, "Dativ i lokativ u suvremenim gramatikama", *Hrvatistika; studentski jezikoslovni časopis*, Vol. 5, No.5, Aralık 2011, s.54

Boşnakçada *"belirtme durumunda söz öbeklerinin önünde kullanılan u, na, o ve po gibi edatlar"*[255] bulunma durumunda benzer şekilde söz öbeklerinin önünde yer alır. Ancak yer aldıkları ifadelerde belirtme durumunun çekim eklerinin farklı olmasından dolayı bulunma durumu ile herhangi bir benzerliğe sahip değillerdir.

3.2.4.2. Bulunma Durumunda Ad Çekimleri

Bulunma durumu Türkiye Türkçesinde +DE/DA çekim ekiyle çekilirken Boşnakçada adın yahut ad soylu sözcüğün aldığı bulunma durumu eki cins, sayı, belirli/belirsiz olma gibi birçok niteliğin etkisiyle şekillenen bir durumdur. Diğer ad durumlarında adın çekim eklerini göstermek için kullanılan sınıflandırma bulunma durumu için de geçerlidir.

Tablo 266: Bulunma Durumunda [a], [e] ve [i] Türü Ad Çekimleri

	[a] Türü		**[e] Türü**	**[i] Türü**
	Eril	**Yansız**	**Dişi**	
Yal. D. **Tek.**	*prozor* "pencere"	*selo* "köy"	*kuća* "ev"	*smrt* "ölüm"
Yal. D. **Çok.**	*prozori* "pencereler"	*sela* "köyler"	*kuće* "evler"	*smrti* "ölümler"
Bul. D. **Tek.**	*(o) prozor**u*** "pencere hakkında"	*(o) sel**u*** "köy hakkında"	*(o) kuć**i*** "ev hakkında"	*(o) smrt**i*** "ölüm hakkında"
Bul. D. **Çok.**	*(o) prozor**ima*** "pencereler hakkında"	*(o) sel**ima*** "köyler hakkında"	*(o) kuć**ama*** "evler hakkında"	*(o) smrt**ima*** "ölümler hakkında"

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere bulunma durumunda adlar [a], [e] ve [i] türü olmak üzere diğer ad durumlarında da olduğu gibi üç sınıf altında incelenebilir.

[255] Dragoslav Jurisich, *The case system in Serbo-Croatian*, (Simon Frazer University, Modern Diller Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Kanada 1975, s. 146

3.2.4.2.1. Bulunma Durumunda [a] Türü Ad Çekimi

Diğer ad durumlarında olduğu gibi bulunma durumunda da *[a]* türü çekime maruz kalan adlar büyük çoğunlukla sonu +Ø eki alan, /o/ veya /e/ sesleri ile biten eril adlar ve sonu /o/ veya /e/ seslerinden biri ile biten yansız adlardır. Bunlar bulunma durumu teklikte +U ekini alırken, çoklukta +İMA ekini alırlar.

Boşnakçada eril adların büyük çoğunluğu yalın durum teklikte +Ø eki ile oluşturulurlar. Bu adlar bulunma durumu teklikte +U ekini çoklukta ise +IMA ekini alırlar.

Tablo 267: +Ø Eki Alan Eril Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*profesor* "profesör"	*prozor* "pencere"
Yal. D. Çok.	*profesori* "profesörler"	*prozori* "pencereler"
Bul. D. Tek.	*(o) profesor**u*** "profesör (hakkında)"	*(o) prozor**u*** "pencere (hakkında)"
Bul. D. Çok.	*(o) profesor**ima*** "profesörler hakkında"	*(o) prozor**ima*** "pencereler hakkında"

Bulunma durumunda da tek heceli eril adların çokluk çekiminde +OV, +EV ekleri ad durumu çekim ekinden önce gelerek ad köküne eklenir ve ardından ad durumu eki gelir.

Tablo 268: Tek Heceli Eril Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*grad* "şehir"	*miš* "fare"
Yal. D. Çok.	*grad<u>ov</u>i* "şehirler"	*miš<u>ev</u>i* "fareler"
Bul. D. Tek.	*(o) grad**u*** "şehir hakkında"	*miš**u*** "fare hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) grad<u>ov</u>**ima*** "şehirler hakkında"	*(o) miš<u>ev</u>**ima*** "fareler hakkında"

Sonuna +Ø eki alan *čovjek* "adam/insan" adı için farklı bir durum söz konusudur. Değişik biçimlenmeden dolayı bu adın çoğulu yalın durumda *ljudi* "insanlar" olarak yer almaktadır. Bulunma durumunda adın teklik ve çokluk biçimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 269: Bulunma Durumunda Farklı Biçimlenme ile Değişen Eril Adlar

Yal. D. Tek.	*čovjek* "insan"
Yal. D. Çok.	*ljudi* "insanlar"
Bul. D. Tek.	*(o) čovjek**u*** "insan hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) ljud**ima*** "insanlar hakkında"

Bir diğer değinilmesi gereken konu ise Boşnakçadaki bir biri ile sesteş olan farklı anlamlara sahip sözcüklerin ad durumundaki çekimleridir.

Tablo 270: Eş Sesli Eril Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

	Zaman birimi	**Araç/alet**
Yal. D. Tek.	*sat* "saat"	*sat* "saat"
Yal. D. Çok.	*sati* "saatler"	*satovi* "saatler"
Bul. D. Tek.	*(o) sat**u*** "saat hakkında"	*(o) sat**u*** "saat hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) sat**ima*** "saatler hakkında"	*(o) satov**ima*** "saatler hakkında"

Yukarıda tabloda verilen örneğe benzer Boşnakçada bazı sesteş adlar bulunur ve bunlar ad durumlarının çokluk biçimlerinde farklı çekilir. Ancak farklı manalara gelip sesteş olmalarına rağmen ad durumlarında aynı şekilde çekilen adlar da mevcuttur. Örneğin *luk* adı hem "soğan" hem de "yay" manasına gelir. Her iki anlamda da yalın durum çoklukta *lukovi* "soğanlar" ve "yaylar" şeklinde çekilirken bulunma durumu teklikte *(o) luk**u*** "soğan hakkında" ve "yay hakkında" olarak çekilir. Bulunma

durumu çoklukta ise *(o) lukov**ima*** “soğanlar hakkında” ve “yaylar hakkında” olarak yer alır.

Boşnakçada sonu /o/ veya /e/ ile biten eril adlar, büyük ölçüde eril özel isimler ve başka dillerden kod kopyalama yöntemi ile Boşnakçaya geçmiş adlardır.

Tablo 271: +O ve +E Eki Alan Eril Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*auto* “otomobil”	*Hrvoje* “eril özel isim”
Yal. D. Çok.	*auti* “otomobiller”	--
Bul. D. Tek.	*(o) aut**u*** “otomobil hakkında”	*(o) Hrvoj**u*** “Hrvoye hakkında”[256]
Bul. D. Çok.	*(o) aut**ima*** “otomobiller hakkında”	--

Buna ek olarak Boşnakça /o/ ve /e/ sesleri ile biten bazı sözcükler farklı şekilde çekilebilir. Bunlar *metro* “metro”; *biro* “ofis, büro”; *bife* “büfe” gibi sözcüklerdir. Bunların çekiminde farklı bir durum ortaya çıkar. Son ses /o/ veya /e/ bulunma durumunda kökten düşmez. Eril ve yansız adların bulunma durumu teklik çekim eki olan +U ve çokluk eki +İMA bu sözcüğe eklenir.

Tablo 272: +O ve +E Eki Alan Yabancı Adların Bulunma Durumuna Çekimleri

Yal. D. Tek.	*metro* “metro”	*bife* “büfe”	*biro* “ofis”
Yal. D. Çok.	*metroi* “metrolar”	*bifei* “büfeler”	*biroi* “ofisler”
Bul. D. Tek.	*(o) metro**u*** “metro hakkında”	*(o) bife**u*** “büfe hakkında”	*(o) biro**u*** “ofis hakkında”
Bul. D. Çok.	*(o) metro**ima*** “metrolar hakkında”	*(o) bife**ima*** “büfeler hakkında”	*(o) biro**ima*** “ofisler hakkında”

[256] *Hrvoje* özel adı Türkiye Türkçesinde “Hrvoye” olarak telaffuz edilir. Zira adın içerisinde yer alan Boşnakça /j/ sesi Türkiye Türkçesinde /y/ sesi ile karşılanır.

Boşnakçada eş (hece) uyumlu yansız adların yalında durum teklikteki hece sayıları ile diğer ad durumlarının tekliklerindeki hece sayıları denktir. Ancak bulunma durumu çoklukta +İMA eki ile çekildiklerinden dolayı denklik ortadan kalkar.

Tablo 273: +O ve +E Eki Alan Yansız Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*selo* "köy"	*polje* "ova"
Yal. D. Çok.	*sela* "köyler"	*polja* "ovalar"
Bul. D. Tek.	*(o) sel**u*** "köy hakkında"	*(o) polj**u*** "ova hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) sel**ima*** "köyler hakkında"	*(o) polj**ima*** "ovalar hakkında"

Eş (hece) uyumlu olmayan yansız adlar bulunma durumunda da +EN, +ES, +ET ve +EV ekleri ile genişlemeye uğrarlar. Bu adların bulunma durumu çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 274: +EN, +ES, +ET ve +EV Ekleri ile Genişleyen Yansız Adların Bul. D. Çekimleri

Yal. D. Tek.	*ime* "isim"	*podne* "öğle"
Yal. D. Çok.	*imena* "isimler"	*podneva* "öğleler"
Bul. D. Tek.	*(o) imen**u*** "isim hakkında"	*(o) podnev**u*** "öğle hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) imen**ima*** "isimler hakkında"	*(o) podnev**ima*** "öğlelere hakkında"

3.2.4.2.2. Bulunma Durumunda [e] Türü Ad Çekimi

Bu sınıflandırmanın çekim eki ile büyük çoğunlukla yalın durum teklikte +A dişi yapma eki ile biçimlenmiş dişi adlar ve eril bir varlığı ifade eden, biçim olarak /a/ sesi ile biten eril adlar çekilir.

Boşnakçada dişi cins adlar genellikle sonlarına +A dişi yapma eki alırlar ve *[e]* türü çekim ekleriyle şekillenirler. Yalın durum teklikte sonuna +A ekini alan bu adlar bulunma durumu teklikte sonuna +İ ekini alırlar. Bulunma durumu çoklukta ise +AMA eki ile çekilirler.

Tablo 275: +A Eki Alan Dişi Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*kuća* "ev"	*žena* "kadın"
Yal. D. Çok.	*kuće* "evler"	*žene* "kadınlar"
Bul. D. Tek.	*(o) kuć**i*** "ev hakkında"	*(o) žen**i*** "kadın hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) kuć**ama*** "evler hakkında"	*(o) žen**ama*** "kadınlar hakkında"

Bazı adların ifade ettikleri varlıkların özelliklerinden dolayı teklik biçimleri olmayıp sadece çokluk biçimleri mevcuttur. Bu adlar ad durumlarında sadece çokluk biçimleri ile çekilirler.

Tablo 276: Sadece Çokluk Biçimi Bulunan Dişi Adların Bul. D. Çekimleri

Yal. D. Çok.	*hlače* "pantolon"	*novine* "gazete"
Bul. D. Çok.	*(o) hlač**ama*** "pantolon hakkında"	*(o) novin**ama*** "gazete hakkında"

Boşnakçada eril adlar yalın durumda büyük çoğunlukla +Ø eki alırlar. Ancak bazı eril adlar /a/ sesi ile bitebilirler. Bu tarz eril adlar *[e]* türü çekim ekleri ile

çekilirler. Aşağıda /a/ sesi ile biten eril adların bulunma durumunda çekimlerine yer verilmiştir.

Tablo 277: +A Eki Alan Eril Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*tata* "baba"	*vođa* "önder"
Yal. D. Çok.	*tate* "babalar"	*vođe* "önderler"
Bul. D. Tek.	*(o) tat**i*** "baba hakkında"	*(o) vođ**i*** "önder hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) tat**ama*** "babalar hakkında"	*(o) vođ**ama*** "önderler hakkında"

Boşnakçada bazı adlar çok farklı yapıları sebebiyle istisna olarak kabul edilir. Bunlardan *mati* "anne" adı düzensiz bir yapıya sahip olup /i/ sesi ile bitmektedir. İfade ettiği varlık sebebiyle dişi adlar arasında yer alan ad bulunma durumunda [e] türü çekim ekleriyle çekilir. Bulunma durumu teklikte *(o) mater**i*** "anne hakkında" olarak şekillenirken, bulunma durumu çoklukta *(o) mater**ama*** "anneler hakkında" biçiminde çekilir.

Bazı adların çoklukları topluluk adıdır. Bunlar *brat* "erkek kardeş", *dijete* "çocuk" gibi adlardır. *Brat* ve *dijete* adları teklik biçiminde [a] türü çekim ekleri ile çekilirken bunların çoklukları *braća* "erkek kardeşler" ve *djeca* "çocuklar" [e] türü teklik ekleri ile çekilir.

Tablo 278: Dişi Topluluk Adlarının Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*braća* "erkek kardeşler"	*djeca* "çocuklar"
Bul. D. Tek.	*(o) brać**i*** "erkek kardeşler hakkında"	*(o) djec**i*** "çocuklar hakkında"

3.2.4.2.3. Bulunma Durumunda [i] Türü Ad Çekimi

Boşnakçada bazı dişi adlar +A eki almayıp +Ø eki ile dişilik kazanırlar. Bu biçimleri ile eril adlara benzemektedirler. Ancak +Ø eki alan eril adlar [a] türü çekim ekleri ile çekilirken bu dişi adlar [i]türü çekim ekleri ile çekilirler.

Yalın durum teklikte +Ø eki alan bu dişi adlar bulunma durumu teklikte +İ ekini alırken çoklukta ise +İMA eki ile çekilirler.

Tablo 279: +Ø Eki Alan Dişi Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*riječ* "sözcük"	*ljubav* "aşk, sevgi"
Yal. D. Çok.	*riječi* "sözcükler"	*ljubavi* "aşklar"
Bul. D. Tek.	*(o) riječ**i*** "sözcük hakkında"	*(o) ljubav**i*** "aşk hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) riječ**ima*** "sözcükler hakkında"	*(o) ljubav**ima*** "aşklar hakkında"

Ayrıca *kći* "kız çocuk" adı her ne kadar son ses olarak /i/ sesine sahip olsa da *[i]*türü çekim ekleriyle çekilir. Yalın durum teklikte *kći* "kız çocuk", çoklukta *ćeri* "kız çocuklar" olarak çekilirken, bulunma durumu teklikte *(o) ćer**i*** "kız çocuk hakkında" çoklukta ise *(o) ćer**ima*** "kız çocuklar hakkında" olarak çekilir.

Bazı topluluk adları yalın durum teklikte +AD eki ile oluştururlar ve ad durumlarında [i] türü çekim ekleri ile çekilirler. Aşağıda bu tür adların bulunma durumu çekimine yer verilmiştir.

Tablo 280: +AD Eki Alan Topluluk Adlarının Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*dugmad* "düğmeler"	*siročad* "yetimler"
Yön. D. Tek.	*(o) dugmad**i*** "düğmeler hakkında"	*(o) siročad**i*** "yetimler hakkında"

3.2.4.3. Bulunma Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri

Boşnakçayı Türkiye Türkçesinden farklı kılan özelliklerinden bir tanesi de ad soylu sözcüklerden olan sıfat ve zamirlerin de ad durumlarında çekim ekleriyle çekilmesidir. Bu bağlamda sıfatlar ve zamirler adlarda olduğu gibi çekim türlerine ayrılmazken, niteledikleri adların belirli yahut belirsiz oluşlarına göre farklı çekim ekleriyle çekilirler.

3.2.4.3.1. Bulunma Durumunda Sıfatların Çekimleri

Bulunma durumunda sıfatlar diğer ad durumlarında da olduğu gibi niteledikleri adın belirli ve belirsiz oluşuna, cinsine yahut sayısına göre farklı sıfat çekim ekleri ile çekilirler. *"Belirsiz görünüşe sahip sıfatlar ad çekimlerine göre değişime uğrarlar. Bu bağlamda eril ve yansız adları niteleyen sıfatlar [a] türü ad çekimine benzer bir şekilde, dişi adları niteleyen sıfatlar ise [e] türü ad çekimlerine benzer şekilde çekilirler."*[257]

Tablo 281: Bulunma Durumunda Eşitlik Derecesindeki Belirsiz Sıfatlar

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*lijep šešir* "güzel şapka"	*lijepa kuća* "güzel ev"	*lijepo jezero* "güzel göl"
Yal. D. Çok.	*lijepi šeširi* "güzel şapkalar"	*lijepe kuće* "güzel evler"	*lijepa jezera* "güzel göller"
Bul. D. Tek. (Belirsiz)	*(o) lijep**u** šeširu* "güzel şapka hakkında"	*(o) lijep**oj** kući* "güzel ev hakkında"	*(o) lijep**u** jezeru* "güzel göl hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) lijep**im(a)** šeširima* "güzel şapkalar hakkında"	*(o) lijep**im(a)** kućama* "güzel evler hakkında"	*(o) lijep**im(a)** jezerima* "güzel göller hakkında"

[257] Senahid Halilović, *a.g.e.*, s. 241

Tablo 282: Bulunma Durumunda Eşitlik Derecesindeki Belirli Sıfatlar

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek. (Belirli)	*lijepi šešir* "güzel (olan) şapka"	*lijepa kuća* "güzel ev"	*lijepo jezero* "güzel göl"
Yal. D. Çok.	*lijepi šeširi* "güzel şapkalar"	*lijepe kuće* "güzel evler"	*lijepa jezera* "güzel göller"
Bul. D. Tek. (Belirli)	*(o) lijep**om(u/e)** šeširu* "güzel (olan) şapka hakkında"	*(o) lijep**oj** kući* "güzel ev hakkında"	*(o) lijep**om(u/e)** jezeru* "güzel (olan) göl hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) lijep**im(a)** šeširima* "güzel şapkalar hakkında"	*(o) lijep**im(a)** kućama* "güzel evler hakkında"	*(o) lijep**im(a)** jezerima* "güzel göller hakkında"

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere bulunma durumu teklikte eril adı ve yansız adı niteleyen belirsiz sıfatlar +U sıfat çekim ekini alırken, dişi adı niteleyen sıfatlar +OJ çekim ekini alırlar[258]. Eril veya yansız adı niteleyen belirli sıfatlar ise +OM(U/E) ya da +EM(U/E) ekini alırken, dişi adları niteleyen sıfatlarda belirli-belirsiz ayrımı olmadığından yine +OJ eki ile çekilirler. Bulunma durumunda sıfatların çokluk şeklinde ise bir denklik söz konusudur. Sıfatların nitelediği adların cinsine yahut belirli/belirsiz görünüşe sahip olmalarına bakılmaksızın sıfatlar +İMA sıfat çokluk çekim ekini alırlar.

Eşitlik derecesi sıfatlarının dışında bulunma durumunda kıyaslama sıfatları da +EM(U/E) ekini alırlar. Zira kıyaslama eklerinin son ünsüzleri damaksıl ünsüzlerden oluşur. Bu nedenle +OM(U/E) eki kullanılmaz.

Yalın durumda sonuna +ŠI/ŠA/ŠE kıyaslama ekini alarak kıyaslama niteliği kazanan sıfatların bulunma durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

[258] Senahid Halilović, *a.g.e.*, s. 241

Tablo 283: +ŠI/ŠA/ŠE Eki Alan Kıyaslama Sıfatlarının Bul. D. Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek.	*ljepši šešir* "daha güzel şapka"	*ljepša kuća* "daha güzel ev"	*ljepše jezero* "daha güzel göl"
Yal. D. Çok.	*ljepši šeširi* "daha güzel şapkalar"	*ljepše kuće* "daha güzel evler"	*ljepša jezera* "daha güzel göller"
Bul. D. Tek.	*(o) ljepš**em** šeširu* "daha güzel şapka hakkında"	*(o) ljepš**oj** kući* "daha güzel ev hakkında"	*(o) ljepš**em** jezeru* "daha güzel göl hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) ljepš**im** šeširima* "daha güzel şapkalar hakkında "	*(o) ljepš**im** kućama* "daha güzel evler hakkında"	*(o) ljepš**im** jezerima* "daha güzel göller hakkında"

Yalın durumda sonuna +JI/JA/JE kıyaslama ekini alarak kıyaslama niteliği kazanan sıfatların bulunma durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 284: +JI/JA/JE Eki Alan Kıyaslama Sıfatlarının Bul. D. Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek.	*crnji šešir* "daha siyah şapka"	*crnja kuća* "daha siyah ev"	*crnje jezero* "daha siyah göl"
Yal. D. Çok.	*crnji šeširi* "daha siyah şapkalar"	*crnje kuće* "daha siyah evler"	*crnja jezera* "daha siyah göller"
Bul. D. Tek.	*(o) crnj**em** šeširu* "daha siyah şapka hakkında"	*(o) crnj**oj** kući* "daha siyah ev hakkında"	*(o) crnj**em** jezeru* "daha siyah göl hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) crnj**im** šeširima* "daha siyah şapkalar hakkında"	*(o) crnj**im** kućama* "daha siyah evler hakkında"	*(o) crnj**im** jezerima* "daha siyah göller hakkında"

Yalın durumda sonuna +IJI/IJA/IJE kıyaslama ekini alarak kıyaslama niteliği kazanan sıfatların bulunma durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 285: +IJI/IJA/IJE Eki Alan Kıyaslama Sıfatlarının Bul. D. Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek.	*noviji šešir* "daha yeni şapka"	*novija kuća* "daha yeni ev"	*novije vozilo* "daha yeni taşıt"
Yal. D. Çok.	*noviji šeširi* "daha yeni şapkalar"	*novije kuće* "daha yeni evler"	*novija vozila* "daha yeni taşıtlar"
Bul. D. Tek.	*(o) novij**em** šeširu* "daha yeni şapka hakkında"	*(o) novij**oj** kući* "daha yeni ev hakkında"	*(o) novij**em** vozilu* "daha yeni taşıt hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) novij**im** šeširima* "daha yeni şapkalar hakkında"	*(o) novij**im** kućama* "daha yeni evler hakkında"	*(o) novij**im** vozilima* "daha yeni taşıtlar hakkında"

Birçok dilde olduğu gibi Boşnakçada da bazı düzensiz yapılar mevcut olup bu yapılar kuralların haricinde çekime uğrarlar. Düzensiz kıyaslama sıfatlarının yalın durumda oluşturulması sırasında belli başlı kurallar çerçevesinde ekler getirilmezken bu kıyaslama sıfatları değişik biçimlenme neticesinde oluşur. Bu sıfatların bulunma durumunda çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 286: Düzensiz Kıyaslama Sıfatlarının Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek.	*bolji šešir* "daha iyi şapka"	*bolja kuća* "daha iyi ev"	*bolje vozilo* "daha iyi taşıt"
Yal. D. Çok.	*bolji šeširi* "daha iyi şapkalar"	*bolje kuće* "daha iyi evler"	*bolja vozila* "daha iyi taşıtlar"
Bul. D. Tek.	*(o) bolj**em** šeširu* "daha iyi şapka hakkında"	*(o) bolj**oj** kući* "daha iyi ev hakkında"	*(o) bolj**em** vozilu* "daha iyi taşıt hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) bolj**im** šeširima* "daha iyi şapkalar hakkında"	*(o) bolj**im** kućama* "daha iyi evler hakkında"	*(o) bolj**im** vozilima* "daha iyi taşıtlar hakkında"

Yalın durumda kıyaslama sıfatlarının önüne NAJ+ eki getirilerek en üst derece sıfatları oluşturulur. Bu sıfatların bulunma durumunda çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 287: En Üst Derece Sıfatlarının Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek.	*najljepši šešir* "en güzel şapka"	*najljepša kuća* "en güzel ev"	*najljepše jezero* "en güzel göl"
Yal. D. Çok.	*najljepši šeširi* "en güzel şapkalar"	*najljepše kuće* "en güzel evler"	*najljepša jezera* "en güzel göller"
Bul. D. Tek.	*(o) najljepš**em** šeširu* "en güzel şapka hakkında"	*(o) najljepš**oj** kući* "en güzel ev hakkında"	*(o) najljepš**em** jezeru* "en güzel göl hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) najljepš**im** šeširima* "en güzel şapkalar hakkında"	*(o) najljepš**im** kućama* "en güzel evler hakkında"	*(o) najljepš**im** jezerima* "en güzel göller hakkında"

3.2.4.3.2. Bulunma Durumunda Zamirlerin Çekimleri

Ad soylu sözcüklerden olan zamirler bulunma durumunda da çekime uğrarlar. Bulunma durumunun edatlarla kullanılmasından dolayı bulunma durumunda çekime uğramış zamirin öncesinde muhakkak bir edat getirilir. Bulunma durumunda çekilen zamirin görünüşü yönelme durumunda çekilen zamirlerle benzerlik gösterir. Ancak edatların yardımıyla bu benzerlik bir karışıklığa sebep olmaz.

(i.) *Sve znaš o* ***meni.*** (Selimović, 1973:44)

"Benim hakkımda her şeyi biliyorsun."

Yukarıdaki cümlede görüleceği üzere yalın durum 1. kişi zamiri olan *ja* "ben" bulunma durumunda *meni* "bende" olarak çekilmiştir. Önünde almış olduğu *o* "hakkında" edatı ile ifade *o meni* "benim hakkımda" olarak oluşturulmuştur. Daha

önceki konularda kişi zamirlerinin edatlar ile kullanıldıklarında uzun biçimlerinin yazıldığına, edat olmadan kullanımlarda ise kısa biçimlerinin yazıldığına değinmiştik. Bulunma durumu öbekler edat olmaksızın oluşturulamadığı için her zaman kişi zamirlerinin uzun biçimleri kullanılır.

Tablo 288: Bulunma Durumunda Teklik Kişi Zamirleri

		Yal. D.	**Bul. D.**	
			Uzun	**Kısa**
1. teklik		*ja* "ben"	*(o) meni* "benim (hakkımda)"	--
2. teklik		*ti* "sen"	*(o) tebi* "senin (hakkında)"	--
3. teklik	**Eril**	*on* "o"	*(o) njemu* "onun (hakkında)"	--
	Dişi	*ona* "o"	*(o) njoj* "onun (hakkında)"	--
	Yansız	*ono* "o"	*(o) njemu* "onun (hakkında)"	--
Tüm şahıslar için			*(o) sebi* "kendinin (hakkında)"	--

Bulunma durumunda çokluk bildiren kişi zamirlerinin çekiminde de zamirlerin kısa biçimi kullanılmaz. Çokluk bildiren zamirler aşağıdaki gibidir.

Tablo 289: Bulunma Durumunda Çokluk Kişi Zamirleri

		Yal. D.	**Bul. D.**	
			Uzun	**Kısa**
1. çokluk		*mi* "biz"	*(o) nama* "bizim hakkımızda"	--
2. çokluk		*vi* "siz	*(o) vama* "sizin hakkınızda"	--
3. çokluk	**Eril**	*oni* "onlar"	*(o) njima* "onların hakkında"	--
	Dişi	*one* "onlar"		
	Yansız	*ona* "onlar"		
Tüm şahıslar için			*(o) sebi* "kendileri hakkında"	--

İyelik zamirleri kişi zamirlerinden farklı olarak sadece bir adın yerine kullanılmayıp yerine kullanıldıkları ada bir aidiyet bildirirler. Bunun yanı sıra ardından gelen adları da bir sıfat gibi nitelerler. Ayrıca ardından gelen adın cinsine ve sayılarına göre farklı eklerle şekillenirler. Ardından gelen adı niteledikleri için bu zamirler sıfat

görevindeki zamirlerdir. Aşağıda 1. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamirinin bulunma durumunda çekimine yer verilmiştir.

Tablo 290: 1. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Bul. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*moj šešir* "benim şapkam"	*moja kuća* "benim evim"	*moje selo* "benim köyüm"
Yal. D. Çokluk	*moji šeširi* "benim şapkalarım"	*moje kuće* "benim evlerim"	*moja sela* "benim köylerim"
Bul. D. Teklik	*(o) m**om(u/e)** /moj**em(u/e)** šeširu* "benim şapkam hakkında"	*(o) moj**oj** kući* "benim evim hakkında"	*(o) m**om(u/e)** /moj**em(u/e)** selu* "benim köyüm hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) moj**im** šeširima* "benim şapkalarım hakkında"	*(o) moj**im** kućama* "benim evlerim hakkında"	*(o) moj**im** selima* "benim köylerim hakkında"

Boşnakçada 2. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamiri *tvoj/tvoja/tvoje* "senin", bulunma durumunda aşağıdaki gibi çekilir.

Tablo 291: 2. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Bul. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*tvoj šešir* "senin şapkan"	*tvoja kuća* "senin evin"	*tvoje selo* "senin köyün"
Yal. D. Çokluk	*tvoji šeširi* "senin şapkaların"	*tvoje kuće* "senin evlerin"	*tvoja sela* "senin köylerin"
Bul. D. Teklik	*(o) tv**om(u/e)** /tvoj**em(u/e)** šeširu* "senin şapkan hakkında"	*(o) tvoj**oj** kući* "senin evin (hakkında)"	*(o) tv**om(u/e)** /tvoj**em(u/e)** selu* "senin köyün (hakkında)"
Bul. D. Çokluk	*(o) tvoj**im** šeširima* "senin şapkaların hakkında"	*(o) tvoj**im** kućama* "senin evlerin hakkında"	*(o) tvoj**im** selima* "senin köylerin hakkında"

1. ve 2. çokluk şahıslara aitlik gösteren iyelik zamirlerinde de ekler açısından bir benzerlik söz konusudur.

Tablo 292: 1. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Bul. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*naš šešir*	*naša kuća*	*naše selo*
Teklik	"bizim şapkamız"	"bizim evimiz"	"bizim köyümüz"
Yal. D.	*naši šeširi*	*naše kuće*	*naša sela*
Çokluk	"bizim şapkalarımız"	"bizim evlerimiz"	"bizim köylerimiz"
Bul. D.	*(o) naš**em(u)** šeširu*	*(o) naš**oj** kući*	*(o) naš**em(u)** selu*
Teklik	"bizim şapkamız hakkında"	"bizim evimiz hakkında"	"bizim köyümüz hakkında"
Bul. D.	*(o) naš**im(a)** šeširima*	*(o) naš**im(a)** kućama*	*(o) naš**im(a)** selima*
Çokluk	"bizim şapkalarımız hakkında"	"bizim evlerimiz hakkında"	"bizim köylerimiz hakkında"

Yalın durumda *vaš/vaša/vaše* "sizin" olan iyelik zamirlerinin bulunma durumunda çekimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 293: 2. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Bul. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*vaš šešir*	*vaša kuća*	*vaše selo*
Teklik	"sizin şapkanız"	"sizin eviniz"	"senin köyünüz"
Yal. D.	*vaši šeširi*	*vaše kuće*	*vaša sela*
Çokluk	"sizin şapkalarınız"	"sizin evleriniz"	"sizin köyleriniz"
Bul. D.	*(o) vaš**em(u)** šeširu*	*(o) vaš**oj** kući*	*(o) vaš**em(u)** selu*
Teklik	"sizin şapkanız hakkında"	"sizin eviniz hakkında"	"sizin köyünüz hakkında"
Bul. D.	*(o) vaš**im(a)** šeširima*	*(o) vaš**im(a)** kućama*	*(o) vaš**im(a)** selima*
Çokluk	"sizin şapkalarınız hakkında"	"sizin evleriniz hakkında"	"sizin köyleriniz hakkında"

Boşnakçada iyelik zamirlerinin yerine kullanıldıkları ada aitlik gösterdiğinden ve arkasından gelen, niteledikleri adın cinsine göre değiştiklerinden

bahsetmiştik. Ayrıca 3. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamirleri, şahsın eril, yansız yahut dişi olmasına göre değişmektedir. Eril şahsa veya yansız ada aitlik gösterirken *njegov/njegova/njegovo* "onun" iyelik zamiri kullanılırken dişi şahsa aitlik gösterirken *njen/njena/njeno* "onun" iyelik zamiri kullanılır.

Tablo 294: 3. Teklik Eril ve Yansız Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*njegov šešir* "onun şapkası"	*njegova kuća* "onun evi"	*njegovo selo* "onun köyü"
Yal. D. Çokluk	*njegovi šeširi* "onun şapkaları"	*njegove kuće* "onun evleri"	*njegova sela* "onun köyleri"
Bul. D. Teklik	*(o) njegov**u** /njegov**om(u/e)** šeširu* "onun şapkası hakkında"	*(o) njegov**oj** kući* "onun evi hakkında"	*(o) njegov**u** /njegov**om(u/e)** selu* "onun köyü hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) njegov**im(a)** šeširima* "onun şapkaları hakkında"	*(o) njegov**im(a)** kućama* "onun evleri hakkında"	*(o) njegov**im(a)** selima* "onun köyleri hakkında"

Tablo 295: 3. Teklik Dişi Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Bul. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*njen šešir* "onun şapkası"	*njena kuća* "onun evi"	*njeno selo* "onun köyü"
Yal. D. Çokluk	*njeni šeširi* "onun şapkaları"	*njene kuće* "onun evleri"	*njena sela* "onun köyleri"
Bul. D. Teklik	*(o) njen**u** /njen**om(u/e)** šeširu* "onun şapkası hakkında"	*(o) njen**oj** kući* "onun evi hakkında"	*(o) njen**u** /njen**om(u/e)** selu* "onun köyü hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) njen**im(a)** šeširima* "onun şapkaları hakkında"	*(o) njen**im(a)** kućama* "onun evleri hakkında"	*(o) njen**im(a)** selima* "onun köyleri hakkında"

Yalın durumda 3. çokluk şahsa aidiyet gösteren *njihov/njihova/njihovo* "onların" iyelik zamirinin bulunma durumundaki çekimi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 296: 3. Çokluk Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirini Bul. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*njihov šešir* "onların şapkası"	*njihova kuća* "onların evi"	*njihovo selo* "onların köyü"
Yal. D. Çokluk	*njihovi šeširi* "onların şapkaları"	*njihove kuće* "onların evleri"	*njihova sela* "onların köyleri"
Bul. D. Teklik	*(o) njihov**u** /njihov**om(u/e)** šeširu* "onların şapkası hakkında"	*(o) njihov**oj** kući* "onların evi hakkında"	*(o) njihov**u** /njihov**om(u/e)** selu* "onların köyü hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) njihov**im(a)** šeširima* "onların şapkaları hakkında"	*(o) njihov**im(a)** kućama* "onların evleri hakkında"	*(o) njihov**im** selima* "onların köyleri hakkında"

Yalın durumda tüm şahıslar *svoj/svoja/svoje* "kendi" dönüşlü-iyelik zamirinin bulunma durumunda çekimi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 297: Tüm Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Bul. D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*svoj šešir* "kendi şapkası"	*svoja kuća* "kendi evi"	*svoje selo* "kendi köyü"
Yal. D. Çokluk	*svoji šeširi* "kendi şapkaları"	*svoje kuće* "kendi evleri"	*svoja sela* "kendi köyleri"
Bul. D. Teklik	*(o) sv**om(u/e)** /svoj**em(u/e)** šeširu* "kendi şapkası hakkında"	*(o) svoj**oj** kući* "kendi evi (hakkında)"	*(o) sv**om(u/e)** /svoj**em(u/e)** selu* "kendi köyü (hakkında)"
Bul. D. Çokluk	*(o) svoj**im(a)** šeširima* "kendi şapkaları hakkında"	*(o) svoj**im(a)** kućama* "kendi evleri hakkında"	*(o) svoj**im(a)** selima* "kendi köyleri hakkında"

Türkiye Türkçesinde işaret sıfatı olarak adlandırılan yapı Boşnakçada işaret zamiri olarak adlandırılır. Bu zamirler ardından gelen adı nitelediği için sıfat görevindedirler. Ayrıca bu zamirler niteledikleri adların cinsine ve sayısına göre farklılaşırlar. *Ovaj/ova/ovo* "bu", *taj/ta/to* "şu", *onaj/ona/ono* "o" işaret zamirleri Boşnakçada ad durumlarında çekime uğrarlar.

Tablo 298: 1. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Bulunma Durumuna Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*ovaj šešir* "bu şapka"	*ova kuća* "bu ev"	*ovo selo* "bu köy"
Yal. D. **Çokluk**	*ovi šeširi* "bu şapkalar"	*ove kuće* "bu evler"	*ova sela* "bu köyler"
Bul. D. **Teklik**	*(o) ov**om(e)** šeširu* "bu şapka hakkında"	*(o) ov**oj** kući* "bu ev hakkında"	*(o) ov**om(e)** selu* "bu köy hakkında"
Bul. D. **Çokluk**	*(o) ov**im(a)** šeširima* "bu şapkalar hakkında"	*(o) ov**im(a)** kućama* "bu evler hakkında"	*(o) ov**im(a)** selima* "bu köyler hakkında"

Aşağıdaki tablolarda 2. şahsa yakınlık bildiren *taj/ta/to* "şu" işaret zamirinin bulunma durumundaki çekimlerine yer verilmiştir.

Tablo 299: 2. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Bulunma Durumuna Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*taj šešir* "şu şapka"	*ta kuća* "şu ev"	*to selo* "şu köy"
Yal. D. **Çokluk**	*ti šeširi* "şu şapkalar"	*te kuće* "şu evler"	*ta sela* "şu köyler"
Bul. D. **Teklik**	*(o) t**om(e)** šeširu* "şu şapka (hakkında)"	*(o) t**oj** kući* "şu ev (hakkında)"	*(o) t**om(e)** selu* "şu köy (hakkında)"
Bul. D. **Çokluk**	*(o) t**im(a)** šeširima* "şu şapkalar hakkında"	*(o) t**im(a)** kućama* "şu evler hakkında"	*(o) t**im(a)** selima* "şu köyler hakkında"

Tablo 300: 3. Şahsa Yakınlık Bildiren İşaret Zamirinin Bulunma Durumuna Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*onaj šešir* "o şapka"	*ona kuća* "o ev"	*ono selo* "o köy"
Yal. D. Çokluk	*oni šeširi* "o şapkalar"	*one kuće* "o evler"	*ona sela* "o köyler"
Bul. D. Teklik	*(o) on**om(e)** šeširu* "o şapka hakkında"	*(o) on**oj** kući* "o ev hakkında"	*(o) on**om(e)** selu* "o köy hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) on**im(a)** šeširima* "o şapkalar hakkında"	*(o) on**im(a)** kućama* "o evler hakkında"	*(o) on**im(a)** selima* "o köyler hakkında"

Sıfat görevinde olan bir başka zamir çeşidi ise betimleyici zamirlerdir. Betimleyici zamirlerden olan *ovakav/ovakva/ovakvo* "bunun gibi, bu gibi" hem bir zamir hem de sıfat olarak Boşnakçada yer alır.

Tablo 301: "o vakav" Zamirinin Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*ovakav šešir* "bunun gibi şapka"	*ovakva kuća* "bunun gibi ev"	*ovakvo selo* "bunun gibi köy"
Yal. D. Tek. (Belirli)	*ovakvi šešir* "bunun gibi (olan) şapka"	*ovakva kuća* "bunun gibi ev"	*ovakvo selo* "bunun gibi köy"
Yal. D. Çokluk	*ovakvi šeširi* "bunun gibi şapkalar"	*ovakve kuće* "bunun gibi evler"	*ovakva sela* "bunun gibi köyler"
Bul. D. Tek. (Belirsiz)	*(o) ovakv**u** šeširu* "bunun gibi şapka hakkında"	*(o) ovakv**oj** kući* "bunun gibi ev hakkında"	*(o) ovakv**u** selu* "bunun gibi köy hakkında"
Bul. D. Tek. (Belirli)	*(o) ovakv**om(u/e)** šeširu* "bunun gibi (olan) şapka hakkında"		*(o) ovakv**om(u/e)** selu* "bunun gibi (olan) köy hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) ovakv**im(a)** šeširima* "bunun gibi şapkalar hakkında"	*(o) ovakv**im(a)** kućama* "bunun gibi evler hakkında"	*(o) ovakv**im(a)** selima* "bunun gibi köyler hakkında"

Boşnakçada *takav/takva/takvo* “şunun gibi, şu gibi, onun gibi, o gibi, öyle”, *onakav/onakva/onakvo* “onun gibi, o gibi” ve *svakakav/svakakva/svakakvo* “her tür, bin bir türlü, çeşit çeşit, her çeşit” betimleyici zamirleri de bulunma durumunda yukarıda verilen *ovakav/ovakva/ovakvo* “bunun gibi, bu gibi” betimleyici zamirinin aldığı eklerle çekilir.

Miktar bildiren zamirlerden olan *tolik/tolika/toliko* “şunun kadar, şu kadar” ve *onolik/onolika/onoliko* “onun kadar, o kadar” zamirlerin bulunma durumunda çekimleri, aşağıda verilen *ovalik/ovalika/ovaliko* “bunun kadar, bu kadar” zamirinin bulunma durumu teklik ve çokluk çekimi ile aynıdır.

Tablo 302: “ovoliki” Zamirinin Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*ovoliki šešir* “bu kadar şapka”	*ovolika kuća* “bu kadar ev”	*ovoliko selo* “bu kadar köy”
Yal. D. **Çokluk**	*ovoliki šeširi* “bu kadar şapkalar”	*ovolike kuće* “bu kadar evler”	*ovolika sela* “bu kadar köyler”
Bul. D. **Teklik**	*(o) ovolik**om(u/e)** šeširu* “bu kadar şapka hakkında”	*(o) ovolik**oj** kući* “bu kadar ev hakkında”	*ovolik**om(u/e)** selu* “bu kadar köy hakkında”
Bul. D. **Çokluk**	*(o) ovolik**im(a)** šeširima* “bu kadar şapkalar hakkında”	*(o) ovolik**im(a)** kućama* “bu kadar evler hakkında”	*(o) ovolik**im(a)** selima* “bu kadar köyler hakkında”

İlgi zamirleri ana cümle ile yan cümleyi bağlayan, ana cümledeki özne veya nesne ile ilgili yapılan açıklamanın yer aldığı bölümden önce ilgili nesnenin veya öznenin cinsine göre değişirler. Bulunma durumunda ilgi zamirleri yan cümle ile ana cümle arasındaki bağlantıyı koyarken nesneye bulunma durumu anlamlarından birini yükler. Aşağıda diğer ilgi zamirlerine örnek niteliğinde olması açısından *koji/koja/koje* “ki o” ilgi zamirinin bulunma durumu teklik ve çokluk çekimi verilmiştir.

Tablo 303: "koji" İlgi Zamirinin Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*koji* "ki o"	*koja* "ki o"	*koje* "ki o"
Yal. D. **Çokluk**	*koji* "ki onlar"	*koje* "ki onlar"	*koja* "ki onlar"
Bul. D. Teklik	*(o) koj**em*** "ki onun hakkında"	*(o) koj**oj*** "ki onun hakkında"	*(o) koj**em*** "ki onun hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) koj**im(a)*** "ki onlar hakkında"	*(o) koj**im(a)*** "ki onlar hakkında"	*(o) koj**im(a)*** "ki onlar hakkında"

Diğer ilgi zamirlerinden olan *čiji/čija/čije* "ki onun, -nin/nın/nun/nün" zamiri de bulunma durumu teklik ve çoklukta yukarıdaki *koji/koja/koje* "ki o" örneğindeki gibi çekilir.

Bir başka zamir çeşidi ise soru zamirleridir. Bunlardan *Koji/Koja/Koje?* "Hangi?" soru zamirinin bulunma durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 304: "Koji" Soru Zamirinin Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*Koji šešir?* "Hangi şapka?"	*Koja kuća?* "Hangi ev?"	*Koje selo?* "Hangi köy?"
Yal. D. **Çokluk**	*Koji šeširi?* "Hangi şapkalar?"	*Koje kuće?* "Hangi evler?"	*Koja sela?* "Hangi köyler?"
Bul. D. **Teklik**	*(o) koj**em(u)** šeširu?* "Hangi şapka hakkında?"	*(o) koj**oj** kući?* "Hangi ev hakkında?"	*(o) koj**em(u)** selu?* "Hangi köy hakkında?"
Bul. D. **Çokluk**	*(o) koj**im** šeširima?* "Hangi şapkalar hakkında?"	*(o) koj**im** kućama?* "Hangi evler hakkında?"	*(o) koj**im** selima?* "Hangi köy hakkında?"

Ayrıca *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri de yukarıda verilen *Koji/Koja/Koje?* “Hangi?” soru zamirinin bulunma durumunda çekimine benzer şekilde çekilir.

Boşnakçada diğer bir soru zamiri ise *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” zamiridir. Bulunma durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 305: “Kakav” Soru Zamirinin Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek. (Belirsiz)	*Kakav šešir?* “Nasıl şapka?”	*Kakva kuća?* “Nasıl ev?”	*Kakvo selo?* “Nasıl köy?”
Yal. D. Tek. (Belirli)	*Kakvi šešir?* “Nasıl şapka?”		
Yal. D. Çokluk	*Kakvi šeširi?* “Nasıl şapkalar?”	*Kakve kuće?* “Nasıl evler?”	*Kakva sela?* “Nasıl köyler?”
Bul. D. Tek. (Belirsiz)	*(o) kakv**u** šeširu?* “Nasıl şapka hakkında?”	*(o) kakv**oj** kući?* “Nasıl ev hakkında?”	*(o) kakv**u** selu?* “Nasıl köy hakkında?”
Bul. D. Tek. (Belirli)	*(o) kakv**om(u/e)** šeširu?* “Nasıl şapka hakkında?”		*(o) kakv**om(u/e)** selu?* “Nasıl köy hakkında?”
Bul. D. Çokluk	*(o) kakv**im(a)** šeširima?* “Nasıl şapkalar hakkında?”	*(o) kakv**im(a)** kućama?* “Nasıl evler hakkında?”	*(o) kakv**im(a)** selima?* “Nasıl köyler hakkında?”

Ayrıca *Kolik/Kolika/Koliko?* “ Ne kadar?” soru zamirleri de bulunma durumunda *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” zamirine benzer şekilde çekilir.

Belirli bir kişi ile ilgili olmayan ad niteliğindeki zamirlerin yalın durumda çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 306: Ad Niteliğindeki Zamirlerin Yalın Durumda Çekimleri

		Şahıs	**Nesne**
Soru		*(o) Kom(u/e)?* *"Kim hakkında?"*	*(o) Čemu?* *"Ne hakkında?"*
İlgi		*...o kom(u/e) ...* *"... ki onun hakkında ..."*	*...o čemu ...* *"... ki onun hakkında ..."*
Belirsiz		*(o) nekom(u/e)* *"(herhangi) biri hakkında"*	*(o) nečem(u)* *"(herhangi) bir şey hakkında"*
Olumsuz		*(o) nikom(u/e)* *"hiç kimse hakkında"*	*(o) ničem(u)* *"hiçbir şey hakkında"*
Genel	**Tek.**	*(o) svakom(u/e)* *"herkes hakkında"*	*(o) svačemu* *"her şey hakkında"*
	Çok.	*(o) svim(a)* *"hepsi hakkında"*	

Sıfat niteliğindeki belirsiz zamirlerden olan *neki/neka/neko* "bazı, kimi, bir takım kimseler, birileri, biri" çoğu zaman ardından bir ad alarak kullanılır. Bulunma durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 307: "Neki" Zamirinin Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*neki student* "bir (kimi) öğrenci"	*neka žena* "bir (kimi) kadın"	*neko selo* "bir (kimi) köy"
Yal. D. Çokluk	*neki ljudi* "bazı insanlar"	*neke žene* "bazı kadınlar"	*neka sela* "bazı köyler"
Bul. D. Teklik	*(o) nek**om(u/e)** stundentu* "bir (kimi) öğrenci hakkında"	*(o) nek**oj** ženi* "bir (kimi) kadın hakkında"	*(o) nek**om(u/e)** selu* "bir (kimi) köy hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) nek**im** ljudima* "bazı insanlar hakkında"	*(o) nek**im** ženama* "bazı kadınlar hakkında"	*(o) nek**im** selima* "bazı köyler hakkında"

Bulunma durumunda, sıfat niteliğinde olan belirsiz zamirlerden *nekolik/nekolika/nekoliko* "birkaç" zamiri, *Kolik/Kolika/Koliko?* "Ne kadar?" soru zamiri gibi; *nekakav/nekakva/nekakvo* "herhangi biri, kimi, bazısı" belirsiz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *nečiji/nečija/nečije* "bilinmeyen birine ait" belirsiz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi çekilir.

Bulunma durumunda, *nikoji/nikoja/nikoje* "hiçbir" olumsuz zamiri, *Koji/Koja/Koje* "Hangi?" soru zamiri gibi; *nikakav/nikakva/nikakvo* "hiçbir, hiç" olumsuz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *ničiji/ničija/ničije* "sahipsiz, kimsenin malı olmayan" olumsuz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi çekilir.

Sıfat niteliğinde olan *svaki/svaka/svako* "her, her biri" zamirinin bulunma durumda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 308: "Svaki" Zamirinin Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*svaki student* "her öğrenci"	*svaka žena* "her kadın"	*svako selo* "her köy"
Yal. D. Çokluk	*svaki opanci* "her çarık"	*svake pantalone* "her pantalon"	*svaka vrata* "her kapı"
Bul. D. Teklik	*(o) svak**om(u/e)** studentu* "her öğrenci hakkında"	*(o) svak**oj** ženi* "her kadın hakkında"	*(o) svak**om(u/e)** selu* "her köy hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) svak**im** opancima* "her çarık hakkında"	*(o) svak**im** pantalonama* "her pantolon hakkında"	*(o) svak**im** vratima* "her kapı hakkında"

Bulunma durumunda, *svakakav/svakakva/svakakvo* "çeşit çeşit, bin bir türlü" zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* "Nasıl?" soru zamiri gibi; *svačiji/svačija/svačije* "herkese ait, herkese açık" zamiri, *Čiji/Čija/Čije?* "Kimin?, Neyin?" soru zamiri gibi çekilir.

3.2.4.3.3. Bulunma Durumunda Sayıların Çekimleri

Asıl sayılardan *jedan/jedna/jedno* "bir" sayısı diğer ad durumlarında olduğu gibi bulunma durumunda da değişime uğrar. Bir sayı adı olmasının yanı sıra *belirsiz tanımlık* özelliği ile de Boşnakçada yaygın bir şekilde kullanılır. Bulunma durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 309: "Jedan" Asıl Sayı Adının Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*jedan šešir* "bir şapka"	*jedna kuća* "bir ev"	*jedno selo* "bir köy"
Yal. D. Çok.	*jedni ljudi* "(bazı) insanlar"	*jedne novine* "(bir) gazete"	*jedna vrata* "(bir) kapı"
Bul. D. Tek. Belirli	*(o) jedn**om(u/e)** šeširu* "bir şapka hakkında"	*(o) jedn**oj** kući* "bir ev hakkında"	*(o) jedn**om(u/e)** selu* "bir köy hakkında"
Bul. D. Tek. Belirsiz	*(o) jedn**u** šeširu* "herhangi bir şapka hakkında"		*(o) jedn**u** selu* "herhangi bir köy hakkında"
Bul. D. Çok.	*(o) jedn**im(a)** ljudima* "(bazı) insanlar hakkında"	*(o) jedn**im(a)** novinama* "gazete hakkında"	*(o) jedn**im(a)** vratima* "kapı hakkında"

Bulunma durumunda çekime uğrayan diğer asıl sayılar ise ikili çokluk kümesini oluşturan *dva/dvije* "iki" ve *oba/obje* "her iki", *tri* "üç" ve *četiri* "dört" asıl sayılarıdır. *Dva/dvije* "iki" asıl sayısı bulunma durumunda eril veya yansız bir adı nitelediğinde *dvama* biçiminde, dişi bir adı nitelediğinde *dvjema* biçiminde çekilir. *Oba/obje* "her iki" asıl sayısı içinde aynı çekim ekleri kullanılmaktadır. Eril veya yansız bir adı nitelediğinde *obama*, dişi bir adı nitelediğinde *objema* olarak çekilir.

Tri "üç" ve *četiri* "dört" asıl sayıları ise her üç cins için aynı biçimi alırlar. *Tri* "üç" asıl sayısı bulunma durumunda *trima* olarak değişirken, *četiri* "dört" asıl sayısı *četirima* olarak değişir. *Pet* "beş" ve üzeri sayılarda ise bir değişim olmamaktadır. Ancak *jedan/jedna/jedno* "bir", *dva/dvije* "iki", *oba/obje* "her iki", *tri*

"üç" ve *četiri* "dört" asıl sayıları ile oluşturulan *trideset tri* "otuz üç" gibi çok sözlü sayılarda bu sayıların ad durumlarındaki değişimleri devam etmektedir.

Boşnakçada sıra sayıları da ad durumlarında değişime uğrar. Sıra sayıları sıfat görevindedirler ve belirli sıfat ekleriyle çekilirler. Bulunma durumunda çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 310: "Drugi" Sıra Sayısının Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Teklik	*drugi student* "ikinci (diğer) öğrenci"	*druga kuća* "ikinci (diğer) ev"	*drugo selo* "ikinci (diğer) köy"
Yal. D. Çokluk	*drugi studenti* "diğer öğrenciler"	*druge kuće* "diğer evler"	*druga sela* "diğer köyler"
Bul. D. Teklik	*(o) drug**om(u/e)** studentu* "ikinci (diğer) öğrenci hakkında"	*(o) drug**oj** kući* "ikinci (diğer) ev hakkında"	*(o) drug**om(u/e)** selu* "ikinci (diğer) köy hakkında"
Bul. D. Çokluk	*(o) drug**im(a)** studentima* "diğer öğrenciler hakkında"	*(o) drug**im(a)** kućama* "diğer evler hakkında"	*(o) drug**im(a)** selima* "diğer köyler hakkında"

Diğer sıra sayıları yukarıda verilen *drugi/druga/drugo* "ikinci, diğer" çekimindeki eklerle bulunma durumunda çekilir. Ancak *treći/treća/treće* "üçüncü" sıra sayısının yansız adları niteleyen biçimi *treće* bulunma durumunda *trećem(u/e)* olarak çekilir.

Topluluk sayıları Boşnakçada asıl sayılardan türetilir. *Dva* "iki" asıl sayısından türetilen *dvoje* topluluk sayısı bulunma durumunda *dvom(a), dvome* yahut *dvojem* olarak çekilir. *Oba* "her iki" ve *tri* "üç" asıl sayılarından türetilen *oboje* ve *troje* topluluk sayıları da aynı eklerle bulunma durumunda biçimlendirilir. Diğer topluluk adları ise asıl sayı köküne +ERO ekinin eklenmesiyle oluşturulur. Bu asıl sayılar köklerine +MA veya +OMA ekleri getirilerek topluluk sayıları bulunma durumunda çekilir. Bu bağlamda *četiri* "dört" asıl sayısından *četvero* topluluk sayısı

türetilir. Bu sayı bulunma durumunda *četveroma*, *četverma* veya *četverome* olarak değişir.[259]

Sayı bildiren yahut sayı özelliği taşıyan sıfatlar adların sadece çokluk biçimlerini nitelerler. Bu sayı bildiren sıfatların bulunma durumunda çekimleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 311: "Dvoji" Sayı Bildiren Sıfatın Bulunma Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Çokluk	*dvoji opanci* "iki (çift) çarık"	*dvoje cipele* "iki (çift)ayakkabı"	*dvoja vrata* "iki (kanatlı) kapı"
Bul. D. Çokluk	*(o) dvoj**im(a)** opancima* "iki (çift) çarık hakkında"	*(o) dvoj**im(a)** cipelama* "iki (çift) ayakkabı hakkında"	*(o) dvoj**im(a)** vratima* "iki (kanatlı) kapı hakkında"

Bir diğer yapı ise sayı bildiren adlardır. Sayı bildiren adlardan +İCA eki ile yapılanlar genellikle ardında eril bir ad alarak ad öbeği oluşturur. Bu adlar *[e]* türü ad çekim ekleri ile değişime uğrarlar.

Tablo 312: Sayı Bildiren Adların Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*dvojica igrača* "(erkek) oyuncuların ikisi"	*trojica drugova* " (erkek) arkadaşların üçü"	*dvadesetšesterica dječaka* " (erkek) çocukların yirmi altısı"
Bul. D. Tek.	*(o) dvojic**i** igrača* "(erkek) oyuncuların ikisi hakkında"	*(o) trojic**i** drugova* " (erkek) arkadaşların üçü hakkında"	*(o) dvadesetšesteric**i** dječaka* " (erkek) çocukların yirmi altısı hakkında"

[259] Senahid Halilović vd., *a.g.e.*, s.256

Kesir sayıları Boşnakçada sayı bildiren adlarla yapılır. Bu adlar +(n)İNA veya +İNKA ekleriyle türetilir. Bu adlar [e] türü ad çekimi ekleriyle çekilir.

Tablo 313: Kesir Sayılarının Bulunma Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*jedna desetina* "on bölü bir"	*dvije desetine* "on bölü iki"	*pet desetina* "on bölü beş"
Bul. D. **Tek.**	*(o) jedn**oj** desetin**i*** "on bölü bir hakkında"	*(o) dvj**ema** desetin**ama*** "on bölü iki hakkında"	*(o) pet desetin**ama*** "on bölü beş hakkında"

3.2.5. **ARAÇ DURUMU** (Boş. *instrumental*, İng. *instrumental case*)

Araç durumu Boşnakçada *instrumental* adı ile ifade edilmektedir. Bu sözcük, "araç" anlamına gelen Latince *instrumentum* sözcüğünden gelmektedir.[260]

Araç durumunda *"söz öbeklerinde ve cümlelerde eylemin bir varlığın aracılığı ile yapıldığını göstermek için ad, araç çekimine girer."* [261] Eylemin yapılışında vasıta görevi gören varlık ad çekiminin çekim ekleri ile biçimlenerek eylemin anlamına açıklayıcı katkıda bulunur.

Türkiye Türkçesinde araç durumu, *"adın belirttiği varlık veya nesnenin fiildeki harekette 'aracı' olarak kullanıldığını yahut 'birliktelik' bildirdiğini gösteren durumudur."*[262] Bu tanım araç durumunu başlıca işlevi olan "araç olma" ve eylemi gerçekleştiren özne ve etkilenen nesnenin "birlikte olma" durumlarına işaret etmektedir.

Berke Vardar'ın tanımında ise, eylemin belirttiği oluşun hangi araçla yapıldığını gösteren durum olduğu belirtilmekte ve "Portakalı çakıyla kesti." cümlesinde yer alan "çakı**yla**" ifadesi[263] araç durumuna örnek olarak verilmiştir.

Senahid Halilović'e göre Boşnakçada araç durumu, fiilin oluşunu gerçekleştiren ve *Ko*? "Kim?" *Što*? "Ne?" sorularına cevap veren özneye *Čime*? "Ne ile?" (araç, alet) sorusunu yöneltir. Araç durumu, araç veya birliktelik ilişkisinde olan *S kim?* "Kim ile?" / *S čim* "Ne ile?" sorularını işaret eden ad veya ad soylu sözcüklerin biçimidir.[264] Bu bağlamda Boşnakçada Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi araç durumu bir birlikteliğe ya da eylemin gerçekleştirilmesinde kullanılan bir varlığa işaret etmektedir.

---

[260] Sanda Lucija Udier vd., *a.g.m.,* s. 45
[261] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 146
[262] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s.113
[263] Berke Vardar, *a.g.e.,* s. 23
[264] Senahid Halilović, *a.g.e.*, s.195

3.2.5.1. Araç Durumunun İşlevi

Boşnakçada çekim eki olan bağımlı ad durumlarından birisi de araç durumudur. Boşnakçada araç durumu çekimlerinde hem edatlı hem de edat olmadan kullanım mevcuttur. Türkiye Türkçesinde de "vasıta" ve "birliktelik" anlamları araç durumu eki ile karşılanabileceği gibi "ile" edatı ile de karşılanabilir.

Türkiye Türkçesinde ad araç durumunda +(y)LA/LE eki ile çekilebileceği gibi, anlamı karşılamak için "ile" edatı da kullanılabilir. Boşnakçada ise araç durumunda ister edat kullanılsın ister kullanılmasın ad veya ad soylu sözcük araç durumu ekleri ile çekilirler. Ayrıca Boşnakçada *s(a)* "ile" edatının kullanılması ve kullanılmaması öbeğin farklı anlamlar yüklenmesine sebep olur.

(i.) Putujem **sa** konjem.

"At ile yolculuk ediyorum."

(ii.) Putujem konjem.

"At ile yolculuk ediyorum."

Yukarıdaki *(i.)* ve *(ii.)* cümlelerini incelediğimizde her ikisinin Türkçeye olan çevirilerinde aynı cümlelerin kullanıldığını, Boşnakçalarında ise *s(a)* "ile" edatının kullanıldığını ve *konj* "at" adının araç durumunda çekildiğini görmekteyiz. *(ii.)* cümlede edat olmaksızın kullanımda *konjem* "At ile" ifadesiyle nesnenin eylemi gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanıldığı anlamı ortaya çıkmaktadır. *(i.)* cümlede ise eylemi gerçekleştiren özne ile araç durumunda çekilmiş *konj* "at" adının hem adın araç durumunda çekilmesi hem de *s(a)* "ile" edatı ile birlikte kullanılması sonucu bir birliktelik anlamı yüklendiği, hem öznenin hem de nesnenin beraber eylemi gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Boşnakçada araç durumun yaygın bir şekilde dolaylı nesne olarak kullanılmaktadır. Boşnakçada *baviti se* "uğraşmak, meşgul olmak, (iş) yapmak,

ilgilenmek"[265], *trgovati* "ticaretle uğraşmak, alış-veriş yapmak"[266], *ponositi se* "gururlanmak, gurur duymak"[267], *služiti* "hizmet etmek, hizmetinde olmak"[268], *smatrati* "sanmak, zannetmek"[269] gibi fiiller ardından araç durumunda çekime uğramış dolaylı nesneler almaktadır.[270]

(iii.) Bavio se kojekakvim drugim stvarima. (Horozović, 2005:144)

"Diğer eften püften şeylerle meşgul oluyordu."

Yukarıda verilen cümlede *baviti se* fiili 3. teklik geçmiş zamanda çekilerek *bavio se* biçimine dönüşmüştür. Yalın durumda *kojekakve druge stvari "*diğer eften püften şeyler" şeklinde olan öbek, fiilin ardından araç durumunda çekilerek *kojekakvim drugim stvarima "*diğer eften püften şeylerle" biçimine dönüşmüştür.

Bir diğer kullanım ise araç durumunda oluşturulan öbeğin niteleyici görevi üstlenmesidir.

(iv.) Kupili smo album s tvrdim koricama.[271]

"Sert kapaklı bir albüm satın aldık."

Yukarıdaki cümlede *s tvrdim koricama* "sert kapaklı" öbeği araç durumunda çekime uğramış ve *s(a)* "ile" edatını almıştır.

Bu işlevler ile birlikte ad veya ad soylu sözcükler araç durumunda çekilerek zaman, yer ve yöntem bildiren zarf görevi de üstlenebilirler.

(v.) Zatvoreno ponedjeljkom.[272]

"Pazartesileri kapalı."

---

[265] Şakir Bayhan, *a.g.e.*, s. 72
[266] Şakir Bayhan, *a.g.e.,* s. 1388
[267] Şakir Bayhan, *a.g.e.,* s. 983
[268] Şakir Bayhan, *a.g.e.,* s. 1245
[269] Şakir Bayhan, *a.g.e.,* s. 1247
[270] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s.116
[271] Snježana Kordić, *Serbo-Croatian*, Lincom Europa, Newcastle 1997, s. 18
[272] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 115

Yukarıdaki ifadede *ponedjeljak* "pazartesi" adı araç durumunda çekilerek *ponedjeljkom* biçimine dönüşmüştür. Araç durumu eki ile çekilen bu ifade adı "belirli bir pazartesi" olmaktan çıkartıp geniş bir zaman vurgusu yapmıştır.

(vi.) Donesena je odluka da se dženaze obavljaju ***noću*****.** (Rahmanović, 1992:134)

"Cenazelerin **geceleyin** duyurulmasına karar verildi."

Yukarıdaki cümlede *noć* "gece" adı araç durumunda çekilerek noću biçimine dönüşmüş ve zaman zarfı görevi üstlenmiştir.

(vii.) Subotom šetamo parkom.[273]

"Cumartesileri parkta dolaşıyoruz."

Yukarıdaki cümlede hem zaman hem de yer bildiren zarf görevinde kullanılan adlar araç durumunda çekilmiştir. *Subota* "cumartesi" adı araç durumunda çekilerek *subotom* biçimi almış ve geniş bir zamanı ifade eden zaman zarfı görevi üstlenmiştir. Ayrıca *park* "park" adı da araç durumunda *parkom* olarak çekilmiş ve yer bildiren zarf görevi üstlenmiştir.

Bunun yanı sıra *"Sırp-Hırvat dilini bütün olarak ele aldığımızda zaman vurgusu yapan araç durumunun iki tipi mevcuttur. İlki eylemin süresinin zamansal ölçütünü işaret eder. İkinci zamansal araç durumu ise kendi içinde eylemin yapılmasıyla paralel olarak devam eden zamansal anlamı taşır."*[274] Bu bağlamda araç durumunda *Kada?* "Ne zaman?" sorusuna yanıt ararken eylemin gerçekleştirilme zaman sınırlarının bilinmesi anlamın kavranmasında yardımcı olacaktır.

Eylem zamanından başka araç durumu öbekleri en yaygın şekilde yüklemin gerçekleştirilmesinde "araç" görevi üstlenen ifadelerde kullanılır.

[273] Snježana Kordić, *a.g.e.*, s. 18
[274] Milka Ivić, Značenja srpskohrvatskog instrumentala i njihov razvoj, Srpska Akademija nauka i umetnost (SANU), Belgrad 2005, s.126-127

(viii.) Đak piše na ploči ***bijelom kredom.***[275]

"Öğrenci **beyaz tebeşirle** tahtaya yazıyor."

Yukarıdaki cümlede *pisati* "yazmak" eylemini gerçekleştirmek için *kreda* "tebeşir" adı bir araç olarak kullanılmakta bu sebeple araç durumunda yer almaktadır. Ayrıca bazı eylemleri gerçekleştirmek için vücudun bölümleri araç olarak kullanılabilir. Bunlar "ayağıyla", "eliyle", "başıyla", "gözüyle" vb. şekilde ifade edilebilir.

(ix.) "Tamo," vojnik neodređeno pokaza ***rukom***. (Rahmanović, 1992:127)

" 'Orada,' Asker belirsiz bir şekilde **eliyle** işaret etti."

Yukarıdaki cümlede *ruka* "el, kol" adı araç durumunda çekime uğramış ve *rukom* "eliyle" biçimine dönüşmüştür. Cümlede *pokazati* "göstermek" fiilinin gösterdiği eylemin *ruka* "el" adı yardımıyla gerçekleştirildiğinin bilgisi verilmektedir. Bunun yanı sıra ulaşım için kullanılan araçlarda araç durumunda çekime uğrar.

(x.) Jesi li trčala do Čikaga ili si došla ***avionom****?* (Rahmanović, 1992:223)

"Chicago'ya kadar koştun mu yoksa **uçakla** mı geldin?"

Yukarıdaki cümlede yalın durumda *avion* "uçak" olan ad araç durumunda çekilmiş ve *avionom* "uçakla/uçak ile" biçimine dönüşmüştür. Bu benzer olarak *voz* "tren", *vozom* "trenle/tren ile"; *brod* "gemi", *brodom* "gemiyle/gemi ile" gibi araç adları da araç durumunda çekilerek *putovati* "yolculuk etmek" fiillerindeki eylemin gerçekleştirildiği araç olarak cümlede görev üstlenmektedirler.

Bunun dışında Boşnakça araç durumunda "birliktelik" anlamı da yaygın bir şekilde ifade edilir. Eylem cümlelerinde eylemin birlikte gerçekleştirildiği bildirilirken ad cümlelerinde de birlikte olma durumu vurgulanır.

[275] Ronella Alexander, *a.g.e.,* s. 114

(xi.) Pitali su me šta sam govorio ***s tobom****, i ja sam pričao.* (Selimović, 1973:142)

"**Seninle** ne konuştuğumu sordular, ben de söyledim."

Yukarıdaki cümlede yalın durumda *ti* "sen" olan 2. teklik kişi zamirinin araç durumunda *tobom* "seninle/senin ile" çekimi yer almaktadır. Ayrıca öbekte kullanılan *s(a)* "ile" edatı ile ifade oluşturulmuştur.

Araç durumunda kurulan öbekler edat olmadan oluşturulabileceği gibi edatlı olarak da kullanılabilirler. Ancak araç durumunda kullanılan edatlar başka ad durumları ile de kullanılmakta ve farklı anlamlar yüklenmektedirler.

Boşnakçada *s(a)* "ile; -den/dan, üzerinden, üstünden" edatı hem ilgi durumunda hem de araç durumunda kullanılmaktadır. Boşnakçada "*s(a) edatı ilgi durumunda kaynaklanma, ayrılma/ayrılış veya sebep ifade ederken 'Nereden?', 'Neden dolayı?' sorularına yanıt verir. Araç durumunda ise topluluk, biçim ve zaman işaret ederken S kim? 'Kim ile?', S čim? 'Ne ile?' Kada? 'Ne zaman?' sorularına cevap verir.*"[276]

(xii.) Djevojke su ušle ***sa*** *svijećama i posluženjem*. (Selimović, 1973:18)

"Kızlar mumlar**la** ve ikram**la** içeri girdiler."

(xiii.) Odmaknuo sam se ***sa*** *tog mjesta, kao da sam bježio*… (Selimović, 1973:36)

"O yer**den** kaçar gibi uzaklaştım …"

Yukarıdaki cümleleri incelediğimizde her ikisinde de *s(a)* edatının kullanıldığı görülmektedir. *(xxi.)* cümlede *s(a)* edatı araç durumu öbeğinde yer almaktadır. Zira arkasından gelen ifade araç durumunda çekilmiştir ve s(a) edatı "ile"

[276] Senahid Halilović, *a.g.e.*, s. 298

anlamında kullanılmıştır. *(xiii.)* cümlede ise *s(a)* edatının ardından gelen ifade ilgi durumu çekim ekleriyle çekilmiş ve "-den/dan" anlamı yüklenmiştir.

Boşnakçada *za* edatı üç ad durumunda da kullanılabilir. *Za* edatının kullanımından belirtme durumunda bahsetmiştik. Daha önceki bilgilere ek olarak, ilgi durumunda kullanılan *za* edatına "esnasında, boyunca" anlamı yüklenir. Bu bağlamda *za dana* "gün boyunca", *za života* "hayat boyunca" gibi ifadeler ilgi durumu öbekleridir. Belirtme durumunda ise "için" anlamında *za mene* "benim için", *za nekoga* "birileri için" olarak kullanılırken yine belirtme durumunda "içinde" anlamında *za nekoliko dana* "birkaç gün içinde", *za devet sekundi* "dokuz saniye içinde" gibi yapılar *za* edatı ile oluşturulur. Ayrıca "-(y)e/a" anlamıyla *za Beč* "Viyana'ya", *za Istanbul* "İstanbul'a" gibi öbekler belirtme durumunda *za* edatının kullanılmasıyla oluşturulur. Bunun yanı sıra belirtme durumunda *za* edatı ile oluşturulan bazı kalıplaşmış yapılar da mevcuttur. Bunlar *za jedan sat* "bir saat içinde", *za i protiv* "lehte ve alehte", *za domovinu* "yurdu uğruna", *film za djecu* "çocuk filmi" yahut "çocuklar için film" gibi ifadelerdir. Araç durumunda ise *za* edatı "ardında, arkasında; peşinde, -den sonra" gibi anlamlarda kullanılır. Bunlar *za redom* "arka arkaya, sırayla", *za mnom* "ardımdan, arkamdan", *jedan za drugim* "art arda, arka arkaya, peşi sıra" gibi ifadelerdir.

Araç durumunda kullanılan diğer edatlar ise *među* "arasına, ortasına; arasında, ortasında", *nad* "üstünde, üzerine", *pod* "altında, altına", *pred* "önüne, önünde" gibi edatlardır. Bu edatlar araç durumunda kullanılabildikleri gibi belirtme durumunda da kullanılır. Belirtme durumunda bir hareketin amacını veya hedefini işaret ederek "Nereye?" sorusuna cevap verirken, araç durumunda bir yönlendirme, konumlandırma işaret ederek "Nerede?" sorusuna cevap verirler.

3.2.5.2. Araç Durumunda Ad Çekimleri

Türkiye Türkçesinde "araç" yahut "birliktelik" anlamları "ile" edatı yahut +(y)LA/LE eki ile oluşturulan araç durumu öbekleri ile karşılanır. Boşnakçada ise araç durumu ekleri olmaksızın "araç" yahut "birliktelik" anlamı yüklenemez.

Boşnakça araç durumu öbeği oluşturulurken ad veya ad soylu sözcükler araç durumu çekim ekleri ile çekilir ve verilmek istenen anlama göre edatlı veya edat olmadan oluşturulabilir. Ancak her iki durumda da ad ve ad soylu sözcükler ses, cins ve sayılarına göre farklı eklerle çekilir. Araç durumunda da adlar [a] türü, [e] türü ve [i] türü olarak üç tipte çekilir. Ancak diğer ad durumlarından farklı olarak [a] türü çekimde yalın durumda damaksıl ünsüzlerle biten ve damaksıl olmayan ünlülerle biten adlar ile +O ve +E yansız ad yapma eki ile biten adlar arasında ek bağlamında farklılık mevcuttur. Bunun yanı sıra [i] türü çekimde araç durumu teklik çekiminde +I ve +JU eklerinin getirilmesi konusunda bir farklılıktan söz etmek mümkündür.

3.2.5.2.1. Araç Durumunda [a] Türü Ad Çekimi

Bu türü oluşturan adların büyük oranda +Ø eki alan ve /o/, /e/ sesleri ile biten eril adlar, +O ve +E yansız yapma eki ile oluşturulan yansız adlar olduğunu incelemiştik. Araç durumunda bu adlar farklı özelliklerinden dolayı da farklı eklerle çekilirler. Boşnakçada +Ø eki ile oluşturulan eril adların araç durumunda çekilmesinde ada gelecek ekin değişmesine neden olan etken adın son sesinin damaksıl olup olmamasıdır. Boşnakçada +Ø eki ile oluşturulan eril adların araç durumu teklikte çekilmesinde "*damaksıl olmayan ünsüzlerle biten adlar +OM ekini alırken damaksıl ünsüzlerle biten adlar ise +EM ekini alır"*[277] Ancak bu farklılaşma çokluk çekimi için geçerli olmayıp her iki gruptaki adlar +İMA ekini alırlar.

Tablo 314: +Ø Eki Alan Eril Adların Araç Durumunda Çekimleri

	Damaksıl Olmayan İle Biten	**Damaksıl İle Biten**
Yal. D. Tek.	*profesor* "profesör"	*prijatelj* "arkadaş"
Yal. D. Çok.	*profesori* "profesörler"	*prijatelji* "arkadaşlar"
Araç D. Tek.	*profesor**om*** "profesörle"	*prijatelj**em*** "arkadaşla"
Araç D. Çok.	*profesor**ima*** "profesörlerle"	*prijatelj**ima*** "arkadaşlarla"

[277] Senahid Halilović, *a.g.e.*, s. 200

Eril adların bazıları tek heceden oluşur. Bu adlar da damaksıl ünsüz kuralından etkilenir. Araç durumu teklikte damaksıl olmayan ünsüzlerle biten tek heceli eril adlar +OM ekini alırken damaksıl ünsüzlerle sonlanan adlar +EM eki alırlar. Ayrıca araç dururumu çoklukta damaksıl olmayan ünsüzlerle biten eril adlar +OV genişletme eki, damaksıl ünsüzlerle bitenler ise +EV genişletme ekini aldıktan sonra +İMA araç durumu çokluk ekini alırlar.

Tablo 315: Tek Heceli Eril Adların Araç Durumunda Çekimleri

	+OV Eki Alanlar	**+EV Eki Alanlar**
Yal. D. Tek.	*grad* "şehir"	*miš* "fare"
Yal. D. Çok.	*gradovi* "şehirler"	*miševi* "fareler"
Araç D. Tek.	*grad**om*** "şehirle"	*miš**em*** "fareyle"
Araç D. Çok.	*grad<u>ov</u>**ima*** "şehirlerle"	*miš<u>ev</u>**ima*** "farelerle"

Boşnakçada +Ø eki ile biten eril adlar araç durumunda hem +OM hem de +EM ekini alabilirler. Boşnakçada bu yapı *"/ar/ ses grubu ile sonlanan adlar her iki eki de alır: gospodar 'sahip, efendi; hükümdar' gospodar**om**/gospodar**em** (Araç D.), pekar 'fırıncı' pekar**om**/pekar**em** (Araç D.)**,** novinar 'gazeteci' novinar**om**/novinar**em**(Araç D.), zubar 'dişçi' zubar**om**/zubarem(Araç D.)"*[278] gibi adları kapsamaktadır. Benzer şekilde /št/ ve /žd/ ses grupları ile biten adlar da araç durumunda her iki ek ile de çekilebilir. Bunlar *plašt* "örtü" *plašt**om**/plašt**em**, prišt* "sivilce, akne" *prišt**om**/prišt**em**, dažd* "sağanak, şiddetli yağmur" *dažd**om**/dažd**em*** gibi adlardır. Ayrıca [a] türündeki bazı adların araç durumu teklik ve çokluk biçimleri "değişik biçimlenme" etkisiyle farklılaşır. Örneğin čovjek "adam, insan" adı araç durumu teklikte *čovjekom* "insanla", çoklukta ise *ljudima* "insanlarla" şeklinde çekilir.

[278] Senahid Halilović, *a.g.e.*, s. 201

Bazı sesteş adların çokluklarında da farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Aşağıda "zaman birimi" ve "zaman gösteren alet" olarak *sat* "saat" adı verilmiştir.

Tablo 316: Eş Sesli Eril Adların Araç Durumunda Çekimleri

	Zaman birimi	**Araç/alet**
Yal. D. Tek.	*sat* "saat"	*sat* "saat"
Yal. D. Çok.	*sati* "saatler"	*satovi* "saatler"
Araç D. Tek.	*sat**om*** "saatle"	*sat**om*** "saatle"
Araç D. Çok.	*sat**ima*** "saatlerle"	*Satov**ima*** "saatlerle"

Görüleceği üzere "zaman birimi" ve "zaman gösteren alet" ifade eden *sat* "saat" adı araç durumu teklikte +OM eki ile çekilirken, çoklukta "zaman gösteren alet" anlamını karşılayan ad +OV genişleme eki ile genişletildikten sonra araç durumu çokluk +İMA ekini almıştır.

Boşnakçada sonu /o/ veya /e/ ile biten eril adların sayısı fazla değildir. Ancak güncel kelimelerin arasında bu biçimde olan eril adlar mevcuttur.

Tablo 317: +O ve +E Eki Alan Eril Adların Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*auto* "otomobil"	*bife* "büfe"	*Hrvoje* "eril özel isim"
Yal. D. Çok.	*auti* "otomobiller"	*bifei* "büfeler"	--
Araç D. Tek.	*aut**om*** "otomobille"	*bife**om*** *"büfeyle"*	*Hrvoj**em*** "Hrvoje ile"
Araç D. Çok.	*aut**ima*** "otomobillerle"	*bife**ima*** "büfelerle"	--

Bunun yanı sıra *auto* “otomobil” adı gibi başka dillerden Boşnakçaya geçmiş olan *metro* “metro”, *biro* “büro, ofis” gibi adlar araç durumunda son ses /o/ kaybolmaksızın +OM eklenerek araç durumunda çekilir. Yalında durumda *metro* adı araç durumunda *metro**om**, biro* adı ise *biro**om*** olarak çekilir. Aynı şekilde araç durumu çoklukta da son ses /o/ düşmeden *metro**ima*** ve *biro**ima*** olarak çekilir.

Boşnakçada +O ve +E yansız yapma ekleri ile yalın durumda oluşturulan Eş hece uyumlu adlar bulunmaktadır. Bu adların aldığı eklerden dolayı adın son sesi /o/ veya /e/ olur. Yalın durumda sonsesi /o/ olan adlar +OM, sonsesi /e/ olan adlar araç durumunda +EM eki alırlar. Çoklukta ise her iki ad +İMA eki ile çekilir.

Tablo 318: +O ve +E Eki Alan Yansız Adların Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*selo* “köy”	*polje* “ova”
Yal. D. Çok.	*sela* “köyler”	*polja* “ovalar”
Araç D. Tek.	*sel**om*** “köyle”	*polj**em*** “ovayla”
Araç D. Çok.	*sel**ima*** köylerle”	*polj**ima*** “ovalarla”

Eş hece uyumlu olmayan yansız adların araç durumunda çekiminde ise diğer bazı ad durumlarında da ortaya çıkan farklılık görülmektedir. Bu adlar diğer yansız adlardan farklı olarak yalın durum teklik, seslenme durumu teklik ve belirtme durumu teklik dışında kalan diğer ad çekimlerinde +EN, +ES, +ET ve +EV ekleriyle genişlemeye uğrarlar. Bu genişleme araç durumunda da araç durumu ekinden hemen önce getirilir.

Tablo 319: +EN, +ES, +ET ve +EV Ekleriyle Genişleyen Yansız Adların Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*ime* "isim"	*podne* "öğle"
Yal. D. Çok.	*imena* "isimler"	*podneva* "öğleler"
Araç D. Tek.	*imen**om*** "isimle"	*podnev**om*** "öğleyle"
Araç D. Çok.	*imen**ima*** "isimlerle"	*podnev**ima*** "öğlelerle"

3.2.5.2.2. Araç Durumunda [e] Türü Ad Çekimi

Boşnakçada [e] türü çekim kurallarına göre çekilen adlar büyük oranda yalın durumda +A dişi yapma eki ile oluşturulmuş dişi adlardır. Dişi adların yanı sıra eril bir varlığı ifade eden ancak /a/ sonsesi ile biten eril adlar da mevcuttur. Bu adlar da [e] türü çekim kurallarına göre çekilirler.

Yalın durumda +A dişi yapma eki alan adlar [e] türü çekim ekleri ile çekilir. Bu adların yalın durumda aldıkları +A dişi yapma eki araç durumunda kullanılmadan +OM araç durumu eki eklenir. Bu tür adlar araç durumu çoklukta ise +AMA eki alırlar.

Tablo 320: +A Eki Alan Dişi Adların Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*kuća* "ev"	*žena* "kadın"
Yal. D. Çok.	*kuće* "evler"	*žene* "kadınlar"
Araç D. Tek.	*kuć**om*** "evle"	*žen**om*** "kadınla"
Araç D. Çok.	*kuć**ama*** "evlerle"	*žen**ama*** "kadınlarla"

Teklik şekli bulunmayan dişi adların araç durumunda çekimleri de mevcuttur. Tüm ad durumunda sadece çokluk biçimleri bulunan adların araç durumu çekimleri aşağıdaki gibidir. Bu adlar çokluk çekimlerinde +AMA araç durumu ekini alırlar.

Tablo 321: Sadece Çoğulu Olan Dişi Adların Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. Çok.	*hlače* "pantolon"	*novine* "gazete"
Araç D. Çok.	*hlač**ama*** "pantolonla"	*novin**ama*** "gazeteyle"

Yalın durumda /a/ sesi ile biten eril adların araç durumunda çekimi mevcuttur. Bu son ses dişi adlara getirilen +A dişi yapma eki olmayıp bu adların dilbilgisel cinsini değiştirmez. Bu adlar eril varlıkları ifade ederler. Ancak dişi adlar gibi [e] türü çekim kurallarına göre çekilirler. Araç durumu teklikte +OM, çoklukta +İMA ekini alırlar.

Tablo 322: +A Eki Alan Eril Adların Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*tata* "baba"	*vođa* "önder"
Yal. D. Çok.	*tate* "babalar"	*vođe* "önderler"
Araç D. Tek.	*tat**om*** "babayla"	*vođ**om*** "önderle"
Araç D. Çok.	*tat**ama*** "babalarla"	*vođ**ama*** "önderlerle"

Bazı adlar farklı biçimlere sahip olmasına rağmen [e] türü çekim ile çekilirler. Bunlardan *mati* "anne" adı diğer dişi adlar gibi +A dişi yapma eki ile dişi oluşturulmamış olup çekime uğramadan önce de /er/ ses grubu ile genişletilir. Ardından +OM araç durumu teklik eki ile çekilir. Çoklukta ise +AMA ekini alır. Yalın durum teklikte *mati* "anne" şeklinde olan ad araç durumu teklikte *mater**om*** "anneyle", çoklukta ise *mater**ama*** "annelerle" şeklinde çekilir.

Boşnakçada bazı adların teklik ve çokluk biçimleri farklı biçimlenme etki ile değişmektedir. Bu değişimden adların cinsleri de etkilenmektedir. Bazı adların teklik

biçimleri eril ve yansız ad durumunda iken çokluk biçimleri dişi cins olabilir. Bu adların teklik biçimleri [a] çekim türüne göre çekilirken çokluk biçimleri [e] türü teklik çekim eki olan +OM ile çekilir.

Tablo 323: Dişi Topluluk Adlarının Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. Tek.	*braća* "erkek kardeşler"	*djeca* "çocuklar"
Araç D. Tek.	*braća**om*** "erkek kardeşlerle"	*djec**om*** "çocuklarla"

3.2.5.2.3. Araç Durumunda [i] Türü Ad Çekimi

Boşnakçada dişi adların bazıları yalın durumda +A dişi yapma eki yerine +Ø eki alırlar. Bu adlar ve bazı topluluk adları [i] türü çekim ekleri ile çekilirler.

Yalın durumda +Ø eki alarak dişi yapılan adlar araç durumu teklikte +İ ve +JU/U eklerinden birini alır. Bu iki ek birbirinin yerine kullanılabilir. Ancak +JU ekinin kullanımında *jotacija/jotavanje* "damaksıllaşma"[279] yahut "/j/ sesi etkisiyle oluşan damaksıllaşma" kuralı adın çekiminde farklılık oluşturur. +İ eki ile araç durumu teklik çekiminde herhangi bir ses olayı etkili olmazken +JU ekindeki /j/ sesinin diğer ünsüzler üzerindeki etkisinden dolayı bazı farklılıklar oluşmaktadır.

[279] Şakir Bayhan, *a.g.e.,* s. 479; "*damaksıllaşma, damak sesi olmayan bir sesin ön damak veya art damak sesi haline gelmesi olayıdır"* Günay Karaağaç, *a.g.e.,* s. 263; Boşnakçada /j/ sesi dental ünsüzler olan /d/, /t/, /z/, /s/, /c/ seslerinden sonra geliyorsa bu sesler /đ/, /ć/, /ž/ ve /š/ gibi art damaksıl seslere dönüşür. Ayrıca yine /j/ sesi /b/, /p/, /m/ ve /v/ dudak ünsüzlerinden sonra geliyorsa bu sesler /blj/, /plj/, /mlj/ ve /vlj/ ses gruplarına dönüşür. Bunun yanı sıra art damaksıl ünsüzler olan /k/, /g/, /h/ seslerinden sonra /j/ sesi gelmesiyle bu ünsüzler /č/, /ž/ ve /š/ seslerine dönüşür. Tüm bu dönüşümler incelendiğinde Boşnakçada *jotovanje* terimi "/j/ sesinin etkisiyle oluşan damaksıllaşma" olarak tanımlanabilir. Zira Boşnakçada ses olayları ile ilgili bir başka terim olan *palatalizacija* "damaksıllaşma" terimi Türkiye Türkçesindeki "damaksıllaşma" terimini ile karşılamaktadır.

Tablo 324: +Ø Eki Alan Dişi Adların Araç Durumunda Çekimleri

	Damaksıl Ünsüz	**Damaksıl Olmayan Ünsüz**
Yal. D. Tek.	*riječ* "sözcük"	*ljubav* "aşk, sevgi"
Yal. D. Çok.	*riječi* "sözcükler"	*ljubavi* "aşklar"
Araç D. Tek.	*riječ**i** /riječ**ju*** "sözcükle"	*ljubav**i** /ljubav**lju*** "aşkla"
Araç D. Çok.	*riječ**ima*** "sözcüklerle"	*ljubav**ima*** "aşklarla"

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere damaksıl ünsüz ile biten *riječ* "sözcük" adı *jotavanje* "/j/ sesi etkisiyle damaksıllaşma" kuralından etkilenmez. Zira *jotavanje* kuralının birincil görevi damaksıl olmayan ünsüzleri art veya ön damaksıl haline getirmektir. Damaksıl olmayan ünsüzle biten *ljubav* "aşk" adı ise /lj/ sesinden sonra +JU ekinin gelmesiyle damaksıllaştırılmış ve +U olarak ada eklenmiştir. Her iki adın +İ araç durumu eki ile çekiminde ise herhangi bir farklılaşma oluşmamaktadır.

Bunun yanı sıra [i] türü çekime uğrayan adlar arasında /st/ ses grubu ile biten çok sayıda ad bulunmaktadır. Bunların +İ eki ile çekiminde bir farklılık bulunmazken +JU eki ile çekiminde /j/ sesi etkisiyle /st/ sesleri /šć/ seslerine dönüşür. Ek içerisindeki /j/ sesi düşer ve ada sadece +U eki eklenir.

Tablo 325: Araç Durumunda +JU Eki Sebebiyle Sözcük Sonundaki /st/ Sesinin /šć/ Seslerine Dönüşmesi

Yal. D. Tek.	*radost* "sevinç"	*bolest* "hastalık"
Yal. D. Çok.	*radosti* "sevinçler"	*bolesti* "hastalıklar"
Araç D. Tek.	*radost**i** /radoš<u>ć</u>**u*** "sevinçle"	*bolest**i** /boleš<u>ć</u>**u*** "hastalıkla"
Araç D. Çok.	*radost**ima*** "sevinçlerle"	*bolest**ima*** "hastalıklarla"

Bazı topluluk adları yalın durumda +AD eki ile oluşturulur. Bu topluluk adları /d/ sesine +I veya +JU/U eklenmesiyle araç durumu teklikte çekilir. /j/ sesinin etkisiyle ortaya çıkan damaksıllaşmadan etkilenirler ve ek eklendikten sonra adın /d/ son sesi /đ/ sesine dönüşür ve +U araç durumu eki eklenir. Bu adların çokluk biçimleri bulunmadığından araç durumu çokluk çekimleri bulunmamaktadır. Aşağıda bu adların araç durumunda çekimine yer verilmiştir.

Tablo 326: +AD Ekleriye Oluşturulan Topluluk Adlarının Araç D. Çekimleri

Yal. D. Tek.	*dugmad* "düğmeler"	*siročad* "yetimler"
Araç D. Tek.	*dugmad**i*** /*dugma**đ**u* "düğmelerle"	*siročad**i*** /*siroča**đ**u* "yetimlerle"

3.2.5.3. Araç Durumunda Ad Soylu Sözcüklerin Çekimleri

Boşnakçada diğer ad durumlarında olduğu gibi araç durumunda da ad soylu sözcükler çekime uğrarlar. Araç durumu çekimlerinde sıfatların belirli ve belirsiz oluşlarına göre ekler değişmez. Ancak Boşnakçanın karakteristik özelliklerinden olan cins kavramı araç durumunda da önemli bir belirleyicidir.

3.2.5.3.1. Araç Durumunda Sıfatların Çekimleri

Ad soylu sözcüklerden olan sıfatların araç durumunda çekiminde bazı ad durumlarında karşımıza çıkan nitelenen adın canlı yahut cansız oluşu ile belirli veya belirsiz oluşu, sıfatın son sesinin damaksıl ünsüz ya da damaksıl olmayan ünsüzden oluşması gibi özellikler ek bağlamında bir değişikliğe yol açmazlar. Araç durumunda sıfatların çekiminde belirleyici unsur nitelenen adın cinsi ve sayısıdır. Sıfatlar bu özelliklere göre farklı ekler alırlar.

Eşitlik derecesi gösteren sıfatlar araç durumu teklikte eril ve yansız adları nitelerken +İM, dişi adları nitelerken ise +OM araç durumu çekim eki alırlar. Çoklukta ise nitelenen adların cinsleri ile alakalı bir denklik söz konusu olup, eril, yansız ve dişi adları niteleyen sıfatlar +IM(A) araç durumu çokluk çekim ekini alırlar.

Tablo 327: Araç Durumunda Eşitlik Derecesi Sıfatlarının Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Tek.	*lijep šešir* "güzel şapka"	*lijepa kuća* "güzel ev"	*lijepo jezero* "güzel göl"
Yal. D. Çok.	*lijepi šeširi* "güzel şapkalar"	*lijepe kuće* "güzel evler"	*lijepa jezera* "güzel göller"
Araç D. Tek.	*lijep**im** šeširom* "güzel şapkayla"	*lijep**om** kućom* "güzel evle"	*lijep**im** jezerom* "güzel gölle"
Araç D. Çok.	*lijep**im(a)** šeširima* "güzel şapkalarla"	*lijep**im(a)** kućama* "güzel evlerle"	*lijep**im(a)** jezerima* "güzel göllerle"

(i.) *Pranje je vršio **s posebnom pažnjom**, dugo trljajući providnu kožu.* (Selimović, 1973:50)

"Yıkama, uzun uzun şeffaf bir deriyi sürterek **özel dikkat ile** gerçekleşir."

Yukarıdaki cümlede araç durumu öbeği [Araç Edatı] + [Sıfat + Araç D. Sıfat Eki] + [Ad + Araç D. Ad Eki] formülü ile oluşturulmuştur. *Poseban* "özel" sıfatı ardından gelen *pažnja* "dikkat" adının dişi olmasından dolayı *posebna* biçimine dönüşmüş ve ardından araç durumu sıfat eki ile *posebnom* şeklinde çekilmiştir.

Kıyaslama sıfatlarında da benzer durum söz konusudur. Kıyaslama sıfatlarının yalın durumdaki eşitlik sıfatlarına +ŠI/ŠA/ŠE, +JI/JA/JE ve +IJI/IJA/IJE kıyaslama eklerinin eklenmesiyle oluşturulduğunu söylemiştik. Araç durumunda bu sıfatlar eril veya yansız adı nitelerken +İM, dişi adları nitelerken +OM araç durumu teklik çekim ekini alırlar. Çokluk biçimleri ise her üç cinste de aynıdır. Çoklukta sıfatlar +İM(A) ekini alırlar.

Tablo 328: +ŠI/ŠA/ŠE Eki Alan Kıyaslama Sıfatlarının Araç D. Çekimleri

	Eril cins	Dişi cins	Yansız cins
Yal. D. Teklik	*ljepši šešir* “daha güzel şapka”	*ljepša kuća* “daha güzel ev”	*ljepše jezero* “daha güzel göl”
Yal. D. Çokluk	*ljepši šeširi* “daha güzel şapkalar”	*ljepše kuće* “daha güzel evler”	*ljepša jezera* “daha güzel göller”
Araç D. Teklik	*ljepš**im** šeširom* “daha güzel şapkayla”	*ljepš**om** kućom* “daha güzel evle”	*ljepš**im** jezerom* “daha güzel gölle”
Araç D. Çokluk	*ljepš**im(a)** šeširima* “daha güzel şapkalara”	*ljepš**im(a)** kućama* “daha güzel evlere”	*ljepš**im(a)** jezerima* “daha güzel göllere”

Yukarıda verilen yalın durumda +ŠI/ŠA/ŠE ekleriyle yapılan kıyaslama sıfatının araç durumu teklik ve çokluk çekimi, yalın durumda +JI/JA/JE ve +IJI/IJA/IJE ekleri ile kıyaslama sıfatına dönüştürülen sıfatlara araç durumu çekimi bağlamında örnek teşkil etmektedir. Zira diğer eklerle yapılan kıyaslama sıfatları ve düzensiz kıyaslama sıfatları yukarıdaki tablodaki gösterilen eklerle araç durumunda çekilirler.

Araç durumu teklikte eril veya yansız adları niteleyen en üstünlük derecesi sıfatlar +İM araç durumu ekini alırken dişi adları niteleyen sıfatlar ise +OM ekini alırlar. Ayrıca çokluk çekiminde her üç cinste de sıfatlar +İM(A) ekini alırlar.

Tablo 329: Araç Durumunda En Üst Derece Sıfatlarının Çekimleri

	Eril cins	**Dişi cins**	**Yansız cins**
Yal. D. Teklik	*najljepši šešir* “en güzel şapka”	*najljepša kuća* “en güzel ev”	*najljepše jezero* “en güzel göl”
Yal. D. Çokluk	*najljepši šeširi* “en güzel şapkalar”	*najljepše kuće* “en güzel evler”	*najljepša jezera* “en güzel göller”
Araç D. Teklik	*najljepš**im** šeširom* “en güzel şapkayla”	*najljepš**om** kućom* “en güzel evle”	*najljepš**im** jezerom* “en güzel gölle”
Araç D. Çokluk	*najljepš**im(a)** šeširima* “en güzel şapkalarla”	*najljepš**im(a)** kućama* “en güzel evlerle”	*najljepš**im(a)** jezerima* “en güzel göllerle”

3.2.5.3.2. Araç Durumunda Zamirlerin Çekimleri

Boşnakçada zamirler Türkiye Türkçesinden farklı olarak iki gruba ayrılır. İlk grup adın yerine kullanılan zamirlerdir. Diğer grup ise sıfat görevinde olup ardından gelen adları niteleyen zamirlerdir. Kişi zamirleri bir adın yerine kullanıldıkları için birinci gruba örnek oluştururken, iyelik zamirleri hem bir ada aitlik göstererek onun yerine kullanılır hem de ardından gelen başka bir adı nitelerler. Niteleme görevlerinden dolayı iyelik zamirleri sıfat görevindedir.

Kişi zamirlerinin araç durumda kısa kullanışları yoktur. Ayrıca çok yaygın olmasa da edat olmadan kullanımları mevcuttur.

(i.) *Neka istruhne* ***s tobom*** *zajedno!* (Čolaković, 1989:137)

"**Seninle** birlikte çürüsün!"

Yukarıdaki cümlede araç durumu öbeği araç durumu edatı 2. teklik kişi zamirinin araç durumundaki biçimi ile oluşmuştur. Türkiye Türkçesinde kişi zamirleri araç durumunda iyelik zamirlerine +(y)LE/LA araç durumu eki eklenmesiyle oluşturulur. Boşnakçada ise kişi zamirleri araç durumunda, yalın durumdaki biçimlerinden oldukça farklıdır. Aşağıdaki tabloda teklik kişi zamirlerinin araç durumundaki biçimlerine yer verilmiştir.

Tablo 330: Araç Durumunda Teklik Kişi Zamirleri

		Yal. D.	**Araç D.**	
			Uzun	**Kısa**
1. teklik		*ja* "ben"	*(s) mnom(e)* "benimle"	--
2. teklik		*ti* "sen"	*(s) tobom* "seninle"	--
3. teklik	**Eril**	*on* "o"	*(s) njim(e)* "onunla"	--
	Dişi	*ona* "o"	*(s) njom(e)* "onunla"	--
	Yansız	*ono* "o"	*(s) njim (e)* "onunla"	--
Tüm şahıslar için			*(s) sobom* "kendinle"	--

Tablo 331: Araç Durumunda Çokluk Kişi Zamirleri

		Yal. D.	Araç D.	
			Uzun	**Kısa**
1. çokluk		*mi* "biz"	*(s) nama* "bizimle"	--
2. çokluk		*vi* "siz	*(s) vama* "sizinle"	--
3. çokluk	**Eril**	*oni* "onlar"	*(s) njima* "onlarla"	--
	Dişi	*one* "onlar"		
	Yansız	*ona* "onlar"		
Tüm şahıslar için			*(s) sobom* "kendinle"	--

Kişi zamirlerinin araç durumunda değişik biçimlenme etkisiyle yaşadıkları değişim iyelik zamirlerinde gözlemlenmemektedir. İyelik zamirlerinin yalın durumdaki biçimlerine niteledikleri adın cins ve sayısına göre araç durumu ekleri eklenir. Bunun yanı sıra 3. teklik şahıslara aitlik gösteren iyelik zamirleri dişi ve eril olmak üzere ikiye ayrılır. Diğer şahıslarda ise bu biçimde bir farklılık bulunmamaktadır.

Aşağıda 1. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamirinin araç durumunda çekimine yer verilmiştir.

Tablo 332: 1. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*moj šešir* "benim şapkam"	*moja kuća* "benim evim"	*moje selo* "benim köyüm"
Yal. D. **Çokluk**	*moji šeširi* "benim şapkalarım"	*moje kuće* "benim evlerim"	*moja sela* "benim köylerim"
Araç D. **Teklik**	*moj**im** šeširom* "benim şapkamla"	*moj**om** kućom* "benim evimle"	*moj**im** selom* "benim köyümle"
Araç D. **Çokluk**	*moj**im(a)** šeširima* "benim şapkalarımla"	*moj**im(a)** kućama* "benim evlerimle"	*moj**im(a)** selima* "benim köylerimle"

Yukarıdaki tabloda 1. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamirinin nitelediği adın cinsine göre eril, dişi veya yansız olduğu görülmektedir. Araç durumu çekimlerinde eril ve yansız adları niteleyen iyelik zamirleri +İM ekini alırken, dişi adları niteleyen zamir +OM ekini alırlar. Her üç cinste de araç durumu çokluk yapılırken +İM(A) eki kullanılır. Bu ekler diğer şahıslara aidiyet gösteren iyelik zamirleri için de geçerlidir.

Boşnakçada 2. teklik şahsa aitlik gösteren iyelik zamiri *tvoj/tvoja/tvoje* "senin", araç durumunda aşağıdaki gibi çekilir.

Tablo 333: 2. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*tvoj šešir* "senin şapkan"	*tvoja kuća* "senin evin"	*tvoje selo* "senin köyün"
Yal. D. **Çokluk**	*tvoji šeširi* "senin şapkaların"	*tvoje kuće* "senin evlerin"	*tvoja sela* "senin köylerin"
Araç D. **Teklik**	*tvoj**im** šeširom* "senin şapkanla"	*tvoj**om** kućom* "senin evinle"	*tvoj**im** selom* "senin köyünle"
Araç D. **Çokluk**	*tvoj**im(a)** šeširima* "senin şapkalarınla"	*tvoj**im(a)** kućama* "senin evlerinle"	*tvoj**im(a)** selima* "senin köylerinle"

Araç durumunda iyelik zamirlerinin çekiminde 1. ve 2. teklik şahıslara aitlik gösteren iyelik zamirlerinin ek bağlamındaki benzerliğine 1. ve 2. çokluk şahıslara aitlik gösteren iyelik zamirlerinde de rastlanmaktadır. 1. çokluk şahsa aitlik gösteren iyelik zamirinin araç durumundaki çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 334: 1. Çokluk Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*naš šešir* "bizim şapkamız"	*naša kuća* "bizim evimiz"	*naše selo* "bizim köyümüz"
Yal. D. **Çokluk**	*naši šeširi* "bizim şapkalarımız"	*naše kuće* "bizim evlerimiz"	*naša sela* "bizim köylerimiz"
Araç D.	*naš**im** šeširom*	*naš**om** kućom*	*naš**im** selom*

Teklik	"bizim şapkamızla"	"bizim evimizle"	"bizim köyümüzle"
Araç D.	*naš**im(a)** šeširima*	*naš**im(a)** kućama*	*naš**im(a)** selima*
Çokluk	"bizim şapkalarımızla"	"bizim evlerimizle"	"bizim köylerimizle"

Yalın durumda *vaš/vaša/vaše* "sizin" olan iyelik zamirlerinin araç durumunda çekimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 335: 2. Teklik Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*vaš šešir*	*vaša kuća*	*vaše selo*
Teklik	"sizin şapkanız"	"sizin eviniz"	"senin köyünüz"
Yal. D.	*vaši šeširi*	*vaše kuće*	*vaša sela*
Çokluk	"sizin şapkalarınız"	"sizin evleriniz"	"sizin köyleriniz"
Araç D.	*vaš**im** šeširom*	*vaš**om** kućom*	*vaš**im** selu*
Teklik	"sizin şapkanızla"	"sizin evinizle"	"sizin köyünüzle"
Araç D.	*vaš**im(a)** šeširima*	*vaš**im(a)** kućama*	*vaš**im(a)** selima*
Çokluk	"sizin şapkalarınızla"	"sizin evlerinizle"	"sizin köylerinizle"

Boşnakçada 3. teklik şahıslara aitlik gösteren iki farklı iyelik zamiri bulunmaktadır. Bunlardan ilki eril ve yansız 3. teklik şahıslara aidiyet gösterirken, diğeri dişi adlara aitlik gösterir.

Tablo 336: 3. Teklik Eril ve Yansız Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Araç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D.	*njegov šešir*	*njegova kuća*	*njegovo selo*
Teklik	"onun şapkası"	"onun evi"	"onun köyü"
Yal. D.	*njegovi šeširi*	*njegove kuće*	*njegova sela*
Çokluk	"onun şapkaları"	"onun evleri"	"onun köyleri"
Araç D.	*njegov**im** šeširom*	*njegov**oj** kućom*	*njegov**im** selom*
Teklik	"onun şapkasıyla"	"onun eviyle"	"onun köyüyle"
Araç D.	*njegov**im(a)** šeširima*	*njegov**im(a)** kućama*	*njegov**im(a)** selima*
Çokluk	"onun şapkalarıyla"	"onun evleriyle"	"onun köyleriyle"

Araç durumu teklikte bu zamirler eril ve yansız adları nitelerken +İM eki alırken, dişi adları nitelerken +OM ekini alırlar. Çoklukta ise +İM(A) eki ile çekilirler. Benzer şekilde dişi şahsa veya ada aitlik gösterirken de araç durumunda aynı ekleri almaktadırlar.

Boşnakçada 3. teklik şahsa aidiyet gösterirken ise *njen/njena/njeno* "onun" iyelik zamiri kullanılır. Bu zamirin araç durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıda verilmiştir.

Tablo 337: 3. Teklik Dişi Şahsa Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*njen šešir* "onun şapkası"	*njena kuća* "onun evi"	*njeno selo* "onun köyü"
Yal. D. **Çokluk**	*njeni šeširi* "onun şapkaları"	*njene kuće* "onun evleri"	*njena sela* "onun köyleri"
Araç D. **Teklik**	*njen**im** šeširom* "onun şapkasıyla"	*njen**om** kućom* "onun eviyle"	*njen**im** selom* "onun köyüyle"
Araç D. **Çokluk**	*njen**im(a)** šeširima* "onun şapkalarıyla"	*njen**im(a)** kućama* "onun evleriyle"	*njen**im(a)** selima* "onun köyleriyle"

Boşnakçada 3. Teklik şahıslara aitlik bildiren iyelik zamirleri Boşnakçadaki cins kavramından iki defa etkilenirler. İlki iyelik zamirinin aitlik gösterdiği adın cinsi ikincisi ise ardın gelen nitelediği adın cinsidir. *Njegov* "onun" zamiri eril yahut yansız bir adın yerine kullanıldığı bilgisini verirken ardından gelecek olan adın da eril olduğunu bildirir. Aynı şekilde *njegova* "onun" zamiri eril veya yansız bir ada aitlik bildirirken arkasından gelen, nitelediği adın dişi cins olduğunu bildirir. Son olarak *njegovo* "onun" zamiri eril veya yansız bir ada aitlik bildirirken ardından gelen, nitelediği adın yansız bir ad olacağı bilgisini vermektedir. Dişi ada aitlik gösteren *njen/njena/njeno* "onun" iyelik zamiri için de aynı görev geçerlidir. Ancak bu defa zamirin nitelediği adların dişi bir varlığa ait olduğu bilgisi verilmektedir.

Tablo 338: 3. Çokluk Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*njihov šešir* “onların şapkası”	*njihova kuća* “onların evi”	*njihovo selo* “onların köyü”
Yal. D. **Çokluk**	*njihovi šeširi* “onların şapkaları”	*njihove kuće* “onların evleri”	*njihova sela* “onların köyleri”
Araç D. **Teklik**	*njihov**im** šeširom* “onların şapkasıyla”	*njihov**om** kućom* “onların eviyle”	*njihov**im** selom* “onların köyüyle”
Araç D. **Çokluk**	*njihov**im(a)** šeširima* “onların şapkalarıyla”	*njihov**im(a)** kućama* “onların evleriyle”	*njihov**im(a)** selima* “onların köyleriyle”

Yukarıda işlediğimiz iyelik zamirlerinin yanı sıra tüm şahıslara aitlik gösteren *svoj/svoja/svoje* “kendi(nin)” iyelik zamirinin de araç durumunda çekimi mevcuttur.

(ii.) *Zadovoljan sam **svojom sirotinjom.*** (Selimović, 1997:88)

“**Kendi fukaralığımla** mesudum.”[280]

Yukarıdaki cümlede *sirotinja* “fakirlik, fukaralık, yoksulluk” adı *svoj* “kendi” iyelik zamiri ile bir öbek oluşturmuştur. İfadede *zadovoljan* “memnun, hoşnut” sıfatı ile 1. teklik kişi zamirine göre şimdiki zamanda çekilmiş *biti* “olmak” fiili *zadovoljan sam* “memnunum, hoşnudum” biçiminde bir durum cümlesi oluşturmuştur. Araç durumunda *svoj* iyelik zamirinin çekimi aşağıdaki gibidir.

[280] İfadede kullanılan araç durumu öbeği *svojom sirotinjom* “kendi fukaralığıyla” ile *zadovoljan sam* “memnunum” ifadesi Türkiye Türkçesinde anlam bağlamında örtüşmemektedir. Zira “memnun olmak” yapısı ardından bir çıkma durumu ifadesi talep ederek “birinden, bir şeyden memnun olmak” şeklinde oluşturulur. Boşnakçada ise ifade araç durumu ile kullanılır. Bu sebeple Boşnakçadan Türkiye Türkçesine yapılan bu çeviride “memnun olmak” yerine “mesut olmak” ifadesi kullanılmıştır. Bu örnek ile verilmek istenen araç durumunda “kendi” iyelik zamirinin çekimidir.

Tablo 339: Tüm Şahıslara Aitlik Gösteren İyelik Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*svoj šešir* “kendi şapkası”	*svoja kuća* “kendi evi”	*svoje selo* “kendi köyü”
Yal. D. **Çokluk**	*svoji šeširi* “kendi şapkaları”	*svoje kuće* “kendi evleri”	*svoja sela* “kendi köyleri”
Araç D. **Teklik**	*svoj**im** šeširom* “kendi şapkasıyla”	*svoj**om** kućom* “kendi eviyle”	*svoj**im** selom* “kendi köyüyle”
Araç D. **Çokluk**	*svoj**im(a)** šeširima* “kendi şapkalarıyla”	*svoj**im(a)** kućama* “kendi evleriyle”	*svoj**im(a)** selima* “kendi köyleriyle”

Boşnakçada işaret zamirleri ardından gelen adları niteledikleri için sıfat görevindeki zamirlerdendir. Araç durumunda diğer zamirler ile aynı ekleri alarak çekime uğrarlar. Eril veya yansız adları işaret eden zamirler araç durumu teklikte +İM ekini alırken, dişi adları işaret eden zamirler +OM ekini alır. Çoklukta ise her üç cinsi de işaret eden zamirler +İM(A) araç durumu eki ile çekilirler.

Tablo 340: 1. Şahsa Yakınlık Gösteren İşaret Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*ovaj šešir* “bu şapka”	*ova kuća* “bu ev”	*ovo selo* “bu köy”
Yal. D. **Çokluk**	*ovi šeširi* “bu şapkalar”	*ove kuće* “bu evler”	*ova sela* “bu köyler”
Araç D. **Teklik**	*ov**im** šeširom* “bu şapkayla”	*ov**om** kućom* “bu evle”	*ov**im** selom* “bu köyle”
Araç D. **Çokluk**	*ov**im(a)** šeširima* “bu şapkalarla”	*ov**im(a)** kućama* “bu evlerle”	*ov**im(a)** selima* “bu köylerle”

Yukarıdaki tabloda gösterilen *ovaj/ova/ovo* “bu” işaret zamiri işaret etme eylemini gerçekleştiren özneye yakın varlıklarılar için kullanılırken, daha uzakta konumlanmış varlıkları işaret ederken *taj/ta/to* “şu” işaret zamiri kullanılır.

Aşağıdaki tablolarda 2. şahsa yakınlık bildiren *taj/ta/to* "şu" işaret zamirinin araç durumu teklik ve çokluk çekimlerine yer verilmiştir.

Tablo 341: 2. Şahsa Yakınlık Gösteren İşaret Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*taj šešir* "şu şapka"	*ta kuća* "şu ev"	*to selo* "şu köy"
Yal. D. **Çokluk**	*ti šeširi* "şu şapkalar"	*te kuće* "şu evler"	*ta sela* "şu köyler"
Araç D. **Teklik**	*t**im** šeširom* "şu şapkayla"	*t**om** kućom* "şu evle"	*t**im** selom* "şu köyle"
Araç D. **Çokluk**	*t**im(a)** šeširima* "şu şapkalarla"	*t**im(a)** kućama* "şu evlerle"	*t**im(a)** selima* "şu köylerle"

Bir başka işaret ederek niteleyen zamir ise *onaj/ona/ono* "o" işaret zamiridir. Bu zamir, konuşma esnasında orada bulunmayan varlıkların nitelenmesinde kullanılır.

Tablo 342: 3. Şahsa Yakınlık Gösteren İşaret Zamirinin Araç D. Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*onaj šešir* "o şapka"	*ona kuća* "o ev"	*ono selo* "o köy"
Yal. D. **Çokluk**	*oni šeširi* "o şapkalar"	*one kuće* "o evler"	*ona sela* "o köyler"
Araç D. **Teklik**	*on**im** šeširom* "o şapkayla"	*on**om** kućom* "o evle"	*on**im** selom* "o köyle"
Araç D. **Çokluk**	*on**im(a)** šeširima* "o şapkalarla"	*on**im(a)** kućama* "o evlerle"	*on**im(a)** selima* "o köylerle"

Sıfat görevinde olan bir başka zamir çeşidi ise betimleyici zamirlerdir. Betimleyici zamirlerden olan *ovakav/ovakva/ovakvo* "bunun gibi, bu gibi" hem bir zamir hem de sıfat olarak Boşnakçada yer alır. Bu zamirlerin araç durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 343: "ovakav" Zamirinin Araç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*ovakav šešir* "bunun gibi şapka"	*ovakva kuća* "bunun gibi ev"	*ovakvo selo* "bunun gibi köy"
Yal. D. **Çokluk**	*ovakvi šeširi* "bunun gibi şapkalar"	*ovakve kuće* "bunun gibi evler"	*ovakva sela* "bunun gibi köyler"
Araç D. **Teklik**	*ovakv**im** šeširom* "bunun gibi şapkayla"	*ovakv**om** kućom* "bunun gibi evle"	*ovakv**im** selom* "bunun gibi köyle"
Araç D. **Çokluk**	*ovakv**im(a)** šeširima* "bunun gibi şapkalarla"	*ovakv**im(a)** kućama* "bunun gibi evlerle"	*ovakv**im(a)** selima* "bunun gibi köylerle"

Boşnakçada *takav/takva/takvo* "şunun gibi, şu gibi, onun gibi, o gibi, öyle", *onakav/onakva/onakvo* "onun gibi, o gibi" ve *svakakav/svakakva/svakakvo* "her tür, bin bir türlü, çeşit çeşit, her çeşit" betimleyici zamirleri de araç durumunda yukarıda verilen *ovakav/ovakva/ovakvo* "bunun gibi, bu gibi" betimleyici zamirinin aldığı eklerle çekilir.

Miktar bildiren zamirlerden olan *tolik/tolika/toliko* "şunun kadar, şu kadar" ve *onolik/onolika/onoliko* "onun kadar, o kadar" zamirlerin araç durumunda çekimleri, aşağıda verilen *ovalik/ovalika/ovaliko* "bunun kadar, bu kadar" zamirinin araç durumu teklik ve çokluk çekimi ile aynıdır.

Tablo 344: "ovaliki" Zamirinin Araç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*ovoliki šešir* "bu kadar şapka"	*ovolika kuća* "bu kadar ev"	*ovoliko selo* "bu kadar köy"
Yal. D. **Çokluk**	*ovoliki šeširi* "bu kadar şapkalar"	*ovolike kuće* "bu kadar evler"	*ovolika sela* "bu kadar köyler"
Araç D. **Teklik**	*ovolik**im** šeširom* "bu kadar şapkayla"	*ovolik**om** kućom* "bu kadar evle"	*ovolik**im** selom* "bu kadar köyle"
Araç D. **Çokluk**	*ovolik**im(a)** šeširima* "bu kadar şapkalarla"	*ovolik**im(a)** kućama* "bu kadar evlerle"	*ovolik**im(a)** selima* "bu kadar köylerle"

Araç durumunda ilgi zamirlerinin de çekimleri bulunmaktadır. İlgi zamirleri *"kendisinden önce gelen bir söz veya söz öbeğinin yerini tutan ve yerini tuttuğu söz veya söz öbeği ile kendisinden sonra gelen açıklayıcıyı birbirine bağlayan zamirdir."*[281]

(iii.) *Ova ljepota, koja ga je čudno uzbuđivala, stišala je <u>njegovu uznemirenost</u>* ***s kojom*** *je ušao u sobu.* (Selimović, 1973:208)

"Garip bir şekilde onu heyecanlandıran bu güzellik, **onunla birlikte** odaya giren <u>tedirginliğini</u> yatıştırmıştı."

Yukarıdaki örnek cümlede *njegova uznemirenost* "onun tedirginliği" söz öbeği belirtme durumunda *njegovu uznemirenost* "onun tedirginliğini" olarak şekillenmiştir. Bu öbeğin ardından *(on) je ušao u sobu* "o odaya girdi" açıklayıcı ifadesi kullanılmıştır. Söz öbeği ile açıklayıcı ifade arasında bir köprü görevi gören *koji* "ki o" ilgi zamirinin araç durumundaki biçimi olan *s kojom* "ki onunla (birlikte)" ilgi zamiri kullanılmıştır. İlgi zamirinin araç durumunda çekilmesinin sebebi açıklayıcı ifadedeki öznenin "girme" eylemini *njegovu uznemirenost* "onun tedirginliğini" söz öbeği ile birlikte gerçekleştirmiş olmasıdır.

Tablo 345: "koji" İlgi Zamirinin Araç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*koji* "ki o"	*koja* "ki o"	*koje* "ki o"
Yal. D. **Çokluk**	*koji* "ki onlar"	*koje* "ki onlar"	*koja* "ki onlar"
Araç D. **Teklik**	*(s) koj**im*** "ki onunla"	*(s) koj**om*** "ki onunla"	*(s) koj**im*** "ki onunla"
Araç D. **Çokluk**	*(s) koj**im(a)*** "ki onlarla"	*(s) koj**im(a)*** "ki onlarla"	*(s) koj**im(a)*** "ki onlarla"

[281] Günay Karaağaç, *a.g.e.*, s. 496

Diğer ilgi zamirlerinden olan *čiji/čija/čije* “ki onun, -nin/nın/nun/nün” zamiri de araç durumu teklik ve çoklukta yukarıdaki *koji/koja/koje* “ki o” örneğindeki gibi çekilir.

Bir başka zamir çeşidi ise soru zamirleridir. Bunlardan *Koji/Koja/Koje?* “Hangi?” soru zamirinin araç durumu teklik ve çokluk çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 346: “Koji” Soru Zamirinin Araç Durumundaki Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*Koji šešir?* “Hangi şapka?”	*Koja kuća?* “Hangi ev?”	*Koje selo?* “Hangi köy?”
Yal. D. **Çokluk**	*Koji šeširi?* “Hangi şapkalar?”	*Koje kuće?* “Hangi evler?”	*Koja sela?* “Hangi köyler?”
Araç D. **Teklik**	*(s) koj**im** šeširom?* “Hangi şapkayla?”	*(s) koj**om** kućom?* “Hangi evle?”	*(s) koj**im** selom?* “Hangi köyle?”
Araç D. **Çokluk**	*(s) koj**im(a)** šeširima?* “Hangi şapkalarla?”	*(s) koj**im(a)** kućama?* “Hangi evlerle?”	*(s) koj**im** selima?* “Hangi köylerle?”

Ayrıca *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri de yukarıda verilen *Koji/Koja/Koje?* “Hangi?” soru zamirinin araç durumunda çekimine benzer şekilde çekilir. Boşnakçada diğer bir soru zamiri ise *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” zamiridir. Araç durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 347: “Kakav” Soru Zamirinin Araç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*Kakav šešir?* “Nasıl şapka?”	*Kakva kuća?* “Nasıl ev?”	*Kakvo selo?* “Nasıl köy?”
Yal. D. **Çokluk**	*Kakvi šeširi?* “Nasıl şapkalar?”	*Kakve kuće?* “Nasıl evler?”	*Kakva sela?* “Nasıl köyler?”
Araç D. **Teklik**	*(s) kakv**im** šeširom?* “Nasıl şapkayla?”	*(s) kakv**om** kućom?* “Nasıl evle?”	*(s) kakv**im** selom?* “Nasıl köyle?”
Araç D. **Çokluk**	*(s) kakv**im(a)** šeširima?* “Nasıl şapkalarla?”	*(s) kakv**im(a)** kućama?* “Nasıl evlerle?”	*(s) kakv**im(a)** selima?* “Nasıl köylerle?”

Ayrıca *Kolik/Kolika/Koliko?* “ Ne kadar?” soru zamirleri de araç durumunda *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” zamirine benzer şekilde çekilir.

Belirli bir kişi ile ilgili olmayan ad niteliğindeki zamirlerin araç durumunda çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 348: Ad Niteliğindeki Zamirlerin Araç Durumunda Çekimleri

		Şahıs	**Nesne**
Soru		*(s) Kim(e)?* *“Kiminle?”*	*Čim(e)?* *“Neyle?”*
İlgi		*... (s) kim(e) ...* *“... ki onunla ...”*	*... čim(e) ...* *“... ki onunla ...”*
Belirsiz		*(sa) nekim* *“(herhangi) biriyle”*	*nečim* *“(herhangi) bir şeyle”*
Olumsuz		*ni sa kim* *“hiç kimseyle”*	*ničim, ni sa čim* *“hiçbir şeyle”*
Genel	**Tek.**	*(sa) svakim “herkesle”*	*svačim “her şeyle”*
	Çok.	*(sa) svim* “hepsiyle”	

Sıfat niteliğindeki *neki/neka/neko* “bazı, kimi, bir takım kimseler, birileri, biri” belirsiz zamirlerinin araç durumu çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 349: “Neki” Zamirinin Araç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*neki student* “bir (kimi) öğrenci”	*neka žena* “bir (kimi) kadın”	*neko selo* “bir (kimi) köy”
Yal. D. **Çokluk**	*neki ljudi* “bazı insanlar”	*neke žene* “bazı kadınlar”	*neka sela* “bazı köyler”
Araç D. **Teklik**	*(sa) nek**im(e)** stundentom* “bir (kimi) öğrenciyle”	*(sa) nek**om** ženom* “bir (kimi) kadınla”	*nek**im(e)** selom* “bir (kimi) köyle”
Araç D. **Çokluk**	*(sa) nek**im** ljudima* “bazı insanlarla”	*(sa) nek**im** ženama* “bazı kadınlarla”	*nek**im** selima* “bazı köylerle”

Araç durumunda, sıfat niteliğinde olan belirsiz zamirlerden *nekolik/nekolika/nekoliko* “birkaç” zamiri, *Kolik/Kolika/Koliko?* “Ne kadar?” soru zamiri gibi; *nekakav/nekakva/nekakvo* “herhangi biri, kimi, bazısı” belirsiz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” soru zamiri gibi; *nečiji/nečija/nečije* “bilinmeyen birine ait” belirsiz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri gibi çekilir.

Ayrıca araç durumunda, *nikoji/nikoja/nikoje* “hiçbir” olumsuz zamiri, *Koji/Koja/Koje* “Hangi?” soru zamiri gibi; nikakav/nikakva/nikakvo “hiçbir, hiç” olumsuz zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” soru zamiri gibi; *ničiji/ničija/ničije* “sahipsiz, kimsenin malı olmayan” olumsuz zamiri ise, *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri gibi çekilir.

Sıfat niteliğinde olan *svaki/svaka/svako* “her, her biri” zamirinin araç durumunda çekimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 350: “Svaki” Zamirinin Araç Durumundaki Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*svaki student* “her öğrenci”	*svaka žena* “her kadın”	*svako selo* “her köy”
Yal. D. **Çokluk**	*svaki opanci* “her çarık”	*svake pantalone* “her pantalon”	*svaka vrata* “her kapı”
Araç D. **Teklik**	*(sa) svak**im(e)** studentom* “her öğrenciyle”	*(sa) svak**om** ženom* “her kadınla”	*svak**im(e)** selom* “her köyle”
Araç D. **Çokluk**	*svak**im** opancima* “her çarıkla”	*svak**im** pantalonama* “her pantolonla”	*svak**im** vratima* “her kapıyla”

Araç durumunda, *svakakav/svakakva/svakakvo* “çeşit çeşit, bin bir türlü” zamiri, *Kakav/Kakva/Kakvo?* “Nasıl?” soru zamiri gibi; *svačiji/svačija/svačije* “herkese ait, herkese açık” zamiri, *Čiji/Čija/Čije?* “Kimin?, Neyin?” soru zamiri gibi çekilir.

3.2.5.3.3. Araç Durumunda Sayıların Çekimleri

Çekim ekleri bulunan ad durumlarından olan araç durumunda asıl sayılardan olan *jedan/jedna/jedno* "bir" asıl sayısı değişime uğramaktadır. Diğer ad durumlarında olduğu gibi *jedan/jedna/jedno* "bir" asıl sayısı araç durumunda da bir sayı olarak hem ardından gelen ad yahut ad soylu başka bir sözcüğü niteler hem de belirsiz tanımlık görevinde kullanılırlar.

Tablo 351: "Jedan" Asıl Sayısının Araç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. Tek.	*jedan šešir* "bir şapka"	*jedna kuća* "bir ev"	*jedno selo* "bir köy"
Yal. D. Çok.	*jedni ljudi* "(bazı) insanlar"	*jedne novine* "(bir) gazete"	*jedna vrata* "(bir) kapı"
Araç D. Tek.	*jedn**im** šeširom* "bir şapkayla"	*jedn**om** kućom* "bir evle"	*jedn**im** selom* "bir köyle"
Araç D. Çok.	*jedn**im(a)** ljudima* "(bazı) insanlarla"	*jedn**im(a)** novinama* "gazeteyle"	*jedn**im(a)** vratima* "kapıyla"

Boşnakçada *dva/dvije* "iki" asıl sayısı araç durumunda eril ve yansız adlar için *dvama*, dişi adlar için *dvjema* olarak çekilir. Benzer eklerle *oba/obje* "her iki" asıl sayısı da araç durumunda değişir. *Tri* "üç" asıl sayısı araç durumunda *trima*, *četiri* "dört" sayısı *četirima* olarak çekilir. *Pet* "beş" ve üzeri sayılar ise değişime uğramazlar. Sayıların ad durumlarında çekimi nadiren görülmektedir.

Sıra sayıları araç durumunda belirli sıfat ekleriyle çekilirler.

Tablo 352: "Drugi" Sıra Sayısının Araç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Teklik**	*drugi student* "ikinci (diğer) öğrenci"	*druga kuća* "ikinci (diğer) ev"	*drugo selo* "ikinci (diğer) köy"
Yal. D. **Çokluk**	*drugi studenti* "diğer öğrenciler"	*druge kuće* "diğer evler"	*druga sela* "diğer köyler"
Araç D. **Teklik**	*drug**im** studentom* "ikinci (diğer) öğrenciyle"	*drug**om** kućom* "ikinci (diğer) evle"	*drug**im** selom* "ikinci (diğer) köyle"
Araç D. **Çokluk**	*drug**im(a)** studentima* "diğer öğrencilerle"	*drug**im(a)** kućama* "diğer evlerle"	*drug**im(a)** selima* "diğer köylerle"

Diğer sıra sayıları da araç durumunda yukarıda tabloda verilen eklerle çekilir.

Boşnakçada *dva* "iki" asıl sayısından oluşturulan *dvoje* topluluk sayısı, araç durumunda *dvom(a)* biçimine dönüşür. *Tri* "üç" asıl sayısından oluşan *troje* topluluk sayısı da benzer şekilde araç durumunda çekilir. *Četiri* "dört" asıl sayısından yapılan *četvero* topluluk sayısı araç durumunda *četveroma* yahut *četverma* olarak çekilir.

Sayı özellikleri taşıyan sıfatlar araç durumunda aşağıdaki gibi çekilirler.

Tablo 353: "Dvoji" Topluluk Sayısının Aaraç Durumunda Çekimleri

	Eril	**Dişi**	**Yansız**
Yal. D. **Çokluk**	*dvoji opanci* "iki (çift) çarık"	*dvoje cipele* "iki (çift)ayakkabı"	*dvoja vrata* "iki (kanatlı) kapı"
Araç D. **Çokluk**	*dvoj**im(a)** opancima* "iki (çift) çarıkla"	*dvoj**im(a)** cipelama* "iki (çift) ayakkabıyla"	*dvoj**im(a)** vratima* "iki (kanatlı) kapıyla"

Sayı bildiren adlar, sayı adlarına bir takım ekler getirilerek oluşturulur. Bunlardan biri olan +İCA eki getirilerek oluşturulan sayı adlarının araç durumu çekimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 354: Sayı Adlarının Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*dvojica igrača* "(erkek) oyuncuların ikisi"	*trojica drugova* " (erkek) arkadaşların üçü"	*dvadesetšesterica dječaka* " (erkek) çocukların yirmi altısı"
Araç D. **Tek.**	*(sa) dvojicom igrača* "(erkek) oyuncuların ikisiyle"	*(sa) trojicom drugova* " (erkek) arkadaşların üçüyle"	*(sa) dvadesetšesterićom dječaka* " (erkek) çocukların yirmi altısıyla"

Boşnakçada sayı adı köküne +(n)İNA veya +İNKA eki getirilerek kesir sayıları oluşturulur. Bu adlar [e] *türü* ad çekimi ekleriyle şekillenirler.

Tablo 355: Kesir Sayılarının Araç Durumunda Çekimleri

Yal. D. **Tek.**	*jedna desetina* "on bölü bir"	*dvije desetine* "on bölü iki"	*pet desetina* "on bölü beş"
Araç. D. **Tek.**	*jedn**om** desetin**om*** "on bölü birle"	*dvj**ema** desetin**ama*** "on bölü ikiyle"	*pet desetin**ama*** "on bölü beşle"

IV. SONUÇ

Boşnakça ve Türkçedeki ad durumlarını karşılaştırmalı bir şekilde incelediğimiz çalışmamızın sonuçlarını bölümlere göre aktarmamız uygun olacaktır.

Boşnakçanın yazı dilinin gelişim dönemlerine değindiğimiz çalışmamızın birinci bölümünde dilin gelişimi ile Bosna devletinin gelişimi arasında bir paralellik gözlemlenmiştir. Eski Slav dili için oluşturulmuş Kiril alfabesinin bir kolu olan *Bosančica* "Bosna Kiril Alfabesi" ve Glagol alfabesinin köşeli ve yuvarlak biçimlerinden başka Boşnaklar tarafından Bosna-Hum bölgesinde kullanılan yarı-yuvarlak biçiminin de bulunması Orta Çağda da Boşnakların dillerini ve yazı biçimlerini kendilerine göre biçimlendirmeye başladıklarını işaret etmektedir. Bunun yanı sıra Bir Bosnalı yönetici olan *Kulin Ban*'ın yazdırdığı buyruk ve yine bu dönemden kalma kitabeler Bosna topraklarında Orta Çağda yazının ve Boşnakçanın tarihine işaret etmektedir.

Osmanlının bölgeye gelmesiyle Boşnaklar ve Boşnakça faklı ögelerle ilişkiye girmiştir. Bunun neticesinde *Arabica* alfabesi ve *Alhamiyado* edebiyatı ortaya çıkmıştır. Osmanlının bölgeden çekilmesiyle yerine geçen Avusturya-Macaristan Boşnakçayı doğunun etkisinden koparark oluşan boşluğu Batı medeniyetinin ögeleriyle doldurmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Latin harfleri kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Türkçe ile bağını koparmak istemeyen Boşnaklardan olan *İbrahim Edhem Berbić* tarafından 1893 yılında İstanbul'da *iki dilli Türkçe-Boşnakça ve Boşnakça-Türkçe dil bilgisi kitabı* hazırlanmıştır.

Yugoslavya döneminde Boşnakçanın gelişimine yahut Türkçe ile olan ilişkisine devam ettiğini söylemek zordur. Yine de 1973 yılında Türkçeden geçen kelimelerin yer aldığı *Turcizmi u srpskohrvatskom/hrvatskosrpskom jeziku* "Sırp-Hırvat/Hırvat-Sırp dilinde Türkçe kelimeler" adlı eser *Abdulah Škaljić* tarafından hazırlanmıştır. Boşnakçanın Osmanlının bölgeye gelişinden günümüze kadar olan dönemlerde çeşitli vasıtalarla Türkçe olan ilişkisi devam etmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Boşnakçadaki adların özelliklerine yer verdik. Zira Boşnakçanın adlarının özelliklerinin etkisi ad durumlarında büyük ölçüde

görülmektedir. Türkiye Türkçesinden farklı olarak Boşnakçadaki adların cinsleri ad durumu çekimlerini doğrudan etkiler.

Cinslerden başka Boşnakçada teklik ve çokluk biçimleri de Türkçeden farklıdır. Türkiye Türkçesinde yalın durumda +LAR/LER eki ile yapılan adların çokluk biçimleri Boşnakçada adın cinsine göre farklılaşır. Yalın durumda eril Adlar +İ çokluk eki alırken yansız adların sonlarındaki /o/ veya /e/ sesi çoklukta /a/ sesine dönüşür. Dişi adlardan /a/ sesi ile bitenlerin çokluk biçimlerinde sondaki /a/ sesi /e/ sesine dönüşürken +Ø eki ile biten dişi adlar ise yalın durum çokluk +İ eki alırlar. Ayrıca tek heceli eril adlar çokluk ekinden önce +OV/EV genişleme ekleri ile genişler ve sonrasında +İ yalın durum eril çokluk ekini alır. Bazı yansız adlar ise +EN/ES/ET/EV genişleme eki ile genişledikten sonra +A yalın durum yansız çokluk ekini alır.

Boşnakçada eril adların büyük çoğunluğu ünsüzlerle biter. Bu adlardan Sonu /ć/, /č/, /đ/, /dž/, /lj/, /nj/, /j/, /š/, /ž/ gibi ünsüzlerle bitenlere getirilen ekler araç ve seslenme durumunda diğer ünsüzlerle bitenlerden farklılaşır. Ayrıca tüm ad durumlarında bu sesler ile biten eril tek heceli adlar ilgili ad durumunun çokluk eki getirilmeden önce +OV/EV genişleme eki ile genişletilir.

Boşnakçada adların çekimi [a], [e] ve [i] türü olmak üzere üç sınıf altında incelenir. Bunlardan [a] türü çekiminin ekleriyle +Ø eki, /e/ veya /o/ sesi ile biten eril adlar ve yansız adlar çekilir. Sonu /a/ sesi ile biten eril ve dişi adlar [e] türü çekim ekleri ile, sonu +Ø ile biten dişi adlar ise [i]çekim türü ekleriyle çekilir.

Ad soylu sözcüklerden sıfatlar niteledikleri ada göre cins yüklenirler. Eril bir adı nitelerken eril biçime sahip olan sıfatlar dişi bir adı nitelerken biçim değiştirirler ve dişi görünüşe geçerler. Aynı şekilde yansız adları nitelemek için yansız biçime dönüşürler. Ayrıca sıfatların, eril adları niteleyen belirli ve belirsiz görünüşleri bulunmaktadır. Bunların çekimleri ad durumlarında farklılaşmaktadır.

Boşnakçada sıfat görevindeki zamirler ile belirli sıfatlar arasında ad durumu çekim ekleri bağlamında bir benzerlik söz konusudur.

Kişi zamirleri ve edatlarla kurulan öbeklerde genellikle zamirin uzun biçimi yazıldığını tespit ettik. Ayrıca zamirlerin yerine kullanıldığı adın yahut nitelediği adın cinsine göre farklılaştığı da gözlemlenmiştir. Zamirlerle ilgili olarak eril 3. Teklik şahsa aidiyet gösteren iyelik zamiri ile dişi 3. Teklik şahsa aidiyet gösteren iyelik zamirlerinin de farklılaştığı anlaşılmıştır.

Boşnakçada *jedan/jedna/jedno* "bir" sayısının hem bir asıl sayı olarak kullanımının hem de belirsiz tanımlık olarak kullanımının olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca diğer sayılardan farklı olarak (özellikle belirsiz tanımlık işlevi sebebiyle) tüm ad durumlarında, ad durumu çekim ekleriyle çekildiği görülmüştür.

Boşnakçada *dva/dvije* "iki, *oba/obje* "her iki", *tri* "üç", *četiri* "dört" asıl sayılarının iki çokluk sayıları olduğu anlaşılmıştır. Asıl sayılarla yapılan sayısı belli çokluklarda Türkiye Türkçesinde sayının nitelediği ad herhangi bir ek almadan yalın durumda kalırken Boşnakçada *dva,* oba, *tri* ve *četiri* sayılarının nitelediği eril ve yansız adlar ilgi durumu teklik biçimine dönüşürken, *dvije*, *obje*, *tri*, *četiri* sayılarının nitelediği adlar yalın durum çokluk yahut ilgi durumu teklik biçimine dönüşür. Ayrıca beş ve sonrasında gelen sayıların nitelediği adlar ilgi durumu çokluk biçimlerine dönüştükleri tespit edilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü ve asıl bölümü ise Boşnakçadaki ad durumlarıyla ilgilidir. Boşnakçada ad durumları bağımlı ve bağımsız olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bağımsız ad durumları yalın durum ve seslenme durumu gibi diğer ad durumları ile bir bağ kurmadan da cümlede yer alabilen ad durumlarıdır. Bağımlı ad durumları ise ilgi durumu, yönelme durumu, belirtme durumu, bulunma durumu ve araç durumudur. Boşnakçada çekim eki olan yedi ad durumu bulunmaktadır.

Boşnakçadaki yalın durumun işlevi Türkiye Türkçesindeki yalın durumun işlevi ile büyük benzerlik göstermektedir. Boşnakçada büyük ölçüde ad cümlelerinde, eylem cümlelerinde özneyi bildirmekte ve edilgen cümlelerde nesneyi bildirmekte kullanılır. Bunun yanı sıra *postati* "olmak", *značiti* "anlamına gelmek", *zvati se* "çağrılmak" gibi fiillerle sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir.

Seslenme durumunun Boşnakçada çekim eki bulunan bir ad durumu olduğundan biçim bilgisinde ortaya çıkarken, Türkiye Türkçesinde ise seslenme durumunun söz diziliminde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Boşnakça seslenme durumunda adların biçim değiştirmesine rağmen ad soylu sözcüklerin yalın durumdaki biçimlerini koruduklarını görülmektedir.

Bağımsız ad durumlarından olan ilgi durumu birçok işlev üstlenir. İlgi durumunun tamlama oluşturarak aidiyet gösterme, bir bütünün parçasının bilgisini verme, zaman, miktar, yer, sebep, amaç, biçim gösterme gibi birçok işlevinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Boşnakçada çekim eki bulunmayan birçok durumun anlamsal gerekliliği ilgi durumunda kurulan öbeklerle karşılanır.

Yönelme durumunun büyük oranda edat olmadan kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak bazı durumlarda edatlı öbekler de yönelme durumunda kurulabilir. Ayrıca kişi zamirlerinin yönelme durumunda çekimlerinin kısa biçimleri ile aidiyet bildiren yapıların oluşturulduğu anlaşılmıştır.

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Boşnakçada da belirtme durumu cümlede nesneyi işaret eder. Bunun yanı sıra bazı durumlarda Boşnakçada edatlı belirtme durumu öbekleri oluşturulabilir. Bunlardan en yaygın kullanılanı *u* ve *na* (*bk.* Belirtme Durumunda Edatlı Yapılar) edatları ile oluşturulan ve yönelme anlamı yüklenen öbeklerdir. Ayrıca belirtme durumunda eril adların çekiminde canlı-cansız varlıkların ifade eden adların değişik biçimlenmesi saptanmıştır. Belirtme durumu teklikte canlı eril adların çekiminde kullanılan çekim ekleri ile ilgi durumu teklikte eril adların çekiminde kullanılan çekim ekleri arasında bir denklik söz konusudur. Cansız adlarda ise yalın durum teklik ile bir denklik ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yansız adlar yalın durumdaki biçimlerini korumaktadır. Benzer şekilde *Ko?* "Kim?" soru zamiri ile aynı biçime sahip ilgi zamirinin belirtme durumu çekimi olan *Koga*? "Kimi?" ile ilgi durumu çekimi arasında bir denklik söz konusudur. Cansız varlıkları için kullanılan Što/Šta? "Ne?" soru zamiri ve benzer biçimdeki ilgi zamirinde de yalın durum ve belirtme durumunda biçim benzerliği saptanmıştır.

Kişi zamirlerinin belirtme ve ilgi durumu çekimlerinde de benzerlik söz konusudur. Ancak 3. teklik dişi kişi zamiri olan *ona* ilgi durumunda *nje/je* olarak değişirken, belirtme durumunda *nju/ju/je* olarak değişir.

Boşnakçada bulunma durumu ile yönelme durumu çekim eki açısından denktir. Zira her iki durumda da aynı ekler kullanılır. Ancak yönelme durumundan farklı olarak bulunma durumunun her zaman bir edatla kullanıldığı saptanmıştır. Ayrıca yönelme durumunun edat olmadan kullanıldığı durumlarda kişi zamirlerinin kısa biçimleri yazılırken bulunma durumu için bu geçerli değildir.

Boşnakçada araç durumunun iki temel görevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki birliktelik, diğer ise eylemi gerçekleştirirken kullanılan alet yahut vasıtanın bilgisini vermektir. Araç durumu Boşnakçada edatlı ve edat olmadan kurulabilir. Araç durumundaki yapılarda bazı edatların öbeğe araç ve birliktelik anlamının dışında anlamlar yüklediği tespit edilmiştir. Araç durumunun çokluk çekimlerin yönelme ve bulunma durumu çokluk çekimleri ile benzerliği saptanmıştır.

Son olarak Boşnakçanın ad durumları ile Türkiye Türkçesinin ad durumlarının karşılaştırıldığı çalışmamızda, iki farklı dil ailesinden olan Boşnakça ve Türkiye Türkçesinin biçimsel ve anlamsal bağlamda tam eş değerliliğe sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Boşnakçanın dil bilgisinde yer alan cins kategorisi, biçim-sözdizimsel yapılar, durum çekimlerinin teklik ve çokluk ekleri, ad soylu sözcüklerin işlevleri vb. birçok konuda Türkiye Türkçesi ile farklı yapılar ortaya çıkmış ve bu veriler iki dil arasında biçimsel olarak sıfır eşdeğerliliği işaret etmektedir. Bunun yanı sıra anlamsal olarak kısmi eşdeğerlilikten söz etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AHMETOVIĆ, Danijela, PARLAK, Hatice, AHMETOVIĆ, Samir, *Türkçe-Boşnakça, Boşnakça-Türkçe Sözlük*, Lukavac 2014.

AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 2. Cilt, Ankara 2009.

ALEXANDER, Ronella, *Bosnian-Croatian-Serbian; A Grammar With Sociolinguistic Commentary*, California 2006.

ALEXANDER, Ronella, ELIAS-BURSAĆ, Ellen, *Bosnian-Croatian-Serbian; A Textbook with Exercises and Basic Grammar*, 2. Baskı, Wisconsin 2010.

ANDREWS, E. A., *A New Latin Dictionary*, New York 1891.

ANIĆ Vladimir, SILIĆ, Josip, *Pravopis hrvatskoga jezika*, Zagreb 2001.

AYVERDİ İlhan, *Misali Bütük Türkçe Sözlük*, İstanbul 2010.

BARIĆ, Eugenija vd., *Hrvatska Gramatika*, Zagreb 1997.

BAYHAN, Şakir, *Boşnakça-Türkçe Sözlük*, Ankara 2015.

BLAGOVA, E., vd., *Staroslavjanskij slovar (po rukopisjam X-IX vekov)*, Moskova 1994.

BLAKE, B.J., *Case*, 2. Baskı, Cambridge University Press 2004.

BUJAS, Željko, *Veliki hrvatsko-engleski rječnik*, 1999

BULIĆ Refik, *Bosanski jezik; jezičko-pravopisni priručnik za učenike osnovnih i srednjih škola*, Bosanska riječ, Tuzla 2001

BUSSMANN, Hadumod, *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*, New York 1996.

DERKSEN Rick, *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*, Brill: Leiden-Boston, 2008

DIETRICH, Ayşe Pamir, *Eski Slavca Dilbilgisi*, İstanbul 2002.

DIZDAR, Mak, *Stari Bosanski Tekstovi*, Sarajevo 1969.

ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 2013.

HALILOVIĆ, Senahid, *Pravopis bosanskoga jezika*, Sarajevo 1996.

IVIĆ, Milka, *Značenja srpskohrvatskog instrumentala i njihov razvoj*, Belgrad 2005

İMER, Kamile vd., *Dilbilim Sözlüğü,* 2. Baskı, İstanbul 2013.

JAHIĆ, Dževad, *Bošnjački narod i njegov jezik*, Zenica 2000.

JAHIĆ, Dževad, HALILOVIĆ, Senahid, PALIĆ, Ismail, *Gramatika bosanskog jezika*, Zenica 2000.

JURIĆ-KAPPEL, Jagoda, "Književni jezik u srednjovjekovnoj Bosni", *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Derleyen: Svein Mønnesland, Sarajevo 2005.

KARAAĞAÇ, Günay, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara 2013.

KLAJN, Ivan, *Gramatika srpskog jezika*, Belgrad 2005.

KORDIĆ, Snježana, *Serbo-Croatian*, Newcastle 1997.

KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992.

KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, 4. Baskı, Ankara 2014.

KRAJIŠNIK, Vesna, *Naučimo padeže; priručnik za srpski jezik kao strani*, Beograd 1998.

LIOTTA, Peter H., *Dismembering the State: The Death of Yugoslavia and Why It Matters*, 2001.

LUNT, Horace G., *Old Church Slavonic Grammar; Seventh Revised Edition*, Berlin-New York 2001.

MALCOM, Noel, *Bosna'nın Kısa Tarihi*, Çeviren: Aşkım Karadağlı, İstanbul 1999.

MALMKJAER, Kirsten, *The Linguistics Encyclopedia*, 2. Baskı, New York 2002.

RICHARDSON, Kylie R., *Case and Aspect in Slavic*, New York 2007.

SKOK, P., *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1971.

SUSSEX, Roland ve CUBBERLEY, Paul, *The Slavic Languages*, Cambridge University Press, 2006.

ŠONJE, Jure, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2000.

TALOVIĆ Nermina vd., *Gramatika bosanskoga jezika*, Novi Pazar 2013.

TEŽAK, Stjepko, BABIĆ, Stjepan, *Gramatika hrvatskog jezika; Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, 16. Baskı, Zagreb 2007.

VASMER, Von Max, *Etimologičeskij slovar ruskoga jezika; Tom III (miza – sjat)*, 3. Cilt, Moskva 1987.

MAKALELER

GIS, Ivana, "Dativ i lokativ u suvremenim gramatikama", *Hrvatistika; studentski jezikoslovni časopis,* Sayı: 5/5, Aralık 2011

OKUMUŞ, Sait, "Muhammed Hevâî Üsküfi ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif (Potur Şâhidî)", *Turkish Studies (Klasik Türk Edebiyatı-Sözlüklerimiz)*, Sayı: 4/4, Yaz 2009.

UDIER, Sanda Lucija, GULEŠIĆ-MACHATA, Milvia, ČILAŠ-MIKULIĆ, Marica, "Gramatičko-semantički pristup obrazi padeža", *LAHOR; časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik,* Sayı: 1/1 Eylül 2006

ÜSTÜNOVA, Kerime, "Yalın Durum Karmaşası", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Sayı: 2/2, Bahar 2007.

BİLDİRİ

KARATAY, Osman, "Kulin Ban Zamanında (1180-1203) Bosna", *I. Uluslararası Balkan Dil, Kültür ve Medeniyet Sempozyumu*, Tiran, 8-10 Nisan 2010.

TEZLER

DURMUŞ, Oğuzhan, *Çuvaşçanın Şekil Bilgisi*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Doktora Tezi, Edirne 2009

JURISICH, Dragoslav, *The case system in Serbo-Croatian*, Simon Frazer University, Modern Diller Anabilim Dalı Doktora Tezi, Kanada 1975.

KALKAN, Uğur, *Türkiye Türkçesinde Hal (Durum) Kavramı ve Hal (Durum) Eklerinin İşlevi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2006.

EDEBİ ESERLER

ČOLAKOVIĆ, Enver, *Leganda o Ali-Paši*, Zagreb 1989

HOROZOVIĆ Irfan, *U umrak padaju jabuke / Berlinski nepoznati prolaznik*, Sarajevo 2005.

KLJUČANIN, Zilhad, *Šehid / Pjesme nevinosti i iskustva*, Sarajevo 2006.

NAMETAK, Alija, *Islamski kulturni spomenici turskog perioda u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1939.

NAMETAK, Alija, *Ramazanske priče*, 5. Baskı, Sarajevo 1992.

NIKOLIĆ, Danka, *Pisma iz dva Sarajeva*, Beograd 1996.

RAHMANOVIĆ, Ahmet M., *Crna duša,* Sarajevo 1992.

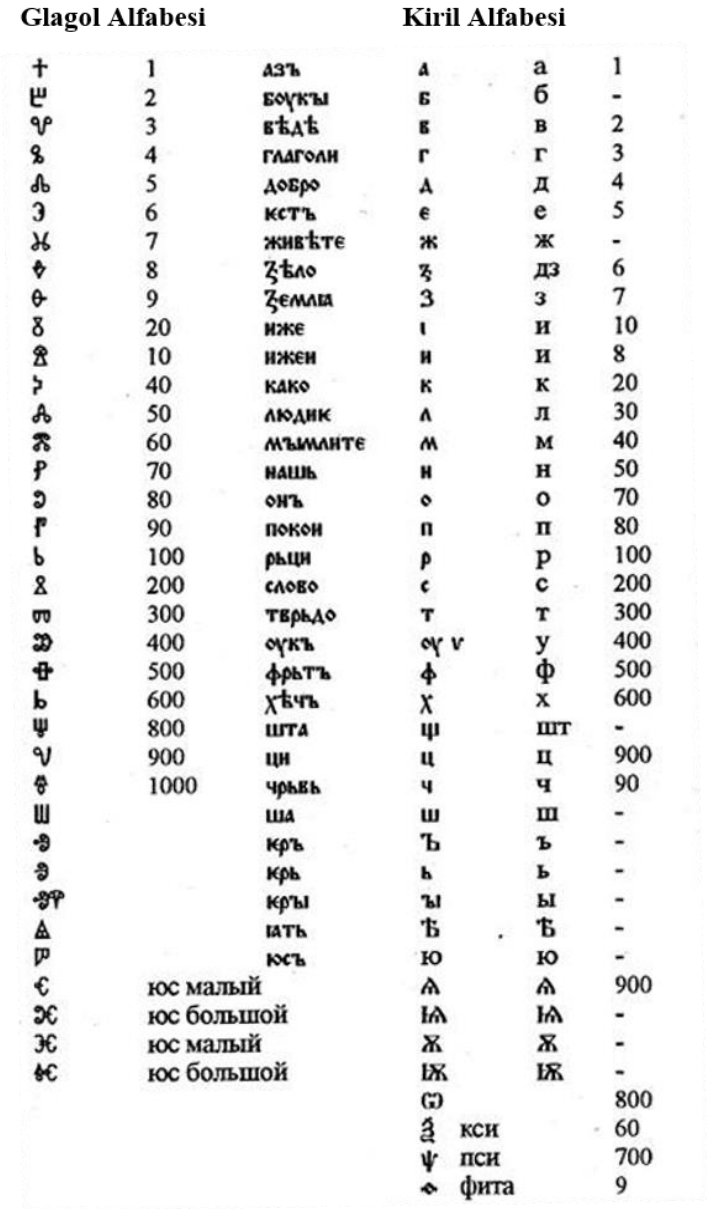
SELIMOVIĆ, Mehmed Meša, *Derviš i smrt*, 9. Baskı, Sarajevo 1973.

SELIMOVIĆ, Mehmed Meša, *Tišine*, Sarajevo 1990.

SELIMOVIĆ, Mehmed Meša, *Tvrđava*, Sarajevo 1997.

EKLER

EK-1: Glagol Alfabesi ve Kiril Alfabesi

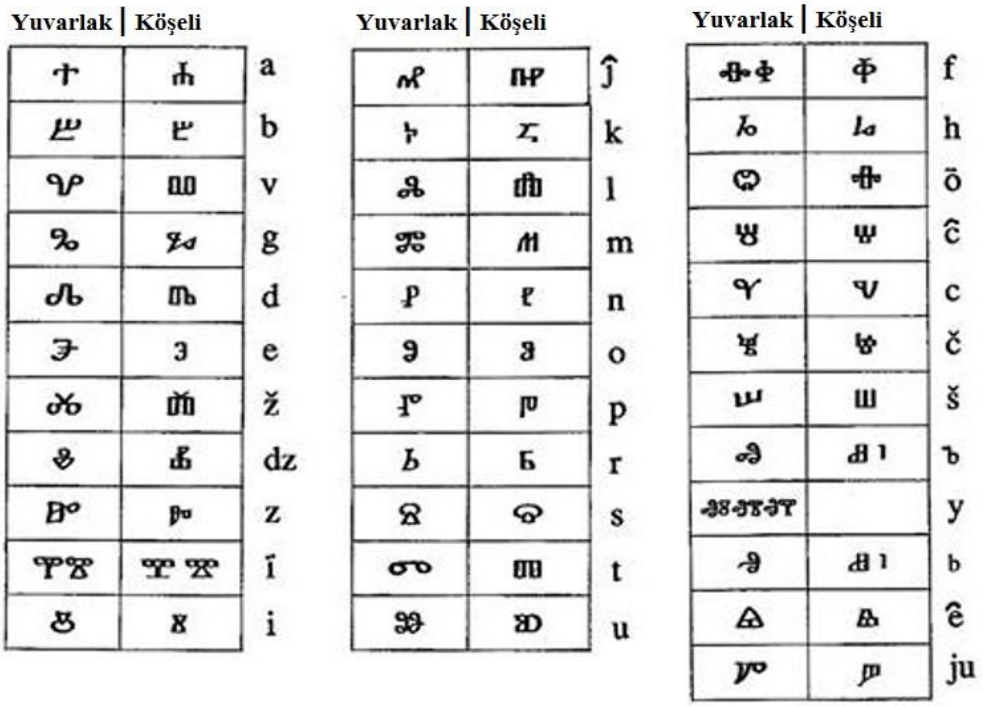

Glagol Alfabesi			Kiril Alfabesi		
ⰰ	1	азъ	а	а	1
ⰱ	2	боукъı	б	б	-
ⰲ	3	вѣдѣ	в	в	2
ⰳ	4	глаголи	г	г	3
ⰴ	5	добро	д	д	4
ⰵ	6	кстъ	є	е	5
ⰶ	7	живѣтє	ж	ж	-
ⰷ	8	ѕѣло	ѕ	дз	6
ⰸ	9	ѕемлıа	з	з	7
ⰹ	20	иже	ı	и	10
ⰺ	10	ижен	и	и	8
ⰻ	40	како	к	к	20
ⰼ	50	людиⷦ	л	л	30
ⰽ	60	мъıслитє	м	м	40
ⰾ	70	нашь	н	н	50
ⰿ	80	онъ	о	о	70
ⱀ	90	покои	п	п	80
ⱁ	100	рьци	р	р	100
ⱂ	200	слово	с	с	200
ⱃ	300	тврьдо	т	т	300
ⱄ	400	оукъ	оу ѵ	у	400
ⱅ	500	фрьтъ	ф	ф	500
ⱆ	600	хѣръ	х	х	600
ⱇ	800	шта	щ	шт	-
ⱈ	900	ци	ц	ц	900
ⱉ	1000	чрьвь	ч	ч	90
ⱊ		ша	ш	ш	-
ⱋ		кръ	ъ	ъ	-
ⱌ		крь	ь	ь	-
ⱍ		кръı	ъı	ы	-
ⱎ		ıать	ѣ	ѣ	-
ⱏ		юсъ	ю	ю	-
ⱐ	юс малый		ѧ	ѧ	900
ⱑ	юс большой		ѩ	ѩ	-
ⱒ	юс малый		ѫ	ѫ	-
ⱓ	юс большой		ѭ	ѭ	-
			ѯ		800
			ѯ кси		60
			ѱ пси		700
			ѳ фита		9

Eski Slavca metinlerin oluşturulduğu *Glagol* ve *Kiril* Alfabesi[282]

[282] Ayşe Pamir DIETRICH, *Eski Slavca Dilbilgisi*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 2002, s.17

EK-2: Yuvarlak ve Köşeli Glagol Alfabesi

Glagol Alfabesinin Yuvarlak Ve Köşeli Biçimleri[283]

[283] Jagoda Jurić-Kappel, "Književni jezik u srednjovjekovnoj Bosni", *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Derleyen: Svein Mønnesland, Institut za jezik u Sarajevu, Institut za istočnoevropske i orijentalne studije, Oslo, Sarajevo, 2005, s. xix

EK-3: Bosančica "Bosna Kiril Alfabesi"

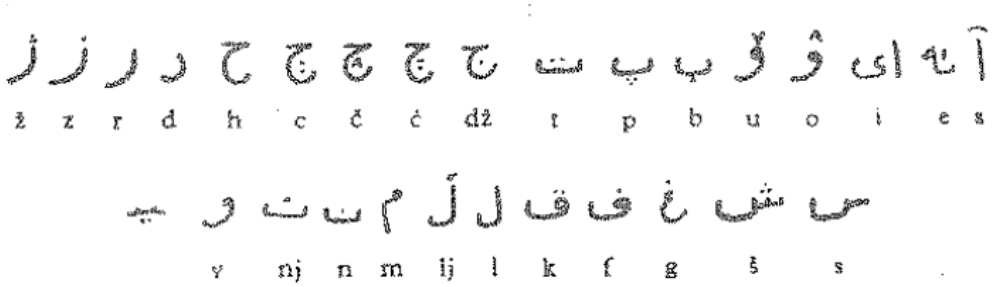
Latin Alfabesi	Kilise Kiril Alfabesi	Bosna Kiril Alfabesi (Bosančica)
A	А	ⰰ
B	Б	ⰱ
V	В	ⰲ
G	Г	ⰳ
D	Д	ⰴ
Gj	—	ⰵ
E	Е	ⰵ
Ž	Ж	ⰶ
Z	З	ⰸ
I	И	ⰻ
J	І	ⰻ
K	К	ⰽ
L	Л	ⰾ
Lj	—	ⰾ
M	М	ⰿ
N	Н	ⱀ
Nj	—	ⱀ
O	О	ⱁ
Ō	Ѡ	ⱁ
P	П	ⱂ
R	Р	ⱃ
S	С	ⱄ
T	Т	ⱅ
Ć	Ћ	ⱆ
U	Ѹ	ⱆ
F	Ф	ⱇ
H	Х	ⱈ
C	Ц	ⱌ
Č	Ч	ⱍ
Dž	Џ	ⱎ
Š	Ш	ⱏ
Ju	Ю	ⱐ
Je, ja	Ѣ	ⱑ
—	Ь	ⱏ

Kilise Kiril Alfabesi ve Bosančica "Bosna Kiril Alfabesi"[284]

[284] Jagoda Jurić-Kappel, "Književni jezik u srednjovjekovnoj Bosni", *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Derleyen: Svein Mønnesland, Institut za jezik u Sarajevu, Institut za istočnoevropske i orijentalne studije, Oslo, Sarajevo, 2005, s. xviii

EK-4: Arebica

Arebica alfabesi Osmanlı döneminde Bosna'da kullanılmıştır. Arap harflerinin Boşnakçadaki tüm sesleri karşılamasından dolayı Arap harflerine Boşnakçaya özgü sesleri karşılayan bazı harflerin eklenmesiyle oluşur.

Arebica[285]

EK-5: Humačka ploča "Hum Tableti"

Hum Tableti X - XI. yüzyılları arasına tarihlenen, Bosna Hersek'teki en eski yazılı kalıntılardan biridir. Hersek'in Ljubuški kasabasının yakınlarındaki Humac köyünde bulunan anıt, Bosna Kiril Alfabesiyle yazılmış olmasına rağmen birkaç Glagol harfini de içermektedir. Günümüzde Humac'ta Bir Fransiskan manastırında korunmaktadır.

Hum Tableti[286]

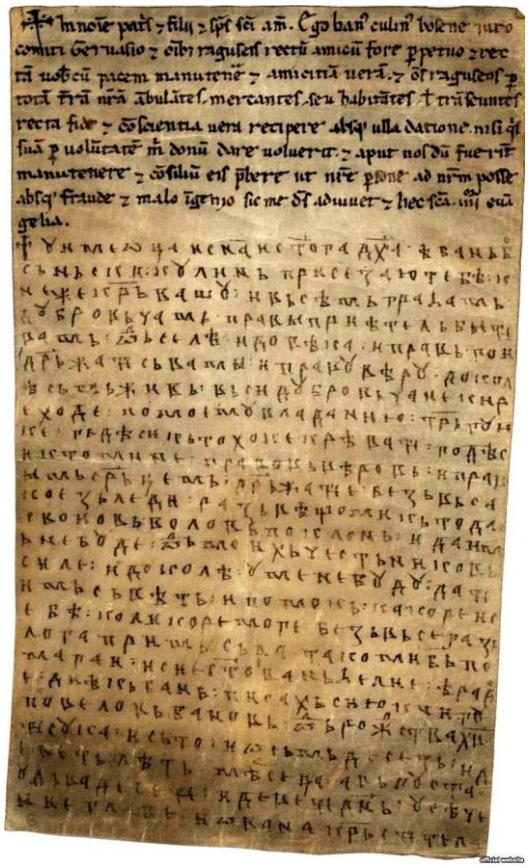
[285] Dževad Jahić vd., *a.g.e.*, s.53

[286] Jagoda Jurić-Kappel, "Književni jezik u srednjovjekovnoj Bosni", *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Derleyen: Svein Mønnesland, Institut za jezik u Sarajevu, Institut za istočnoevropske i orijentalne studije, Oslo, Sarajevo, 2005, s. i

EK-6: *Povelja Kulina Bana* "Ban Kulin'in Buyruğu"

Osman Karatay Buyruldu ile ilgili olarak şunları söylemektedir; *"Dubrovniklilere verilen ticari ayrıcalıklarla ilgili belge günümüze ulaşmıştır ve önemli bir tarih kaynağı olarak durur. Sadece önemli bir tarih ve diplomasi kaynağı olarak değil, aynı zamanda iktisadi ve toplumsal yapıyı açıklaması ve de Bosna'nın o zamanki dili konusunda verdiği ipuçlarıyla paha biçilmez kıymette olan bu buyrulduda Kulin Ban şöyle demektedir:*

Baba, oğul ve kutsal ruh adına, ben Bosna banı Kulin, sen Knez Krvaš'a ve tüm Dubrovnik halkına güvence veriyorum ki, yaşadığım sürece sonuna kadar sizinle gerçek dost olacağım... Benim ülkemde ticaret yapmak için dolaşan tüm Dubrovnikliler nereye isterlerse gerçek güven ve kalp huzuru ile, her türlü kötülükten uzak gitsinler... Benim görevlilerimden onlara zorbalık olmasın. Benim yanımda oldukça onlara tavsiye ve yardım edilecektir... Tanrı ve kutsal metin bana öyle yardım etsin…"[287]

Ban Kulin'in Buyruğu

[287] Osman Karatay, "Kulin Ban Zamanında (1180-1203) Bosna", *I. Uluslararası Balkan Dil, Kültür ve Medeniyet Sempozyumu*, 8-10 Nisan 2010, Tiran, s. 249